

Asko Suikkanen & Sirpa Martti & Ritva Linnakangas

Homma hanksaan

Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi

Tiivistelmä

Asko Suikkanen & Sirpa Martti & Ritva Linnakangas. Homma hanksaan. Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi. Helsinki. 2004. 248 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, ISSN 1236-2115; 2004:5.) ISBN 952-00-1486-1

Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmä esitti muistiossaan kolmivuotisen varhennetun kuntoutuksen kokeilua vakavan syrjäytymisuhan alaisena oleville 15–17-vuotiaille nuorille. Kansaneläkelaitos toteutti esityksen järjestämällä yhdessä opetus-, nuoriso-, työvoima-, sosiaali- ja terveystoimen kanssa valtakunnallisen nuorten kuntoutuskokeilun (2001–2003), jossa on mukana 18 projektia. Kokeilua on ohjannut sosiaali- ja terveysministeriön johdolla toimiva ohjausryhmä. Kokeilun arviointi on tehty Lapin yliopistossa.

Käsillä olevassa arviointiraportissa arvioidaan nuorten kuntoutuskokeilussa mukana olleiden projektien hyviä käytäntöjä sekä esitetään kuntoutuskokeilusta saatuihin käytännön kokemuksiin pohjautuva ideaalimalli nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi raportissa kartoitetaan mallin edellyttämiä lainsäädännöllisiä muutostarpeita.

Kuntoutuskokeilun kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun tai ammatilliset opinnot tai joiden opintojen keskeyttämisen vaara on ilmeinen tai jotka ovat suorittaneet peruskoulun heikoilla arvosanoilla. Kokeilun yhtenä tavoitteena on ollut sellaisten hyvien yhteistyö- ja toimintamallien kehittäminen ja levittäminen, joissa kunnan tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet yhdistetään. Lisäksi kokeilun avulla pyritään selvittämään tarvetta toiminnan ja rahoituksen lainsäädännöllisiin uudistuksiin, jotka loisivat pysyvän palvelumallin syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Kokeilu osoittaa, että kunnissa on ammattitaitoa ja vahva pyrkimys tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Eri hallinnonalat ylittävän yhteistyön edellytykset ovat hyvät. Ongelmana on tällaisen toiminnan koordinointi, osin yhteistyökulttuurin kehittymättömyys, resurssien vähyys sekä työn- ja vastuunjakoon liittyvien velvoitteiden ja sopimusten puute. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä työ on mahdollista toteuttaa olemassa olevien palvelujen puitteissa, mutta yhteistyön koordinointiin tarvitaan kokopäiväinen työntekijä tai työntekijöitä. Lisäksi tarvitaan joitakin lainsäädännöllisiä muutoksia, jotta yhteistyötä haittaavat tekijät voitaisiin poistaa ja nuoret saataisiin motivoitumaan oman koulutus- ja työuran suunnitteluun. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä pääperiaatteiksi ehdotetaan varhaista puuttumista ja saattaen vaihtamista. Tämä merkitsee nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä painopisteen siirtämistä ennalta ehkäisevään työhön sekä huomion kiinnittämistä ns. nivelvaiheen onnistumiseen.

Asiasanat: Nuoret, syrjäytyminen, koulutus, projekti, moniammatillinen yhteistyö, arviointi, hyvät käytännöt, vaikuttavuus

Sammandrag

Asko Suikkanen & Sirpa Martti & Ritva Linnakangas. Styr på livet. Utvärdering av försöket med rehabilitering för ungdomar (Homma hanskaan). Helsingfors, 2004. 248 s. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter ISSN 1236-2115; 2004:5.) ISBN 952-00-1486-1

I sin promemoria presenterade arbetsgruppen Aktiv socialpolitik ett treårigt försök med tidig rehabilitering för 15–17-åriga ungdomar som löper allvarlig risk att marginaliseras. Folkpensionsanstalten genomförde försöket genom att tillsammans med skol-, ungdoms-, arbetskrafts-, social- och hälsovårdsväsendet arrangera ett riksomfattande försök med rehabilitering för ungdomar (2001-2003), där 18 projekt var med. Försöksverksamheten leddes av en styrgrupp under ledning av social- och hälsovårdsministeriet. Utvärderingen av försöket gjordes vid Lapplands universitet.

I utvärderingsrapporten för handen utvärderar man god praxis i projekten som var med i försöket med rehabilitering för ungdomar samt presenterar en idémodell som baserar sig på de praktiska erfarenheter man fått av rehabiliteringsförsöket för att förhindra att ungdomarna marginaliseras. Vidare kartläggs i rapporten behovet av de revideringar av lagstiftningen som modellen förutsätter.

Målgruppen för rehabiliteringsförsöket är ungdomar som avbrutit grundskolan eller yrkesstudierna eller som löper omedelbar risk att avbryta sina studier eller som avslutat grundskolan med svaga vitsord. Ett av målen med försöket var att utveckla och sprida sådana goda samarbets- och verksamhetsmodeller där man kombinerar de tjänster som kommunen erbjuder och de möjligheter som Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförsök erbjuder. Ytterligare vill man med försöket utreda behovet av en reviderad lagstiftning om verksamheten och finansieringen, som skulle göra det möjligt att etablera en permanent servicemodell för ungdomar som löper risk för marginalisering.

Försöket visar att det finns yrkesskicklighet i kommunerna och en stark målsättning att stöda ungdomar som löper risk för marginalisering. Förutsättningarna för samarbete över förvaltningsgränserna är goda. Problemen finns vid koordineringen av en sådan verksamhet, delvis beroende på en outvecklad samarbetskultur, knappa resurser samt avsaknaden av förpliktelser och avtal vid arbets- och ansvarsfördelningen. Det är möjligt att genomföra det förebyggande arbetet för att förhindra marginalisering av ungdomar inom ramen för de nuvarande tjänsterna, men för koordineringen av samarbetet behövs en heltidsanställd eller heltidsanställda. Dessutom behövs vissa revideringar av lagstiftningen, för att de faktorer som hindrar samarbetet skall kunna röjas undan och ungdomarna fås motiverade av att planera sin egen utbildnings- och arbetskarriär. För att förhindra marginalisering av ungdomar föreslås följande huvudprinciper: tidigt ingripande och övergång under handledning. Detta innebär att tyngdpunkten för att förhindra marginalisering av ungdomar skiftas till förebyggande arbete och att uppmärksamhet fästs vid att det s.k. övergångsskedet lyckas.

Nyckelord: Ungdomar, marginalisering, utbildning, projekt, multiprofessionellt samarbete, utvärdering, god praxis, effektivitet

Summary

Asko Suikkanen & Sirpa Martti & Ritva Linnakangas. Learning job and life skills "Homma hanskaan" Evaluation of an early rehabilitation trial for adolescents. Helsinki. 2004. 248 p. (Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, ISSN 1236-2115; 2004:5.) ISBN 952-00-1486-1

The Working Group on Active Social Policy proposed in its memorandum a trial with three-year early rehabilitation for 15- to 17-year-olds at serious risk of social exclusion. The Social Insurance Institution put the proposal into effect by arranging, together with the municipal education, youth, employment, social and health administrations, a rehabilitation trial for adolescents (2001-2003) including 18 projects. The project was directed by a steering group under the lead of the Ministry of Social Affairs and Health. The assessment of the project was carried out by the University of Lapland.

The present report evaluates the best practices of the projects included in the rehabilitation trial and puts forward an ideal model based on practical experience from the trial for the prevention of social exclusion of young people. In addition, the report surveys the needs for legislative amendments required by the model.

The target group of the trial was young people who had dropped out of comprehensive school or vocational education or who obviously would have dropped their studies or completed comprehensive school with low grades. One objective of the trial was to develop and disseminate such good models of co-operation and action in which the services provided by municipalities and the possibilities of the Social Insurance Institution's rehabilitation trial are combined. Furthermore, the trial aimed to survey the need for legislative reforms of operations and financing that would contribute to creating a permanent service model for young people at risk of social exclusion.

The trial shows that there exist professional skills and a strong endeavour in municipalities to support young people at risk of exclusion. There are good prerequisites for cross-sectoral co-operation. Problems are posed by the poor co-ordination of such operations, partly the undeveloped co-operation culture, scarcity of resources and lack of obligations and agreements related to the division of labour and responsibilities. It is possible to carry out the prevention work within the framework of the existing resources, but a full-day employee or employees are needed for the co-ordination of the co-operation. In addition, some legislative amendments are needed to eliminate the factors hampering co-operation and to motivate young persons to plan their education and work careers. As the main principles in the prevention of social exclusion are proposed early intervention and 'convoying' young persons through different stages in their lives. This means shifting the focus in the prevention of exclusion to preventive work and drawing attention to the transition stages so as to ensure their success.

Key words: young people, social exclusion, education, project, multiprofessional co-operation, assessment, best practices, effectiveness

Esipuhe

Yleisen tietouden ja viisauden pohjalta on selvää, että ongelmiin olisi puututtava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ongelmat pahenevat pitkittyessään. Yleinen viisaus ei aina päde ja moniin ongelmiin puututaan vasta sitten, kun niiden korjaamisesta aiheutuvat kustannukset ovat todella suuret. Monien nuorten ongelmiin on todella puututtu vasta sitten, kun heillä on jo pidempi ura esimerkiksi työttömänä tai päihteiden väärinkäyttäjänä.

Nuoret sosiaalipolitiikan kohderyhmänä ovat viime vuosikymmeninä jääneet jossain määrin vähemmälle huomiolle kuin esimerkiksi eläkeläiset, työttömät tai lapset. Vaikka nuorten hyväksi tehdään paljon työtä ja myös taloudelliset panostukset ovat merkittäviä, ongelmana on toiminnan pirstoutuneisuus. Kaikista ponnistuksista huolimatta osa nuorista näyttää putoavan sosiaali- ja terveystoimen, koulutoimen, työvoimahallinnon ja muiden turva- ja tukiverkkojen ulkopuolelle.

Sosiaali- ja terveysministeriö on muutaman vuoden ajan tehnyt yhteistyötä nuorten kuntoutuskokeilussa Kansaneläkelaitoksen ja muiden nuorten asemasta kiinnostuneiden toimijoiden kanssa. Erilaisten kokeiluhankkeiden avulla oli tarkoitus löytää paitsi hyviä käytäntöjä myös mahdollisia valtakunnallisia ratkaisuja niiksi toimenpiteiksi, joilla voitaisiin auttaa vakavan sosiaalisen syrjäytymisen uhkaamia nuoria. Tässä raportissa paitsi arvioidaan toteutettuja kokeiluja myös tehdään ehdotuksia valtakunnallisiksi ratkaisuisiksi.

Tehtävä on ollut monella tapaa vaativa. Toimeentuloturva- ja palvelujärjestelmämme on vuosikymmenten kehityksen tulos ja sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus ja osaaminen on kansainvälisesti verrattuna korkea. Monesti valitetaan kuitenkin resurssien puutetta, mutta kysymys ei ole pelkästään tästä. Olennaista on kyetä käyttämään resurssejamme viisaammalla tavalla. Emme elä staattisessa maailmassa, vaan jatkuvien muutosten keskellä. Joudumme siis jatkuvasti vähintäänkin hienosäätämään järjestelmäämme, jotta se vastaisi nuorten tämän hetken tarpeisiin.

Jos emme tee mitään, osa nuorista selkeästi syrjäytyy. Ihminen ja niin myös nuori tekee elämässään valintoja ja on niistä toki vastuullinen. Kuitenkin kun hyvin moni asia muuttuu samanaikaisesti sekä arki- että työelämässä, ja kun tähän vielä liittyy arvojen ja asenteiden myllerrys, on olemassa myös selkeä rakenteellisen syrjäytymisen uhka. Tämä tarkoittaa sitä, että joidenkin on todella vaikeaa löytää selvää suuntaa elämälleen. Ammattirakenne on muuttunut, käytännöllisen lahjakkuuden merkitys on kaventunut ja sellaisten aputehtävien määrä vähentynyt, jotka aikaisemmin toimivat väylänä astua työelämään. Reitit työelämään on rakennettava osin uudestaan ja yhteistyötä työnantajien kanssa on lisättävä.

Kokeiluprojektit olivat hyvin erilaisia paitsi toimintavoiltaan myös alueellisesti. Toimintaympäristö ja mahdollisuudet toimia vaihtelevat suuresti. Kokeiluja arvioineet tutkijat päätyivät laatimaan ideaalimallin, jossa olisi hyvin pelkistetyksi mukana olennaiset asiat. Tämä malli rakennettiin suuresta yksittäisten ”tapausten” joukosta. Tässä tutkijat hyödynsivät paitsi koulutustaan ja nykyisen palvelu- ja toimeentulojärjestelmän tuntemustaan myös nuorten omia kokemuksia. Tässä lähestymistapa tuo raporttiin mukaan vahvaa elä-

misen makua. Nuoria ei voida auttaa, ellei heitä aidosti kuunnella ja elleivät he aidosti sitoudu heille tarjottavaan tukeen ja apuun. Tämä nostaa esille myös tärkeitä periaatteellisia kysymyksiä nuorille asetettavista velvoitteista, heidän omasta vastuustaan, vanhempien vastuusta ja viranomaisten toiminnasta.

Vaikka raportti tuo esille ongelmia, sen perusviesti on kuitenkin hyvin rohkaiseva. Osalla nuoria on suuria ongelmia, mutta heillä on myös valtavasti potentiaalia, joka on mahdollista saada esille. Ja tähän on nyt panostettava.

Tutkijoiden esittämä ideaalimalli, näkemykset nykyjärjestelmästä ja ehdotukset lainsäädännön kehittämiseksi ovat heidän oma arvionsa eivätkä siis kaikilta osin edusta eri hallinnonalojen näkemyksiä. Tästä huolimatta raportti on arvokas lisä käytävään keskusteluun ja tarjoaa hyvän pohjan jatkotyölle.

Kari Välimäki
Ylijohtaja, osastopäällikkö

Tekijöiden alkusanat

Tämä nuorten kuntoutuskokeilun arviointiraportti on suunnattu päättäjille, suunnittelijoille, lainsäätäjille, kaikille lasten ja nuorten parissa tällä hetkellä tai tulevaisuudessa työskenteleville tahoille ja ihmisille sekä myös vanhemmille. Uskomme, että raportti antaa tietoa päätöksenteon pohjaksi ja ideoita nuorten parissa työskenteleville. Raportin tarkoituksena on korostaa eri tahojen yhteistyön merkitystä ja alleviivata, että aito yhteistyö on enemmän kuin eri tahojen osaamisen summa. Ideana on levittää myös nuorten kuntoutuskokeilussa mukana olleiden projektien hyviksi katsomia käytäntöjä.

Raportti käsittelee syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemista ja sosiaalista vahvistamista. Etenkin 1990-luvun ajan nuorten syrjäytymisestä muodostui erittäin merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Työmarkkinoilla pärjäävät lähinnä vain hyvin koulutetut nuoret. Koska jokamiehen työmarkkinoita ei enää käytännöllisesti katsoen ole, pyrkivät yhä useammat koulunsa tai opiskelunsa keskeyttäneet tai heikon peruskoulun päättötodistuksen saaneet nuorten työpajoille tai ilmoittautuvat työttömiksi työnhakijoiksi. Valitettavan usein nuorten ensimmäinen kosketus työmarkkinoille on jäädä avoimien työmarkkinoiden ulkopuolelle. Erityisen vaikea tilanne on 15–17-vuotiailla ns. nivelvaiheessa olevilla nuorilla. Vastuu heistä ei kuulu oikein millekään taholle. Ikänsä puolesta näillä nuorilla ei ole myöskään yleensä itsenäistä oikeutta toimeentulotukeen tai työmarkkinatukeen. Nämä nuoret ovat vaarassa passivoitua tai aktivoitua tulevaisuutensa kannalta tuhoisalla tavalla.

Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmä kiinnitti vuonna 2000 ilmestyneessä muistiossaan huomiota muun muassa tähän nuorten ryhmään. Työryhmä esitti kolmivuotista varhennettua kuntoutuksen kokeilua vakavan syrjäytymisuhan alaisena oleville 15–17-vuotiaille nuorille. Kansaneläkelaitos toteutti esityksen järjestämällä yhdessä opetus-, nuoriso-, työvoima-, sosiaali- ja terveystoimen kanssa valtakunnallisen nuorten kuntoutuskokeilun (2001–2003), jossa on mukana 18 projektia. Kokeilua on ohjannut sosiaali- ja terveystoimintaminstöriön johdolla toimiva ohjausryhmä.

Kuntoutuskokeilun kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun tai ammatilliset opinnot tai jotka ovat suorittaneet peruskoulun heikoilla arvosanoilla. Kokeilun yhtenä tavoitteena on ollut sellaisten hyvien yhteistyö- ja toimintamallien kehittäminen ja levittäminen, joissa kunnan tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet yhdistetään. Lisäksi kokeilun avulla pyritään selvittämään tarvetta toiminnan ja rahoituksen lainsäädännöllisiin uudistuksiin, jotka edistäisivät pysyvän palvelumallin luomista syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Käsillä olevassa arviointiraportissa arvioinnin kohteena on edellä mainittu nuorten kuntoutuskokeilu. Arvioinnin kohteena ovat kokeilussa mukana olleiden projektien käynnistämistä ja toimeenpano, hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet sekä vaikuttavuus. Raportissa esitetään myös kuntoutuskokeilusta saatuihin käytännön kokemuksiin pohjautuva ideaalimalli nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi raportissa on nostettu esiin ehdotuksia lainsäädännöllisistä muutostarpeista.

Raportti sisältää paljon suoria sitaatteja, joiden tehtävänä saada nuorten ja eri toimijoiden oma ääni kuuluville. Mielestämme tämä on erityisen tärkeää silloin, kun on kyse kokeiluhankkeesta, jonka tarkoitus on palvella nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen tähtäävän toiminnan suunnittelua. Uskomme myös vahvasti siihen, että niin nuorten, vanhempien, projektihenkilöstön kuin yhteistyötahojenkin ääni puhuttelee lukijaa ja tavoittaa lukijan aivan eri tasolla kuin tutkijoiden sanallinen muotoilu asioista. Suorat sitaatit ankkuroivat asiat vahvasti käytännön tasolle ja tuovat tekstiin juurevuutta sekä elämänmakua.

Helpottaaksemme lukijaa on syytä kertoa lyhyesti raportin rakenteesta. Ensimmäisessä luvussa kerromme nuorten kuntoutuskokeilusta ja sen taustoista. Toisessa luvussa esittelemme käsillä olevan arvioinnin. Projektien käynnistyminen ja toiminnan organisointi sekä projektien asettamat tavoitteet ovat kolmannen ja neljännen luvun teemoina. Viides luku valottaa valintaprosessia, jonka lopputuloksena tarkemman arvioinnin kohteeksi päätettiin ottaa kuusi projektia. Kuudennessa luvussa lukija pääsee tutustumaan näihin projekteihin tarkemmin toiminnankuvausten välityksellä. Tässä luvussa esitetään myös koonnuti kahdestatoista muusta kuntoutuskokeilusta ja arvioinnissa mukana olleesta projektista.

Seitsemännessä luvussa päästään käsiksi kuuden projektin vaikuttavuuteen ja luvun lopussa esitetään lyhyesti kokeilun kustannukset. Hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita esitellään kahdeksannessa luvussa. Kuntoutuskokeilussa mukana olleiden 18 projektin kokemusten pohjalta muodostettu tavoitteellinen ideaalimalli paljastetaan yhdeksännessä luvussa. Ehdotuksia lainsäädännöllisiksi muutostarpeiksi tehdään luvussa kymmenen. Viimeisessä luvussa esitämme yhteenvedon arvioinnista ja tuloksista sekä näkemyksemme siitä, onko toimintamalli integroitavissa osaksi normaalipalveluja.

Lopuksi tahdomme kiittää lämpimästi kuntoutuskokeilussa mukana olleita ja kysymyksiimme vastanneita nuoria, nuorten vanhempia, projektityöntekijöitä ja yhteistyötahoja kaikesta siitä työstä, minkä olette tehneet tämän arvioinnin hyväksi. Olemme vaivanneet Teitä valtavalla määrällä kysymyksiä, joihin olette vastanneet. Työnne ei ole kuitenkaan mennyt hukkaan, sillä uskomme, että kokemuksenne auttavat jatkossa muita projekteja. Ilman Teidän työpanostanne tämän arvioinnin tekeminen ei olisi ollut mahdollista. Olemme olleet huomaavinamme myös sen, että projektityöntekijät muodostavat oma ”rotunsa”, jonka ominaispiirteisiin kuuluu varsin kehittynyt kyky tehdä yhteistyötä.

Lämpimät kiitokset myös nuorten kuntoutuskokeilun arviointitutkimuksen ohjausryhmän jäsenille puheenjohtaja Timo Pohjolaiselle, sihteeri Tuula Ahlgrenille, Kari Gröhnille, Jukka-Pekka Haloselle, Kimmo Aaltoselle, Jaana Hätälälle sekä muutamissa ohjausryhmän kokouksissa mukana olleille Kuntoutuskokeilujen ohjausryhmän jäsenille saumattomasta ja rakentavasta yhteistyöstä. Olette antaneet käyttöömmme asiantuntemuksenne ja Teiltä olemme saaneet rakentavia ja perusteltuja kommentteja arviointiimme. Vielä erikseen tahdomme kiittää Tuula Ahlgrenia, joka on toiminut linkkinä ohjausryhmän, arviointisijoiden ja projektien välillä ja jonka kanssa olemme olleet jatkuvasti yhteydessä, sekä osastopäällikkö, ylijohdaja Kari Välimäkeä sosiaali- ja terveysministeriöstä.

On ollut ilo tehdä yhteistyötä aidosti nuorten asialla olevien ja työhönsä sitoutuneiden projektityöntekijöiden ja virkamiesten kanssa.

Rovaniemellä 29.12.2003

Asko Suikkanen
Sirpa Martti
Ritva Linnakangas

Sisällys

1 Kasvanut huoli nuorista ja nuorten kuntoutuskokeilu	15
2 Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi	19
2.1 Arviointitehtävät ja -kysymykset.....	22
2.2 Realistinen monitahoarviointi.....	23
3 Projektien käynnistyminen ja toiminnan organisointi	25
4 Syrjäytymisvaara ja projektien asettamat tavoitteet	31
5 Arvioitavien projektien valinta	37
6 Projektien toiminnan kuvaukset	41
6.1 Mun Juttu (Pudasjärvi, Ranua, Posio sekä Oulun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus).....	41
6.2 VaPa (Lappeenranta)	55
6.3 10-PAJA (Rauma ja ympäristökunnat).....	65
6.4 Kelataan kimpassa (Vantaa)	76
6.5 NuJu (Kajaani).....	85
6.6 Futuuri (Vihti).....	98
6.7 Koonti kahdestatoista muusta projektista	107
7 Vaikuttavuus	133
7.1 Mun Juttu	133
7.2 VaPa.....	147
7.3 10-PAJA.....	151
7.4 Kelataan kimpassa	157
7.5 NuJu.....	160
7.6 Futuuri.....	163
8 Hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita	173
9 Ideaalimalli 15–17-vuotiaiden nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi	185
9.1 Kohdejoukon määrittely ja nuorten valinta	187
9.2 Nuorten tuki	189
9.3 Palvelujen koordinointi ja kehittäminen	191
10 Lainsäädännöllisiä muutostarpeita	193
10.1 Varhainen puuttuminen.....	196
10.2 Saattaen vaihtaminen	205
10.3 Nivelvaiheen onnistumisen seuranta	207
10.4 Nuorten motivaation edistäminen	211
10.5 Salassapitosäännösten tulkinta.....	217
11 Yhteenveto	219
Lähteet	225
Liitteet	227

1 Kasvanut huoli nuorista ja nuorten kuntoutuskokeilu

Ajattelemme mielellämme, että nuorella on tulevaisuus edessään ja sisällytämme hänen kehitykseensä ja mahdollisuuksiinsa positiivisen latauksen. Lähtökohdallisesti usko jokaisen nuoren mahdollisuuksiin on oikea. Näiden mahdollisuuksien turvaaminen vaatii kuitenkin yhä selvemmin varhaista puuttumista nuorten ongelmiin ja ennalta ehkäisevää työtä ja toimintaa.

Kuluneena vuosikymmenenä yhteiskuntaamme on leimannut elämän monenlainen epävarmuus ja nuorten pahoinvointi on lisääntynyt. Vaikka suuri osa nuorista voi hyvin, osa tarvitsee tukea elämänvalintoihinsa nykyistä enemmän. Nuoria koskevia uhkakuvia ovat ongelmat koulussa, peruskoulun kesken jääminen, peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen ja tavallaan ”putoaminen” työmarkkinoilta jo ennen sinne pääsyä. Uhkakuvia ovat päihteiden ohella huumeet ja niihin liittyvä rikollisuus ja edelleen se, että osan nuorten kasvattajina ovat perheen, koulun ja harrastusten sijaan katu, jengiytyminen ja erilaiset vertaisryhmät. Kaikki nuoret eivät saa turvaa ja tasapainosta huolenpitoa kotoaan, vaan aikuisen läsnäolon nälkä on kasvanut. Perheet samoin kuin nuoret ovat varsin yksin ratkoessaan arkielämään ja elämänvalintoihin liittyviä asioita jo pelkästään siksi, etteivät koulutukseen, ammattiin tai työhön liittyvät valinnat enää ole entisellä tavalla hallittavissa. Samanaikaisesti kun siirtyminen peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen ja työelämään on jatkuvasti pidentynyt, ovat koulutukseen ja työelämään siirtymisen reitit pirstaloituneet yksilöllisiksi poluiksi.

Yhteiskunnan nopeat rakenteelliset (muun muassa työmarkkinoilla, perheiden rakenteessa, arvoissa tapahtuneet) muutokset ja nuorten ongelmat ovat lisänneet opettajien, sosiaalityöntekijöiden, nuorisotyöntekijöiden sekä muiden nuorten parissa työtään tekevien viranomaisten työsaatua. Monessa yhteydessä on pysähdytty pohtimaan keinoja nuorten tukemiseksi ja nuorten ongelmiin vastaamiseksi on myös tehty runsaasti työtä. Esimerkkejä yhteiskunnan reagoinnista pahoinvointiin ovat monet, eri tahojen, ja varsinkin viime vuosina EU:n rahoittamat projektit, joilla on pyritty tukemaan nuoria. Nuorten pahoinvointiin on yritetty puuttua laajamittaisesti esimerkiksi erilaisten työpajaprojektien avulla. Nuorille suunnattuja projekteja on perustettu sekä korjaamaan että ennakoimaan työttömyyden aiheuttamia ongelmia. Tällöin kohderyhmänä ovat olleet koulutuksen keskeyttäneet, koulutuksen ulkopuolelle jääneet ja samalla työelämän ulkopuolelle jääneet nuoret.

Tämä arviointitutkimus kohdistuu Kansaneläkelaitoksen yhdessä muiden rahoittajien kanssa järjestämän valtakunnallisen nuorten kuntoutuskokeilun projekteihin, jotka on suunnattu 15–17-vuotiaille. Kokeilua valmistelevat tahot lähtivät siitä, että oppivelvollisuuden päätösvaiheessa olevat nuoret ovat kuin ryhmä ”joka ei kuulu kenellekään” ja kokeilu haluttiin siksi suunnata alaikäisiin nuoriin tai tavallaan lapsiin, joiden elatusvastuu

on vielä vanhemmilla. Esimerkiksi työvoimatoimiston työmarkkinatukiharjoitteluun nuori on oikeutettu vasta täytettyään 17 vuotta, ja alle 17-vuotiaat jäävät monien muidenkin yhteiskunnan tukijärjestelmien ulkopuolelle. Ikäryhmän rajaamisella alaikäisin haluttiin myös välttää päällekkäisyys useiden muiden meneillään olevien hankkeiden kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 21.12.1998 Aktiivisen sosiaalipolitiikan -työryhmän selvittämään sosiaali- ja terveystoimen, sosiaalivakuutuksen ja työvoimahallinnon yhteisten asiakkaiden työllistämistä ja aktivointia edistäviä rakenteellisia ja lainsäädännöllisiä toimenpiteitä ensisijaisesti sellaisten työttömien osalta, joiden työllistymisedellytykset ovat puutteelliset, joiden aseman parantaminen edellyttää tehostettua viranomaisyhteistyötä ja joiden toimeentulo nojautuu osittain tai kokonaan toimeentulotukeen. Kevään 1999 eduskuntavaalien jälkeen Paavo Lipposen 2. hallituksen aloitettua toimintansa Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmä sai myös tehtäväkseen tiettyjen hallitusohjelmatavoitteiden toteuttamisen valmistelun (ks. tarkemmin Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän muistio).

Työryhmä teki muistiossaan useita esityksiä, joista yksi koski nuorten syrjäytymisvaarassa olevien varhennettua koulutus- ja työllistämiskuntoutusta. Työryhmä esitti, että Kansaneläkelaitos järjestäisi yhdessä koulu-, nuoriso-, työvoima- sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa kolme vuotta kestävä kokeilu, jossa vakavan syrjäytymisuhan alaisena oleville 15–17-vuotiaille nuorille järjestettäisiin varhennettua kuntoutusta, jolta ajalta nuorille maksettaisiin kuntoutusrahaa. Työryhmä esitti kokeiluun 3,36 miljoonan euron määrärahaa. Kokeilua varten esitettiin asetettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön johdolla toimiva ohjausryhmä. (Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän muistio, 77).

Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmä esityksen mukainen varhennettun kuntoutuksen kokeilu vakavan syrjäytymisuhan alaisena oleville 15–17-vuotiaille nuorille päätettiin toteuttaa valtakunnallisena nuorten kuntoutuskokeiluna (2001-2003). Kokeilun käynnistyttyä vuonna 2001 oli Suomessa 15–17-vuotiaita runsaat 200 000. Siinä vaiheessa, kun hankkeita valittiin kokeiluun, kokeiluun osallistuvien nuorten tavoitteellinen kokonaismäärä tarkentui reiluun 600.

Kokeiluun etsittiin paikallisia hankkeita avoimella haulla, josta tiedotettiin toimijatahoille. Suuresta nuoriin kohdistuvasta huolesta kertoo se, että määräaikaan mennessä Kansaneläkelaitokselle lähetettiin 99 hakemusta. Kokeiluun valittiin ensivaiheessa kahdeksan hanketta, joiden valinnassa korostuivat yhteistyö paikallisten toimijoiden kesken toimintamallin suunnitteluvaiheessa ja toteutuksessa sekä paikallisten palvelujen kytkeminen kuntoutuskokeiluun. Myöhemmin valittiin 10 hanketta lisää. Näiden hankkeiden valinnassa korostuivat innovatiiviset toimintamallit ja uudet toimijatahot. Valinnassa hyödynnettiin ensivaiheessa toteutettavista hankkeista saatuja kokemuksia. Kaikkiaan nuorten kuntoutuskokeiluun valittiin yhteensä 18 hanketta.

Alueellisesti hakemukset tulivat eri puolilta Suomea: Pohjois-Suomesta 15 hakemusta, Länsi-Suomesta 23, Itä-Suomesta 13, Lounais-Suomesta 24 ja Etelä-Suomesta 23 hakemusta sekä yksi valtakunnallisen hankkeen hakemus. Väestömäärään 15–17-vuotiaiden osuus on suurin Pohjanmaan eri maakunnissa, Kainuussa ja osassa Keski-Suomen maakuntaa. Kolmasosa eli kuusi kokeilun projekteista tuli valituksi näiltä alueilta. Itä-Suomesta kokeiluun valittiin kolme projektia ja Lapista yksi projekti, joka toteutetaan alueellisena myös Oulun lääniin ulottuvana hankkeena. (Kuvio 1.)

Lääni	Projektit
Lapin ja Oulun lääni	Mun Juttu
Oulun lääni	Tie Huomiseen, Paristo, NuJu
Itä-Suomen lääni	Come Along, Omalle Oksalle
Länsi-Suomen lääni	Onnistuva Nuori, Ykköspesä, Sulubaa, Oppi, Itua Elämään, 10-PAJA, Luotsi, Per Son Trainers
Etelä-Suomen lääni	VaPa, Kelataan kimpassa, Futuuri, Elämän Syke
Ahvenanmaa	–

Kuvio 1. Nuorten kuntoutuskokeilun projektit lääneittäin.

Syksyllä 2001 nuorten kuntoutuskokeilu käynnistyi Kaarinassa (Onnistuva Nuori), Lappeenrannassa (VaPa), Nokialla (Ykköspesä), Pietarsaareissa (Sulubaa), Vantaalla (Kelataan kimpassa) ja Vihdissä (Futuuri). Näiden lisäksi käynnistyi yhteishanke Pudasjärven, Ranuan ja Posion kuntien kesken (Mun Juttu) sekä hanke Kelan Nivala-Haapajärven vaakuutuspiirin alueella (Tie Huomiseen).

Vuoden 2002 alussa nuorten kuntoutuskokeiluun valittiin lisää hankkeita ja keväällä käynnistyivät projektit Joensuussa (Come Along), Lapinlahdella (Omalle Oksalle), Kokkolan ja Kaustisen seutukunnassa (Oppi), Porissa (Itua Elämään), Raumalla ja sen ympäristökunnissa (10-PAJA), Oulussa (Paristo), Salon seudulla (Luotsi) sekä yhteishanke Karstulan ja Saarijärven kuntien kesken (Per Son Trainers). Kesällä 2002 käynnistyivät vielä hankkeet Kajaanissa (NuJu) ja Lahdessa (Elämän Syke).

Nuorten kuntoutuskokeilun yleiseksi tavoitteeksi asetettiin nuoren syrjäytymisen ehkäiseminen ja syrjäytymiskiirteen katkaiseminen ja sen selvittäminen, olisiko tehtävä toiminnan ja rahoituksen lainsäädännöllisiä uudistuksia, jotka loisivat pysyvän mallin tarjota palveluja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Kokeilun kohderyhmänä ovat 15–17-vuotiaat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun tai ammatilliset opinnot tai joiden opintojen keskeyttämisen vaara on ilmeinen tai jotka ovat suorittaneet peruskoulun huonoilla arvosanoilla. Tämän lisäksi nuorten voidaan

arvioida olevan vakavassa syrjäytymisvaarassa. Kokeiluun valittavien nuorten tulee olla sellaisia, joita ei pystytä tukemaan riittävästi normaalipalvelujen avulla.

Jokaiselle kuntoutuskokeiluun osallistuvalla nuorella täytyy tehdä kuntoutussuunnitelma. Kuntoutuskokeiluun osallistuvalla 16 vuotta täyttäneelle voidaan poikkeuksellisesti maksaa kuntoutusrahaa, vaikka nuori ei täyttäisikään Kelan kuntoutuksen kriteerejä. Kokeilun puitteissa Kela voi järjestää nuorelle ammatillisena kuntoutuksena esimerkiksi kuntoutustarvetta selvittäviä tutkimuksia, kuntoutuspalveluja, työ- ja koulutuskokeiluja, työpaja-toimintaa ja oppisopimuskoulutusta. Kuntoutuskokeilussa Kelalla on mahdollisuus ostaa kuntoutuspalveluja normaalista poiketen kunnallisella pohjalla toimivilta yhteisöiltä.

Kokeilu pyritään toteuttamaan nuoren kotipaikkakunnalla ja kuntoutus on tarkoitus kytkeä paikallisten toimijatahojen palveluihin nuoren asuinympäristössä. Kuntoutuksen aikana tehdään yhteistyötä nuoren läheisten kanssa. Myös uusien kuntoutusmuotojen kokeilu ja kehittäminen on mahdollista osana kokeilua. Hankkeen onnistumisen kannalta pidetään tärkeänä hyvää yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa, samoin nuoren tukemista kuntoutusprosessin eri vaiheissa.

Hankkeisiin palkattujen erillisten työntekijöiden palkkakulut on voitu laskea kustannuksiin. Kuntoutuskokeilun budjetista ei kuitenkaan ole rahoitettu paikallisten toimijatahojen hallintokuluja, palkkakuluja tai heidän järjestämiä normaalipalveluja. Kela järjesti nuorten kuntoutuskokeiluun osallistuville hankkeiden toimihenkilöille koulutusta. Koulutuksesta aiheutuvat matka- ja majoituskulut kunkin toimijatahon on pitänyt maksaa itse.

2 Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi

Kokeiluun liittyi arviointitutkimus, jonka tekijä valittiin tarjouten perusteella. Tarjouspyynnössä arvioinnilta edellytettiin, että siinä yhdistetään ulkoinen ja sisäinen arviointi. Aineiston edellytettiin olevan kvalitatiivista. Arvioinnin tuli vastata kysymyksiin, kuinka kuntien tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet oli onnistuttu yhdistämään sekä millaisiin palvelumallin ja lainsäädännön sudenkuoppiin nuorten kuntoutuksessa oli käytännön työssä törmätty. Arviointiin tuli sisällyttää myös konkreettiset ehdotukset lainsäädännöllisiksi muutostarpeiksi.

Tarjouten perusteella arviointitutkimus päätettiin teettää Lapin yliopistossa. Arviointityö aloitettiin elokuun 1. päivänä vuonna 2002 ja loppuraportti oli määrä luovuttaa vuoden 2003 lopussa. Päävastuun arvioinnin toteutuksesta kanto professori Asko Suikkanen. Tutkijoina toimivat Ritva Linnakangas ja Sirpa Martti. Arvioinnin ohjauksesta vastasi nuorten kuntoutuskokeilun arviointitutkimuksen ohjausryhmä, johon kuuluivat puheenjohtaja Timo Pohjolainen, sihteeri Tuula Ahlgren sekä Kari Gröhn, Jukka-Pekka Halonen, Kimmo Aaltonen ja Jaana Hätälä. Ohjausryhmä kokoontui yhteensä viisi kertaa. Ohjausryhmä tarjosi asiantuntemuksena arviointityöhön. Ohjausryhmän kokouksissa esiteltiin arvioinnin tuloksia sekä neuvoteltiin rakentavasti ja päätettiin arvioinnin jatkototeutuksesta ja linjauksista. Ohjausryhmä teki myös tutustumiskäynnin tutkijoiden esittämään kohteeseen (VaPa-projekti).

Ohjausryhmä valitsi tarkempaan arviointiin kuusi hanketta tutkijoiden esityksen (ks. luku 5) pohjalta. Ohjausryhmän jäsenet pitivät kuitenkin tärkeänä myös sitä, että muidenkin 12 hankkeen arvokkaita käytännön kokemuksia hyödynnettäisiin arvioinnissa. Näin päätettiin tehdä. Kaikki 18 hanketta osallistuivat ainakin jossain määrin arviointitiedon tuottamiseen.

Arvioinnissa kartoitettiin nuorten kuntoutuskokeilun toimintamallin keskeiset piirteet ja kuntoutuskokeilusta saadut kokemukset, joiden pohjata etsittiin hyviä käytäntöjä ja toiminnan kehittämistarpeita. Arviointi toteutettiin monitahoarviointina ja näkökulmaksi valittiin realistinen arviointi, jonka idea voidaan tiivistää: mikä vaikuttaa kenenkin kohdalla ja millaisissa olosuhteissa ja toimintaympäristöissä.

Aineisto koostuu kirjallisista dokumenteista, kyselyistä ja haastatteluista:

- projektien hakemusasiakirjat
- syksyllä 2002 toteutettu kysely 18 projektille (liite 1)
- talvella 2003 kuudessa projektissa tehdyt haastattelut (liite 2)
- keväällä 2003 toteutettu kysely 18 projektille lainsäädännöllisistä muutostarpeista (liite 3)

- keväällä ja kesällä 2003 tehdyt kyselyt kuuden projektin nuorille, nuorten vanhemmille ja projektien yhteistyötahoille (liite 4)
- marraskuussa 2003 kokeilun 18 projektille lähetetyt koontikysymykset arvioinnin loppuraporttia varten (liite 5)

Lisäksi aineistona käytetään syksyllä 2003 kuudelle tarkempaan arviointiin valitulle projektille suunnatun itsearviointikoulutuksen antia.

Arviointi on luonteeltaan toimeenpanon ja vaikuttavuuden arviointia. Sen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa yksittäisten projektien toiminnasta sekä laajemmin eri tahojen välisen yhteistyön hyvistä käytännöistä ja kehittämistarpeista nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävässä työssä. Arviointi on toisaalta myös vaikutusten ja tulosten arviointia. Se on ollut myös oppimisprosessi, jossa kokeiluhankkeen käytännön kokemuksista on opittu paljon sellaista, mikä helpottaa nuorten syrjäytymisen parissa jatkossa työskentelevien käytännön työtä.

Arviointi on ollut prosessi, jossa alkuvaiheen tavoitteiden arvioinnista siirryttiin käytäntöjen ja toteutuksen arvioinnista kohti loppuvaiheen vaikutusten arviointia. *Arviointi koostuu kolmesta, osin päällekkäisestä vaiheesta: 1) käynnistämisen vaiheen ja toimeenpanon arviointi; 2) kehittäminen: hyvien ja huonojen käytäntöjen (kehittämistarpeet) arviointi; sekä 3) vaikuttavuuden arviointi.* Ensimmäisessä käynnistämisen vaiheen ja toimeenpanon arvioinnin vaiheessa arvioitiin projektien toimeenpanoa sekä kerättiin kokemuksia projektin etenemisestä ja nykytilanteesta. Tässä vaiheessa arvioitiin projektien tavoitteita ja käytännön toteutusta. Mitä tavoitteita projektit olivat asettaneet ja kuinka kuntoutuskokeilun yleiset tavoitteet näkyivät projekteissa, mitä prosessin aikana tapahtui ja mitä keinoja nuorten tukemiseksi käytettiin? Arvioitavien projektien valintaprosessia (ks. luku 5) voidaan myös pitää osana tätä ensimmäisen vaiheen arviointia.

Toisessa vaiheessa arvioinnin kohteena olivat projekteissa toteutetut *hyvät ja huonot käytännöt sekä keinot*, joilla nuoria on pyritty projekteissa tukemaan. Arvioinnin yksi tärkeä kysymys oli, kuinka kuntien tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet oli onnistuttu yhdistämään sekä millaisiin palvelumallin ja lainsäädännön sudenkuoppiin nuorten kuntoutuksessa oli käytännön työssä törmätty. Tietoa projektin yhteistyö- ja toimintamalleissa havaituista hyvistä ja huonoista käytännöistä kerättiin projekteilta ja niiden yhteistyötahoilta.

Tässä arvioinnin vaiheessa kuudelle tarkempaan arviointiin valitulle projektille ja niiden yhteistyötahoille järjestettiin itsearviointipäivä, jonka tarkoituksena oli parantaa valmiuksia oman työn jatkuvaan arviointiin sekä edistää arvioinnin juurtumista luontevaksi osaksi arkista työtä. Itsearviointipäivän yhteydessä tutkijat ohjasivat projektien hyvien käytäntöjen itsearvioinnin. Kukin projekti arvioi hyväksi toteamaansa käytäntöä SWOT-analyysin

keinoin. Sisäisistä heikkouksista ja vahvuuksista sekä ulkoisista mahdollisuuksista ja uhkista seulottiin kustakin esiin viisi tärkeintä.

Arvioinnin kolmannessa vaiheessa arvioitiin projektien *vaikuttavuutta*. Vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana pidettiin projektien tavoitteita sekä sitä, millaisten keinojen ja toimintamallien avulla niihin on pyritty ja mitkä on todettu hyviksi käytännöiksi. Vaikuttavuutta arvioitiin nuorten elämäntilanteen ja kokemusten näkökulmasta: mitä muutoksia nuorten elämässä on projektissa oloaikana tapahtunut, mitkä tekijät ovat edesauttaneet muutosten syntymistä, mitä vaikutuksia projektien työntekijät, yhteistyötahot sekä nuorten vanhemmat näkevät projektilla olevan. Vaikuttavuuden arvioinnissa tavoitteena on nostaa esiin toimintaympäristön merkitys, projekteissa tehdyn työn (keinot, hyvät käytännöt) merkitys sekä nuorten itsensä osuus muutosten aikaansääjina.

Vaikuttavuuden arviointia voidaan pitää erittäin tärkeänä, vaikka vaikuttavuuden mittaaminen täsmällisesti onkin todettu erityisen vaikeaksi – jopa mahdottomaksi. Vaikutusten mittaamisen sijaan voidaan kuitenkin käyttää vaikutusten kuvaamista. Voidaan sanoa, että kvalitatiivinen aineisto ja asiakkaiden subjektiiviset kokemukset kuvaavat vaikutuksia paremmin kuin numeeriset tiedot tai kvantitatiivinen aineisto. Kvalitatiivinen aineisto ei anna tietoa vain siitä, mikä vaikuttaa vaan pystyy vastaamaan myös kysymyksiin miksi se vaikuttaa ja millä tavalla se vaikuttaa. Vastaukset jälkimmäisiin kysymyksiin auttavat esimerkiksi palvelun suunnittelijoita ymmärtämään, miksi jokin käytäntö on hyvä ja vaikuttava sekä millä tavalla sen vaikutusmekanismi toimii.

Vaikutukset voivat olla projektin tavoitteiden mukaisia eli tarkoitettuja. Toisinaan ne voivat olla myös ei-tarkoitettuja eli projektin tavoitteiden ulkopuolisia vaikutuksia. Eitarkoitettut vaikutukset voivat olla joko myönteisiä tai kielteisiä. Vaikutukset voivat olla myös ajallisesti välittömiä tai ne tapahtuvat viiveellä, jolloin ne näkyvät ehkä vasta hyvinkin pitkän ajan kuluttua. Näihin viiveellä tapahtuneisiin vaikutuksiin ei käsillä olevan projektien käynnissä oloaikana tapahtuvan, arvioinnin avulla päästä kuitenkaan käsiksi. Edelleen vaikutukset voivat olla myös välittömiä (suoria) tai välillisiä (epäsuoria). Vaikutuksia voidaan myös luokitella eri tasoihin vaikutuksiin. Ensimmäisen tason vaikutuksina voidaan pitää nuorten olosuhteissa tai elämäntilanteissa välittömästi näkyviä vaikutuksia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi koulunsa keskeyttäneen nuoren palaaminen kouluun, aktiivisen tulevaisuudensuunnittelun aloittaminen tai päivärytmin normalisoituminen. Toisen tason vaikutuksista puhuttaessa viitataan laajempiin vaikutuksiin kuten vanhempien ja nuoren välisen suhteen parantumiseen tai nuoren sosiaalisen verkoston laajentumiseen. Kolmannen tason vaikutuksissa on kyse elämäkulun ja siihen vaikuttavien tekijöiden, kuten asenteiden, muutoksista. Esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevan nuoren elämäkullussa tapahtuu muutoksia, jotka ehkäisevät tai pysäyttävät jo alkaneen syrjäytymiskehityksen. Nuori esimerkiksi alkaa pyrkiä aktiivisesti eroon päihteistä ja pyrkii tietoisesti haakeutumaan irti jengeistä, joiden jäseniä päihteidenkäyttö ja siihen mahdollisesti liittyvä rikollisuus yhdistävät. Nuori saattaa myös asennoitua myönteisemmin koulunkäyntiin ja/

tai opiskeluun, opiskelumotivaatio paranee, nuoren mieliala kohenee ja sen myötä toimintakyky paranee, usko tulevaisuuteen herää ja sosiaaliset taidot parantuvat. Neljännen tason vaikutuksista viitataan eri toimijatahojen välillä tapahtuviin yhteisöllisiin vaikutuksiin. Näitä voivat olla esimerkiksi eri tahojen välisen yhteistyön tehostuminen ja syveneminen sekä uudenlaisen yhteistyökulttuurin muotoutuminen. Viidennen tason vaikutuksista puhuttaessa viitataan projektitoiminnassa luotujen käytäntöjen ja toimintamallien vaikutuksiin esimerkiksi työllistymiseen tai syrjäytymisen ehkäisyyn. Myös projektikäytäntöjen siirtyminen/siirtäminen yhteiskuntapolitiikan käytännöiksi voidaan nähdä viidennen tason vaikutuksina.

Silloin, kun on kyse kokeiluhankkeesta, kuten arvioinnin kohteena olevasta nuorten kuntoutuskokeilusta, ovat vaikutukset myös monitasoisia. Kyse ei ole ainoastaan projektiin osallistuvien nuorten tukemisesta ja elämäntilanteisiin vaikuttamisesta, vaan myös erilaisen käytäntöjen ja yhteistyömallien kokeilusta ja kehittämisestä sekä kokeilusta saatujen hyvien käytäntöjen ja toimintamallien hyödyntämisestä jatkossa myös laajemmin.

2.1 Arviointitehtävät ja -kysymykset

Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa ohjausryhmälle, projekteille ja yhteistyötahoille toiminnan suuntaamiseksi ja kehittämiseksi niiden luodessa yhä toimivampia malleja nuorten tukemiseksi. Lisäksi arvioinnissa kertyvää tietoa voidaan hyödyntää päätöksenteon pohjana tuomalla esiin erilaisia mahdollisuuksia yhdistää kuntien ja Kelan tarjoamat palvelut sekä nostamalla esiin toimivia ja vaikuttavia toimintamalleja. Arvioinnin yhtenä tehtävä on myös kohderyhmän täsmentäminen eli pyrkimys vastata kysymykseen: mikä toimii kenenkin kohdalla ja millaisessa toimintaympäristössä? Käsillä olevassa arviointiraportissa arvioidaan nuorten kuntoutuskokeilussa mukana olleiden projektien hyviä käytäntöjä sekä esitetään kuntoutuskokeilusta saatuihin käytännön kokemuksiin pohjautuva ideaalimalli nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi raportissa kartoitetaan mallin edellyttämiä lainsäädännöllisiä muutostarpeita.

Arvioinnin tehtävänä on lyhyesti: tiedon tuottaminen toiminnan kehittämiseksi ja päätöksenteon pohjaksi, eri toimijoiden yhteistyön kehittäminen ja tehostaminen, kohderyhmän tarkentaminen, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen hyvien käytäntöjen löytäminen, viitteellisen ideaalimallin luominen sekä lainsäädännöllisten muutostarpeiden paikantaminen.

Arviointikysymykset on johdettu nuorten kuntoutuskokeilun ja projektien tavoitteista sekä tilaajan arvioinnille asettamista tehtävistä. Arviointikysymykset voidaan esittää seuraavasti:

- Onko projektiin osallistuvien nuorten syrjäytyminen pystytty ehkäisemään tai onko heidän syrjäytymiskierteensä pystytty katkaisemaan?

- Onko kokeilun aikana kehitetty ja levitetty sellaisia hyviä yhteistyö- ja toimintamalleja, joissa kunnan tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet on pysytty yhdistämään?
- Kuinka hyvin eri toimijoiden välinen yhteistyö syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa on onnistunut? Kuinka sitä voitaisiin kehittää ja tehostaa?
- Mitkä ovat syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen hyviä käytäntöjä?
- Onko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen mahdollista järjestää olemassa olevan palvelujärjestelmän puitteissa?
- Millaisia nuoria on mahdollista tukea kuntoutuskokeilun tyypillisellä toiminnalla (kohderyhmän tarkentaminen)?
- Millainen on syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen ideaalimalli?
- Millaisiin lainsäädöllisiin epäkohtiin projektit ovat kokeilun aikana törmänneet? Onko tarvetta sellaisiin toiminnan ja rahoituksen lainsäädännöllisiin uudistuksiin, jotka edistäisivät pysyvän palvelumallin luomista syrjäytymisvaarassa oleville nuorille?

2.2 Realistinen monitahoarviointi

Arvioinnissa käytetään realistisen monitahoarvioinnin lähestymistapaa. Monitahoarvioinnissa lähtökohta-ajatuksena on, että toiminnalla on erilaisia merkityksiä eri osapuolille ja osapuolten näkemykset esimerkiksi toiminnan vaikuttavuudesta saattavat poiketa toisistaan. Eri osapuolet kuten nuoret, vanhemmat, projektityöntekijät ja yhteistyötahot, tarkastelevat toimintaa sekä toimintamallien ja -käytäntöjen toimivuutta eri näkökulmista. Monitahoarvioinnissa toiminnasta pyritään muodostamaan kokonaiskuva yhdistämällä eri näkökulmat. Toiminnan onnistuneisuuden arviointi tehdään tämän kokonaiskuvan perusteella. Monitahoarvioinnissa nostetaan esiin monta totuutta arvioitavasta toiminnasta. Eri osapuolten roolin korostamisen sekä laadullisen lähestymistavan kautta on mahdollista saada monipuolisempi kuva arvioitavasta kohteesta kuin kvantitatiivisessa, muutoksen mittaukseen perustuvassa tarkastelussa.

Laadullisen aineiston ja monitahoarvioinnin heikkoutena on pidetty sitä, että sen perusteella ei voida vetää kovin yleistettäviä johtopäätöksiä, sillä toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta saadaan lähinnä subjektiivista tietoa. On kuitenkin huomattava, että kvalitatiivista tutkimusta voidaan pitää suhteellisen luotettavana, jos usea vastaaja kertoo asioista samalla tavalla, eikä ole mitään erityistä syytä (esim. arkaluonteiset asiat) epäillä asioista annettua kuvaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei, kuten ei myöskään monitahoarvioinnissa, uskota ”ainoiaan oikeaan totuuteen”, vaan erilaisiin tulkintoihin asiasta.

Realistisen monitahoarvioinnin tarkoituksena on tuoda esiin eri osapuolten näkemykset projektien toiminnasta sekä toiminnan vaikuttavuudesta. Realistisen arvioinnin peruskysymys kuuluu: mikä toimii/ vaikuttaa, kenen kohdalla ja missä olosuhteissa. Realistisen monitahoarvioinnin tarkoituksena on muodostaa kuva aineistolähtöisesti ja eri tahojen nä-

kemyksiin perustuen siitä, miksi toiminta onnistuu. Arvioinnin tehtävänä on tarkastella esimerkiksi sitä, kuinka ja millä keinoin projektit onnistuvat osana palvelujärjestelmää yhteistyössä muiden tahojen kanssa vahvistamaan sosiaalisesti ja tukemaan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria niin, että syrjäytymisvaara voidaan ehkäistä tai jo syntynyt syrjäytymiskierre pystytään katkaisemaan ja kuinka nuorille pystytään avaamaan erilaisia jatko-
polkuja.

Kvalitatiivinen aineisto sekä realistinen monitahoarviointi soveltuvat erinomaisen hyvin juuri kokeiluhankkeiden arviointiin. Näin on siksi, että toiminnasta ei ole juurikaan olemassa olevaa tietoa. Kvalitatiivisen aineiston käyttöä puoltaa sekin, että tarkoituksena ei ole testata jo olemassa olevaa ja vakiintunutta toimintaa vaan on kyse arvioinnista, jossa tarvitaan tietoa siitä, mikä kokeilussa on hyvää ja onnistunutta ja mikä taas kaipaa kehittämistä. Kohderyhmän, tässä arvioinnissa nuorten, subjektiiviset kokemukset ovat tärkeää palautetta tahoille, jotka ovat luomassa uudenlaista palvelua. Samoin se, että palautetta toiminnan onnistuneisuudesta ja kehittämistarpeista saadaan myös yhteistyötahoilta, auttaa luomaan kestävä pohjan ja otolliset olosuhteet yhteistyölle.

3 Projektien käynnistyminen ja toiminnan organisointi

Vahvasti eri projekteja yhdistävä tekijä niiden liikkeelle lähdössä on ollut konkreettinen tarve tietää yläastetta päättävien ja vuosi-pari heitä vanhempien nuorten tilanteesta ja tarve tavoittaa ne nuoret, jotka tarvitsevat tukea. Kohderyhmänä 15–17-vuotiaat nähdään ikäryhmänä, joka on vielä tavoitettavissa ja jonka ongelmiin puuttuminen on monessa suhteessa luontevampaa ja ”helpompaa” kuin täysi-ikäiseksi ehtineiden.

Paikkakunnilla on konkreettisesti koettu, kuinka peruskoulun päättäneet nuoret, jotka eivät tiedä mihin ovat hakemassa tai eivät pääse sinne minne ovat hakeneet, ovat vaarassa jäädä ”tyhjän päälle”. Alle 17-vuotiailla ei ole riittävästi tukea asioidensa ja ongelmiensa hoitamisessa yläasteella, ammattiuran suunnittelussa ja ammatillisissa opinnoissa, ja nuoria on alkanut pudota jo yläasteella ja ammattikoulun alkumetreillä pois normaaleista kuvioista. Yläasteikäiset ja heitä jonkin verran vanhemmat ovat muodostuneet eräänlaiseksi väliinputoajaryhmäksi niin työvoimatoimiston ammatinvalinnan ohjauksen kuin terveys-, päihde- ja mielenterveyspalvelujenkin osalta. Jonot esimerkiksi perheneuvojalle saattavat olla pitkiä ja alle 17-vuotiaat liian nuoria aikuisten palveluihin.

Nuorten monimutkaiset tilanteet ja tukijoiden voimattomuus ovat johtaneet ”sosiaaliseen tilaukseen” projekteille. Enenevässä määrin on ollut havaittavissa sellaista moniongelmalisuutta nuorten keskuudessa, johon on alettu reagoida koulupinnauksella, erilaisella häiriökäyttäytymisellä, päihde- tai huumekekokeiluilla. Nuoret tarvitsevat apua arjessa selviytymisessä ja usein myös nuorten perheet ovat avun tarpeessa. Tilanteiden taustalla on monenlaisia asioita kuten motivaatio- ja oppimisvaikeuksia, terveydellisiä ongelmia, perheiden jaksamattomuutta ja näköalattomuutta, työttömyyttä, alkoholiongelmia, väkivaltaa, parisuhdeongelmia, turvattomuutta, ilman rajoja kasvamista, rakkauden puutetta, aikuisen ikävää jne. Osa nuorista on jo ennestään lastensuojelun tai nuorisovastaanoton asiakkaita tai nuoret ovat tilanteessa, johon oikein mikään taho ei ole yltänyt. Jo syntyneisiin tilanteisiin tarttumisen lisäksi projektit näkevät haasteenaan huomata nuoren pahoinvoinnin ja syrjäytymisvaaran mahdollisimman varhain niin, että asioihin voidaan vaikuttaa.

Keskeisenä edellytyksenä nuoren tukemisessa projektit pitävät nuoren kokonaiselämäntilanteen tuntemista ja näkevät palvelujen perinteisen sektoriajattelun riittämättömänä lähtökohtana ja keinona puuttua tukea tarvitsevien nuorten tilanteisiin. Yleensä projektit ovat kirjanneet tavoitteisiinsa eri ammattikuntiin kuuluvien moniammatillisen yhteistyön ja siihen perustuvan toimintamallin kehittämisen paikkakunnalla tai kunkin projektin laajemmalla toiminta-alueella. Eroja on kuitenkin sen suhteen, kuinka pitkälle normaalipalvelujärjestelmän puitteissa projektit organisoivat toimintaansa ja miten projektilähtöinen

kuntoutusjakso nuorille on suunniteltu. Kun näistä lähtökohdista ryhmitellään projekteja, sijoittuvat ne eri tavoin palvelujen yleiseen julkiseen ja projektilähtöiseen erityisyyteen nähden, vaikka jokaisessa projektissa toimintakokonaisuus onkin jokaiselle nuorelle erikseen räätälöityä. Samalla projektit liikkuvat toimintaperiaatteiltaan jossain määrin eri intensiivisyydellä nuoren julkisella ja yksityisellä elämän alueella.

Jokainen nuorten kuntoutuskokeilun projekti on suunnitellut osan nuorten tukiverkostosta toteutuvan normaalipalvelujen puitteissa. Yhdessä projektissa toiminta perustuu yksinomaan normaalipalvelujen ja erilaisten ostopalvelujen käyttöön. Projektissa ei ole palkattuna projektityöntekijää, vaan projektityö on työntekijöiden normaalityöhön sisällytettyä toimintaa. Toisena ääripäänä on projekti, jossa on palkattuna kolme projektityöntekijää ja jokainen nuori osallistuu noin vuoden kestäväan kuntoutusjaksoon. Kuusitoista muuta projektia sijoittuvat näiden ääripäiden väliin. Karkeasti nuorten kuntoutuskokeilun projektit voidaan jakaa neljään ryhmään suhteessa normaalipalvelujen käyttöön ja projektien erityiseen toimintaan. Ryhmittely on suuntaa-antava, mutta sen avulla voidaan hahmottaa, miten projekteissa on organisoitu nuorten tilanteeseen puuttumista.

I Kuntoutus toteutetaan yhdessä normaalein ja pääasiassa jo olemassa olevin kuntoutusmuodoin kytkien ne tarpeen mukaan nuoren tueksi. Projektiin osallistuvien nuorten määrä on suuri (70–90 nuorta). Vain osa kohderyhmän nuorista osallistuu useisiin toimenpiteisiin ja on mukana projektissa pitkään. Projekteissa korostetaan ennaltaehkäisevän työn merkitystä ja varhaista puuttumista.

Projekteja: Mun Juttu, Tie Huomiseen, Sulubaa.

II Nuorille suunnattu ohjelma kootaan ensisijaisesti normaalipalveluista yksilöllisesti koottuna yhdistettynä projektin toimintoihin. Nuoret (25–35 nuorta) osallistuvat keskimäärin vuoden mittaiseen kuntoutusjaksoon. Mukaan otetaan ensisijassa sellaisia nuoria, joita ei ole pystytty riittävästi tukemaan olemassa olevin tukitoimin.

Projekteja: Kelataan kimpassa, *Futuuri*.

Osa ryhmien II ja III projekteista sekä ryhmän IV projektit on suunnattu varsin vaikeassa tilanteessa oleville nuorille ja interventioiden intensiivisyys ja kokonaisvaltaisuus on sen mukaista (projektit on merkitty kursivilla).

III Nuorille suunnatut kuntoutusprosessit sisältävät erityisen projektikohtaisen yksilöllisen interventiojakson, jonka myötä nuoret pyritään saamaan normaalipalvelujen piiriin. Nuorten määrä vaihtelee projektista riippuen 20–50 välillä.

Projekteja: *Onnistuva Nuori, VaPa, Oppi, 10-PAJA, Paristo, Luotsi, Per Son Trainers, Elämän Syke.*

- IV Tarkoin kohdennetut projektit pienelle joukolle nuoria (10–16 nuorta), joiden osallistuminen projektiin on suunniteltu tiiviiksi. Projekteissa korostuvat monipuoliset ja eriytyneesti joustavat yksilöinterventiot.

Projekteja: *Ykköspesä, Came Along, Omalle Oksalle, Itua Elämään, NuJu.*

Nuorten tilanteeseen puuttumiseksi on yksilöinterventioiden rinnalle useimpien projektien yhteyteen suunniteltu erilaisia yhteisöinterventioita, jotka nekin voivat kohdistua sekä nuoren yksityiselle että julkiselle elämänalueelle. Yhteisöinterventioilla ei tässä tarkoiteta yhteistyötä nuorten vanhempien kanssa, koko perheen ohjaamista saamaan apua tai yhteistyötä projektin muiden toimijatahojen kanssa, mitä jokainen projekti tavalla tai toisella tekee. Yksityiselle elämänalueelle kohdistuvat yhteisöinterventiot ovat nuoren lähipiiriin suunnattua erityistä toimintaa (esimerkiksi vanhempainryhmät, vertaistukiryhmät ja kasvatusyötä tukevat ryhmät vanhemmille, vertaistukijoiden hankkiminen nuorille itselleen jne.). Julkiselle elämänalueelle kohdennetut yhteisöinterventiot puolestaan ovat nuorten kanssa työskenteleville henkilöille, työelämään ja kouluihin sekä oppilaitoksiin kohdennettua projektien toimintaa nuorten tilanteisiin puuttumiseksi (esimerkiksi nuorten kanssa työskenteleville suunnattua koulutusta tai laajaa tiedottamista nuorten syrjäytymisvaarasta; työnohjauksellista toimintaa nuorten kanssa toimiville kuten opettajille; työharjoittelupaikkojen hankkimista yrityksistä tai tietoista yritysten ennakkoluulojen vähentämistä nuorten työllistämiseksi; erityisjärjestelyjen luomista kouluissa tai mahdollisuuden antamista nuorelle suorittaa päättötodistus tai korottaa arvosanoja yksilöllisen suunnitelman mukaisesti; eri oppilaitosten opinnäytetöiden tai harjoittelujaksojen kytkemistä projektiin ja toiminnan kehittämistä ja arvioimista niiden kautta jne.). Riippuen siitä, missä määrin projekteissa on suunniteltu toteutettavan erilaisia yhteisöinterventioita ja millaisia ne ovat, voidaan nuorten kuntoutuskokeilun projekteja erotella toisistaan seuraavasti:

- I Projektit, joihin on suunniteltu sisällytettävän suhteellisen vähän yhteisöinterventioita tai yhteisöinterventio rajoittuu erityisjärjestelyihin nuorten koulunkäynnissä ja peruskoulun suorittamisessa.

Projekteja: Kelataan kimpassa, Luotsi.

- II Projektit, joiden yhteisöinterventioissa keskitytään nuoren julkisen elämänalueen toimijoihin, ei yhteisöinterventioihin nuoren yksityiselle elämänalueelle.

Projekteja: Mun Juttu, Elämän Syke.

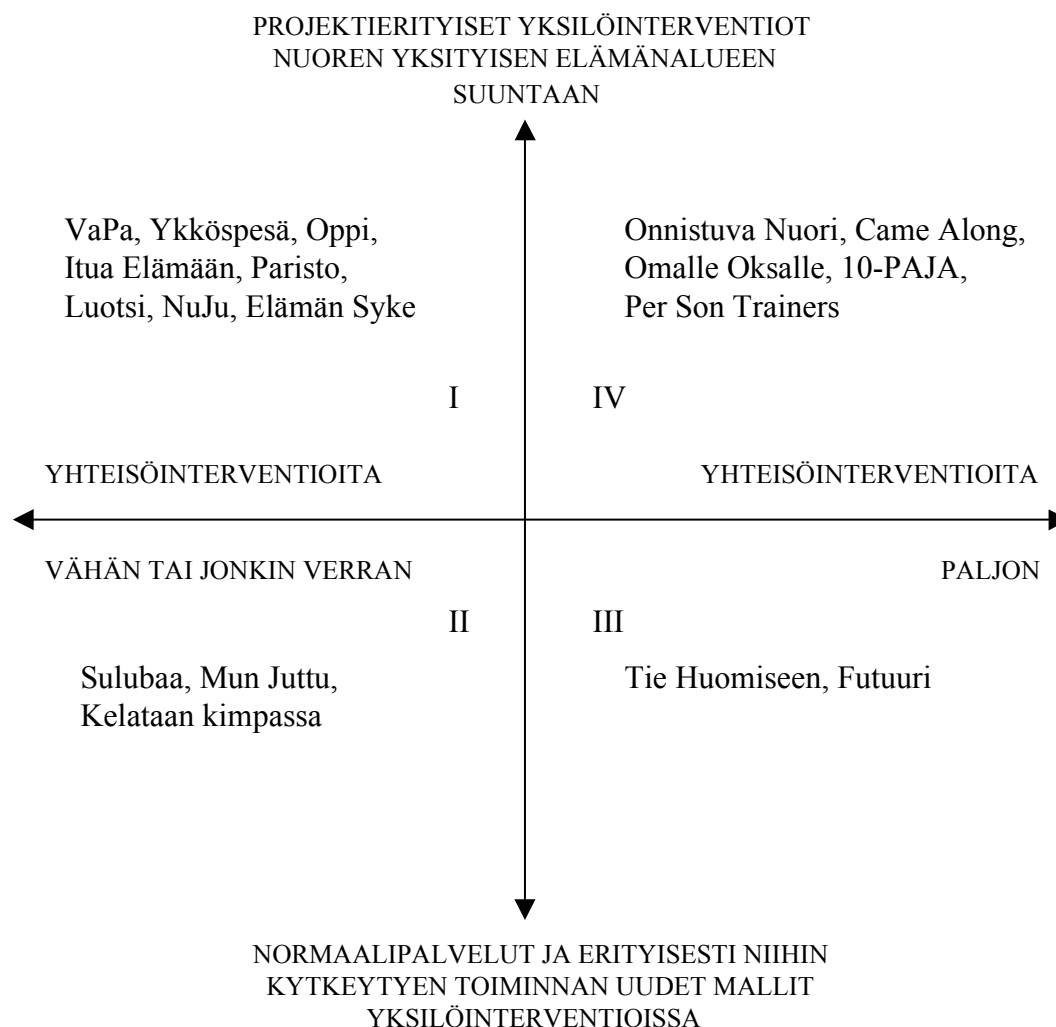
- III Projektit, joissa on selviä yhteisöinterventioita sekä nuoren yksityiselle että julkiselle elämänalueelle.

Projekteja: VaPa, Ykköspesä, Sulubaa, Oppi, Itua Elämään, Paristo, NuJu.

IV Projektit, joissa on useita yhteisöinterventioita sekä nuoren yksityiselle että julkiselle elämäntilanteelle.

Projekteja: Onnistuva Nuori, Futuuri, Tie Huomiseen, Came Along, Omalle Oksalle, 10-PAJA, Per Son Trainers.

Eri projektien tavoissa puuttua nuorten tilanteisiin on paljon yhteisiä piirteitä, eivätkä erottelut ole selviä ja yksiselitteisiä. Jos kuitenkin projektien toimintalahtokohtia pyritään sijoittamaan samanaikaisesti yksilöinterventioiden luonnetta ja yhteisöinterventioiden määrää kuvaavaan kenttään, saadaan esille karkeat perusulottuvuudet, joille projektit sijoittuvat (kuvio 2).

Kuvio 2. Nuorten kuntoutuskokeilun projektit yksilö- ja yhteisöinterventioiden kentässä.

Kuvion 2 pystyakseli kuvaa projektien työn luonnetta yksilöinterventioiden osalta yhtenä ääripäänä vahvasti normaalipalveluihin tukeutuva ja niitä täydentävä toiminta ja toisena ääripäänä nuoren julkisen elämäntilanteen rinnalla selvä projektierityinen ja nuoren yksityiselle elämäntilanteelle suuntautuva toiminta. Jokaiseen projektiin sisältyy tavalla tai toisella

normaalipalvelujen perusasiakastyötä ja toisekseen projektierityistä työtä. Siksi pystyakseli erottelee lähinnä yksilöinterventiokeskeisen toiminnan voimakkuutta suuntaan tai toiseen. Vaaka-akseli puolestaan kuvaa sitä volyymia, jolla projektit pyrkivät tuottamaan yhteisöllistä toimintaa. Koska jokainen projekti on kirjannut tavoitteisiinsa uudenlaisen yhteistyömallin luomisen, erottelee vaaka-akseli projekteja lähinnä siltä osin kuin ne ovat suunnitelmissaan maininneet konkreettisia yhteisöinterventioita. Projektien yhteistyöverkoston luonteesta ja laajuudesta kuvion vaaka-akseli ei kerro.

Suuri osa nuorten kuntoutuskokeilun projekteista on yksilöinterventioissaan vahvasti nuoren yksityiselle elämänalueelle suuntautuvia, mutta samalla yhteisöinterventioita on suhteellisen vähän. Nämä projektit etsivät lähinnä uudenlaista asiakastyön mallia nuorten tukemiseksi. Ryhmään II kuuluvia projekteja luonnehtii se, että niissä liikutaan ensisijassa perusasiakastyön alueella ja etsitään sille uudenlaista yhteistyömallia eri toimijoiden kesken. Ryhmään III kuuluvia projekteja on vähiten ja myös niille on luonteenomaista toiminnan vahva kytkeytyminen normaalipalveluihin. Tämä tapahtuu kuitenkin niin, että projekteissa kiinnitetään erityistä huomiota myös tarpeeseen uudenlaisista yhteisöllisistä rakenteista. Ryhmään IV kuuluvia projekteja on määrältään toiseksi eniten ja niitä luonnehtii pyrkimys yhteisöllisen toimintamallin kehittämiseen uudenlaisen asiakastyön rinnalle.

4 Syrjäytymisvaara ja projektien asettamat tavoitteet

Nuorten kuntoutuskokeilun hakuilmoituksessa projektien kohderyhmäksi määritellään 15–17-vuotiaat nuoret, joita uhkaa vakava sosiaalinen syrjäytyminen. Kun projekteilta kysyttiin, miten ne määrittelevät syrjäytymisen, saatiin vastaukseksi niin nuoreen itseensä, hänen elämänsä prosesseihin sekä elin- ja perheoloihin liittyviä kuvauksia kuin myös kuvauksia, joissa nuoren syrjäytymisvaara liitetään erilaisiin (kouluun, työelämään, vastuuseen kansalaisena) integroitumisen ongelmiin.

Osassa projekteja nuoren syrjäytymisvaaran taustalla olevista tekijöistä nousevat muuta tärkeimmäksi kokonaistilanne nuoren perheessä ja sosiaalisen tukiverkon puuttuminen tai vähäisyys. Syrjäytymisvaaran taustalla pidetään ensisijassa nuoren sosiaaliseen ympäristöön liittyviä syytekijöitä. Nuoren potentiaalit jäävät toteutumatta esimerkiksi kodin ja sosiaalisten verkostojen ongelmien vuoksi. Syrjäytymisvaarasta kertovat erilainen moniongelmaisuus ja siitä aiheutuva elämäntilanteen vaikeutuminen ja hallitsemattomuus. Esimerkkejä tällaisista ensisijaisesti nuoren sosiaaliseen ympäristöön liittyvin tekijöin nuoren syrjäytymisvaaraa määrittelevistä projekteista ovat Ykköspesä, Futuuri, Itua Elämään, Luotsi sekä Per Son Trainers (kuvio 3).

Tekijät	Sosiaalisen ympäristön syytekijät painottuvat	Sosiaalinen ympäristö ja oirehtiminen koulussa			Oirehtiminen koulussa painotuu		
		Ryhmä I	Ryhmä II	Ryhmä III	Ryhmä IV	Ryhmä V	Ryhmä VI
Sosiaalinen tukiverkko puuttuu tai on vähäinen	2. tärkein (3,20)	(3,75)					*
Perheen kokonaistilanne on ongelmallinen	tärkein (1,20)	tärkein (1,00)	tärkein (2,20)	3. tärkein (2,50)	(4,0)		*
Nuoren sosiaaliset taidot ovat riittämättömät	(3,75)	*	3. tärkein (3,00)		(4,5)	(5,00)	
On päihteiden väärinkäyttöä	*	*	*	(4,00)	(4,0)		*
On puutteellista aktiivisuutta tai aktiivisuus kanavoituu ongelmallisella tavalla	3. tärkein (3,20)	(4,67)	(3,40)	tärkein (2,00)	3. tärkein (3,67)	3. tärkein (4,00)	
On kouluhaluttomuutta	(4,40)	3. tärkein (3,75)	2. tärkein (2,50)	(4,00)	2. tärkein (3,67)	2. tärkein (2,50)	
On oppimisvaikeuksia koulussa	*	2. tärkein (3,50)	(4,40)				*
Nuori on keskeyttänyt peruskoulun	*	*	*		tärkein (1,00)		*
Nuori on keskeyttänyt ammatilliset opinnot	*	*	*	2. tärkein (2,50)		tärkein (1,00)	
On jokin fyysinen sairaus	*	*	*				*
On jokin todettu psyykkinen sairaus	*	*	*		*		*

Sulkuihin on merkitty keskiarvo siitä, miten tärkeäksi tietty tekijä on ryhmässä määritelty.

* keskiarvo > 5.

Kuvio 3. Nuoren syrjäytymisvaaran taustalla olevat tekijät projektien ilmoittamassa tärkeysjärjestyksessä.

Ryhmän V (Tie Huomiseen, Kelataan kimpassa, Elämän Syke) ja ryhmän VI projekteissa (VaPa, Sulubaa) koulukeskeisyys korostuu muuta selvemmin. Tärkeimpänä nuoren syrjäytymisvaaran taustalla olevana tekijänä mainitaan joko se, että nuori on keskeyttänyt peruskoulun (ryhmä V) tai se, että nuori on keskeyttänyt ammatilliset opinnot (ryhmä VI). Karkeasti ottaen suunta nuoren syrjäytymisvaaran taustalla olevien tekijöiden määrittelyssä kulkee nuoren oirehtimisesta koulumaailmassa sosiaalisen ympäristön syytekijöihin, eli päinvastoin kuin toisissa ryhmissä.

Nuorten kuntoutuskokeilun projektien väliset määrittelyerot nuoren syrjäytymisvaaran taustalla olevista tekijöistä eivät välttämättä merkitse sitä, että projektien kohderyhmät poikkeaisivat suuresti toisistaan. Pikemminkin kysymys on projektien eroista ymmärtää nuoren kokonaiselämäntilanteeseen vaikuttaminen ja siinä tukeminen erilaisista näkökulmista. Tämänsuuntaista arviota tukee projektien asettamien tavoitteiden tarkastelu.

Ryhmään I kuuluvat projektit (Ykköspesä, Futuuri, Itua Elämään, Luotsi, Per Son Trainers) mainitsevat ensisijaisten tavoitteidensa joukossa seuraavankaltaisia asioita:

- tuetaan nuoren elämänhallintaa ja elämisen laatua
- autetaan nuorta saamaan tuntumaa omiin kykyihinsä ja vahvuuksiinsa
- kartoitetaan nuoren ja hänen perheensä kokonaistilanne, tuetaan yksilöllisen sosiaalityön keinoin ja kokonaisvaltaisin työottein sekä erilaisin tukiverkoin
- tuetaan nuoren itsenäistymistä ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä lisätään hänen tietoisuuttaan itsestä ja elämämaailmasta.

Tämän jälkeen mainitaan tavoitteita liittyen erilaisten yhteistyöverkostojen ja ammatillisten toimintavalmiuksien kehittämiseen nuorten tukemisessa.

Ryhmän II projektit (Came Along, Omalle Oksalle, Oppi, 10-PAJA) määrittelivät tärkeimpiä tavoitteitaan seuraavasti:

- saada nuori käymään peruskoulu loppuun ja nuori saa päättötodistuksen
- tuetaan nuoren pääsyä ammatilliseen koulutukseen ja hänen pysymistään siellä
- sekä peruskoulussa että toisen asteen koulutuksessa otetaan huomioon nuoren yksilölliset tarpeet ja räätälöidään yksilöllinen tuki
- pyritään löytämään nuorelle sopivaa harrastustoimintaa.

Tämän jälkeen tavoitteina mainitaan nuoren henkilökohtaisen kasvun ja elämänhallinnan tukeminen. Osa projekteista kertoo tavoitteenaan olevan koko perheen tukemisen tai uudenlaisen toimintamallin kehittämisen nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä.

Ryhmän III projektit (Onnistuva Nuori, Mun Juttu) esittävät tärkeimpinä tavoitteinaan

- pyrkimyksen tukea nuorta elämänhallintataitojen kehittämisessä
- apua tarvitsevien nuorten löytämisen ja toimivan yhteistyömallin rakentamisen
- nuorten motivoimisen peruskoulun suorittamisessa ja ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa.

Tämän jälkeen tavoitteina nostetaan esille nuoren itsetunnon (Mun Juttu) tai itsenäistymisen (Onnistuva Nuori) tukeminen, tulevaisuudenkuvan selkiyttäminen ja se, että nuori onnistuisi saamaan ympärilleen sosiaalisen tukiverkon.

Ryhmän IV projektit (Paristo, NuJu) määrittelevät ensisijaisia tavoitteitaan seuraavasti:

- motivoidaan nuori pitkäjänteiseen työhön elämäntilanteensa parantamiseksi sekä ammatilliseen kuntoutumiseensa
- tuetaan nuorta oman elämän haltuun ottamisessa ja realististen tulevaisuuden suunnitelmien toteuttamisessa.

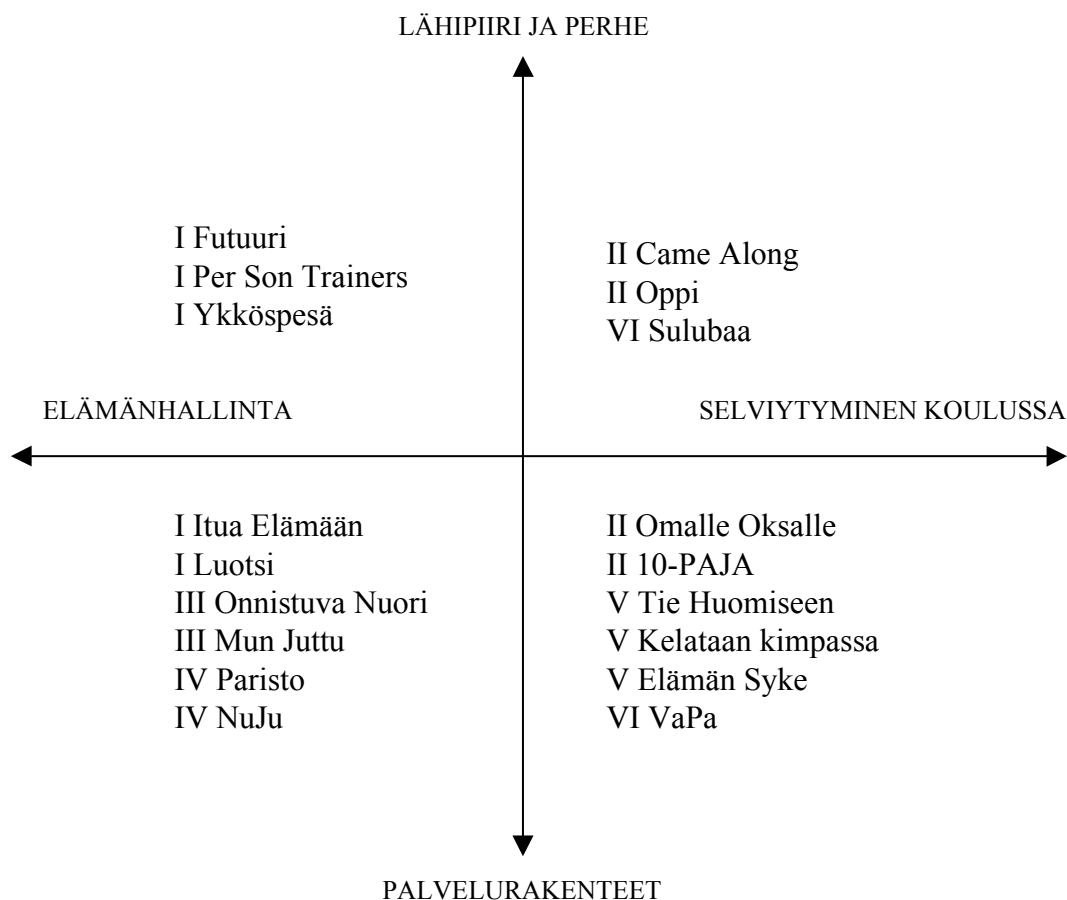
Lisäksi toinen projekteista mainitsee tavoitteenaan nuoren arkielämän taitojen ja työelämän ja yhteiskunnan pelisääntöjen opettamisen ja toinen varhaisen kuntoutuksen keilumallin tuottamisen.

Ryhmän V projektit (Tie Huomiseen, Kelataan kimpassa, Elämän Syke) pitävät tärkeimpänä nuoren syrjäytymisen taustalla olevana tekijänä peruskoulun keskeyttämistä. Projektien asettamat tavoitteet kuitenkin poikkeavat toisistaan. Yksi projekteista korostaa ensisijaisena tavoitteenaan mahdollisimman varhaista puuttumista nuoren tilanteeseen, ennalta ehkäisyä ja koulutukseen ohjaamista ja kaksi projektia nuoren kiinnittymistä opiskeluihin, peruskoulun päättötodistuksen saamista sekä nuoren elämäntilanteen, motivaation ja sosiaalisten taitojen vahvistamista. Ryhmän jokainen projekti määrittelee tavoitteekseen sosiaalisen tukiverkon löytämisen nuorelle.

Ryhmän VI projektit (VaPa, Sulubaa) mainitsevat tärkeimpinä tavoitteinaan seuraavallaisia asioita:

- nuoren aktivoiminen ja tukeminen opiskeluun
- nuoren mahdollisimman monipuolinen ja yksilöllinen tukeminen opintojen suorittamisessa
- verkostotoimijoiden yhteistyön kehittäminen ja uusien toimintamallien luominen nuorten tukemisessa.

Edellisten lisäksi toinen projekteista mainitsee tavoitteenaan koko perheen tukemisen ja yhteistyön vanhempien kanssa.

Kuvio 4. Projektien painotukset tavoitteiden asettelussa.

Selvimmän eri ryhmiin kuuluvien projektien asettamia tavoitteita erottelee tavoitteiden priorisointi suhteessa nuoren elämäntapaan tai koulussa selviytymiseen. Ryhmiin I, III ja IV kuuluvat projektit korostavat nuoren elämäntapaan liittyviä yleisiä tavoitteita ja ryhmiin II, V ja VI kuuluvat projektit tavoitteita, jotka liittyvät erityisesti nuoren koulussa selviytymiseen. Samankin ryhmän sisällä projektien kesken on eroja siinä, miten tavoitteissa painottui yhtäältä työskentely nuoren sosiaalisen lähipiirin kanssa, toisaalta työn kehittäminen palvelurakenteissa. Osan projektien tavoitteissa mainitaan molemmat elementit ja rajanveto on vain suuntaa antava. Sen mukaan, millaiseen tärkeysjärjestykseen ne on asetettu, projektit voidaan sijoittaa kuvion 4 nelikenttään.

Kysyttäessä projekteilta, mikä niiden toiminnassa on erityistä ja muita palveluja täydentävää, saatiin vastauksiksi asioita, jotka liittyvät niin

- nuorten väliinputoajaryhmän tavoittamiseen (Mun Juttu, Ykköspesä)
- nuorten koulunkäyntiin panostamiseen laajemmin kuin mihin normaali oppilashuolto ja muu tukipalvelu yltyvät ja seurannan järjestämiseen nuoren siirtyessä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen (Oppi, Omalle Oksalle, Itua Elämään, Elämän Syke),

kuin myös asioita, jotka liittyvät

- yhteistyöverkostoihin, niiden luomiseen ja kehittämiseen nuorten tukemiseksi (Mun Juttu, Tie Huomiseen, Came Along)
- sosiaalityön (ennen kaikkea lastensuojelun) ja työvoimatoimiston palvelujen täydentämiseen (Onnistuva Nuori, Paristo)
- ”epävirallisen” tukijaorganisaation ja tukihenkilötoiminnan olemassa oloon ja eräänlaiseen linkkiin viranomaisten ja nuorten välillä (Sulubaa, Futuuri, Per Son Trainers, NuJu)
- toiminnan käytännönläheisyyteen ja yhteyksiin työelämän suuntaan (10-PAJA)
- monenlaisen avun tarpeeseen ja nuorten tukemiseen myös kouluajan ja koulunkäynnin ulkopuolella (Ykköspesä, Kelataan kimpassa, Itua Elämään) sekä
- aikuisen tavoitettavuuteen, palvelujen joustavuuteen ja yksilölliseen kohdentamiseen (VaPa, Luotsi).

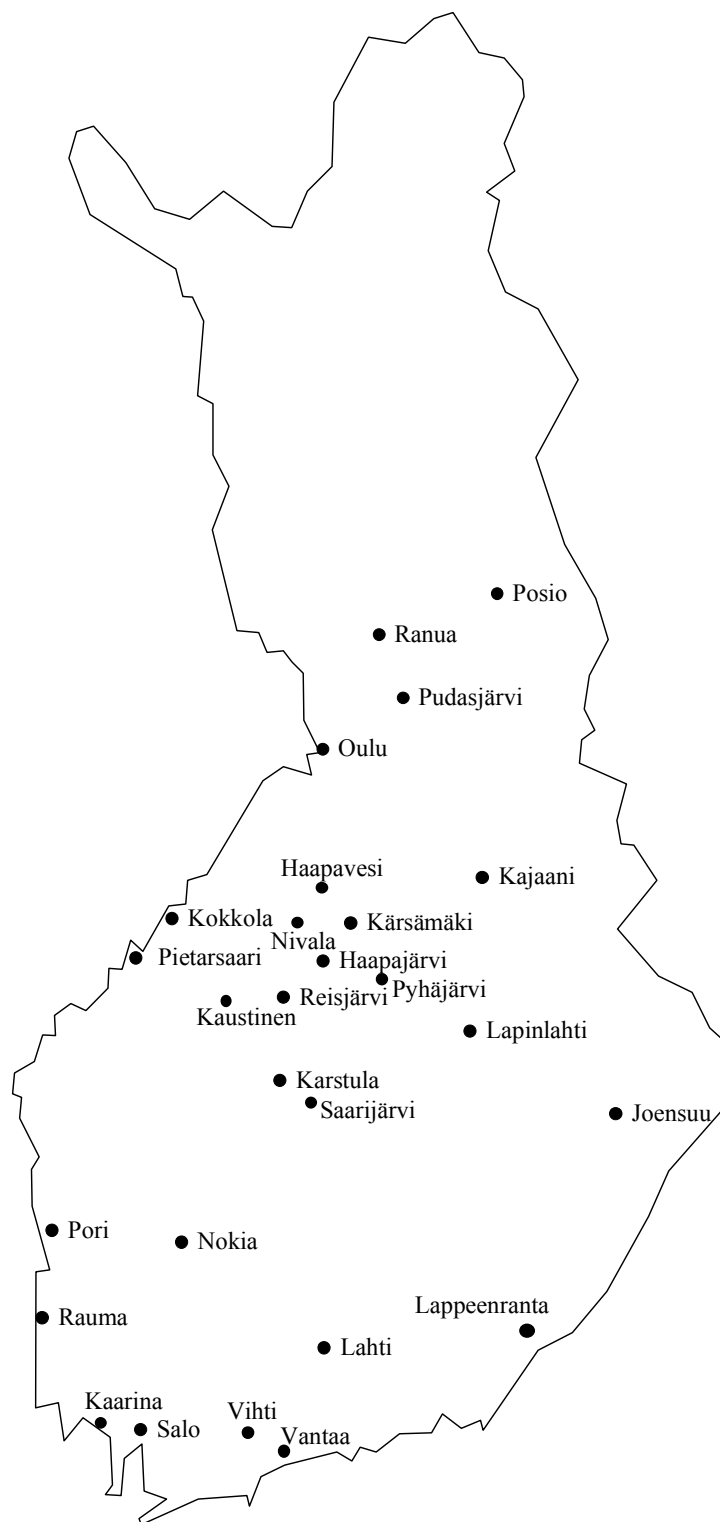
5 Arvioitavien projektien valinta

Nuorten kuntoutuskokeilun arviointia tekevä tutkijaryhmä esitti ohjausryhmälle marras-kuussa 2002, että projektien käytäntöjen arvioimiseksi lähempään tarkasteluun valittaisiin neljä projektia:

- *ensisijaisesti peruspalveluihin tukeutuvista projekteista joko projekti Mun Juttu, Tie Huomiseen tai Sulubaa.* Jokainen projekti toteutetaan ensisijaisesti normaalin peruspalvelutoiminnan puitteissa ja projektit ovat kohderyhmäkooltaan (70-90 nuorta) suuria alueellisia hankkeita. Koulukeskeisyys on projektien Tie Huomiseen ja Sulubaa tavoitteiden asettelussa vahvasti esillä ja Mun Juttu -projektissa monet nuorten elämänhallintaan liittyvät asiat. Kelan Nivala-Haapajärven vakuutuspiirin projektissa Tie Huomiseen sekä Posion, Pudasjärven ja Ranuan kuntien yhteishankkeessa Mun Juttu keskitytään jossain määrin selvemmin peruskoululaisiin ja Pietarsaaren kaupungin organisoimassa projektissa Sulubaa peruskoulun jo suorittaneisiin. Projektin Tie Huomiseen erityisyytenä on löytää maaseutumaisiin kuntiin soveltuva malli nuorten tukemiseksi ja alueella on runsaasti aiempaa projektikokemusta. Myös Mun Juttu -projekti toteutetaan maaseutumaisissa kunnissa. Se eroaa työotteeltaan muista siinä, että projektissa pyritään ilman varsinaista projektihenkilöstöä kehittämään verkostotoimijoiden yhteistyötä ja uusia toimintamalleja nuorten tukemiseksi. Projektin Sulubaa erityisyytenä on alueen kaksikielisyys ja erityisryhmänä yksikieliset nuoret, joiden on vaikea sopeutua kaksikieliseen ympäristöön. Alueella ei ole aikaisemmin ollut nuorille suunnattuja kuntoutuskokeiluja. Syksyllä 2002 projektissa Tie Huomiseen mukana oli viisi poikaa ja kymmenen tyttöä, projektissa Mun Juttu 31 poikaa ja 12 tyttöä sekä projektissa Sulubaa 15 tyttöä ja 19 poikaa.
- *kohderyhmäkooltaan (25-40 nuorta) suhteellisen laajoista, mutta silti varsin projektierityiseen toimintaan perustuvista projekteista joko 10-PAJA-projekti tai Oppi-projekti.* Molemmat ovat alueellisia projekteja ja niissä korostuvat tavoitteet, jotka liittyvät nuoren koulussa selviytymiseen. Silti toiminnan lähtökohta on rakennettu molemmissa voimavaralähtöiseksi. Satakunnan erityishuoltoapiirin kuntayhtymän toteuttama 10-PAJA-projekti perustuu ”tuetun työn” mallin ja uudenlaisen ammatillisen kymppiluokan monipuoliseen soveltamiseen, kun taas Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymän toteuttama Oppi-projektissa yksilöohjaus käynnistyy peruskoulussa ja pajakoulun ”seinät” rakennetaan tarkoituksenmukaisuusperiaatteella kullekin nuorelle sopivaksi. 10-PAJA-projektin erityisyytenä on pitkälle suunniteltu monipuolinen ohjelma nuoria varten ja tiivis yhteistyö peruskoulun ja ammattioppilaitosten kanssa nuoren siirtymävaiheen tukemisessa. Oppi-projektin erityisyytenä on se, että jokaiselle nuorelle tehdään kuntoutustutkimukset ja projektia varten on palkattu erityisopettaja, joka vastaa pajakoulussa/ työkokeilussa tapahtuvasta yksilöllisestä opetuksesta. 10-PAJA-projektissa oli syksyllä 2002 mukana neljä tyttöä ja neljä poikaa ja Oppi-projektissa viisi tyttöä ja kahdeksan poikaa.

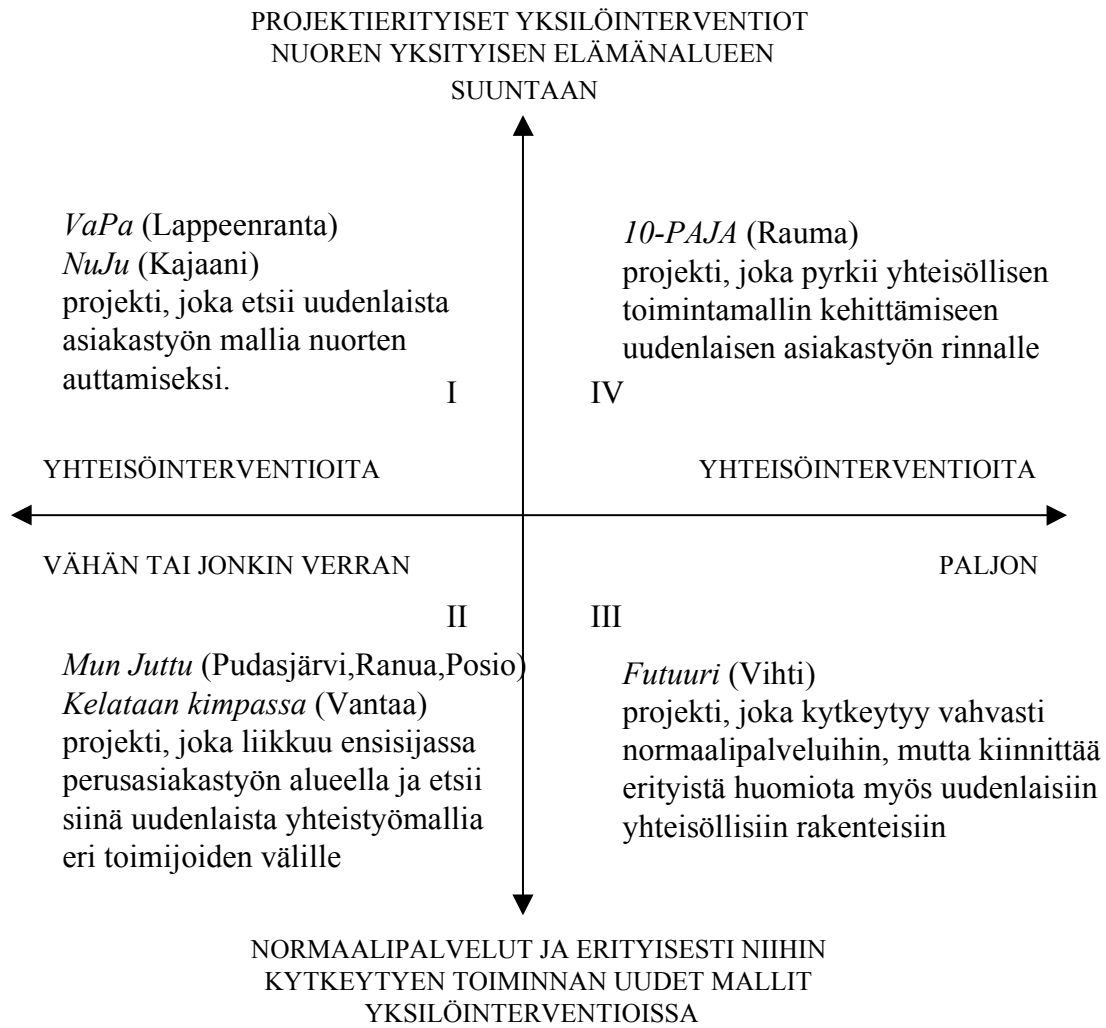
- *työotteeltaan varsin sosiaalityölähtöisesti nuoria tukemaan pyrkivistä ja kohderyhmältään keskikokoisista tai pienistä (12-30 nuorta) projekteista joko Nokian kaupungin projekti Ykköspesä, Karstulan kunnan ja Saarijärven kaupungin yhteishanke Per Son Trainers tai Vihdissä toteutettava Futuuri-projekti.* Projektit eivät ole toiminnaltaan niin koulukeskeisiä kuin aiemmin mainitut. Tavoitteiden asettelussa suunta kulkee nuoren elämänhallinnan tukemisesta, vahvuuksien tunnistamisesta ja perheen kanssa työskentelemisestä koulussa selviytymisen kysymyksiin. Yhtä kaikki jokainen projekti työskentelee sillan rakentamiseksi peruskoulusta ammatillisiin opintoihin. Ykköspesä-projektissa on erityistä sen pienimuotoisuus (kerrallaan kokeilussa ylläpidetään kuutta asiakaspaikkaa ja projektin koko toiminta-aikana on mukana 12 nuorta) ja ”saattaen vaihtaan” -periaatteen soveltaminen jatko-opintopaikan saamiseksi nuorelle. Per Son Trainers -projektin erityisyytenä on toiminta verkostoperiaatteella eri yhteistyötahojen kanssa ja toimijoiden tiiviinä yhteistyönä sekä Saarijärvellä toteutettava neliosainen internaattimuotoinen koulutusjakso (kuntoutuksen työ- ja harjoitteluosio, kuntoutuksen kouluosio, harrastustoiminta sosiaalistumisen osana, tukiverkosto aikuisista) ja Karstulassa toteutettava yhdeksän kuukauden kuntoutuskokeilu. Futuuri-projektin erityisyytenä on sen konkreettisesti suunniteltu paikallinen yhteistyö 12 eri paikallisen toimijan kesken monipuolisen ja vaiheistetun toimintamallin toteuttamiseksi. Syksyllä 2002 Ykköspesä-projektissa oli mukana viisi poikaa ja lisäksi 3-5 nuoren kohdalla tehtiin parhaillaan verkostoyhteistyötä kuntoutuksen aloittamiseksi. Per Son Trainers -projektissa oli mukana kuusi tyttöä ja kahdeksan poikaa Saarijärvellä ja kolme tyttöä ja kolme poikaa Karstulassa. Futuuri-projektissa oli mukana 11 tyttöä ja neljä poikaa syksyllä 2002.
- *kohderyhmältään pienistä (mukana koko toiminta-aikana 10 nuorta) ja tarkoin kohdennetuista projekteista joko projekti Came Along tai NuJu-projekti.* Joensuussa toteutettavan Came Along -projektin kaikki nuoret ovat Omaura-luokan oppilaita, kun taas Kaajanissa toteutettavan NuJu-projektin nuoret ovat peruskoulun suorittaneita. Came Along -projektin projektityöntekijä työskentelee peruskoulun erityisluokalla ja toiminnan sisällön skaala ulottuu nuoren kouluun noutamisesta palveluverkostojen kokoamiseen nuoren tueksi. Syksyllä 2002 Came Along -projektissa oli mukana kaksi tyttöä ja kaksi poikaa ja NuJu-projektissa yksi tyttö ja kaksi poikaa.

Arviointitutkimukseen haluttiin saada mukaan toteuttamistavaltaan mahdollisimman erilaisia hankkeita, jotta kertyisi erilaisia kokemuksia nuorten tukemisesta ideaalimallin suunnittelun pohjaksi. Arviointiryhmä esitti valittavaksi tarkemaan arviointiin niin peruspalveluihin kuin myös erityispalveluihin tukeutuvia hankkeita eli Mun Juttu -, 10-PAJA -, NuJu- ja Futuuri-projektit. Ohjausryhmä hyväksyi esityksen. Neljän esitetyn hankkeen lisäksi tarkempaan arviointiin valittiin kaksi muuta projektia: VaPa-projekti ja Kelataan kimpassa -projekti, jotta tarkasteluun saatiin alueellisesti eri puolella Suomea toteutettavia hankkeita (kuviot 5 ja 6).

Onnistuva Nuori (Kaarina), **VaPa** (Lappeenranta), **Ykköspesä** (Nokia), **Sulubaa** (Pietarsaari), **Kelataan kimpassa** (Vantaa), **Futuuri** (Vihti), **Mun Juttu** (Pudasjärvi, Ranua, Posio), **Tie Huomiseen** (Nivala, Haapajarvi, Haapavesi, Kärämäki, Reijjärvi, Pyhäjärvi), **Came Along** (Joensuu), **Omale Oksalle** (Lapinlahti), **Oppi** (Kokkola-Kaustisen seutukunta), **10-PAJA** (Rauma ja ympäristökunnat), **Itua Elämään** (Pori), **Paristo** (Oulu), **Luotsi** (Salon seutu), **Per Son Trainers** (Karstula, Saarijärvi), **Elämän Syke** (Lahti), **NuJu** (Kajaani)

Kuvio 5. Projektien sijoittuminen alueellisesti.

Kuvio 6. Kuusi tarkemmin arvioitavaa projektia.

6 Projektien toiminnan kuvaukset¹

6.1 Mun Juttu (Pudasjärvi, Ranua, Posio sekä Oulun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus)

Mun Juttu -kuntoutuskokeilu on Pudasjärven, Ranuan ja Posion kuntien yhteishanke, joka toteutetaan yhteistyössä Oulun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen kanssa. Ranualla projektin yhteyshenkilönä on toiminut sosiaalijohtaja Helena Arvola ja Pudasjärvellä erityisopettaja Timo Liikanen. Posiolla projektin käynnistys- ja alkuvaiheessa oli aktiivisena toimijana yläasteen rehtori Riitta Kuha, joka myöhemmin siirtyi Ranualle ja on ollut Mun Juttu -hankkeessa mukana siellä. Riitta Kuhan jälkeen Posion projektin yhteyshenkilöinä ovat toimineet kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja Riitta Hämeenniemi ja toukokuusta 2003 lähtien kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja Tarja Huovinen. Oulun Merikoskella yhteyshenkilönä on toiminut sosiaalityöntekijä Marjo Savukoski. Alueellisessa Mun Juttu -hankkeessa nuoria on mukana suhteellisen paljon. Erityistä toiminnassa on se, että kuntoutus toteutetaan yhdessä normaalein ja pääasiassa olemassa olevien kuntoutusmuodoin kytkien ne tarpeen mukaan nuoren tueksi. Eri sektoreiden viranomaiset tekevät kunnissa projektityön normaalityöhönsä sisältyvänä. Toiminnassa korostetaan ennaltaehkäisevän työn merkitystä ja varhaista puuttumista nuorten tukemisessa ja tähdätään pysyvän toimintamallin luomiseen kunnissa.

6.1.1 Projektin suunnittelu ja resurssit

Ranualla ovat pitkät perinteet erilaiselle projektityöskentelylle. Ranuan kunta on ollut myös yksi vaikuttaja Kelan suuntaan siinä, että nuorten kuntoutuskokeilua on valtakunnan tasolla lähdetty valmistelemaan. Ennen kuin nuorten kuntoutuskokeilun hakeminen tuli ajankohtaiseksi Ranualla oli nuorten asioihin puuttumisen ideaa valmisteltu osana palvelujärjestelmän kehittämistä. Pudasjärven moniammatillisissa tiimissä nuorten kouluttamattomuus nähtiin vakavana ongelmana ja osana nuorten syrjäytymiskehitystä. Posiolla oli laadittu lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma ja myös siellä oli jo olemassa olevaa verkostotyötä nuorten asioissa. Kuntoutuskokeilun haun tullessa ajankohtaiseksi, Ranualla oli toiminnalle idea olemassa. Kunnalla oli aiempaa yhteistyötä Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen kanssa ja nämä yhdessä lähestyivät yhteistyösuunnitelmissa Pudasjärven kuntaa, joka oli halukas yhteistyöhön. Ranuan ja Pudasjärven kunnat tekivät Merikosken kanssa yhteisen hakemuksen. Samaan aikaan Posio valmisteli omaa hakemustansa yksin.

---

¹ Pohjautuvat tammi-maaliskuussa 2003 projekteissa tehtyihin tutustumiskäynteihin ja niiden yhteydessä tehtyihin haastatteluihin (liite 6). Projektit ovat tarkistaneet toiminnankuvaukset ja hyväksyneet ne.

Kuntoutuskokeilun haun alkuvaiheessa Kelalta ilmoitettiin, ettei Posiolla ole mahdollisuutta saada hankkeelleen rahoitusta yksin. Pudasjärveä, Ranuaa ja Posiota neuvottiin tekemään yhteishakemus. Vaikka Posion alkuperäinen hakemus poikkesi Ranuan ja Pudasjärven yhteisestä hakemuksesta, olivat tavoitteet kuitenkin yhtäläiset ja yhteishankkeelle olivat edellytykset olemassa. Pudasjärven, Ranuan ja Posion kunnat tekivät yhteishakemuksen yhteistyössä Merikosken kanssa. Merikosken rooli hankkeessa oli toimia asiantuntijana, joka jalkauttaa ja tuo erityisasiantuntemustaan paikalliseen toimintaan ja tarjoaa palvelujaan kokeilun piirissä erityispalvelujen tarpeessa oleville nuorille. Nuorten kuntoutuskokeilun projektivalinnassa keväällä 2001 Mun Juttu -hanke pääsi ensisijaisesti valittujen hankkeiden joukkoon.

Paikkakunnasta ainoastaan Pudasjärvellä on toisella asteella tarjota lukio-opetuksen lisäksi opintoja ammattioppilaitoksessa. Ranualla ja Posiolla on peruskoulun suorittaneille ainoastaan lukio ja kansan/ kansalaisopisto. Joka vuosi osa nuorista jättää hakematta ammatillisiin opintoihin tai keskeyttää opintonsa ensimmäisenä syksynä. Näillä nuorilla on usein itsenäistymiseen ja/ tai oppimiseen liittyviä vaikeuksia, eikä heillä ole tulevaisuuden suunnitelmia. Tämä yhdistyneenä liian varhaiseen kotoa muuttoon opiskelupaikkakunnalle tuottaa ongelmia. Aina myöskään kotoa ei uskalleta päästää nuorta opiskelemaan 16-vuotiaana toiselle paikkakunnalle tai nuorta ei kotoa käsin ohjata ammatillisen koulutuksen pariin. Pudasjärvellä yksi nuorten koulutuksen suorittamiseen vaikuttava tekijä on oman kunnan suppea toisen asteen ammatillisen koulutuksen tarjonta ja samoin kuin Ranualla ja Posiollakin pitkät välimatkat, jotka ovat osalle esteenä toiselle paikkakunnalle siirtymiselle. Jokaisessa kunnassa jo osan yläasteella olevien koululaisten ongelmat ovat kasvaneet niin suuriksi, etteivät opettajat yksin tai yhdessä vanhempien kanssa ole löytäneet keinoja, jotka tukisivat tarpeeksi näitä nuoria.

Nuorten kuntoutuskokeilulle oli olemassa merkittävä sosiaalinen tilaus. Kunnissa oltiin etsimässä keinoja, miten syrjäseudun nuorten koulunkäyntiä ja itsenäistymistä voitaisiin tukea peruskouluiässä, saatella nuoria tuetusti ammatillisiin opintoihin ja samalla katkaista ”näköalattomuuden perimää”. Jokaisessa kunnassa paikallisten toimijoiden verkostotyöstä oli kokemusta. Yhteistyötä oltiin halukkaita tiivistämään ja syventämään sekä parantamaan paikallisten toimijoiden herkkyyttä havaita ja kohdata tukea tarvitseva nuori ja hänen perheensä. Nuorten tukemista joudutaan pienissä kunnissa kehittämään suhteellisen niukan palvelurakenteen varassa, mikä entisestään korostaa paikallisten toimijoiden yhteistyön merkitystä. Alusta pitäen projektityö suunniteltiin nuorten parissa työskentelevien normaalitöihin sisältyvänä. Ranualla kouluterveydenhoitaja Saara Markkanen on vapautettu osasta työtehtäviä, jotta hänelle jää aikaa koordinoida hanketta paikkakunnalla. Posiolla toiminnan koordinointi on sisällytetty kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan työnkuvaan (30 %). Projektin toiminta-alueena ovat Pudasjärven, Ranuan ja Posion kunnat. Kela rahoittaa hanketta runsaalla 181 000 eurolla. Kuntien satsaus projektiin ovat nuorten kanssa työskentelevien työpanos ja toiminnan yksittäisistä menoeristä vastaaminen.

Nuorten kuntoutuskokeilun kokonaisnäkökulmaa 15–17-vuotiaiden nuorten tukemiseksi pidetään Mun Juttu -projektissa erittäin positiivisena asiana ja uusia mahdollisuuksia kuntien palvelurakenteen tehostamiselle tarjoavana.

6.1.2 Projektin käynnistäminen ja tiedottaminen

Projektin alussa Mun Juttu -hankkeelle perustettiin kolmen kunnan ja Merikosken yhteinen ohjausryhmä, jonka tehtävänä oli hankkeen alkuvaiheessa organisoida projekti liikkeelle ja toiminnan kuluessa kehittää ja arvioida sen toimintaa. Ohjausryhmässä on ollut kaksi edustajaa jokaisesta kunnasta sekä kaksi edustajaa Merikoskelta. Joka kuukausi koontunut yhteinen ohjausryhmä on ollut olennainen osa mahdollistaa hankkeen kehitys ottamalla huomioon tarpeet kolmen kunnan ja Merikosken kesken. Yhteisen ohjausryhmän avulla on pystytty ohjeistamaan kuntien toimijoita ja jokaisessa kunnassa projektin kehitys on kulkenut näin suurin piirtein samaa ”tahtia”. Tämän lisäksi jokaisessa kunnassa perustettiin projektia paikkakunnalla koordinoiva ryhmä, jonka osanottajien edustus ja määrä vaihtelevat eri kunnissa. Ryhmän tehtävänä on ollut muun muassa valita nuoret kokeiluun, valita keskuudestaan työpari nuorelle, päättää Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskukseen yksilöllisiin erityistutkimuksiin menevistä nuorista sekä huolehtia kokeilun seurannasta ja raportoinnista Kelalle.

Ranualla Mun Juttu -projekti nähtiin mahdollisuutena parantaa jo aiemmin kunnassa toimineen moniammatillisen Silta-työryhmän yhdessä tekemisen taitoja. Erillistä ohjausryhmää projektille ei perustettu, vaan paikallisena ohjausryhmänä on toiminut Silta-työryhmä, joka toimii laajennetulla kokoonpanolla toimijoiden yhteistyötahona Mun Jutussa. Silloin, kun käsitellään projektin yleisiä ohjauseen ja organisointiin liittyviä asioita, koko ryhmä on koolla. Yksilötasoisia asioita käsitellään pienessä ryhmässä. Ranualla Silta-työryhmään kuuluvat sosiaalijohtaja, yläasteen kouluterveydenhoitaja ja kaksi erityisopettajaa, kaksi sosiaalityöntekijää ja sosiaaliohjaaja, perhetyöntekijä, vapaa-aikasihteeri, nuorten työpajan ohjaaja, seurakunnan nuorisotyön ohjaaja, työvoimaneuvoja sekä edustaja Kelalta ja poliisista.

Myös Posiolla projekti nähtiin mahdollisuutena tehostaa jo olemassa olevan moniammatillisen verkoston toimintaa nuorten asioissa. Posiolle perustettiin kuntoutuskokeiluun alun perin kaksi ryhmää. Varsinaisen ohjausryhmän tehtävänä oli luoda puitteet projektin toteutumiseksi, kun taas laajemman Seula-työryhmän tehtävänä oli valita kokeiluun tulevat nuoret. Myöhemmin ohjausryhmä on sulautettu Seula-työryhmään. Seula-työryhmä on kokeilun aikana laajentunut ja siinä ovat mukana nuorisokulttuurisihteeri, yläasteen rehtori, erityisopettaja, opinto-ohjaaja ja kaksi kouluterveydenhoitajaa, kolme sosiaalityöntekijää, perhetyöntekijä, kodinhoidonohjaaja, psykologi, mielenterveyshoitaja, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja, seurakunnan nuorisohjaaja, kaksi edustajaa työvoimatoimistosta, työntekijä Kelalta ja poliisi. Pudasjärvellä ohjausryhmässä toimivat yläasteen erityisopettaja ja opinto-ohjaaja, ammattioppilaitoksen erityisopettaja ja terveydenhoitaja, terveystieteiden keskuksen johtava lääkäri, sosiaalityöntekijä, työvoimaneuvoja ja Kelan edustaja.

Moniammatillinen Syrjis-työryhmä on Pudasjärvellä laajempi taustaryhmä, johon ohjausryhmä on osallisena.

Jokaisessa kunnassa eri hallintokuntien edustus projektissa on varsin kattava ja riittävä. Kuntien kesken on kuitenkin eroja sen suhteen, mistä suunnasta projektin käynnistäminen ensisijassa lähti liikkeelle. Ranualla jo projektin alkuvaiheessa vapaa-aika- ja sosiaalitoimen sekä Kelan ja työvoimatoimen edustus oli hyvin tasapuolista, koska näiden tahojen yhteistyö oli lähtenyt liikkeelle jo paljon aiemmin. Selkeä linkki koulumaailmaan rakentui sitä kautta, että Ranualla kouluterveydenhoitaja nimettiin projektin vastuuhenkilöksi. Laajemmin koulumaailman suuntaan on tapahtunut avautumista projektin kuluessa. Isoissa työpaikoissa, kuten kouluissa, kaikki eivät halua uusia tehtäviä, mikä on yhteinen havainto kaikilla paikkakunnilla.

Pudasjärvellä, kun projektin yhteyshenkilö oli koulusta, projekti myös painottui alkuvaiheessa hyvin paljon koulupuoleen ja sen avautuminen muihin verkostoihin oli hitaampaa. Projektin kuluessa toimijaverkoston laajentumista on selvästi tapahtunut ja projektiin osallistuu toimijoita eri hallintokunnista. Myös Posiolla projektin alkuvaiheessa yhteyshenkilö oli koulutoimen puolelta ja toiminta luonnollisesti painottui kouluun. Alusta asti on toiminnassa kuitenkin ollut mukana myös peruskoulun päättäneitä nuoria. Projektin yhteistyökenttä on verkostoitunut kattavaksi. Entistä laajemmin mukaan on tullut esimerkiksi sosiaalitoimi.

Kunnan sisällä sosiaalitoimi, työvoimatoimi ja Kela ovat usein suhteellisen tuttuja toimijoita toisilleen. Koulut ovat perinteisesti olleet kunnan sisällä enemmänkin omia yksikköjään. Kun sitten koulusta päin aletaan luomaan yhteistyöverkostoja, on toiminta jotenkin uudenlaista. Se rikkoo rajoja ja vaatii aikaa. Omalta osaltaan Mun Juttu -projekti on osoitus siitä, että näitä rajoja voidaan rikkoa.

Tiedottaminen projektista hoidettiin kunnissa yhteisvastuullisesti. Lehdistölle (Kaleva, Lapin Kansa, Koillis-Sanomat, paikallislehdet paikkakunnilla) järjestettiin tiedotustilaisuus, jossa pääpiirteittäin kerrottiin, mitä projektissa tulee tapahtumaan. Projektille haluttiin tietoisesti luoda positiivinen imago, jottei toiminta olisi leimaavaa. Syrjäytymisestä ei puhuttu, eikä aina kuntoutuksestakaan, vaan lisätuen antamisesta nuorille, jotka alisuoriutuvat peruskoulusta tai eivät osaa suunnistaa tavanomaisia reittejä pitkin jatko-opintoihin, ja yhteistyöstä vanhempien kanssa. Myös Pohjois-Suomen uutisissa oli lyhyt katsaus projektista ja kunnissa toimintaa pyrittiin esittelemään yhteistyötahoille mahdollisimman kattavasti. Projektista laadittiin esittely Merikosken verkkosivuille.

Tiedottamisella onnistuttiin luomaan myönteinen kuva hankkeesta ja projektin kuluessa tieto hankkeesta on myönteisessä mielessä kiirinyt myös nuorelta toiselle. Jälkikäteen arvioiden tiedottamisen ”heikoin lenkki” ilmeisesti oli tiedon välittyminen nuorten vanhemmille niin, että yhteydenottoja ja aloitteen tekemisiä nuoren projektiin mukaan tulolle olisi tullut vanhempien taholta. Nyt tieto nuoren mahdollisuudesta osallistua projektiin on

välittynyt nuorelle ja hänen vanhemmilleen pääasiassa viranomaiselta ts. sellaisen työntekijän kertomana, joka on nuoren perheelle entuudestaan tuttu. Ottaen huomioon koulun merkittävän roolin kokeilussa tiedonkulku opettajille on keskeinen asia, mutta tiedottaminen vaatii onnistuakseen vastaanottajissa halun vastaanottaa tietoa. Mun Jutusta tiedotettiin säännöllisesti opettajille opettajien kokouksissa. Esimerkiksi Posiolla järjestettiin yhteinen tiedotustilaisuus opettajille ja sivistyslautakunnalle, mutta paikalle saapui murtoosa opettajista ja pari lautakunnan jäsentä.

6.1.3 Kohderyhmä

Mun Juttu -projektin kohderyhmänä ovat yhdeksäsluokkalaiset, joilla on heikko koulu-
menestys, alisuoriutumista koulussa, sosiaalista sopeutumattomuutta tai tukiverkoston
puutteellisuutta ja joilla on ennakoitavissa vaikeuksia ammatillisessa ja sosiaalisessa sel-
viytymisessä. Kohderyhmänä ovat myös 16–17-vuotiaat, jotka ovat saaneet peruskoulun
päättötodistuksen, mutta eivät ole joko päässeet tai lähteneet opiskelemaan tai ovat kes-
keyttäneet opiskelunsa, sekä toisen asteen koulutuksessa olevat, huonosti menestyvät tai
opintojaan keskeyttämässä olevat nuoret.

Kuntien kesken on eroja siinä, minkä verran projektiin on otettu nuoria mukaan. Ranualla
liikkeelle lähdettiin rauhallisimmin, vaikka kokemus on se, että kohderyhmän nuoria kun-
nassa kyllä olisi. Mukaan on otettu vain ne nuoret, jotka tarvitsevat apua kaikkein eniten ja
joille projektiin osallistuminen on tärkeintä. Tämän pienen ja valikoidun ryhmän kanssa py-
ritään tekemään perusteellinen työ. Keväällä 2003 mukana oli 14 nuorta (kymmenen poikaa
ja neljä tyttöä), joista kahdeksan suoritti peruskoulua, neljä oli ammattikoulussa ja kaksi il-
man opiskelupaikkaa. Nuorten perhetaustat vaihtelevat. Osa nuorista tulee taloudellisesti ja/
tai sosiaalisesti vaikeista kotioloista, joissa on työttömyyttä tai kotoa ei kyetä ohjaamaan
koulunkäyntiin. Nuoren kotoa saama malli ammatillisten opintojen merkityksestä saattaa
perustua esimerkiksi siihen kokemukseen, että isäkin on pärjännyt, vaikkei ole käynyt kou-
luja tai ole töissä. Näillä nuorilla ei välttämättä ole muunlaista näkymää omallekaan tulevai-
suudelle, vaan elämää leimaa vanhempien työttömyyden tai paikkakunnan rajallisten toi-
mintamahdollisuuksien mukanaan tuoma alavireisyys. Suurin osa ranualaisista projektin
nuorista on kuitenkin perheistä, joista ainakin toinen vanhemmista on töissä ja joissa ei ole
taloudellisia vaikeuksia.

Myös posiolaisten nuorten kohdalla on tullut esille kysymys vanhemmuudesta ja sen
merkityksestä. Nuorelle ei välttämättä ole kotona asetettu rajoja, kannustettu koulunkäyn-
tiin tai tuettu sitä. Kaikkiaan Posiolla oli keväällä 2003 projektissa 16 nuorta (yhdeksän
poikaa ja seitsemän tyttöä), joista yhdeksän suoritti peruskoulua, kaksi oli toisen asteen
oppilaitoksessa ja viisi ilman opiskelupaikkaa. Muutammat nuorista tulevat yksinhuoltaja-
perheestä. Osalla nuorista ovat elämänhallinnalliset taidot hukassa tai on psyykkisiä on-
gelmia. Muutamalla on heikkolahjaisuutta tai alisuoriutumista koulussa. Koulukielteisyyt-
tä on tullut esille, samoin ilkeivallantekoa ja pahoinpitelyjä.

Pudasjärvellä projektissa oli keväällä 2003 mukana 26 nuorta (19 poikaa ja seitsemän tyttöä), joista 11 oli perusasteen oppilaita, seitsemän opiskeli ammattioppilaitoksessa, kolme oli Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen ammatillisessa ja kuntouttavassa koulutuksessa ja viisi ilman opiskelupaikkaa. Nuoria on ollut helppo saada mukaan toimintaan. Osalla on psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia, esim. päihdeongelmia ja rikollista taustaa. Kaikki eivät saa tukea kotoaan. Mukana on myös perhekoteihin sijoitettuja. Muutamilla nuorilla on oppimisvaikeuksia ja motivaation heikkoutta useilla elämänalueilla. Moni on jossain vaiheessa ollut erityisopetuksessa, muutamat luokkamuotoisessa erityisopetuksessa, EMU- tai ESY-luokassa.

Jokaisessa kunnassa yksi nuori oli kevääseen 2003 mennessä keskeyttänyt projektin. Yhteinen kokemus on se, että peruskouluikäiset on ollut helpompi saada toimintaan mukaan ja peruskouluikä alkaa olla viimeisiä hetkiä todella vaikuttaa nuoreen. Koska lisäksi useimmat nuoret tarvitsevat pitkäaikaista ja monimuotoista tukea jatkosuunnitelmien löytämiseksi, jatkon kannalta nähdään tärkeänä, että jopa kahdeksannen luokan oppilaita voisi olla mukana tämän tyyppisessä toiminnassa.

6.1.4 Toiminnan idea

Mun Juttu -projektin kantava idea pohjautuu siihen, että kunnissa on lähdetty hakemaan uutta toimintamallia nuorten tukemiseksi sisällyttämällä projektityö nuorten kanssa työskentelevien normaalityöhön. Koska hankkeessa ei ole yksinomaan projektityötä tekevää työntekijää, edetään ehkä hitaammin, mutta päämääränä on, että saataisiin aikaan pysyvä toimintamalli tukea tarvitsevien nuorten tunnistamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Koska työ on sisällytetty eri sektoreiden toimijoiden perustyöhön, kunnissa uskotaan, että projektissa luodun toiminnan jatkuvuus on helpommin taattavissa myöhemminkin. Työn koordinoinnille koetaan kuitenkin tarvetta. Työtä tehdään olemassa olevilla resursseilla ja palvelurakenteilla yhteistyössä. Riippuen siitä, millaisia nuorten tarpeita ilmenee, tavoitteena on se, että ainakin joitakin asioita entisissä työskentelytavoissa onnistutaan muuttamaan ja kehittämään.

Aikaisemmin, kun kunnissa on ollut moniammatillista verkostotoimintaa (Ranualla Silta-työryhmä, Pudasjärvellä Syrjis-työryhmä ja Posiolla Seula-työryhmä), niin viranomaisyhteistyö ei ole ollut niin yksilötasolle menevää kuin Mun Juttu -projektissa, vaan se on ollut yleisempää. Aikaisemmassa verkostotoiminnassa ei ole ollut samalla tavalla työvälineitä toimia yksilökohtaisesti ja tukea yksilöitä pitkään. Toisekseen kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöryhmissä on kyllä hoidettu aikuisten asioita, mutta konkreettisia keinoja puuttua erityisesti 15–17-vuotiaiden nuorten tukemiseen ei ole ollut. Oppilashuoltoryhmät ovat toimineet kouluilla, mutta tämä toiminta on tapahtunut enemmänkin koulun sisällä, vaikka mukana ovat olleet sosiaalityöntekijä ja lääkäri. Projektin ideana on laajentaa nuorten ja heidän perheidensä asioiden hoitoa yhteisvastuullisesti koko kuntasektorille niin, että työ on eri hallintokuntien vastuulla. Ottaen huomioon jokaisen kolmen kunnan olosuhteet pieninä ja syrjäisinä paikkakuntina toiminnan perusideana on myös jalkautu-

minen. Paikkakuntien olemassa oleva palvelurakenne varsinkin Ranualla ja Posiolla on niukka. Kun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus on neljäs jalka projektissa, saadaan sieltä ammatillista erityisasiantuntemusta ja osaamista paikkakunnille.

Kun ajatellaan yksittäistä nuorta, toiminnan idea on välittäminen isolla kirjaimella. Nuoresta välittävät koulu, huoltaja ja muut viranomaiset ja kaikki pyrkivät puhaltamaan yhteen hiileen, jottei nuori jäisi tyhjän päälle. Se, että nuoresta välitetään ihmisenä ja kokonaisuutena ja muutenkin kuin minkä numeron hän saa, lisää nuoren itseluottamusta. Ollaan lähellä nuorta ja työskennellään yksilökohtaisesti ja pitkäjänteisesti. Pyritään siihen, että kaikki nuorten kanssa työskentelevät toisivat toimintaan oman panoksensa, ja jokaisen velvollisuuskin on näin toimia.

6.1.5 Tavoitteet ja toimintamalli

Mun Juttu -projektin tavoitteena on löytää jokaisessa kunnassa paikallinen yhteistyömalli syrjäytymisvaarassa olevien nuorten poimimiseksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, tukiverkon luominen nuoren ympärille ja nuoren tukeminen niin, että nuori saisi suoritettua peruskoulun, hän saisi itseluottamusta, hänelle rakentuisi tieto omista kyvyistä, hän suuntautuisi toisen asteen koulutukseen ja nuoren elämälle löytyisi merkityksiä ja muitakin päämääriä.

Jokaisessa kunnassa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria seulotaan eri tavoin. Ranualla kouluterveydenhoitaja kartoitti keväällä 2001 peruskoulunsa päättäneet ja selvitti, mihin he olivat hakeutuneet ja olivatko koulussa edelleen. Hän on selvittänyt kaikkien kahdeksannelle ja yhdeksännellä luokalla peruskoulussa olevien oppilaiden tilanteet pohtien, moniko heistä hyötyisi hankkeesta. Myöhemminä vuosina vastaavan seulonnan on tehnyt kunnassa toimiva kokeilu- ja palveluohjaaja. Koululääkäri tarkistaa vuosittain yhdeksäsluokkalaiset ja tarvittaessa ohjaa ja antaa suosituksia hankkeeseen liittyen. Työvoimatoimiston toimesta on kartoitettu työnhakijoina olevat 17-vuotiaat. Pudasjärvellä yläaste ja ammatillinen oppilaitos seulovat nuoret omilla tahoillaan, samoin sosiaali- ja työvoimatoimi, ja nimet tuodaan ohjausryhmän tiedoksi. Myös Posiolla nuoret seulotaan moniammatillisessa yhteistyöryhmässä.

Pudasjärvellä, Posiolla ja Ranualla jokainen nuorten kanssa työskentelevä ja projektissa toimiva viranomainen, jos hän tietää avun ja tuen tarpeesta olevasta 15–17-vuotiaasta nuoresta, välittää tiedon paikalliselle yhteistyöryhmälle (Ranualla Silta-työryhmälle, Posiolla Seula-työryhmälle ja Pudasjärvellä projektin ohjausryhmälle). Jos ryhmässä käydyn keskustelun jälkeen nuori suunnitellaan ottaa mukaan projektiin, sovitaan yhteisesti yhteydenotosta nuoreen ja hänen vanhempiinsa eli sovitaan siitä, kuka ottaa yhteyttä, informoi kokeilusta ja motivoi nuorta osallistumaan kuntoutuskokeiluun. Yhteyden ottajaksi pyritään valitsemaan nuorelle ja hänen perheelleen ennestään tuttu henkilö, joka parhaiten tuntee nuoren hänen ongelmiaan. Pienillä paikkakunnilla syrjäytymisvaarassa olevien

nuorten tunnistaminen on ollut suhteellisen helppoa, koska varsinkin pitkään paikkakunnalla asuneet työntekijät tuntevat hyvin nuoria ja heidän perheitään.

Jos nuori ja hänen vanhempansa (tai toinen heistä) on halukas, että nuori lähtee mukaan projektiin, yhteistyöryhmässä valitaan nuorelle työpari, joka tukee nuorta ja työskentelee hänen kanssaan koko kokeiluun osallistumisen ajan. Nuori saa esittää toivomuksen, kenet hän haluaa tukihenkilöksi. Yleensä nuoreen yhteyttä ottanut viranomainen on toinen tukihenkilöistä, koska hänellä on jo entuudestaan kontakti nuoreen. Toinen tukihenkilöistä valitaan sen mukaan, mikä nuoren mahdollinen tuen tarve on, jotta nuorta pystyttäisiin tukemaan mahdollisimman laaja-alaisesti. Tietoisesti pyritään muodostamaan erityyppisiä työpareja niin, että henkilöt tulisivat toiminnan eri sektoreilta ja täydentäisivät omalla osaamisellaan ja asiantuntemuksellaan toistensa työtä. Jos esimerkiksi on huomattu, että nuoren koulunkäynti tökkii, niin työpareista toinen on voinut olla vaikka erityisopettaja ja toinen tukihenkilöistä sosiaalityöntekijä perheen ongelmien takia. Ohjausryhmässä toinen työpareista nimetään vastuuhenkilöksi, joka hoitaa paperityön ja on kokonaisvaltaisesti vastuussa nuoren asioiden ohjaamisesta sekä hoitaa yhteydenpidon nuoreen, hänen vanhempiinsa ja yhteistyökumppaneihin. Erilaisia työpareja on muodostettu kunnissa varsin ennakkoluulottomasti ja rohkeasti.

Työpari sopii nuoren ja tämän vanhempien (vanhemman) kanssa alkuhaastattelusta, jossa selvitetään nuoren tausta ja sen hetkinen tilanne mahdollisimman laaja-alaisesti (tausta: terveys, koulutus, perhe, harrastukset; sen hetkinen elämäntilanne: ammatillinen ja koulutuksellinen tilanne, päivittäinen toiminta, terveydentila, päihteiden käyttö, sosiaalinen verkostokartta) ja pyritään siihen, että nuori ja hänen vanhempansa näkisivät sen hyödyn, minkä osallistuminen kokeiluun tuo tullessaan. Haastattelun sisältö ja lomake on suunniteltu Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksessa moniammatillisen työryhmän yhteistyönä. Projektin alkuvaiheessa oli Merikosken edustaja paikan päällä ohjaamassa haastatteluja eri kunnissa. Tämä on myöhemminkin ollut mahdollista, mikäli työpari on kokenut siihen tarvetta. Kokemus eri kunnissa on se, että laaja-alaiselle ja kokonaisvaltaisen kuvan nuoren tilanteesta antavalle alkuhaastattelulle on todellista tarvetta. Nuorten elämäntilanteet ja taustat ovat siinä määrin erilaisia, ettei nuorten kokonaistilanteista ole kenelläkään työntekijällä enen projektia ollut vastaavanlaista selvyyttä.

Alkuhaastattelun jälkeen työpari tekee nuoren ja hänen vanhempiensa kanssa nuorelle kuntoutussuunnitelman, josta on myöhemmin alettu käyttää nimeä nuoren toimintasuunnitelma. Myös tämä suunnitelmalomake on laadittu Merikoskella. Kuntoutussuunnitelmaa valmisteleavassa keskustelussa pohditaan nuoren sen hetkisen tilanteen pohjalta hänen päivittäistä toimintaansa, koulunkäyntiään, opintoja, vapaa-aikaa ja harrastuksia ja terveydentilaa koskevia asioita ja innostetaan ja rohkaistaan nuorta asettamaan itselleen tavoitteita. Tavoitteet ovat hyvin konkreettisia ja pienestä lähdetään liikkeelle, esimerkiksi siitä, että nuori menee nukkumaan riittävän aikaisin illalla, pyrkii lisäämään omaaloitteisuuttaan, huolehtii puhtaudestaan, ei myöhästy koulusta ja turhat poissaolot jäävät pois, huolehtii kotitehtävistään jne. Pienistä tavoitteista edetään suurempiin kuten arvosa-

nojen korotuksiin, tavoitteeseen päättötodistuksesta tai ammatillisten jatko-opintojen selkiyttämistä. Nuoren tilanne huomioon ottaen asetetaan tavoitteita myös vapaa-ajalle ja harrastuksille, päivittäiselle toiminnalle yleensä, hoidollisia sekä koulutukseen ja ammatilliseen puoleen liittyviä tavoitteita. Kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan ja pohditaan yhdessä sitä, mistä ja minkälaista tukea nuori voi saada tavoitteidensa saavuttamiseen kodista, työparilta ja muulta yhteistyöverkostolta. Nuori, hänen vanhempansa ja työparista nimetty vastuuhenkilö allekirjoittavat kuntoutussuunnitelman. Samoin kuin alkuhaastattelun kohdalla Merikosken edustaja on tarvittaessa mukana myös kuntoutussuunnitelman laatimisessa.

Kuntoutussuunnitelman tekemisen jälkeen sen toimeenpano ja nuoren ohjaaminen siirtyvät kunnan omaksi toiminnaksi: kouluissa tukiovetus, erityisopetus, mukautettu opetussuunnitelma, klinikkaopetus (Posio), Omaura-luokka (Pudasjärvi), Merikosken toteuttama valmentava linja (Pudasjärvi), ammatinvalinnan ohjaus, työpajatoiminta, työharjoittelut, koulutuskokeilut, vapaa-ajan toiminnan tukeminen, yksilöllinen tuki nuorelle ja vanhemmille. Yksilöllisen harkinnan mukaan nuori voidaan ohjata paikallisen ohjausryhmän suosituksesta Merikosken ammatilliselle selvitys- ja ohjausjaksolle.

Syksyllä 2001 Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksessa järjestettiin yksi kolmen päivän ja vuonna 2002 neljä viiden päivän kestäväää ammatillista selvitys- ja ohjausjaksoa, joihin on osallistunut keskimäärin seitsemän nuorta kuhunkin. Vuoden 2003 aikana ammatillista selvitys- ja ohjausjaksoja on ollut yhteensä viisi. Toimintakertomuksen mukaan jakso sisältää lääkärin tutkimuksen, psykologin haastattelut ja tarvittaessa ammatinvalintaa edistävät testit. Lisäksi on mahdollisuus nuorisopsykiatrin ja neuropsykologin tutkimuksiin. Nuorten ohjausta toteutetaan voimavara- lähtöisesti. Jakson aikana jokaisen kanssa keskustellaan nuorta kiinnostavista ammattialoista ja niihin johtavista koulutuspaikoista. Ammatillisen koulutuksen lisäksi heidät tutustutetaan myös muihin vaihtoehtoihin, kuten työharjoitteluun, ammatillisesti valmentaviin kursseihin ja koulutukseen. Nuoret käyvät tutustumassa oppisopimuskoulutuksessa ja Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa ja jakson aikana painottuu toiminnallinen työskentely atk:lla ja verstaalla. Iltaisin nuorten kanssa toimii vapaa-ajan ohjaaja. Jaksosta laaditaan yhteenveto, joka toimitetaan nuorelle ja hänen vanhemmilleen, nuoren työparille ja paikallisen Kelan toimistoon. Yhteenveto laaditaan muun muassa kuntoutussuunnitelmien tarkistusten tueksi, sillä nuoren kuntoutussuunnitelma tarkistetaan aina säännöllisin väliajoin työparin, nuoren ja vanhempien toimesta. Ammatillisella selvitys- ja ohjausjaksolla olleiden nuorten kokonaistilanteissa on ilmennyt tarvetta opintojen tukitoimiin erityisesti ammatillisia opintoja suunniteltaessa, mielenterveyspalveluihin, päihdehoitoon, lääketieteellisiin lisäselvityksiin ja tukihenkilöihin.

Mun Juttu -projektin toimintamalliin kuuluvat osana myös ohjaus- ja motivointipäivät (Ohmo), joita kukin kunta järjestää noin kerran kuukaudessa. Päivien tarkoituksena on tukea nuoren koulutuksellista ja ammatillista motivointia ryhmässä ja antaa nuorelle mahdollisuus kokeilla erilaisia harrastusmahdollisuuksia. Päivillä korostetaan ammatillisuu-

den ohella nuorten toimintaympäristön ja kokemusten laaja-alaistamista ja onnistumiskokemuksia sekä uusien merkitysten löytämistä nuoren elämään.

Projektiin on liitetty verkkopohjainen yhteistyöympäristö (ProFiler) kolmen kunnan projektissa mukana olevien toimijoiden ja Merikosken kesken. Siinä on mahdollisuus lähettää viestejä suljetussa verkossa projektin edistymisestä, esittää kysymyksiä ja saada työleen ohjausta Merikoskelta. Syksyisin ja keväisin kuntien kesken on järjestetty yhteisiä yhteistyöpäiviä, joissa Merikoski on ollut vetovastuussa mukana. Päivillä kehitetään ja arvioidaan projektin toimintamallia. Niillä on ollut olennainen merkitys uuden työ- ja toimintatavan omaksumiselle.

Keväällä 2003 pudasjärveläisistä projektin nuorista kymmenen, ranualaista kahdeksan ja posiolaisista kuusi nuorta sai kuntoutusrahaa.

6.1.6 Projektin yhteistyöverkosto ja näkökulma projektin jälkeen

Nuorelle valitusta työparista toinen työntekijä kokoaa nuoren ympärille yhteistyöverkoston tarvittavassa laajuudessa. Pudasjärvellä yhteistyöverkoston toimijaryhmä muodostuu ohjausryhmän jäsenistä, tätä laajemman Syrjis-työryhmän jäsenistä sekä lisäksi muutamista opettajista peruskoulussa ja ammatillisessa oppilaitoksessa. Posiolla yhteistyöverkostonä on Seula-työryhmä ja Ranualla Silta-työryhmä toimijoineen.

Jos pyrkii jonkin tasoisesti kuvaamaan yhteistyöverkon toiminnassa tapahtunutta muutosta, Pudasjärvellä Mun Juttu -projektin myötä yhteistyö nuorten asioiden hoidossa on laajentunut muun muassa terveystieteiden suuntaan. Sosiaali- ja terveystoimella on entuudestaan ollut yhteistyötä paikalliseen Kelaan, mutta projektin kuluessa Kelan tarjoamat palvelut ovat tulleet tutuiksi myös koulumaailmassa. Työvoimaneuvojan ja ammattioppilaitoksen välinen yhteistyö on monipuolistunut nuorten asioiden hoidossa. Ranualla työvoimatoimi on tullut nuorten asioita konkreettisesti lähemmäksi. Peruskoulussa muun muassa kouluterveydenhoitajan (Ranualla) ja yläasteen opinto-ohjaajan (Pudasjärvellä) yhteistyö kunnan ulkopuolella oleviin toisen asteen oppilaitoksiin on syventynyt ja tullut selvemmin molemminpuoliseksi. Yhteydenottoja on tullut ainakin Ranualla ja Pudasjärvelle muutamista toisten paikkakuntien oppilaitoksista, jos nuorella ilmenee ongelmia tai nuori ei esimerkiksi ole aloittanutkaan opiskelua. Posiolla projekti on lisännyt useiden toimijasektoreiden tietämystä Kelan palveluista, mikä koetaan positiivisena. Se on lisännyt jo olemassa olleen verkostotyön avoimuutta. Eri sektorien edustajille on tullut rohkeutta ja uskallusta puhua asioista niiden oikeilla nimillä ja on syntynyt uudenlaista luottamusta toimijoiden välille.

Kokonaisuutenaan projekti ei ole ollut kunnissa mikään pieni asia. Kun projekti sisällytetään normaalityöhön, erilaisten toimijoiden työnkuviin, jokaisen on saatava rauhassa sisäistää, mitä projekti omassa työssä tarkoittaa ja mikä on toiminnan idea ja punainen lanka. Asiat eivät tapahdu nopeasti, vaan projektin ensimmäinen vuosi on hyvin pitkälle toi-

minnan sisällön hakemista ja muotoilua. Kun työntekijät etsivät projektin edellyttämiä uusia toimintatapoja normaalityöhön sisältyvänä, täytyy uuden työtavan muodostua työntekijälle toimivaksi työvälineeksi ja tueksi työlle ennen kuin päästään irti siitä ajatuksesta, että kyseessä on ylimääräinen työ tai ”lisäprojekti” normaalityön lisäksi. Siinä vaiheessa, kun toimijat näkevät, että projekti hyödyttää ja helpottaa heidän omaa työtänsä ja millaisia tuloksia sillä saadaan aikaan, antaa projekti uskoa toimintamallin pysyvyyteen. Henkilöt, jotka ovat kunnissa olleet mukana työryhmissä ja tehneet nuorten kanssa työtä, ovat sitoutuneet projektiin hyvin, mikä on ollut todella kiitettävää ja positiivista.

Valtakunnallisessa nuorten kuntoutuskokeilussa on ollut huippua se, että siinä on pystytty viemään nuoren kuntoutustoimintaa eteenpäin ennaltaehkäisevästi ilman lääketieteellistä diagnoosia. Mun Juttu -projekti osoittaa, että kunnissa on ammattitaitoa ja tietämys syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on niillä, jotka nuorten kanssa työskentelevät. Jatkoa ajatellen tähän tietoon pitäisi luottaa, siihen pitäisi uskoa ja se pitäisi ottaa tosissaan. Projekti osoittaa, ettei syrjäytyminen ole mikään diagnostisointi, vaan se täytyisi pystyä määrittelemään jotenkin muuten varsinkin ennalta ehkäisevän työn merkittävyyttä ajatellen. Oleelliseksi kysymykseksi nousee monien projektin toimijoiden mukaan se, pystytäänkö kuntoutusrahan saamisen kriteereitä laaventamaan vielä nykyisestä kokeilusta niin, että kunnat saisivat Kelalta käyttöönsä kuntoutusrahaa paikallisen ohjausryhmän suosituksesta, jos he järjestävät syrjäytymisvaarassa oleville nuorille kuntouttavia toimenpiteitä. Kunnissa, joiden palvelurakenne on niukka, korostuvat mahdollisuudet saada syrjäytymisvaarassa oleva nuori asianmukaisiin tutkimuksiin tilanteen selvittämiseksi. Voisiko kuntoutusraha tarjota mahdollisuuden niille? Vain pieni osa Mun Juttu -projektissa nuorille tehdyistä ammatillisen selvitys- ja ohjausjakson tutkimuksista on sellaisia, jotka edes kunnan yhteistyöverkosta kehittämällä ovat saatavissa omasta kunnasta (esimerkiksi tietyt terveystutkimukset terveyskeskuksesta tai ammatinvalinnan ohjaus työvoimatoimistosta). Suurin osa erikoistutkimuksista on Ranualla, Posiolla ja Pudasjärvellä ostopalvelujen varassa. Mitä ilmeisemmin Mun Juttu -projektin kunnissa tulee moniammatillinen verkostotyö muodossa tai toisessa jatkumaan projektin jälkeenkin, mutta ilman edellä kuvattua vastaantuloa, työvälineet ja resurssit kunnissa ovat rajalliset.

Pudasjärvellä ja Ranualla korostetaan kuntoutusrahan saannin tärkeyttä ilman lääketieteellistä diagnoosia sekä peruskouluikäisille että peruskoulun suorittaneille, Posiolla peruskoulun suorittaneille. Projektissa ei ole ollut ongelmia kuntoutusrahan ja perheen muun toimeentulon yhteensovittamisessa.

6.1.7 Yhteenveto arvioinnin näkökulmasta

Mun Juttu -projektissa kysymys on alueellisesta kuntarajat, jopa läänirajat ylittävästä hankkeesta, jossa olennaisessa roolissa on paikallisten toimijoiden lisäksi ollut Oulun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus sekä Merikosken ja kolmen kunnan yhteinen ohjausryhmä. Projektissa on luotu uutta tapaa ja ”ympäristöä” toimia moniammatillisessa yhteistyössä (koulu-, sosiaali- ja terveys-, nuorisotoimen ja työhallinnon tasolla) kunnissa ja

kuntien kesken nuorten asioissa. Projektin merkittävänä vahvuutena on projektitoiminnan rohkea organisointi osana kuntien olemassa olevaa palvelurakennetta. Ennen kaikkea tämän pohjalta uudenlaista toimintamallia (tai jo olemassa olleen toiminnan tehostamista) on ollut mahdollista kehittää niin, ettei se ole kunnassa yhden tai kahden toimijan varassa. Riittävän laaja-alainen työryhmä kunnissa turvaa sen, ettei toiminta romahda, jos yksi työntekijä vaihtuu. Verkostossa eri sektoreiden toimijat tuovat asiaan lisätietoa oman asiantuntemuksensa pohjalta, ja joskus pienikin tieto on hyvä asia, kun se tulee suureen kokonaisuuteen. Ranualla, Pudasjärvellä ja Posiolla kuntien paikallisten ohjaus-/ työryhmien mahdollisuudet nuoren pitkäaikaiseen ja monipuoliseen tukemiseen ovat hyvät. Projekti on vahvistanut työryhmissä sellaista kulttuuria, että nuoren asia viedään alusta loppuun, kun aikaisemmin moniammatillisessa verkostotyössä nuorten asioita käsiteltiin enemmänkin yleisesti kuin yksilötasolla.

Laajaan työryhmään liittyy kuitenkin myös riskinsä, joista yksi on vastuukysymys. Toimintaa on käsiteltävä ja kehiteltävä taitavasti, ettei siitä muodostu itse tarkoitus ja ajauduta tilanteeseen, että työryhmässä on paljon ihmisiä, mutta vähän vastuunkantajia. Tähän mennessä projektissa ei ole törmätty siihen, että jokin nuoren asia ei olisi kuulunut kenellekään työryhmässä, vaikka se itse asiassa kuuluu kaikille. Ainutlaatuista Mun Juttu -projektissa on tuen tarpeessa olevien nuorten seulominen kunnissa.

Kun työskennellään työpareittain toinen työntekijä on tuki toiselle. Jokaisessa kunnassa ohjaus-/ työryhmä on tuki työparille tämän työssä nuoren kanssa, mutta ohjaus-/ työryhmän roolia työparin tukemisessa voisi jatkossa korostaa enemmänkin. Toisekseen työtappaa nuorten asioiden hoidossa on tärkeää suunnata entistä selvemmin niin, että työpari voi hyödyntää mahdollisimman paljon moniammatillista työryhmää nuoren asioiden käsittelyssä. Keskeisenä vahvuutena projektissa on koettu se, että työparin työntekijät edustavat keskenään erilaista ammattitaitoa ja osaamista.

Merikosken selvitys- ja ohjausjaksoilta työparit saavat työnsä tueksi ja nuoren kuntoutussuunnitelman tarkistamiseksi arvokasta tietoa. Se, miten tiedon varassa mennään eteenpäin paikallisella tasolla, riippuu pitkälti siitä, mikä kunnassa oleva palvelutaso on. Valitettavasti on näitäkin tapauksia, että nuoren asioiden hoitamiseksi esimerkiksi toimintaterapia olisi hyvä menetelmä, mutta sitä ei yksinkertaisesti ole käytettävissä. On nuoria, joiden kohdalla suosituksia ei pystytä täyttämään, vaikka ne yritetään tehdä kuinka realistisiksi tahansa huomioon ottaen kuntien palvelurakenne. Kun palvelurakenne on niukka, niin käytännössä toiminta on mennyt siihen, että jos ensi sijaista palvelua ei kunnassa ole saatavilla, niin jo Merikoskella mietitään, mikä palvelu olisi seuraava vaihtoehto. Työntekijät kunnissa saavat Merikoskelta nuoren selvitys- ja ohjausjaksoilta tulleesta palautteesta tukea työlleen. Työpari on myös voinut saada vahvistusta omalle tiedolleen. On ollut tilanteita, että kunnan ammattitaitoinen opettaja on havainnut nuoren tarpeen päästä erityisopetukseen, mutta asia ei ole edennyt koulussa ennen kuin on saatu ulkopuolinen vahvistus (Merikoskelta) nuoren erityisopetuksen tarpeesta.

Yhteenvetopalaute nuoren ammatillisesta selvitys- ja ohjausjaksosta on toiminut hyvänä työvälineenä. Projektin kuluessa jokaisessa kunnassa on alettu järjestää ammatillisen selvitys- ja ohjausjakson jälkeen kuntoutussuunnitelmien tarkistuspalaveri, missä käsitellään lausuntoa Merikosken työntekijän kanssa nuoren, vanhemman ja oman ohjaajan yhteisessä palaverissa. Näin myös vanhemmat saavat monipuolisen ja kokonaisvaltaisen kuvan lausunnosta kuin sitä pelkäänsä itsekseen lukemalla ja voivat paremmin tukea nuortaan elämänhallinnassa ja ammatinvalinnassa tarvittavaan suuntaan.

Nuorten vanhempien vastaanotto projektin suhteen vaihtelee. Jotkut ovat lähteneet innolla mukaan, mutta on myös vanhempia, joihin työparit eivät tahdo saada yhteyttä tai yhteistyötä aikaiseksi. Ratkaisevan tärkeää on, että jompikumpi vanhemmista saadaan mukaan. Jos vanhemmat kannustavat, että projekti on tarpeellinen ja tukevat nuorta osallistumaan siihen, niin kyllä työ nuoren kanssa yleensä lähtee liikkeelle ainakin jollakin muotoa ja lujittuu matkan varrella. Merkille pantavaa on, että Mun Juttu -projektin kokemukset Posiolla ovat osaltaan olleet viemässä eteenpäin aloitetta, jonka ansiosta yläasteelle on keväällä 2003 perustettu sosiaalityöntekijän (koulukuraattorin) virka kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseksi.

Projektissa on käytössä useita toimintatapoja, joiden avulla on onnistuttu edistämään nuorten kuntoutumista. Osa niistä on siirrettävissä myös muualla kokeiltaviksi. Peruskoulukäisiä ajatellen projektissa on hyviä kokemuksia laaja-alaisesta erityisopetuksesta kliinikkatyypisellä yläasteella (Posio), läksypiiristä (Posio), kouluterveydenhoitajan päivittäisestä ”saatavilla olosta” koulussa (Ranua, Pudasjärvi, Posio), työn ja koulun käynnin yhdistämisestä (kolme päivää töissä, kaksi koulussa) (Pudasjärvi, Ranua) sekä siitä että Omaura-luokalla on yksi ja sama opettaja kaikissa aineissa (Pudasjärvi) ja että nuorella on lupa olla väsynyt ja levätä yläasteen lepohuoneessa tai kirjastossa ilman että hän pinnaa koulusta ja tulee poissaoloja (Pudasjärvi). Peruskoulun suorittaneita ajatellen hyviä kokemuksia on saattaen vaihtaen -periaatteesta (Pudasjärvi, Ranua) ja ylipäättään verkostoitumisesta toisen asteen oppilaitoksiin (Pudasjärvi, Ranua, Posio), useampipäiväisistä tutustumisista oppilaitoksiin yksilökohtaisesti (Pudasjärvi, Ranua), siitä että Merikosken valmentavalle linjalle nuori voi siirtyä myös kesken lukuvuoden keskeytettyään opinnot esimerkiksi toisella paikkakunnalla (Pudasjärvi), päiväkirjan laatimisista työharjoittelusta (Ranua, Posio) sekä nuoren kiinnostuksen kohteen etsimisestä tarvittaessa useillakin eri työharjoittelujaksoilla (Posio, Ranua, Pudasjärvi). Ranualla on kehitelty kuntoutusrahan osalta nuoren seurannan toteuttamiseksi erityinen seurantakaavake helpottamaan paikallisen Kelan työtä ja aktivoimaan nuorta ja kannustamaan vastuunottoon. Posiolla ranualaisen kehittelemästä seurantakaavakkeesta on muokattu oma versio ja se on käytössä kuntoutusrahaa saavilla nuorilla.

Erikseen on mainittava Ohmo-päivien merkityksestä projektissa, koska tarkoitus on näiden päivien avulla saada nuorten elämään uusia sisältöjä ja kokemuksia. Jo vuoden 2003 aikana on alustavasti suunniteltu vuoden 2004 ohjaus- ja motivointipäivät valmiiksi, jotta toiminta voi pyöriä sujuvasti hankkeen loputtuakin.

Toiminnan paikallisen tason lisäksi projektissa ollaan kehittämässä Ranuan, Posion ja Pudasjärven kuntien välistä yhteistyötä liittyen kuntien paikalliseen valmentavaan toimintaan, johon kunnat ovat hakeneet rahoitusta. Jos rahoitus saadaan, tarkoitus on kehittää peruskoulun suorittaneille ja jatko-opintopaikan selkiyttämiseksi tukea tarvitseville nuorille mahdollisuus välivuoteen valmentavassa toiminnassa omalla paikkakunnalla. Valmentavassa toiminnassa nuorelle tarjottaisiin mahdollisuus ”kasvaa” ja hänen olisi turvallisessa ja tuetussa ympäristössä mahdollista rauhassa miettiä, kuka minä olen, mikä minua kiinnostaa ja mitä minä haluan tehdä peruskoulun jälkeen.

Mun Juttu -projekti on kokeilun jokaisella paikkakunnalla käynnissä useilla tasoilla, etenee ja syvenee koko ajan. Paikalliset ohjausryhmät ovat muodostuneet kunnissa nuorten kuntoutuksen asiantuntijaryhmiksi. Työryhmien toiminnan jatkuessa korostuu yhteisen kuntoututtavan työotteen jatkuva oppiminen. Kokonaisuudessaan Mun Juttu -projektilla on vankkaa kokemusta syrjäseudun nuorten tukemiseksi.

Mun Juttu

Toimintamallissa on hyvää ja nuoren tilannetta auttavaa:

Nuoren tarpeista lähtevä, monipuolinen ja pitkäaikainen tuki. Jokaiselle nuorelle valitaan työpari, jolloin vastuu asioiden hoitamisesta kuuluu nimetyksi jollekin. Yhteistyö vanhempien kanssa uudella tavalla. Tarpeen mukaan laaja-alaiset erityistutkimukset Merikoskella, mistä saatava yhteenveto toimii kuntoutussuunnitelmien tarkistusten tukena.

Keskeisiä onnistumisia:

Eri tahojen entistä tiiviimpi yhteistyö kunnissa. Uudenlainen luottamus työryhmän eri toimijoiden välillä. Nuorten sitoutuminen projektiin. Pääasiassa hyvä palaute vanhemmilta. Nuoret ovat saaneet uuden aikuiskontaktin. Peruskouluikäisten motivoituminen koulunkäyntiin on kasvanut, pinnaus vähentynyt ja arvosanat ovat nousseet. Ammattikoulussa olevat ovat toistaiseksi pysyneet opin tiellä. Yhteistyö toisen asteen oppilaitoksiin on monipuolistunut. Nuorten harrastustoiminta on aktivoitunut. Nuoret ovat osallistuneet innostuneesti Ohmo-päiville. Nuoria on saatu erityisopetuksen piiriin Merikoskelta saadun lausunnon perusteella.

Keskeisiä vahvuuksia:

Projektityö tehdään normaalityöhön sisältyvänä. Pienissä kunnissa palvelusektorin toimijat tuntevat nuoret ja heidän perheensä hyvin. Työparista kumpikin edustaa erilaista osaamista nuoren tukemisessa. Moniammatillisten työryhmien sitoutuminen toimintaan. Toimintamallin säännöllinen arviointi kuntien yhteistyöpäivillä. Merikosken erityisasiantuntijuus. Omaura-luokka ja Merikosken valmentava linja Pudasjärvellä. Aikaisempi kokemus projektityöstä erityisesti Ranualla.

Merkittäviä hyviä käytäntöjä:

Kunnissa on saatu muodostettua tiivis seula nuorten löytämiseksi, työn liittäminen oppimiseen peruskoulussa, läksypiiri, päiväkirja työharjoittelusta, suunniteltu kuntoutusrahan osalta Kelalle erityinen seurantakaavake jonka avulla myös opetetaan nuorta vastuun ottamiseen, useampipäiväiset tutustumiset oppilaitoksiin yksilökohtaisesti, nuoren kiinnostuksen kohteen etsiminen tarvittaessa useillakin työharjoittelujaksoilla.

Keskeisiä kehittämisalueita:

Ohjaus-/ työryhmän roolin selvempi korostaminen työparin tukemisessa. Vastuunjaon tasapuolistaminen työryhmissä. Ammatilliselta ohjaus- ja selvittelyjaksolta saadun yhteenvedon entistä parempi hyödyntäminen, johon on jo satsattukin. Mahdollisuuksien näkeminen kuntien välisessä yhteistyössä.

Ongelmia:

Osaa potentiaalisista toimijoista opettajakunnassa vaikea saada mukaan yläasteella. Vanhakantaista näkemystä ongelmanuorten huysäämisestä. Kuntien niukka palvelurakenne. Rahan puute.

Tärkeimpiä oppeja:

Peruskoulun suorittaneita vaikeampi saada mukaan. Tukea tarvitsevien nuorten ”kiinni otto” saatava mahdollisimman varhaiseksi. Pitkäjänteistä työtä. Vähästä ei saa lannistua.

6.2 VaPa (Lappeenranta)

VaPa on Lappeenrannan kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden hallinnoima paikallinen projekti. Päävastuun projektin toteutuksesta kantaa Laptuote-säätiö². Muita projektin käytännön toteutuksesta vastaavia tahoja ovat Lappeenrannan kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden virasto, Kela/ Lappeenrannan toimisto ja Lappeenrannan työvoimatoimi.

6.2.1 Tausta, suunnittelu ja resurssit

Lappeenrannan sosiaali- ja terveystoimi oli mukana 1990-luvulla Ehkäisevän sosiaalipoliittikan kuntaprojektissa, jossa painopistealueena Lappeenrannassa oli lasten ja nuorten hyvinvointi. Paikkakunnalla on toteutettu viime vuosina useita lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä yhteistyö- ja kehittämishankkeita. Hyvinvointipoliittinen keskustelu ja poikikihallinnollinen yhteistyö lasten ja nuorten asioissa on ollut aktiivista. Vuonna 1998 valmistui selonteko ’Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa – jokaisen aikuisen asia. Meillä on vastuu lapsista’, jossa tarkasteltiin lasten ja hyvinvointia eri indikaattorein.

² Laptuote-säätiö on vuonna 1997 perustettu tulevaisuuteen suuntautuva sosiaalipalvelualan yhteisö, joka kuntouttaa, kouluttaa ja valmentaa oman elämän hallintaan, koulutukseen ja työelämään yksilöllisen suunnitelman mukaisesti yksilön ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Toiminnan piirissä on vuosittain yli 400 henkilöä (<http://www.laptuote.fi>).

Myöhemmin tehtiin jatkoselonteko 'Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa – jokaisen aikuisen asia. Yhdessäolo on tärkeää.'. Tämän selonteon yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi asetettiin tavoitteet, joiden toteutumista arvioitiin kesällä 2002. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät asiat ovat keskeisellä sijalla kuluvalle valtuustokaudelle laaditussa Lappeenrannan kaupungin hyvinvointistrategiassa sekä eri toimialojen toimintaohjelmissa.

Vuoden 2002 alussa aloitettiin Nuorten yhteispalvelukokeilu (ks. liite 7), joka on Lappeenrannan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen, työvoimatoimiston, Kelan, nuorisotoimen ja Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhistys ry:n (mukana vuoden 2002)/ Sini-nauhaliiton yhteinen hanke. Kokeilun tavoitteena on kiinnittää erityistä huomiota syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, kuten koulunsa keskeyttäneisiin sekä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneisiin/ jättäytyneisiin. Keskeistä toiminnassa on se, että esim. tieto koulunsa keskeyttäneestä nuoresta siirtyy välittömästi yhteispalveluyksikköön, joka käynnistää nuoren aktivointiin liittyvät toimenpiteet.

Nuorten yhteispalvelukokeilu on tarkoitettu alle 25-vuotiaille lappeenrantalaisille nuorille, jotka tarvitsevat ohjausta ja tukea koulutuksessa, työelämässä ja tulevaisuuden rakentamisessa. Kokeilun tarkoituksena on tukea nuoria muun muassa opintoihin, työ- ja harjoittelupaikkoihin liittyvissä asioissa, neuvoa koulutukseen ja työelämään liittyvissä asioissa sekä erilaisten tukihakemusten teossa. Yhteispalveluyksikössä työvoimatoimiston ja sosiaalitoimiston työntekijät vastaanottavat yhdessä nuoria, joilla on ollut erityisiä vaikeuksia sijoittua koulutukseen ja työelämään. Myös muiden toimijoiden, kuten Kelan, nuorisotoimen ja ammattioppilaitosten asiantuntemus ja konsultaatioapu on tarvittaessa käytettävissä.

VaPa-projekti lähti liikkeelle sosiaali- ja terveystoimen, Kelan, työvoimatoimen ja Laptuote-säätiön aikaisemmista kokemuksista. Nämä tahot ovat käytännön työssään ja eri hankkeiden yhteydessä havainneet erityisesti 15–17-vuotiaiden muodostavan väliinputoajaryhmän, jolla on erilaisia ongelmia. Projektin käynnistämisen motiivina on ollut Lappeenrannan sosiaali- ja terveystoimen sekä työvoimahallinnon huoli siitä, että ellei syrjäytymiskehitystä saada ajoissa pysäytettyä eikä nuoria saada niin sanotusti valtavirtaan so. koulutukseen ja työmarkkinoille, ovat nämä nuoret todennäköisesti lähitulevaisuudessa työvoimahallinnon toimenpiteiden piirissä, he eläisivät toimeentulotuen varassa tai heistä tulisi esimerkiksi terveydenhuollon ja/ tai päihdehuollon asiakkaita. Lappeenrannassa on toimeentulotukiasiakkaina huomattavan paljon alle 25-vuotiaita nuoria ja työntekijät pystyvät kokemuksensa avulla tunnistamaan nuorten syrjäytymiskehityksen merkit melko hyvin ja varhaisessa vaiheessa. Eri tahojen näkemys onkin, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteisiin tulee puuttua mahdollisimman varhain ja jämäkästi. Nykyisten 15–17-vuotiaiden nuorten tilanteisiin olisi pitänyt puuttua jo aikaisemmin, mutta tämänkin ikäisten kohdalla syrjäytymiskehitykseen on vielä mahdollista vaikuttaa melko tehokkaasti.

Projektihakemus nuorten kuntoutuskokeiluun tehtiin Lappeenrannan sosiaali- ja terveysviraston, Kelan Lappeenrannan toimiston, Lappeenrannan työvoimatoimiston, Laptuote-säätiön sekä Lappeenrannan nuorisotoimen yhteistyönä.

Projektin päärahoittajana toimii Kela (73 %), jonka myöntämä rahoitus on 187 500 euroa. Lappeenrannan kaupunki/ sosiaali- ja terveystoimi rahoittaa hankkeesta hiukan yli neljänneksen (27 %). Projekti käynnistyi lokakuussa 2001.

Projektiin on palkattuna kolme työntekijää. Toimialaesimies Terhi Pitkäsen vastuualueena on hallinto sekä osittain ohjaus ja koulutus. Huhtikuusta 2003 alkaen toimialaesimiehenä on ollut Tuula Hirvonen. Projektin ohjaaja Minna Korja vastaa projektin toteutuksesta, suunnittelusta, ohjauksesta, koulutuksesta sekä henkilökohtaisten opetussuunnitelmien (HOPS) laatimisesta ja toteutuksesta. Ohjaaja Kirsti Siitonen vastaa nuorten ohjauksesta. Projektihenkilöstön lisäksi Laptuote-säätiön työpajan henkilöstö tukee projektia antamalla nuorille ohjausta sekä toimii yhteistyössä VaPa-projektin ohjaajien kanssa. Projekti saa myös merkittävää yhteistyötukea muun muassa Nuorten yhteispalvelupiste Vinssin työntekijöiltä.

6.2.2 Käynnistäminen ja tiedottaminen

Projektin käynnistämävaiheeseen ei liittynyt mainittavia ongelmia. Asialla olivat kokeneet toimijat ja tahot, joille projektien käynnistäminen ja vetäminen on arkipäivää. Myöskään valtakunnallisen ohjauksen kanssa ei ole ollut ongelmia. Työntekijät katsovat, että Kelan Lappeenrannan toimiston edustajan mukanaolo on ollut hyvä tuki projektin käynnistysvaiheessa ja sen toteutuksessa yleisemminkin.

Projekti käynnistettiin lokakuussa 2001. Hankkeesta tiedotettiin eri tahoille jakamalla siitä tehtyä esitettä ja se on myös esitelty Laptuotteen kotisivuilla (www.lapuote.fi). Hanketta on esitelty erilaisissa yhteyksissä, kuten opinto-ohjaajille järjestetyssä jälkivalintainfossa sekä laajemmalle kuulijakunnalle työvoimatoimiston järjestämässä tilaisuudessa. Myös ohjausryhmän jäsenet ja muut yhteistyötahot ovat levittäneet tietoa projektista eri tahoille.

Vuoden 2002 tammikuussa paikallinen Etelä-Karjalan radio haastatteli kahta nuorta ja toimialaesimiestä VaPa-projektiin liittyen. Paikallisradiossa lähetettyä haastattelua pidettiin onnistuneena, sillä se antoi hyvän kuvan projektista ja sen tavoitteista. Hanke on saanut myös valtakunnan laajuista julkisuutta, sillä Yle:n radion Tänään iltapäivällä -ohjelmaan haastateltiin yhtä nuorta sekä toimialaesimiestä projektin tavoitteista ja mahdollisuuksista. Projekti oli esillä myös vuoden 2002 huhtikuussa MTV 3:n Kymmenen uutisissa osana laajempaa kokonaisuutta. Tuolloin haastateltavina olivat nuoret sekä projektin toimialaesimies ja toinen projektin ohjaajista.

6.2.3 Kohderyhmä

VaPa-projektin kohderyhmänä ovat lappeenrantalaiset vakavan syrjäytymisuhan alaiset 15–17-vuotiaat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet tai ovat vaarassa keskeyttää peruskoulun tai ammatilliset opinnot. Kohderyhmään kuuluvat myös nuoret, jotka ovat suorittaneet peruskoulun huonoilla arvosanoilla tai jotka ovat suorittaneet peruskoulussa mukautetun oppimäärän.

Käytännössä VaPa-projektissa ei ole yhtään peruskoulun keskeyttänyttä, vaan kaikki nuoret ovat joko parhaillaan peruskoulussa tai he ovat jo suorittaneet sen. Sen sijaan mukana on ammatilliset opintonsa keskeyttäneitä nuoria sekä nuoria, joilla on heikot mahdollisuudet sijoittua työelämään. Suurin osa nuorista ei ole enää oppivelvollisuuden piirissä, mutta he eivät ikänsä puolesta kuulu vielä työvoimahallinnonkaan piiriin. Kyse on lähinnä jatkoopikkaa vailla olevista väliinputoajanuorista, joille pyritään eri tavoin löytämään mielekäs jatkopolku joko koulutukseen tai työelämään. Tämän siirtymävaiheen aikana nuoret pyritään pitämään aktiivisina. Projektin aikana opetellaan elämähallintataitoja, normaaliin päivärytmiin pääsemistä ja ratkotaan yhteisvoimin eri toimijoiden kanssa nuorten ongelmia. Näin varmistetaan se, etteivät he jämahdä toimettomuuteen eivätkä jää tulevaisuuden suhteen ikään kuin ”tyhjän päälle” ilman minkäänlaista suunnitelmaa. Nuorten yleisimmät syrjäytymisvaaraa aiheuttavat tekijät ovat tärkeysjärjestyksessä: ammatillisten opintojen keskeyttäminen, kouluhaluttomuus, päihteiden ongelmakäyttö, aktiivisuuden puute tai aktiivisuuden kanavoituminen ongelmallisella tavalla sekä sosiaalisten taitojen puute.

6.2.4 Tavoitteet, toimintamalli ja yhteistyö eri tahojen kanssa

Projektin ensisijaisena tavoitteena on nuorten aktivointi koulutukseen sekä nuorten tukeminen peruskoulun tai ammatillisten opintojen suorittamisessa. Muita tavoitteita ovat eri toimijoiden välisen yhteistyön tehostaminen ja kehittäminen, uusien toimintamallien etsiminen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi ja syrjäytymiskierteen mahdollisimman varhainen pysäyttäminen.

VaPa-projektissa pyritään vaikuttamaan nuoriin siten, että he pyrkisivät parantamaan koulutusmahdollisuuksiaan hankkimalla itselleen mahdollisimman hyvän peruskoulun päättötodistuksen ja että he aktivoituisivat hakeutumaan koulutukseen ja hankkimaan itselleen ammatillisen tutkinnon. Nuoret pyritään pitämään pajatyöskentelyn ja erilaisten toimintojen avulla aktiivisina ja ”silmien alla”. Toiminnan avulla pyritään myös normalisoimaan nuorten päivärytmi. Nuorten asiat saattaisivat jäädä hoitamatta, jos he nukkuisivat päivät ja valvoisivat yöt. Päivärytmin normalisoimisella pyritään osaltaan vaikuttamaan muun muassa nuorten päihteiden käytön vähentämiseen.

Osa nuorista ohjautuu VaPa-projektiin Nuorten yhteispalvelukokeilun kautta, osa valitaan olemassa olevista rekistereistä ja koulujen suosituksista/ aloitteista. Aluksi nuoret kutsutaan haastatteluun, jossa ovat mukana sosiaali- ja terveystoimen, Kelan, työvoimatoimen sekä Laptuote-säätiön edustajat. Haastatteluissa kartoitetaan nuorten elämäntilanne kokonaisuutena ja haastattelujen perusteella tehdään päätös nuoren valitsemisesta projektiin.

Nuoret ovat projektissa kuusi kuukautta ns. alkujaksolla, jonka jälkeen heillä on mahdollisuus 3+3 kuukauden jatkosopimukseen. Alkujakson aikana nuoret muun muassa osallistuvat kolmelle leirille; tekevät tutustumiskäyntejä kouluihin, virastoihin ja paikkakunnan yrityksiin; osallistuvat erilaisille luennoille; opettelevat tietokoneen hyötykäyttöä; osallistuvat toimintapäiville; tekevät töitä pajoilla sekä saavat tarvitessaan ohjausta peruskoulun päättötodistuksen arvosanojen korottamiseen. Laptuote-säätiö pystyy tarjoamaan nuorille tarvittaessa myös erityisopetusta.

VaPa-projektiin toimintaan sisältyvät:

- LEIRIT: Projektin aikana nuoret osallistuvat alku-, väli- ja loppuleireille, jotka kestävät 2–5 vuorokautta.
- KOULUTUSOSUUDET: Luentojen avulla nuorille annetaan tietoa muun muassa työelämästä ja sen käytännöistä, ase- ja siviilipalveluksesta, riippuvuuksista ja tapakulttuurista sekä harjoitetaan ilmaisutaitoja.
- TOIMINTAPÄIVÄT: Toimintapäiviä on kerran kuukaudessa ja ne käsittävät muun muassa kädentaitoja, kiipeilyä, laskettelua ja ruuanlaittoa.
- LIKUNNALLINEN TILAISUUS: Nuorille järjestetään kerran viikossa 1–4 tunnin mittaisia liikunnallisia tapahtumia, joiden aikana he voivat tutustua keilailuun, golfiin, sählyyn, sulkapalloon ja moniin muihin mielenkiintoisiin lajeihin.
- TIETOTEKNIikka: Nuorille opetetaan Word- ja Excel-ohjelmien sekä Internetin perusteet.
- TYÖNTEKO TYÖPAJALLA: Nuorten normaaliin viikko-ohjelmaan kuuluu paja-työskentelyä nuoren itsensä valitsemalla työpajalla noin kolme päivää viikossa.

Toimintapäivien, leirien ja henkilökohtaisen ohjauksen tarkoituksena on motivoida nuoria vastuullisuuteen. Tutustumiskäynneillä madalletaan muun muassa virastoissa asioimisen kynnystä ja luodaan valmiuksia itsenäiseen asioiden hoitoon. Tarvittaessa projektityöntekijä on nuorten tukena asioiden hoidossa ensimmäisillä kerroilla. Myöhemmin nuoret hoitavatkin pääsääntöisesti itse virastoasioitaan.

Koulutusosuuksissa nuorille annetaan koulutukseen ja työelämään liittyvää tietoa, jonka tarkoituksena on auttaa nuorta löytämään itselleen sopiva jatko paikka. Nuorille annetaan myös yhteiskuntaan liittyvää tietoa, jonka avulla pyritään edistämään aktiivisen kansalaisuuden kehittymistä. Nuorten ilmaisutaitoja harjaannutetaan muun muassa koulutuksen avulla. Nuorten tietoteknisiä taitoja pyritään laajentamaan jatkokoulutuksessa ja työelä-

mässä tarvittavien hyötyohjelmien käytön opetuksella. Projektissa on havaittu, että vaikka nuoret hallitsevatkin tietokonepelit, ovat heidän taitonsa esimerkiksi tekstinkäsittelyssä melko vaatimattomat. Liikunnalliset tilaisuudet tuovat toimintaan osaltaan elämyksellisen elementin ja niiden avulla tuetaan ja kannustetaan nuoria liikunnallisten harrastusten piiriin. Liikunnan merkitystä ihmisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lähteenä pidetään tärkeänä.

Pajatoimintaa sekä sen yhteydessä tapahtuvaa työssä oppimista ja työn vaikutusta itsetunnon vahvistumiseen pidetään erittäin suurena toiminnan vahvuutena. Pajalla työ on ositettu niin, että siinä saadaan rakennettua onnistumisen kokemuksia melko pienistäkin tehtävistä. Silti työ on oikeaa työtä eikä puuhastelua. Nuorelle on tärkeää, että hän tietää tekevänsä työtä maksavalle asiakkaalle. Työtä käytetään kuntoutustoiminnan viitekehyksenä. Koulutetut ohjaajat tukevat nuoren kuntoutusta antamalla jatkuvaa palautetta tehdystä työstä. Taloudellista voittoa tavoittelevassa yritystoiminnassa tämä ei olisi mahdollista. Nuoret myös pitävät työstä. Usein nuoret, joilla on vaikeuksia motivoitua koulunkäyntiin, ovat hyvin työorientoituneita ja he arvostavat käsillä tekemistä.

Pajatyöskentelyssä opetellaan myös työelämän käytäntöjä. Nuoret esimerkiksi noudattavat säännöllisiä työaikoja. Töihin tullaan ajallaan, eikä sieltä lähdetä ennen aikojaan pois. Luvattomat poissaolot nuoret joutuvat korvaamaan työskentelemällä vastaavan ajan jälkeenpäin, muussa tapauksessa heille ei makseta poissaoloajalta kuntoutusrahaa. Tieto korvaamatta jääneestä poissaolosta menee ”rouva Rahalle” Kelaan, joka vähentää poissaoloajan nuorelle maksettavasta tilistä (kuntoutusrahasta). Näistä käytännöistä pidetään tiukasti kiinni ja nuoret noudattavat sääntöjä. Kuntoutusraha toimii hyvänä ”porkkanana”, jonka avulla nuoret ovat kiinnittyneet projektiin. Raha ei kuitenkaan Kelan edustajan eikä projektin työntekijöiden mielestä ole ainoa tai ratkaiseva motivaation lähde. Myös projektin tarjoamat muut toiminnot on koettu ”porkkanana”.

Nuoria pyritään tukemaan projektin aikana yksilöllisen ohjauksen ja tuen avulla sekä olemalla yhteydessä eri tahoihin ja koordinoimalla nuoren ympärillä olevia tukiverkostoja. Nuoret saavat toisiltaan myös vertaistukea. Projektin jälkeen yhteistyötä tehdään eri tahojen kanssa jatkosuunnitelman mukaisesti ja projektityöntekijä on yhteydessä nuoriin.

VaPa-projektin yhteistyötahoja ovat Lappeenrannan sosiaali- ja terveystoimi, Kelan Lappeenrannan toimisto, työvoimatoimisto, nuorisotoimi, A-klinikka sekä koulutoimi ja koulut sekä Lappeenrannassa toimivat eri järjestöt.

Yhteistyö on ollut VaPa-projektin näkökulmasta riittävää Kelan, työvoimatoimen, sosiaali- ja terveystoimen sekä nuorisotoimen kanssa. Enemmän yhteistyötä kaivattaisiin koulutoimen, poliisin ja vanhempien kanssa. Esimerkiksi projektin järjestämissä vanhempainiloissa osanottajia on ollut todella vähän. Vaikka projektin nuorten vanhemmat eivät ole kovin aktiivisesti mukana, on heihin pyritty olemaan yhteydessä ainakin puhelimitse.

Projektin puitteissa nuoria on pystytty tukemaan hyvin. Koska projekti voi tarjota nuorille päivittäistä ja henkilökohtaista ohjausta, nuorten elämä voidaan ottaa huomioon kokonaisuutena ja nuorten kohtaamiseen voidaan kiinnittää erityistä huomiota. Näin projekti osallistaa tukee ja täydentää virallisen palvelujärjestelmän ja Nuorten yhteispalvelukokeiluhankkeen tavoitteita.

Projektiin on osallistunut vuoden 2002 syyskuun loppuun mennessä 14 nuorta (viisi tyttöä ja yhdeksän poikaa). Ensimmäisen ryhmän seitsemästä nuoresta yksi keskeytti ja kuusi siirtyi sovitusti jatkoon. Ensimmäisen ryhmän kaikki nuoret, jotka eivät olleet koulussa, hakivat yhteishaussa johonkin oppilaitokseen. Kahdelle nuorelle avautui ammattikoulun opinto-ohjaajan kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta mahdollisuus käyttää joustavaa hakua. Kuudesta ensimmäisen ryhmän nuoresta neljä on nykyisin koulutuksessa. Yksi nuori korotti päättötodistuksen numeroita 0,8 numeroa ylöspäin ja sai opiskelupaikan Etelä-Karjalan ammattiopiston liiketalouden yksiköstä. Toinenkin nuori korotti saman verran päättötodistustaan, muttei saanut koulupaikkaa.

Projekti on saanut kaikilta yhteistyötahoilta sekä nuorilta positiivista palautetta. Ensimmäisen ryhmän kaikki nuoret kokivat hyötynensä projektista. Kirjallista palautetta ei ole vielä toiselta ryhmältä saatu, sillä sitä kerätään jakson lopussa. Suullista palautekeskustelua käydään henkilökohtaisten suunnitelmien ja kehityskeskustelujen yhteydessä.

6.2.5 Yhteenveto arvioinnin näkökulmasta

Toimintamallin yksi keskeisimmistä vahvuuksista on tiivis verkostoyhteistyö ja tehokas, eri tahojen välinen tiedonkulu, mikä helpottaa nuorten asioiden eteenpäin vientiä ja mahdollistaa varhaisen puuttumisen. Yhteistyötä on kehitetty jo pitkään erilaisissa lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvissä yhteistyö- ja kehittämishankkeissa ja eri tahot ovat ottaneet nuorten hyvinvoinnin vakavissaan. Nuorten asia on nostettu keskeiselle sijalle Lappeenrannan kaupungin hyvinvointistrategiassa ja eri toimialojen toimintaohjelmissa. Nuorten tukemisen onnistuneisuus selittyy pitkälle sillä, että tieto esimerkiksi koulunsa keskeyttäneistä ja jatkopaikkaa vailla olevista, syrjäytymisvaarassa olevista nuorista välittyy tehokkaasti ja nopeasti Nuorten yhteispalvelukokeilun kautta. Tällaisten nuorten tilanne kartoitetaan ja aktivointitoimenpiteet pyritään käynnistämään heti.

VaPa-projektin toiminnassa on hyvää yksilöllinen ohjaus, jota oppilaitoksissa ei välttämättä pystytä tarjoamaan. Projektihenkilöstöllä on aikaa olla nuoren kanssa ja kuunnella häntä. Aikuisen, ja helposti saatavilla olevan, kuuntelijan kautta nuoret voivat peilata omaa tilannettaan ja tulevaisuuttaan sekä miettiä jatkomahdollisuuksiaan. Tärkeää nuoren kannalta on se, että hän tuntee jonkun aidosti välittävän hänestä ja hänen tulevaisuudestaan. Projektihenkilöstö pitää toimintamallia hyvänä ja nuoren tilannetta auttavana, koska siinä nuori huomioidaan yksilönä. Lisäksi HOPS henkilökohtaisena suunnitelmana kiinnittää huomion kuntoutuskokeilun jälkeiseen aikaan ja henkilökohtaiseen kehittämiseen.

Erityisen tärkeänä pidetään pajatyöskentelyn ja oppimisen liittämistä yhteen. Nuoret saavat myös välittömästi palautetta omasta työstään. Lisäksi nuoret arvostavat itse käytännön työtä ja oppiminen tapahtuu ikään kuin siinä sivussa. Ehkä myös se, että nuoret ovat vasta päättämässä, tai ovat jo päättäneet peruskoulunsa, motivoi heitä työn tekemiseen. Pajatyöskentely ikään kuin istuu aikuisuuden siirtymävaiheeseen. Nuoret, jotka ovat keskeyttäneet ammatilliset opintonsa, sekä nuoret, jotka ovat hakeutumassa ammatillisiin opintoihin, saavat pajatyöskentelyjaksolla aikaa ja mahdollisuuden miettiä rauhassa ammattiin liittyviä valintojaan. Pajalla tapahtuvan koulutuksen kautta parannetaan myös nuorten koulutus- ja työelämävalmiuksia jakamalla työelämässä ja toisen asteen koulutuksessa tarvittavia tietoa ja taitoja.

Työntekijät ja yhteistyötahot suhtautuvat kuitenkin realistisesti projektin vaikutuksiin. Puolen vuoden aikana ei välttämättä saada ihmeitä aikaan. Toisaalta projektin avulla on saatu esimerkiksi sellaisiakin nuoria takaisin koulun penkille, jotka ovat vannoneet etteivät ikinä enää astu jalallakaan kouluun. Tulokset saattavat näkyä kuitenkin viiveellä. Projektin aikana nuorten ajatteluun saattaa kasvaa itu, joka myöhemmin putkahtaa esiin ajatuksena, että ehkä ”tädit” eivät sittenkään puhuneet ihan joutavia. Projektin avulla voidaan ehkäistä nuorten ongelmien kasaantumista, mikä vähentää nuorten tukipalvelujen tarvetta tulevaisuudessa. Myös nuorten jatkokoulutukseen hakeutumisen ja pääsyn edellytyksiä voidaan parantaa esimerkiksi keskustelujen ja päättötodistuksen arvosanojen korotukseen annettavan tuen avulla.

Työntekijät ja yhteistyötahot katsovat, että 15–17-vuotiaat ovat ikäryhmä, johon vielä voidaan vaikuttaa. Koulutukseen hakeutumisen tukeminen on tehokasta, koska se tapahtuu silloin, kun se elämäkulun kannalta on ”normaalia” ja ajankohtaista. Ilman varhaista ja oikea-aikaista väliintuloa nuorten ongelmat pääsisivät ajan mittaan kasaantumaan ja syrjäytymiskierre kiihtyisi. Myös koulutukseen hakeutumisen kynnyksensä saattaisi kasvaa vuosi vuodelta.

Sosiaalipalvelujen johtaja näkee erilaisten tukijärjestelmien ja esimerkiksi VaPa-projektin merkityksen suurena, sillä kunta pystyy hoitamaan vain ongelmista vain jäävuoren huippua. Nuorten ongelmien synnyn taustalla ovat 1990-luvun alussa tehdyt taloudelliset säästöt ja leikkaukset, joiden myötä mahdollisuudet erilaisten tukipalvelujen järjestämiseen ja tarjoamiseen kaventuivat merkittävästi. 1990-luvun alussa peruskoulun aloittaneita VaPa-nuoria voitaneen kuvata ”laman lapsiksi”, joiden tiedossa oleviin ja orastaviin ongelmiin ei ollut mahdollista tarttua silloin, kun he alkoivat oirehtia ja kun ongelmiin olisi voitu puuttua vielä suhteellisen pienin kustannuksin ja tukitoimin. Kehitys kääntyi väärille rai-teille ja kelkan kääntäminen on nyt jo paljon vaikeampaa.

Jos kelkka kuitenkin halutaan kääntää, niin pitäisi panostaa uusiin avotyön muotoihin ja lähteä rohkeasti toteuttamaan nuorten kuntoutuskokeilun tyyppisiä kokeiluja enemmänkin, ja laajemmin katsottuna myös erilaisille kohderyhmille. Suomessa on kehitetty laitostyöjärjestelmää ja laitostyöskentelystä. Nuorten kuntoutuskokeilun tyyppiset avopalveluihin liit-

tyvät kehittämis- ja kokeiluhankkeet ovat tervetullut avaus esimerkiksi Kelan suunnalta. Kokeilussa kuntoutus on käsitetty laajasti, mitä pidetään hyvin myönteisenä ja olemassa olevien ongelmien ratkaisemisen kannalta oikeasuuntaisena toimintana. Yhteiskunnassa ei enää riitä, että toimintaa kohdennetaan vain diagnosoituihin ongelmiin. Ongelmat ovat paljon monisyisempiä ja niiden hoitamiseen vaaditaan eri alojen asiantuntemusta. Laitoskuntoutustakin tarvitaan, mutta sen lisäksi ja rinnalle tarvitaan muutakin.

Tulevaisuudessa VaPa-projektin tyyppistä toimintaa ei ole mahdollista toteuttaa pelkästään viranomaistyönä. Syytä tähän on se, että viranomaisilla on nykyisten resurssien puitteissa mahdollista hoitaa vain tapaukset, jotka vaativat välitöntä puuttumista. Lisäksi esimerkiksi VaPa-projektin yksi rikkaus eli toiminnallinen osio maksaa, kun se järjestetään ostopalveluna. Tällaiseen toimintaan kunnalla ei ole resursseja ja sitä onkin mahdollista järjestää vain erilaisten projektien, kuten nuorten kuntoutuskokeilun, puitteissa, jolloin rahoitus toiminnan järjestämiseen saadaan kunnan ulkopuolisilta tahoilta kuten Kelalta.

VaPa-projektin tyyppisen toiminnan järjestäminen jatkossa ei välttämättä vaadi erityisen viran perustamista. Projektin toimintamalli on hyvä alku, jonka toivotaan vaihtoehtona säilyvän jatkossakin, sillä 15–17-vuotiaille nuorille ei ole juurikaan tarjolla vastaavanlaista avopalvelua. Projektin toimintamalli vaikuttaa kuitenkin hyvältä ja toimivalta ja sen avulla saadaan aikaan myös tuloksia. Keskeinen kysymys on tietysti, mistä rahat tällaiseen toimintaan jatkossa saadaan. Voisiko esimerkiksi Kela, tai jokin muu vastaavanlainen taho, jatkossa harkita nuorten toiminnallisuutta tukevien ostopalvelujen rahoittamista?

Eri tahot tunnustavat laajasti VaPa-projektin tarpeen ja tähänastisen onnistumisen. Hyväksi havaitulla VaPa-projektilla ei liene kuitenkaan tulevaisuudessa mahdollisuuksia jatkaa nykyisessä muodossaan. Esimerkiksi sosiaalipalvelujen johtajan näkemys oli, että Lappeenrannan kaupungin taloudelliset resurssit eivät mahdollista edes yhden työntekijän palkkaamista tällaiseen toimintaan, eikä kaupunki pysty ostamaan laajamittaisesti toimintaan tarvittavia ostopalveluja Laptuote-säätiöltä, vaikka haluaisikin.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy jäänee jatkossa olemassa olevan palvelujärjestelmän ja viranomaisten harteille sekä osin myös järjestöjen tehtäväksi. Nuorten yhteispalvelukokeilun ja VaPa-projektin päätyessä toimijoiden valmiudet tehdä eri hallinnonalat ylittävää viranomaistyötä ovat ehkä kuitenkin parantuneet ennestäänkin. Voidaan olettaa, että vaikka viranomaisilla on aivan ilmeisesti halua tai kykyä tukea nuoria, eivät he pysty omassa työssään antamaan nuorille juuri sitä tukea, jota nuoret VaPa-projektissa saavat. Kyse on nuorille annettavasta ajasta, läsnäolosta sekä pitkäaikaisesta, päivittäisestä ja helposti saatavissa olevasta tuesta. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen ehkä suurin haaste laajemminkin on se, kuinka heille voidaan tällaista tukea jatkossa järjestää.

VaPa***Toimintamallissa on hyvää ja nuoren tilannetta auttavaa:***

- Nuoren huomioiminen yksilönä
- Henkilökohtainen suunnitelma (HOPS) (tulevaisuus ja henkilökohtaiseen kehittyminen)
- Työn ja oppimisen yhdistäminen
- Tieto syrjäytymisvaarassa olevista nuorista välittyä tehokkaasti; nuorten aktivointitoimenpiteet käynnistetään välittömästi
- Tiivis ja toimiva yhteistyö sekä yhteistyötahojen sitoutuminen yhteiseen tavoitteeseen, mikä tehostaa palveluun ohjausta ja helpottaa pääsyä palvelujen piiriin

Keskeisiä onnistumisia:

- Nuoret ovat hakeutuneet toisen asteen koulutukseen aktiivisesti
- Projektin ja ammattikoulun yhteistyön avautunut mahdollisuus käyttää joustavaa hakua
- Kaksi nuorta motivoitui korottamaan päättötodistuksen arvosanoja merkittävästi (numerot kohosivat 0,8 numeroa ylöspäin). Toiselle avautui sen myötä opiskelupaikka.
- Nuorten saavuttama normaali päivärytmi
- Projektin saama julkisuus (paikallisissa ja valtakunnallisissa tiedotusvälineissä)
- Positiivinen palaute yhteistyötahoilta ja nuorilta

Keskeisiä vahvuuksia/ hyviä käytäntöjä:

- Yksilöllinen ohjaus ja työssä oppiminen
- Sidosryhmäyhteistyö
- Projektityöntekijän tiivis ja henkilökohtainen tuki muun muassa arvosanoja korottavan nuoren rinnalla
- Luvattomien poissaolojen korvauskäytäntö
- Kuntoutusraha maksetaan nuorille kahden viikon välein ”tilinä”
- Projektityöntekijöillä on aikaa nuorille
- Työntekijöille järjestetty koulutus (muiden toimintaan tutustuminen mahdollistaa oman toiminnan reflektoinnin, muiden ohjaajien kanssa keskustelu antaa omalle työlle potkua)

Keskeisiä kehittämisiä/ ongelmia:

- Oppilaitosyhteistyön kehittäminen tulevaisuudessa
- Kuntoutusrahnan maksu esim. vieroitushoidossa olevan ja osa-aikaista työtä tekevän nuoren kohdalla

Tärkeimpiä oppeja:

- Huumeongelma on osoittautunut odotettua laajemmaksi ja siihen on erittäin vaikea tarttua.

6.3 10-PAJA (Rauma ja ympäristökunnat)

10-PAJA -projekti on alueellinen hanke ja Satakunnan erityishuoltoapiirin kuntayhtymä on sitä hallinnoiva organisaatio. Toteuttavina tahoina ovat Satakunnan erityishuoltoapiirin kuntayhtymä, Rauman Seudun Nuorisoasema ry. ja Rauman ammattiopisto. Projekti on kohderyhmäkooltaan suhteellisen laaja ja se perustuu ”tuetun työn” -mallin ja uudenlaisen ammatillisen kymppiluokan monipuoliseen soveltamiseen. Projektin erityisyytenä on pitkälle suunniteltu monipuolinen ohjelma nuoria varten ja tiivis yhteistyö peruskoulun ja ammattioppilaitosten kanssa nuoren siirtymävaiheen tukemisessa.

6.3.1 Projektin suunnittelu ja resurssit

Rauman Seudun Nuorisoasema ry. on toiminut lapsi- ja nuorisohuollon alalla vuoden 1994 alusta lähtien ja sillä on kokemusta nuorisotyöstä ja erityisnuorisotyöstä. Tavoitteena on kohdata nuoria luontevasti erilaisten toimintamuotojen kautta ja tehdä näin nuorten syrjäytymistä ennaltaehkäisevää työtä Rauman seudulla. Satakunnan erityishuoltoapiirin kuntayhtymällä on pitkä kokemus kuntoutujien työelämäsuuntautuneista palveluista. Kuntayhtymällä on parhaillaankin Raumalla koulutus- ja työllistämiprojekteja, joista kaksi on suunnattu nuorille/ nuorille aikuisille.

10-PAJA -projektin suunnittelu lähti liikkeelle sekä Satakunnan erityishuoltoapiirin kuntayhtymän että Rauman Seudun Nuorisoasema ry:n aloitteesta ja valmistelu aloitettiin jo varhain keväällä 2001. Nuorilta, joilla on huono koulumenestys (oppimisvaikeudet, ”kouluallergia” yms.) puuttui ”silta” peruskoulun yläasteelta ammatillisiin opintoihin. Vallitseva koulutusmalli ei kokemusten mukaan vastannut kaikkien nuorten tarpeisiin opiskella. Myös ammattiopintojen keskeyttäneiden määrä oli suuri. Toiminnan suunnittelulle ja projektihakemiselle oli olemassa sosiaalinen tilaus. Esimerkiksi peruskoulun opinto-ohjaajat, rehtorit ja kouluterveydenhoitajat olivat nähneet tarpeen, mutta eivät oikein tienneet, miten ongelmatilanne voitaisiin käytännössä ratkaista. Jo suunnitteluvaiheessa mukaan otettiin eri toimijoita kuten Rauman kaupungin opetustoimi, Rauman ammattiopisto ja paikallinen Kela sekä muuta verkostoa.

Nuorten kuntoutuskokeilun ensimmäisessä hakuvaiheessa hakemus ei mennyt läpi. Hakemusta tarkennettiin ja projektisuunnitelmaa hiottiin. Myönteinen projektipäätös saatiin helmikuussa 2002.

Projektin rahoituksesta 75 prosenttia tulee Kelalta (200 000 euroa) ja muu osa Rauman kaupungilta. Satakunnan erityishuoltoapiirin kuntayhtymä on tehnyt palvelujen ostosopimuksen Rauman Seudun Nuorisoasema ry:n kanssa. Rauman ammattiopiston taloudellinen panos (10-PAJA:n opettajan palkkaus, toimitilat Lokki-talossa ammattiopiston läheisyydessä, kalusteet jne.) on projektin omarahoitusosuutta.

10-PAJA -projektissa toimii opettaja Mirjam Voutilainen ja projektityöntekijät Katri Koskinen ja Jukka Hurrila. Lisäksi on palkattu työllistetty projektiaivustaja Tommi-Wihtori Roström sekä maaliskuusta 2003 lähtien projektissa on toisena koulunkäyntiaivustajana toiminut työharjoittelija Miklas Kulmala. Projektityöntekijät valittiin maaliskuussa 2002. Toinen heistä (työvalmentaja) on Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymästä ja koulutukseltaan sosionomi (AMK) ja hänen työkokemuksensa on pääasiassa kehitysvammaisten parista sekä Kelalta ja työvoimatoimistosta. Toinen projektityöntekijöistä on Rauman Seudun Nuorisoasema ry:sta. Hän on nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja, jonka aiempi kokemus on erityisnuorisotyöstä kunnallisella sektorilla ja projekteista. Nuorisoaseman työntekijä vastaa nuorten koulunkäynnin tukemisesta. Päävastuu hänellä on nuorten vapaa-ajan toimintojen järjestämisestä. Lisäksi työnkuvaan kuuluu koulutus- ja työkokeilut. Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymän projektityöntekijä vastaa myös nuorten koulunkäynnin tukemisesta sekä on joiltain osin mukana vapaa-ajan toiminnassa. Hänen toimenkuvansa painottuu koulutus- ja työkokeilujen (työharjoittelun) aikana nuoren tukemiseen ja valmentamiseen (työvalmennus).

Projektin käytössä on opintososiaalisten etujen lisäksi työvoimatoimiston ammatinvalintapsykologi, päihde- ja huumeepysäkin päihdekartoitukset, perhetukikeskus, nuorisopsykiatrian poliklinikka ja sosiaalitoimi. Lisäksi 10-PAJA -projekti kutsuu koolle tarpeen mukaan ns. asiantuntijaryhmän, jossa on mukana laajasti eri hallinnonaloilta nuorten kanssa työtä tekeviä tahoja.

Kokonaisvastuu hankkeesta on sen hallinnoijalla Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymällä. Hallinnon asioista vastaa projektipäällikkö Marianne Kivelä. Projektin tiimivastavaana on Rauman ammattiopiston opettaja. Päävastuu erityisesti opetukseen liittyen on Rauman ammatti-opistolla. Nuorisoasemalla on vastuu nuorten vapaa-ajan toiminnan koordinoinnista. Työelämäjaksoista on vastuussa sekä Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymä että Rauman Seudun Nuorisoasema ry. Pysyvän toimintamallin rakentamisesta vastuu jakautuu kaikkien toimijoiden kesken (Rauman ammattiopisto, Rauman Seudun Nuorisoasema ry. ja Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymä), mutta päävastuu on Rauman kaupungin koulutoimella. Projektille on perustettu ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimii toimialajohtaja Pekka Kauppinen Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymästä.

6.3.2 Projektin käynnistäminen ja tiedottaminen

Ennen varsinaisten projektityöntekijöiden valintaa Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymän projektipäällikkö, nuorisoaseman toiminnanjohtaja ja nuorisotyöntekijä aloittivat projektista tiedottamisen ensisijaisesti Rauman peruskoulun opinto-ohjaajille, rehtoreille, erityisopettajille ja kouluterveydenhoitajille sekä nuorten syrjäytymisen koordinaatioryhmälle, johon kuuluu kattavasti nuorten parissa työskentelevät toimijat/ toimivat eri tahot (koulutoimi, sosiaalitoimi, terveydenhuolto, poliisi, Rauman nuorten parlamentti jne.). Rauman peruskoulujen yläasteilla lukuun ottamatta kahta peruskoulua käytiin neu-

vottelemassa maaliskuussa 2002. Neuvotteluissa käytiin läpi potentiaalisia projektiin tulevia nuoria ja sovittiin, että ensi vaiheessa peruskoulujen opinto-ohjaajat tiedottavat nuorille ja heidän vanhemmilleen projektista. Projektista laadittiin nuorille ja heidän vanhemmilleen suunnattu tiedote, jonka peruskoulujen opinto-ohjaajat jakoivat.

Projektin eteenpäin vienti lähti liikkeelle koululaitoksen ulkopuolisilta toimijoilta ja alkuvaiheessa koululaitos tietyllä tavalla koki, että heidän ”reviirille” astuttiin. Alkuvaiheuksien jälkeen yhteistyö lähti kuitenkin hyvin liikkeelle ja hyvänä puolena on ollut peruskoulujen innostunut vastaanotto.

Aivan projektin alusta alkaen 10-PAJA -tiimissä ei ollut opettajaa, minkä vuoksi opetuksen suunnittelua ei voitu aloittaa heti. Projektityöntekijät aloittivat työnsä huhtikuussa 2002. Heti työsuhteensa alussa he aloittivat koulukierrokset ja ottivat yhteyttä kaikkiin Rauman neljään yläasteeseen, joissa alustava kartoitus kohderyhmän nuorista oli jo tehtykin. Projektityöntekijät kävivät yksilökohtaisia neuvotteluja opinto-ohjaajien ja rehtoreiden kanssa selvittääkseen kaikkien projektiin mahdollisesti mukaan tulevien nuorten sen hetkisen tilanteen. Ensimmäinen yhteydenotto nuorten koteihin meni pääasiassa koulun opinto-ohjaajien kautta.

Tämän lisäksi kutsuttiin koolle projektin nimeämä asiantuntijaryhmä keväällä 2002 (ja myös saman vuoden syksyllä). Tapaamisissa kerrottiin projektin tilanteesta. Lisäksi projektista on painettu esite. Median suuntaan on toistaiseksi pidetty matalaa profiilia, koska nuorten leimautumisen vaara pienessä kaupungissa on suuri. Projektilla on tarkoitus panna nostaa tiedottamiseen tiedotusvälineissä vuoden 2003 aikana enemmän. Yhteistyötahot ovat käyneet aktiivisesti tutustumassa projektin toimintaan.

6.3.3 Kohderyhmä

10-PAJA -projekti on tarkoitettu nuorelle, jolla on jäänyt peruskoulu kesken tai se on heikosti suoritettu. Nuori ei ole hakenut jatko-opintopaikkaa tai on jäänyt ilman sitä, on keskeyttänyt ammatilliset opinnot tai vaarassa keskeyttää ne. Nuorella ei välttämättä ole kuvaa jatko-opintojen sisällöstä. Hänen odotuksensa omista taidoista saattavat olla epärealistiset tai nuori ei tiedä, mitkä omat kiinnostuksen kohteet ovat. Joidenkin kohdalla on saatanut puuttua oikea malli tai tuki, mikä on vaikuttanut nuoren elämään negatiivisesti. Sosiaaliset ongelmat ovat saattaneet olla huomattavia jo koko peruskoulun ajan ja vaikuttaneet koulunkäyntiin.

lältään nuoret ovat 15–17-vuotiaita. Projektiryhmässä aloittajat valitaan yhteistyössä peruskoulun yläasteen opinto-ohjaajin, rehtorien ja oppilashuoltoryhmien kanssa. Lisäksi projektiin valitaan ammattiopiston ”pudokasoppilaita”. Myöhemmässä vaiheessa mukaan voivat rekrytoinnissa tulla myös ammattioppilaitos, työvoimatoimisto ja muut sidosryhmät.

Lähes kaikilla projektin nuorilla ongelmat on havaittu viimeistään yläasteen aikana, mutta niihin ei olla puututtu tarpeeksi intensiivisesti. Kesäkuun alussa vuonna 2002 projektissa aloitti kahdeksan nuorta ja kaikkiaan kesän toiminnassa oli mukana 12 nuorta. Vuoden 2002 aikana projektissa on ollut mukana yhteensä 27 nuorta. Koko projektikaudelle nuoria arvioidaan osallistuvan yhteensä 40.

Loppuvuodesta 2002 ammatillisella kymppiluokalla oli yhdeksän nuorta (neljä poikaa ja viisi tyttöä) sekä lisäksi vapaa-ajantoiminnan kautta kymmenen nuorta (viisi poikaa ja viisi tyttöä), joista kahdeksan on peruskoulun yhdeksännellä luokalla ja kaksi Rauman ammattiopistossa. Ammatillisella kymppiluokalla olleista kuusi täytti vuoden 2002 loppuun mennessä 16 vuotta ja kolme 17 vuotta. Kymppiluokan nuorista kahdelta puuttuu peruskoulun päättötodistus. Muut nuoret ovat tulleet projektiin peruskoulun suoritettuaan. Luokalla on myös ammatilliset opintonsa Rauman ammattiopistossa keskeyttänyt nuori. Kymppiluokan nuorista kuusi on ollut mukana projektissa alkukesästä lähtien.

Monen nuoren sosiaalinen tausta on jollain tapaa ongelmallinen. Useat nuoret tulevat yksinhuoltajaperheistä. Osa asuu yksin. Mukana on myös tukisuhteessa olevia nuoria. Ainoastaan kahdella nuorista on lääketieteellinen diagnoosi, joka on ollut jo ennen projektiin tuloa.

6.3.4 Toiminnan idea

10-PAJA -projektissa tunnustetaan, ettei vallitseva koulutusmalli vastaa kaikkien nuorten tarpeisiin ja tyyleihin opiskella. Projekti pyrkii auttamaan nuorta löytämään oman polkunsa koulu- ja työmaailmassa ja rakentamaan ”siltaa” peruskoulusta ammatillisiin opintoihin yksilöllisesti. Toiminnassa kiinnitetään huomio paitsi koulunkäyntiin, myös vapaa-aikaan, kaveri- ja perhesuhteisiin ja terveydenhoitoon. Nuorta ja hänen perhettään pyritään tukemaan kokonaisvaltaisesti. Toiminta pohjautuu nuorelle yksilöllisesti räätälöityihin tukitoimiin nuoren tarpeiden mukaan ja tähän antaa mahdollisuuden kokonaisvaltaisen työotteiden ohella moniammatillinen työskentelytapa ts. eri tahojen ja ammattialojen tiivis yhteistyö ja yhdistyminen. Erityistä on toiminnan käytännönläheisyys ja vahvat yhteydet työelämään ja yrityksiin.

6.3.5 Tavoitteet ja toimintamalli

Projektin tavoitteena on saada heikosti peruskoulussa menestyneet nuoret joko parantamaan jatko-opiskelumahdollisuuksia (esimerkiksi arvosanoja korottamalla) ja hakeutumaan ammatillisiin opintoihin tai ”tuetun työn” -mallin ja kehitetyn oppisopimuksen kautta työllistymään lopulta avoimille työmarkkinoille. Tavoitteena on tukea nuoren henkilökohtaista kasvua ja hänen elämänhallinnan taitojaan, parantaa jatkokoulutukseen pääsyn edellytyksiä sekä lisätä työelämän ja eri koulutusmahdollisuuksien tuntemusta ja kehittää nuoren opiskeluvälmiuksia ottaen huomioon nuorten henkilökohtaiset tavoitteet. Tavoitteena on auttaa nuorta selkiyttämään tulevaisuuden suunnitelmiaan ja arvioimaan jatko-opintomahdollisuuksiaan sekä tukea myös vanhempia nuoren ongelmia koskevissa asiois-

sa. Laajana tavoitteena on juurruttaa projektissa aikaansaatu toimintamalli pysyväksi käytännöksi koulujärjestelmään.

Toiminnassa tähdätään nuoren jatko-opiskelusuunnitelmiin liittyen alan selkiytymiseen; siihen, että nuori oppii hahmottamaan omat vahvuutensa ja heikkoutensa ja tämän myötä selkiyttämään omia mahdollisuuksiaan jatko-opintojen osalta. Toiminnassa pyritään siihen, että projektin aikana nuori oppisi ja kehittäisi omia selviytymiskeinoja ja taitoja, jotka tukevat hänen elämänhallintaansa.

Nuoren tullessa projektiin sen hetkinen verkosto käydään läpi ja kartoitetaan nuoren tilanne. Alkuhaastattelussa projektityöntekijät haastattelevat nuoren ja hänen vanhempansa. Haastattelussa kartoitetaan nuoren kotitilannetta, vapaa-ajan harrastuksia, päihteiden käyttöä jne. Vanhemmilta ja nuorelta pyydetään kirjallinen suostumus nuorta koskevien tietojen hankkimiseen yhteistyötahoilta.

Jo alkuhaastattelun yhteydessä varataan aika kuntoutussuunnitelman laatimista varten. Projektityöntekijä, nuori ja nuoren vanhemmat laativat nuorelle kuntoutussuunnitelman, millä on tarkoitus luoda pohjaa yhteistyölle ja luottamuksen syntymiselle. Mukana on joidenkin nuorten kohdalla myös opettaja, Kelan vakuutussihteeri tai ammatinvalintapsykologi. Kuntoutussuunnitelmaan kirjataan nuoren henkilökohtaiset tavoitteet mahdollisimman realistisesti. Siinä käydään läpi nuoren koulutaustaan ja -menestykseen, (työkokemukseen) ja vapaa-aikaan liittyviä asioita. Kuntoutussuunnitelma-palaverissa pohditaan nuoren vahvuuksia ja odotuksia projektilta, asetetaan tavoitteita liittyen nuoren opiskeluvälineiden kehittämiseen ja suunnitelmien selkiyttämiseen. Toisekseen selvitetään, millaisia tukitoimia nuori tarvitsee tavoitteidensa saavuttamiseksi ja mitä tavoitteiden toteuttaminen edellyttää.

Kuntoutussuunnitelma tarkistetaan puolivuositain. Projektin kuluessa niin säännölliset kuin spontaanitkin keskustelut nuoren kanssa ovat tärkeä osa kuntoutussuunnitelman toteutumisen seuranta. Kuntoutussuunnitelmaa tarkastettaessa ja päivitettäessä tehdään tarkempi tilanteen ja kuntoutuksen kehittymisen arviointi. Suunnitelman noudattaminen on edellytys kuntoutusrahan saannille. Tähän mennessä kuntoutusrahan maksamisesta on perheen muun toimeentulon osalta aiheutunut pulmia muutamassa tapauksessa, mutta nämä perheet ovat kuitenkin ymmärtäneet projektin tarpeellisuuden nuoren kohdalla, eikä kuntoutusrahasta ole sen takia luovuttu. Joidenkin nuorten ja heidän vanhempien kanssa on erikseen sovittu kuntoutusrahan jakautumisesta vanhemmille ja nuorille itselleen. Osan nuorten kohdalla raha menee vanhempien tilille ja osa rahoista menee viikkoraha-periaatteella projektityöntekijöiden kautta nuorelle. Kuntoutusraha on toiminut nuorille pääasiallisesti kannustavana ”porkkanana”, tosin joskus projektin kokemusten mukaan myös vääränlaisena ”porkkanana” (kiristyskeinona).

Yleensä kuntoutuksen kesto on vuosi (kesä, syys- ja kevätlukukausi). Kesällä nuorille järjestetään ryhmätoimintaa, leirejä sekä ohjattua/ tuettua työharjoittelua. Projektin alku käytetään ryhmän muodostamiseen. Tarkoituksena on tutustuttaa nuoria toisiinsa ja projektin työntekijöihin sekä päinvastoin. Projektin alku käytetään nuorten tavoitteiden selvittelyyn, elämänhallintaan liittyviin toimiin ja erilaisiin yleisiin kursseihin ja tutustumisiin. Esimerkiksi alkukesän 2002 toiminta sisälsi muun muassa nuorten ryhmäyttämistä, itsetunnon kohentamiseen ja esiintymistäidon parantamiseen liittyviä harjoituksia, liikuntaa, kokkailua, yrityskäyntejä sekä opintomatkan Tampereelle. Lisäksi nuorten kanssa tehtiin risteily Rauman saaristoon Reksaareen. Niillä nuorilla, jotka eivät halunneet ottaa osaa ryhmätoimintaan, oli mahdollisuus käyttää koko jakso tuettuun työharjoitteluun (puutarha, kaupat, kiinteistöyritykset, yhdistykset ja nuorisoasema). Kesän toiminta jatkui myöhemmin leirillä, työharjoittelulla ja palautepäivällä.

Syksyllä nuoret menevät lukuvuoden kestäväälle ammatilliselle kymppiluokalle. Siellä nuorella on mahdollisuus projektin puitteissa suorittaa päättötodistus tai parantaa peruskoulun päättötodistuksen arvosanoja. Opetus tapahtuu omassa ryhmässä opettajan johdolla. Nuoret suorittavat oppiaineista kokeet. Syksyllä 2002 pääpaino oli yhdeksännen luokan aineiden kertaamisessa. Parina päivänä viikossa oli koulupäivän päätteeksi aina läksytunti. Kevätlukukaudella nuorilla oli mahdollisuus keskittyä joihinkin tiettyihin aineisiin, minkä tavoitteena oli edesauttaa pääsyä jatko-opiskelupaikkaan. Perinteisen koulutyön lisäksi keskiviikkoamupäivät käytettiin työelämään tutustumiseen, joka piti sisällään opintokäyntejä eri alojen työpaikoilla. Työjärjestykseen kuului viikoittain ilmaisutaitoja/ kädentaitoja ja jonkin verran kotitaloustunteja. Myös elämänhallintaan, terveystietoon, sukupuolivalistukseen, ravintoon ja raha-asoiden hoitoon liittyviä aiheita käsiteltiin. Liikuntapäiviksi oli varattu kuukausien viimeiset perjantait. Kerran viikossa järjestettiin vapaa-ajantoimintaa.

Valmistelussa Rauman ammattiopistoon nuori voi tutustua koulutuskokeiluiden kautta eri ammattialoihin. Tavoitteena on madaltaa nuoren kynnystä lähteä opiskelemaan ammattiopistoon ja löytää itselleen oikea ammattiala. Projektityöntekijät räätälöivät koulutuskokeilun ajaksi yhdessä opettajien kanssa nuorelle sopivan työjärjestyksen ja ovat tarpeen mukaan avustajana itse kokeilunkin aikana. Koulutuskokeilut vuonna 2002 ajoittuivat loka-marraskuulle. Kokeilut toteutettiin sosiaali- ja terveystalalla, sähköalalla ja vaatetusalalla. Tämän lisäksi kaksi nuorta oli kahden viikon ajan Kiipulan ammattioppilaitoksessa.

Projektissa on kummiyrityksiä ja nuori pääsee tutustumaan erilaisiin ammattialoihin löytääkseen itseään kiinnostavan alan. Ammatteihin tutustumisessa sovelletaan ”tuetun työn” -mallia, mikä tarkoittaa sitä, että projektityöntekijät ovat nuoren työvalmentaja ja tukena työharjoitteluiden aikana. Projektityöntekijät auttavat paikan hankinnassa, ovat mukana tutustumassa paikkaan ja ovat myös nuoren työharjoittelussa mukana samoin kuin koulutuskokeiluissa. Tukea on tarkoitus vähentää pikku hiljaa, jolloin nuori oppii ottamaan vastuuta ja oppii itsenäiseen työskentelyyn. Tällä pyritään siihen, että nuori saisi mahdolli-

simman realistisen kuvan eri ammattialoista, esimerkiksi siitä, mitä on opiskella tiettyä alaa ja mitä työelämä on alalla. Vuonna 2002 nuorten työharjoittelut liittyivät samoihin aloihin kuin koulutuskokeilutkin. Vain yksi työharjoittelu ja yksi koulutuskokeilu keskeytyi nuoren poissaolojen vuoksi.

Projektin oleellinen osa on nuoren sosiaalinen ohjaus. Nuori saa tarvittaessa apua erilaisissa elämän ongelmakohdissa. Nuorille järjestetään säännöllisesti yhteistapahtumia sekä kursseja elämänhallintaan liittyvistä asioista. Elämänhallintaan liittyy tarvittaessa erilaiset terveydenhoitopalvelut. Nuorten ohjauksesta ja tuesta vastaa erityisnuorisotyöntekijä. Nuorten tukemiseen ja ohjaamiseen voidaan käyttää tarvittaessa tukihenkilöitä, joille I.T.U. -säätiö tai nuorisoasema voi tarvittaessa järjestää koulutusta. Vanhempainilloissa vanhemmilla on mahdollisuus jakaa kokemuksiaan. Tähän asti vanhempien osallistuminen on ollut kuitenkin niukkaa, vaikka nuorten vanhemmat ovat muuten olleet aktiivisesti tekemässä kuntoutussuunnitelmia.

Nuorta tuetaan koko projektin ajan. Tavoitteena on, että kaikilla vuonna 2002 projektiin mukaan tulleilla nuorilla olisi opiskelupaikka syksyllä 2003. Toukokuussa 2003 ennen lukuvuoden päättymistä tehdään jokaisen nuoren osalta arviointi projektin ajalta ja mietitään jatkosuunnitelmat. Nuorille tarjotaan mahdollisuus osallistua myös tulevan kesän toimintaan uusien projektilaisten kanssa, mikäli kesätyöpaikkaa ei ole.

Tavoitteena on saattaa nuori seuraavaan oppilaitokseen. Projektin jälkeen nuori lähtee opiskelemaan Rauman ammattiopistoon tai vaihtoehtoisiin koulutusmuotoihin. Projektin aikana luotu kontakti nuoreen säilyy myös nuoren siirtyessä ammattiopintoihin. Vaihtoehtona ammatti-opiston varsinaisille linjoille on oppisopimuskoulutus ammattiopiston SYKE -projektin ja oppisopimustoimiston avulla. Oppisopimukseen osallistuva nuori saa teoriakoulutuksen ammattiopiston puolesta ja lisäksi nuorisoaseman puolelta järjestetään toiminnalle sosiaalinen tuki. Ammattinsa osaava henkilö ohjaa ja opastaa nuorta omalle ammattialalle. Ohjaaja voi olla jonkin yrityksen työntekijä tai itsekin työtön ammattilainen. Näyttökokeet kultakin alalta suoritetaan ammatti-opistossa. Aluksi oppisopimuskoulutusta järjestetään LVI-, auto-, kaupan-, hallinnon- ja metallilinjoilla. Oppisopimusmallia ei projektissa vielä ole käytetty.

6.3.6 Projektin yhteistyöverkosto ja näkymä projektin jälkeen

Projektiin suunniteltu yhteistyöverkosto on rakentunut projektin toimija-organisaatioiden (Satakunnan erityishuoltopiirin kuntayhtymän, Rauman Seudun Nuorisoasema ry:n ja Rauman ammattiopiston) lisäksi useiden yhteistyötahojen kanssa. Pääasiallisia yhteistyötahoja ovat Rauman koulutoimi (peruskoulut), paikallinen Kela, nuorisopsykiatrisen poliklinikka, sosiaalitoimi, terveydenhuolto, työvoimatoimisto ja yritykset. Lisäksi yhteistyötahoja ovat muun muassa Rauman perhetukikeskus ja I.T.U. -säätiö.

Projektin eri vaiheissa on mukana myös yrittäjiä joko nuorten työhön tutustumisen, työharjoittelun tai oppisopimuskoulutuksen takia. Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen vaatii myös yrittäjiltä tietynlaista otetta erityisnuoria kohtaan, jolloin yrittäjien valmennus kohdata nuori on tärkeää. Tässä ovat apuna projektiin palkattu ”tuetun työn” -mallin työvalmentaja sekä toinen projektityöntekijä, jotka valmentavat nuoren ohella myös työyhteisöä uuteen tilanteeseen sopeutumisessa.

Paikallinen Kela on panostanut yhteistyöhön. Hyvää yhteistyötä on tehty peruskoulujen yläasteiden, sosiaalitoimen, nuorisopsykiatrian poliklinikan ja huume- ja päihdepysäkin kanssa. Työnantajat ja yrittäjät ovat lähteneet hankkeeseen mukaan erittäin myönteisesti ja palaute työharjoittelujaksoista on ollut pääsääntöisesti hyvää.

Projektin kokemuksena on, että työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjauksen kanssa yhteistyötä tulee jatkossa tiivistää nuorten urasuunnitelmien aikaansaamiseksi. Lisäksi yhteistyötä on tarpeellista tiivistää lukion ja oppisopimustoimiston suuntaan.

Erityistä projektin yhteistyöverkoston toteuttamisessa on se, että projektin ympärille on kerätty toimijoita, joissa kaikissa on yhdyshenkilö. Puolivuosittain kaikki yhteistyötahot kutsutaan koolle palaveriin, jossa informoidaan kokeilun etenemisestä ja tulevaisuuden suunnitelmista. Rauma ja sen ympäristökunnat ovat luoneet hyvät yhteistyöverkostot, joissa on projektin kokemuksen mukaan helppo toimia.

Projektin nimeämän ns. asiantuntijaryhmän kanssa käydään säännöllisesti läpi nuorten elämäntilannetta koskevia asioita. Lisäksi projektin nuorille on nimetty oma koululääkäri. Myös kouluterveydenhoitajan resurssit ovat projektin myötä kasvaneet.

Projekti on verkostoitunut myös muiden valtakunnallisen nuorten kuntoutuskokeilun hankkeiden kanssa. Porin ”Itua elämään” -projektista on vierailtu Raumalla. 10-PAJA -projektin työntekijät ovat käyneet tutustumassa Kaarinan ”Onnistuva nuori” -projektiin.

Projekti on onnistunut rakentamaan siltaa peruskoulusta ammatillisiin opintoihin ja tukemaan nuorta kokonaisvaltaisesti, mihin keskittyvää palvelumallia ei virallisessa palvelujärjestelmässä ole nuorille vielä olemassa. Projekti on tarpeellinen lisäresurssi erityisesti peruskoulun, ammatti-opiston, lukion ja sosiaalitoimen rinnalla. Se tuottaa ammatillisen kymppiluokan, jossa yhdistyvät perusopetus, koulutuskokeilut, työharjoittelu, nuoren sosiaalinen ohjaus ja tuki, vapaa-ajan merkitys nuoren kasvussa sekä vanhempien tukeminen.

Päällimmäinen kysymys ajatellen toiminnan jatkoa on rahoituksen saanti, jotta toiminta voisi jatkua yhtä kokonaisvaltaisena ja moniammatillisena. Projektin kohderyhmän nuorille pitäisi pystyä tarjoamaan opiskeluresursseja. Heidän ongelmistaan ja rajoituksistaan ei voida tehdä lääketieteellistä diagnoosia, joten heiltä puuttuu lain suomat rahoitusmahdollisuudet. Nuoret ei pysty käymään nykyistä koulutusputkea, mistä on seurauksena vaa-ra syrjäytyä sosiaalisesti ja yhteiskuntaan kiinnittymättömyys.

Nuorten kuntoutusrahan saannin turvaaminen 15–17-vuotiaille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille ilman lääketieteellistä diagnoosia tulee olemaan aivan ratkaisevan tärkeä kysymys. Toiminnan jatkuminen samanmuotoisena olisi erittäin tarpeellista ja projektissa mietityttää se asia, mitä tapahtuu joulukuun 2003 jälkeen. Projektin aikataulu on suunniteltu ja luotu kouluvuoden mukaan, koska opiskelu on keskeisin asia projektissa. Uusi ryhmä aloittaa syksyllä 2003, mutta jääkö lukuvuosi kesken, jos rahoitusta ei löydy?³ Projektilla olisi vielä paljon erilaisia toimintatapoja, joita pitäisi päästä kokeilemaan ja joita yhdistelemällä projekti mahdollisesti pystyisi luomaan toimivamman pohjan pysyvän käytännön luomiseksi nuorten tukemiseksi.

Projektin toiminnan jatkuminen voisi auttaa nuoria opiskelujen keskeyttämiskiarteessä tarjoten heille onnistuneita opiskelukokemuksia. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tarvitsevat sellaisen jatko-opiskelupaikan, jossa heillä on mahdollisuus kokonaisvaltaiseen tukeen. Osalle nuorista opiskelun täytyy olla täysin räätälöityä nuoren tarpeista ja lähtökohdista käsin. Tämänmuotoisena toimintana nuorella olisi mahdollisuus tuetusti saada ”jalkansa oven väliin” työelämässä. Tässä nuori kuitenkin tarvitsee jatkuvasti tukea ja ohjausta, mitä vallitseva koulutusmalli ei pysty tarjoamaan. Toisekseen kysymys on projektin kokemusten mukaan siitä, että myös työelämässä tulisi tapahtua muutos. Työelämän tulisi voida tarjota työpaikka myös niille, jotka eivät kykene aivan täyteen työpanokseen. Yritysten tulisi olla mukana luomassa räätälöityjä tapoja tehdä työtä.

6.3.7 Yhteenveto arvioinnin näkökulmasta

10-PAJA -projektissa ”sillan” rakentamistyö peruskoulun yläasteelta ammatillisiin opintoihin vaikuttaa varsin onnistuneelta saavutukselta. Työskentelymalli tulee projektin aikana testatuksi varsin pitkälle, vaikka työ jää projektin toiminta-aikana kesken. Nuorilta, heidän vanhemmiltaan sekä yhteistyötahoilta saatu myönteinen palaute kertoo onnistuneesta työstä. Peruskoulun yläasteiden opinto-ohjaajat ja rehtorit ovat kokeneet projektin omaksi työvälineekseen.

Projektin keskeisimpinä vahvuutena nuorten kuntoutuksen edistämisessä on ehdottomasti sen moniammatillisuus ja -alaisuus, nuoren kuntoutusprosessin kokonaisvaltainen tukeminen sekä tiivis ja toimiva yhteistyöverkosto eri tahojen kanssa. Projektissa on kokonaisvaltaisesti nuorten ongelmiin paneutumalla onnistuttu luomaan asiakassuhteita, joita projektin nuorille olisi pitänyt tarjota jo paljon aiemmin.

Toisaalta juuri monien eri tahojen mukana olo vaatii ”opettelu”. Siihen ei ole olemassa mitään valmista kaavaa ja monien toimijoiden mukanaolo on yhtäältä hankkeen vahvuus ja toisaalta riski, sillä toiminta vaatii hyvää yhteistyötä ja kaikkien toimijoiden sitoutumista.

³ Asia on myöhemmin ratkennut projektille edullisesti. Nuorten kuntoutuskokeilun arvioidut kustannukset olivat suuremmat kuin toteutuneet kustannukset ja kokeilua on mahdollista jatkaa kesään 2004 saakka. Jatkorahoitusta haki 16 projektia (niiden joukossa 10-PAJA) ja kaikille jatkorahoitusta hakeneille projekteille rahoitus myönnettiin.

ta projektiin. 10-PAJA -projektin kolmen eri toimijatahon yhteistyö ei aina ole ollut ongelmatonta, vaikka pääsääntöisesti se on onnistunut hyvin. Eri organisaatioista tulevien ja eri koulutuksen omaavien työntekijöiden työtavat poikkeavat toisistaan. Yhteistyö on prosessi, jossa jokainen taho oppii koko ajan.

Ongelmia toiminnan käynnistymiselle tuotti se, että hankkeen eteenpäin vienti tapahtui koulun ulkopuolisilta tahoilta. ”Ulkoisten konsulttien” tulo herätti alkuun vastarintaa. Mitä ilmeisemmin helpompaa toiminnan käynnistäminen olisi ollut, mikäli projekti olisi syntynyt koulutoimen sisältä omana kehitystyönään.

Projektin toimintatavan ansioksi voidaan nähdä se, että nuoret ovat kokeneet projektin turvalliseksi ympäristöksi ja osallistuvat toimintaan mielellään, vaikka muutamia nuoria on ajoittain täytynekin muistuttaa tavoitteellisuudesta. Osaltaan siksi, että projekti ei ole suuresti ollut esillä mediassa, nuoret ovat rohkaistuneet kertomaan vapaasti opiskelustaan, eivätkä koe projektiin osallistumista leimaavana. Yksikään nuorista ei ole keskeyttänyt projektia. Vanhemmat ovat selkeästi osoittaneet, että he ovat tyytyväisiä siihen, että heidän nuorilleen on löytynyt ”räätälöity” paikka koulujärjestelmässä. Osa vanhemmista on jäänyt projektin toimijoille kuitenkin aika vieraisiksi. Haasteita siihen suuntaan onkin olemassa, että osa nuorten vanhemmista (jotka tähän mennessä ovat olleet aika passiivisia) saataisiin toimintaan mukaan aktiivisemmin. Tätä korostaa jo yksin se seikka, että sellaisten nuorten kohdalla on projektissa saatu aikaan parhaimpia tuloksia, joiden vanhempi/vanhemmat ovat tunnollisia, huolehtivia, vastuuttavat nuorensa eli ovat ns. ”kunnollisia” äitejä ja isiä. Sen sijaan sellaisten nuorten kohdalla, joilla kotoa käsin tuleva malli on väärästynyt (esim. mahdollisuus pärjätä taloudellisesti ilman työtä, aikuinen vastuunottaja puuttunut perheestä pitkään), haluttuja vaikutuksia on ollut vaikeampaa saada aikaan. Myös jos nuoren ongelman taustalla on kouluhaluttomuutta tai vääränlainen kaveripiiri, on nuori jotenkin helpommin saatavissa projektin ”näppeihin” kuin jos nuoren päivärytmi on aivan sekaisin, eikä nuori saa tukea kotoaan.

Projektissa on satsattu siihen, että oppiminen niin teoreettisissa aineissa kuin yleisesti elämänhallinnankin suhteen tapahtuu eri tavalla kuin mihin vallitsevassa koulutusmallissa on mahdollisuus johtuen nuorten erilaisista tavoista oppia. Nuoret ovatkin sitoutuneet toimintaan hyvin, erityisesti ammatillisen kymppiluokan opetukseen.

Sen sijaan uudet tilanteet, kuten koulutuskokeiluihin ja työharjoitteluihin sitoutuminen on ollut vaikeampaa. Silloin nuoret vaativat enemmän tukea ja ohjausta, mihin on jatkossa kiinnitettävä enemmän huomiota. Koulutuskokeilut ovat antaneet nuorille kuvaa opinto-linjoista ja opiskelusta, mutta osalle ne ovat osoittautuneet suhteellisen ”rankoiksi” jaksoiksi. Tämä panee miettimään, onko oman ammattialan selkiyttäminen jokaiselle nuorelle yksilöllisesti ajankohtainen asia 15–16-vuotiaana, vaikka sen koulumaailman näkövinkkelistä tulisikin olla, ja että tarvitaanko projektissa jatkossa entistä yksilöllisempien aikataulujen laatimista nuorille. Jos nuori ei 15–16-vuotiaana ole vielä kypsä ja valmis oman ammattisuuntautuneisuutensa pohtimiseen, voitaisiinko tällaisen nuoren kohdalla

panostaa esimerkiksi nuoren sosiaaliseen ohjaukseen ja tukemiseen ja jättää koulutuskokeilu väliin.

Jatkon kannalta yhtenä kehittämistarpeena projekti näkee siihen satsaamisen, miten kiinnittää enemmän huomiota nuoren vastuunkantamiseen. Tarkka läsnäolojen seuranta on tähän mennessä osoittautunut yhdeksi toimivaksi käytännöksi 15–17-vuotiaiden kanssa. Toinen kehittämisen alue on nuorten itsenäistymisen entistä selvempi tukeminen ts. kysymys siitä, miten opettaa nuoret riippumattomaksi projektista.

10-PAJA -projekti on jo nyt onnistunut luomaan toimivan ”sillan” kahden oppilaitoksen välillä. Pääasiassa koulutuskokeiluissa on korostunut nuoren kasvaminen entistä itsenäisemmäksi ja vastuullisemmaksi. Muutamien nuorten kohdalla opintolinja on osoittautunut täysin vääräksi, mikä on nuoren kannalta tulos sinällään. Osa nuorista on pitänyt koulutuskokeilusta niin, että suunnittelee hakea yhteishaussa kyseiselle linjalle. Nämä asiat ovat varmasti yksi projektin tärkeimmistä saavutuksista. Yksilöidysti räätälöidyt koulutuskokeilut ja myös vapaa-aikaan ulottuva toimiminen nuorten kanssa ovat projektin keskeinen vahvuus, samoin työn liittäminen opiskeluun. Nuorten kokemukset työharjoittelusta ovat olleet pääasiassa myönteisiä.

Yleisesti ottaen nuoren kokonaisvaltainen tukeminen sekä ”tuetun työn” -malli yhdistettynä koulutuskokeiluihin luo hyvän perustan projektin nuorten jatko-opinnoille. Kokeilun tähänastiset kokemukset painottavat sen asian tärkeyttä, että on olemassa tarvetta nuorten kuntoutusrahaa koskevan lain kehittämiseksi yleisestikin nuorille, joilla ei ole lääketieteellistä diagnoosia ja jotka eivät pysty selviytymään ”normaalissa koulutusputkessa”. Nuorten pienempien (lyhyen aikavälin) tavoitteiden suunnitelmien tukemiseen ja toteuttamiseen tarvitaan yhteiskunnan tukea.

10-PAJA

Toimintamallissa on hyvää ja nuoren tilannetta auttavaa:

Jokaiselle nuorelle rakennetaan oma polku peruskoulusta ammatillisiin opintoihin yksilöllisesti. Ohjauksellisuus. Huomio kiinnitetään paitsi koulunkäyntiin, myös vapaa-aikaan, kaveri- ja perhesuhteisiin, terveydenhoitoon ja sosiaaliseen ohjaukseen. Jatkuva tuki.

Keskeisiä onnistumisia:

Nuoret ovat kokeneet projektin turvalliseksi ympäristöksi. Yksikään nuori ei ole keskeyttänyt projektia. Nuoret ovat sitoutuneet erityisesti ammatillisen kymppiluokan suorittamiseen ja muun muassa korottaneet arvosanoja. Ainakin kahdelle ammatinvalinta on selkiytynyt koulutuskokeilussa. Vapaa-aikaan suuntautuva toiminta. Vanhemmilta ja yhteistyötahoilta saatu hyvä palaute. Yritysten hyvä palaute työharjoittelusta. Yläasteiden opinto-ohjaajat ja rehtorit kokevat projektin työvälineekseen.

Keskeisiä vahvuuksia:

Toimijaorganisaatioiden erityisosaaminen. Moniammatillisuus ja -alaisuus, nuorten kokonaisvaltainen tukeminen sekä tiivis ja toimiva yhteistyöverkosto eri tahojen kanssa. Käytännönläheisyys ja vahvat yhteydet työelämään ja yrityksiin. Kummiyritystoiminta. ”Tuetun työn” -malli. Räätelöidyt koulutuskokeilut. Asiantuntijaryhmän säännölliset palaverit nuorten asioissa. Projektin nuorilla on oma koululääkäri ja kouluterveydenhoitajaresursseja on saatu lisää. Projektin hallinnoijan aiempi projektikokemus.

Merkittäviä hyviä käytäntöjä:

Projektityöntekijät valmentavat nuoren ohella työyhteisöä nuoren ollessa työharjoittelussa. Ammatillisen kymppiluokan läksytunti. Tarkka läsnäolojen seuranta – vastuullisuuden kasvattaminen. Puolivuositain yhteistyötahojen kanssa yhteinen palaveri. Nykyisillä projektilaisilla on mahdollisuus osallistua uusien projektilaisten kanssa kesän toimintaan. Nuoren tukeminen myös projektin jälkeen. Kuntoutussuunnitelman tarkistaminen säännöllisin väliajoin.

Keskeisiä kehittämisaalueita:

Kysymys siitä, miten opettaa nuoret riippumattomaksi projektista. Eri organisaatioista tulevien työntekijöiden erilaisten työtapojen hyödyntäminen. Passiivisten vanhempien mukaan saaminen. Nuorten vastuunkantamisen vahvistaminen.

Ongelmia:

Projektin alussa 10-PAJA -tiimissä ei ollut opettajaa, eikä opetusta päästy suunnittelemaan heti. Koululaitos koki projektin aluksi ”varpaille astumisena”. Projektin jääminen kesken syksyllä 2003 mukaan tulevien nuorten osalta.

Tärkeimpiä oppeja:

Toiminnan käynnistäminen olisi ollut helpompaa, jos projekti olisi syntynyt koulutoimen sisällä omana kehitystyönään.

6.4 Kelataan kimpassa (Vantaa)

Kelataan kimpassa -projekti on Vantaan kaupungin sivistystoimen hallinnoima paikallinen projekti. Käytännön toteutuksesta vastaavat sivistystoimi ja nuorisopalvelut. Projekti on tarkoitettu vantaalaisille nuorille, jotka koulun tukitoimenpiteistä huolimatta ovat keskeyttäneet peruskoulun, lukion tai ammatilliset opinnot ja joille ei ole mahdollisuuksia nykyisten palveluiden puitteissa tarjota koulutus-, työharjoittelu- tai oppisopimuspaikkaa.

Kelataan kimpassa -projekti toimii Vantaalla Impulssi-talossa, jossa saman katon alla toimii kaupungin omia toimintayksikköjä sekä erilaisia työvoimatoimiston, Kelan ja ESR:n projekteja edistämässä koulutusta, työllisyyttä ja vapaaehtoistyötä. Impulssi-

talossa toimii muun muassa 17–28-vuotiaille, peruskoulun päättötodistusta vailla oleville tarkoitettu Nuoret Ammattiin -projekti sekä 17–24-vuotiaille tarkoitettu Ilmaisutaitopaja.

6.4.1 Tausta, suunnittelu ja resurssit

Kelataan kimpassa -projektin avulla pyritään vastaamaan alle 17-vuotiaiden, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tarpeisiin. Vantaalla 15–16-vuotiaat on todettu väliinpuotoajiksi.

Projektin taustalla on muun muassa se, että Tikkurilan työvoimatoimistoon ja ammatinvalinnanohjaukseen nuortenosastoille alkoi tulla paljon kyselyjä 16-vuotiailta peruskoulun keskeyttäneiltä, sen suorittaneilta ja toisen asteen/ lisäluokan opintojen keskeyttäneiltä, tai sitä harkitsevilta, nuorilta mahdollisuuksista päästä työkokeiluun nuorten työpajoille. Tämä aiheutti ruuhkaa ammatinvalinnanohjaukseen, koska työkokeilun edellytyksenä on ammatinvalinnanohjauksen asiakkuus, ellei asiakkaalla ole lääkärin toteamaa terveydellistä rajoitetta. Työpajat eivät pystyneet ottamaan 16-vuotiaita, koska he olisivat vieneet paikan 17–24-vuotiailta työpajaikäisiltä. Käytännössä työvoimatoimiston mahdollisuudet järjestää toimenpiteitä alle 17-vuotiaille ovat varsin rajalliset, sillä he eivät kuulu työttömyysturvan eivätkä keskeisimpien työvoimapolitiittisten palveluiden piiriin. Esimerkiksi työharjoittelua voidaan järjestää vain 17 vuotta täyttäneille. Myös oppisopimuskoulutukseen harkinnanvaraisesti myönnettävä työllistämistuki edellyttää 17 vuoden ikää ja pääsääntöisesti kolmen kuukauden työttömänä työnhakijana olemista. Oppivelvollisuuden suoritettuaan voi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, mutta avoimia työpaikkoja tälle ikäryhmälle on tarjolla vähän, koska heiltä puuttuu ammatillinen koulutus ja työkokemus. Työvoimapolitiittinen koulutus on tarkoitettu ensisijaisesti työttömille tai työttömyysuhan alaisille 20 vuotta täyttäneille. Alle 20-vuotiaille suunnattua työvoimakoulutusta on vähän ja näille valmentaville/ ohjaaville kursseille on 17 vuoden ikäraja. Ammatinvalinnanohjaukseen ei ole ikärajaa ja ammatinvalinnan tueksi voidaan tarvittaessa järjestää työkokeilu. Vantaan Tikkurilan työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjauksessa 15–16-vuotiaiden työkokeilut on kuitenkin rajattu yhden kuukauden mittaisiksi, jotta työkokeilu palvelisi tarkoitustaan ammatinvalinnanohjauksen välineenä, eikä muuttuisi nuorten ensisijaiseksi vaihtoehdoksi opinnoille tai kuormittaisi ammatinvalinnanohjausta siten, että varsinaisten ammatinvalinnanohjausasiakkaiden pääsy ohjaukseen viivästyy.

Vantaalla alle 17-vuotiaille nuorille ei ole myöskään ollut tarjolla mitään projekteja, joiden kautta heidän tilannettaan olisi pystytty helpottamaan. Vantaan sivistystoimen ja yläkoulujen toteuttamassa *KOPPARI-projektissa* (2000-2002) pyrittiin nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen kehittämällä varhaisen puuttumisen malleja yläluokkien pilottikouluissa. Tavoitteena oli koulukohtaisten mallien kehittäminen ja hyvien käytäntöjen levittäminen.

Vantaan ammatillisessa koulutuskeskuksessa on pyritty vähentämään ammatillisten opintojen keskeyttämistä *HAAVI-projektin* avulla. Projektissa pyritään ehkäisemään ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä tarjoamalla opiskelijoille tukea ja vaihtoehtoisia malleja

ammattillisten opintojen suorittamiseksi. HAAVI-projektin puitteissa ei ole kuitenkaan mahdollista tukea peruskoulussa olevia tai sen keskeyttäneitä, vaan se on tarkoitettu vain ammatillisen koulutuksen piirissä oleville nuorille. Myöskään *VASAMA/nuoret* -syrjäytymisvaarassa olevien yli 17-vuotiaiden maahanmuuttajien koulutus- ja työllistämishankkeen puitteissa ei ole mahdollista tukea alle 17-vuotiaita.

Nuoret, jotka eivät tiedä mihin mennä peruskoulun jälkeen, hakeutuvat usein kymppiluokalle. Kuitenkin *lisäopetuksen* aloittaneista noin kymmenen prosenttia keskeyttää. Vaikka lisäopetuksessa olevat nuoret ovat heterogeeninen ryhmä, on heillä opettajien ja ohjaajien käytännön kokemusten mukaan keskimääräistä enemmän päihde-, mielenterveys- ja psykososiaalisia ongelmia. Nämä nuoret kaipaavat opetuksen lisäksi myös muuta tukea selvittääkseen opinnoistaan. Tällaisen henkilökohtaisen tuen antamiseen ja esimerkiksi palvelunohjaukseen eivät tuntiopettajien resurssit riitä, vaan näiden nuorten tukemiseksi tarvitaan moniammatillista yhteistyötä.

Koulun keskeyttämistä ja syrjäytymiskehityksen ehkäisemistä varten Vantaalle perustettiin poikkihallinnollinen tiimi, jossa ryhdyttiin yhdessä miettimään, mitä alle 17-vuotiaille väliinpuotoajanuorille voitaisiin tarjota. Ryhdyttiin suunnittelemaan Kelataan kimpassa -projektia, jossa olivat mukana Vantaan sivistysvirastosta opetustoimen suunnittelija, nuorisopalveluista nuorten työpajoista vastaava nuorisosiain sihteeri, sosiaali- ja terveystoimesta sosiaalityön esimies, Avoimesta oppimiskeskuksesta vastuunopettaja/ opinto-ohjaaja, työvoimatoimistosta ammatinvalintapsykologi, ammatillisesta koulutuskeskuksesta ohjaaja sekä Nuorisosaamalta nuorisotyöntekijä. Suunnitteluvaiheessa projektia veivät eteenpäin erityisesti sivistystoimi, nuorisopalvelut, työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjaus nuorten osasto, avoin oppimiskeskus ja lastensuojelu.

Kelataan kimpassa -projekti hyväksyttiin nuorten kuntoutuskokeiluun ensimmäisten hankkeiden joukossa. Kela myönsi sille 273 000 euroa, joka kattoi noin runsaat puolet hankkeen suunnitelluista kokonaiskustannuksista. Muita rahoittajia ovat Vantaan kaupunki ja työvoimatoimisto. Projektiin palkattiin kaksi työntekijää, Heidi Halm ja Jaanamari Tornainen. Vuoden 2002 alusta lähtien Vantaan sivistystoimi palkkasi projektiin yhden opettajan kolmeksi päiväksi/ viikko. Hänen tehtävänä on antaa opetusta peruskouluun suorittaville projektin nuorille. Peruskoulun päättötodistuksen saaneiden, numeroita korottavat nuoret saavat 2 h/ viikko opetusta nuorten työpajaopetuksen kautta.

Projektin ohjausryhmään kuuluvat opetustoimen johtaja ja suunnittelija, nuorisosiain sihteeri, vs. sairaanhoidon johtaja, sosiaalityön esimies, ammatinvalinnan psykologi työvoimatoimiston edustajana, johtava opettaja ja vakuutussihteeri Kelan edustajana. Ohjausryhmän tehtävänä on seurata ja ohjata projektin etenemistä, tiedottaa projektista omille hallinnonaloilleen, seurata projektin taloutta ja toimia projektihenkilöstön tukena. Ohjausryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa.

6.4.2 Käynnistäminen ja tiedottaminen

Projekti käynnistyi marraskuussa 2001. Käynnistämisvaiheessa suurimmaksi ongelmaksi koettiin se, kuinka projektista onnistuttaisiin tiedottamaan siten, että peruskouluissa ymmärrettäisiin, mitä projekti voisi tuoda lisää nuorten tukemiseen ja mikä on koulujen vastuu nuoren hakeutuessa ja siirtyessä projektiin.

Kelataan kimpassa -projektista tiedotettiin eri tahoille ja hankkeesta on lyhyt kuvaus Impulssi-talon toimijoiden yhteisessä esitteessä. Projektia on esitelty myös erilaisissa tilaisuuksissa ja ohjausryhmän edustajat ovat omalta osaltaan levittäneet tietoa projektista. Tiedottaminen on ilmeisesti onnistunut hyvin, sillä projektiin oli vuoden 2002 loppuun mennessä tarjottu 63 nuorta, joista kuitenkin pääsi mukaan vain 16 nuorta.

6.4.3 Kohderyhmä

Projektin kohderyhmänä ovat vantaalaiset 15–16-vuotiaat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun, lukion tai ammatilliset opinnot ja joille ei ole mahdollista olemassa olevien palvelujen puitteissa tarjota koulutus-, työharjoittelu- tai oppisopimuskoulutuspaikkaa.

Projektisuunnitelmaa ja -sopimusta tehtäessä ennakoitiin, että projektiin tulisi enemmän jo peruskoulun päättötodistuksen suorittaneita. Käytäntö kuitenkin osoitti, että Vantaan kokoisessa kaupungissa projektia tarvitaan erityisesti peruskoulun jostain syystä keskeyttäneille nuorille. Tästä johtuen projektissa mukana olevien nuorten sopimukset ovat melko pitkiä: vähintään puolen vuoden, yleensä vuoden, mittaisia. Joidenkin nuorten osalta olisi tarvetta pidempiinkin sopimuksiin.

Projektinuorten tärkeimmät syrjäytymisvaaraa aiheuttavat tekijät ovat peruskoulun keskeyttäminen, kouluhaluttomuus/ kielteiset kokemukset koulusta, puutteellinen aktiivisuus tai aktiivisuuden kanavoituminen ongelmallisella tavalla, päihteiden väärinkäyttö, sosiaaliset vaikeudet, pelot, vuorovaikutustaitojen puute ja mielenterveysongelmat.

Peruskoulun keskeyttämisen taustalla ovat tavallisesti runsaat poissaolot, oppimisvaikeudet, päihde- ja mielenterveysongelmat, joissa hoitoonohjaus on epäonnistunut ja perheongelmat. Koulunkäyntivaikeuksien taustalla ovat usein vanhempien kiireet ja väsymys sekä puutteelliset keinot ja valmiudet hoitaa kasvatustehtävää. Kyse on pitkälle vanhemmuuden hämartymisestä ja korvautumista kaveruudella, jolloin rajojen asettaminen sekä niiden pitäminen aiheuttaa vaikeuksista. Vanhemmat ovat usein pyytäneet projektityöntekijöiltä konkreettisia neuvoja siihen, kuinka rajat asetetaan ja kuinka ne pidetään. Leimallista Kelataan kimpassa -projektin nuorille on, että he tulevat ns. ”omillaan toimeentulevista perheistä”, jotka eivät esimerkiksi ole toimeentulotukiasiakkaita. Kuntoutusraha ei vaikuta perheiden sosiaalietuuksien tasoon. Nuorille se on lähinnä taskurahaa omaan käyttöön.

6.4.4 Tavoitteet, toimintamalli ja yhteistyö eri tahojen kanssa

Kelataan kimpassa -projektin *tavoitteena* on⁴ luoda kohderyhmään kuuluville nuorille yksilöllisiä, riittävät tukimuodot sisältäviä, väyliä koulutukseen, jatko-opiskeluihin sekä työelämään. Tavoitteena on nuorten elämähallintaitojen kehittäminen, itsetunnon kohottaminen oppijana ja yleisten opiskeluedellytysten parantaminen. Yksilöllisen kuntoutussuunnitelman avulla nuorta pyritään tukemaan tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla heille yksilöllistä ohjausta ja neuvontaa. Koska nuorten kehittymisen kannalta oli tärkeää luoda mahdollisuus luottamuksellisen aikuissuhteen kehittymiselle, panostettiin projekti-hakemuksessa tukitoimien järjestämiseen ja riittävän⁵ henkilökunnan palkkaamiseen.

Projektin tavoitteet tärkeysjärjestyksessä ovat:

- nuoren kiinnittyminen opiskeluun ja päivittäiseen toimintaan
- peruskoulun päättötodistuksen suorittaminen
- nuoren itsetunnon parantuminen
- elämähallinnan, vastuunoton ja itsenäistymisen lisääntyminen
- jatkosuunnitelmien selkiintyminen
- tukiverkoston löytyminen ja sen tukeminen.

Projektissa sovelletaan ns. polkuajattelua, jossa pyritään korvaamaan hallinnonaloittain ja sektoreittain eriytyneet palvelut asiakkaan tarpeisiin perustuvalla yksilöllisellä ohjauksella. Nuorille järjestetään mahdollisuus perusopintojen loppuun suorittamiseen tai peruskoulun päättöarvosanojen parantamiseen riippuen henkilökohtaisesta opintosuunnitelmasta.

Hallinnollisena tavoitteena on eri hallinnonalojen ja muiden toimijoiden välisen verkoston rakentaminen ja kehittäminen. Kokeilun tuloksena luodaan yhteistyöverkostomalli, joka jää toimintaan kokeilun päätyttyä. Projektin avulla pyritään löytämään tunnistettavia tekijöitä, joilla jatkossa pystyttäisiin varhaiseen puuttumiseen niiden nuorten osalta, jotka ovat vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta.

Kelataan kimpassa -projektin *toimintamallissa* nuoret ohjautuvat projektiin peruskoulun kuraattoreiden, nuorten työnvälityksen ja ammatinvalinnanohjauksen, ammatillinen koulutuskeskuksen, lisäopetuksen järjestäjän, sosiaali- ja terveystoimen, sekä nuorisopalveluiden työntekijöiden kautta. Nuoren valinnan projektiin tekee moniammatillinen ohjausryhmä. Projektiin valitaan 15–16-vuotiaita nuoria, joilla voi olla peruskoulu suorittamatta tai sen suorittaminen on jäänyt kesken, peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo on alle 6,5, jatko-opinnot ovat keskeytyneet tai ne ovat epäselvät, nuorella on paljon poissaoloja, oppimisvaikeuksia, runsasta päihteiden käyttöä tai elämä on muuten ”solmussa” ja tulevaisuudensuunnitelmat ovat selkiytymättömät. Yhtenä valintakriteerinä on myös se, ettei

⁴ Projektissa mukana olleiden nuorten tilanteesta johtuen käytännön lähitavoitteena korostuu peruskoulun päättötodistuksen saaminen.

⁵ Käytännössä projektityöntekijöitä on kaksi, joista toinen joutui pitkälle sairauslomalle projektin alkupuolella. Tämä inhimillinen tekijä tulee huomioida projektia arvioitaessa.

nuoren tarpeisiin pystytään vastaamaan olemassa olevilla kuntoutus-, tuki- ja koulutuspalveluilla.

Alkukartoituksen, ja mahdollisen kuntoutustarveselvityksen, perusteella projektiin tulevalle nuorelle laaditaan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma, jonka laadintaan osallistuvat nuori, hänen vanhempansa tai huoltajansa projektityöntekijä sekä tarvittavat muut tahot. Vanhempien mukana oloa ja sitoutumista nuoren kuntoutussuunnitelmaan pidetään tärkeänä muun muassa päämäärän tavoittamisen kannalta.

Projektissa mukana olevien, peruskoulun keskeyttäneiden, nuorten tarpeista johtuen projektin toiminta on muotoutunut sellaiseksi, että siinä korostuu nuorten opettaminen ja tukeminen. Pää tavoitteena on peruskoulun päättötodistuksen saaminen. Kuvaavaa lienee se, että nuoret itse nimittävät projektia ”kouluksi”. Projektin yhtenä ongelmana on ollut projektinuorten peruskouluopetuksen järjestäminen, joka on vaatinut erittäin paljon aikaa ja sinnikkyyttä. Nuorten yksityisopetus on järjestetty käytännössä monella ja joustavalla tavalla: yksityisopetusta on annettu projektin tiloissa kahdentoista eri opettajan johdolla; kaksi nuorta on ollut omalla koululla aineopettajien yksityisopetuksessa; yksi nuori on käynyt Omaura -luokalla kolmena päivänä viikossa ja kolme nuorta on korottanut arvosanoja kymppiluokan opettajien johdolla.

Toiminta sisältää kuitenkin muutakin kuin opiskelua. Viikkosuunnitelmat laaditaan vastaamaan kunkin nuoren yksilöllisiä tarpeita ja ne sisältävät erilaisia painotuksia: opiskelua ja työharjoittelua sekä yksilöllisiä tukimuotoja, kuten käyntejä ammatinvalinnanohjauksessa, Kuntoutussäätiön tutkimuksia, käyntejä nuorisotasemalla sekä ryhmätoimintaa, kuten liikuntaa ja ruuanlaittoa. Lisäksi järjestetään retkiä sekä yhteisiä toimintoja muiden Impulssi-talossa toimivien projektien, kuten Nuoret Ammattiin -projektin ja Nuorten luovan ilmaisun pajan, kanssa.

Työntekijöiden mukaan toimintamallin yksi vahvuus ja erityisyys on se, että siinä pystytään ottamaan huomioon nuorten tarpeet yksilöllisesti ja joustavasti. Yksilöllinen kuntoutussuunnitelma tarkistetaan ja arvioidaan säännöllisin väliajoin nuoren ja projektityöntekijän välisissä keskusteluissa. Muita projektin erityispiirteitä ovat työntekijöiden ja nuorten jatkuva vuorovaikutus, jatkuva palautteen antaminen sekä kiinteä yhteistyö kodin kanssa.

Kelataan kimpassa -projektin työntekijät katsovat, että nuoret saavat tukea projektista, koska se tarjoaa luottamuksellisen aikuiskontaktin, tukee vanhempia kasvatustehtävässä ja vanhemmuudessa sekä antaa vanhemmille ja nuorille itselleen jatkuvaa palautetta nuoren edistymisestä. Toiminta tarjoaa nuorille myös pienen ryhmän (vertais)tuen sekä erilaisia kokemuksia ja elämyksiä. Nuorten tilanteisiin pystytään vaikuttamaan hyödyntämällä erilaisia verkostoja mahdollisimman tehokkaasti.

Toiminta tarjoaa koulusta putoamassa olevalle nuorelle uuden mahdollisuuden peruskoulun loppuun suorittamiseen. Projektin vahvuuksina voidaan pitää myös työn intensiivi-

syöttä ja arjen keskeisyyttä sekä sitä, että nuoret ovat itse aktiivisina toimijoina. Nuorille pyritään myös opettamaan pitkäjänteisyyttä, peräänantamattomuutta sekä luomaan tulevaisuudenuskoa. Nuorille opetetaan, ettei vaikeuksien ilmaantuessa pidä luovuttaa, vaan ongelmia pystytään selvittämään ja esteitä voidaan ylittää. Projektin yhtenä vahvuutena työntekijät pitävät myös sitä, että siinä pystytään reagoimaan herkästi uusiin tilanteisiin ja tarpeisiin.

Toimintamalli mahdollistaa myös tavoitteellisen etenemisen, jota arvioidaan jatkuvasti. Projektiiin kuuluvat myös jälkiseuranta ja yhteydenpito kolmen ja kuuden kuukauden sekä vuoden kuluttua kuntoutussopimuksen päättymisestä. Siirtymävaiheen onnistuminen pyritään takaamaan siten, että nuoren siirtyessä projektista normaalipalvelujen piiriin, koulutukseen tai työelämään henkilökunta pitää häneen tiivistä yhteyttä. Henkilökohtaista ohjausta ja tukea jatketaan niin kauan kuin nuori katsoo sen olevan tarpeen. Myös vanhemmilla on mahdollisuus olla yhteydessä projektityöntekijöihin tarvittaessa. Työntekijät pitävät 'saattaen vaihtamista' hyvänä käytäntönä, joskin se käytännössä vie melko tavalla projektityöntekijöiden aikaa ja energiaa.

Kelataan kimpassa -projektin *yhteistyötahoja* ovat se oppilaitos, jonka opinnot projektiin tullut nuori on keskeyttänyt, koulujen oppilashuoltoryhmät, nuorisopalvelut, Nuorisoasema, työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjaus, nuorisoneuvola, nuorisopsykiatrisen poliklinikka, avoin oppimiskeskus, Kuntoutussäätiö, projektin moniammatillinen ohjausryhmä ja nuorten vanhemmat.

Yhteistyötä peruskoulujen, nuorisotoimen ja nuorisoaseman kanssa pidetään riittävänä. Enemmän yhteistyötä kaivattaisiin lastensuojelun, nuorisopsykiatristen palveluiden ja Kellan paikallistahon kanssa. Yhteistyötä vanhempien kanssa pidetään tärkeänä, koska näin voidaan luoda yhteiset pelisäännöt ja tavoitteet sekä asettaa nuorelle tietyt rajat. Vanhemmat onkin pyritty ottamaan aktiivisesti mukaan. Jatkuva vuoropuhelu nuoren ja perheen kanssa tukee nuorten tilannetta siten, että yhteiset tavoitteet ovat kaikkien tiedossa. Näin kaikkien on helppo toimia tavoitteen saavuttamiseksi. Vanhemmat ovat mukana myös kuntoutussuunnitelmasta ja HOPS:ista sovittaessa. Yhteistyö nuorten vanhempien kanssa on ollut säännöllistä ja tiivistä, sillä vanhempiin ollaan yhteydessä vähintään kerran viikossa. Vanhemmille tiedotetaan niin positiivisista kuin negatiivisistakin asioista. Kaikkien nuorten vanhempien kanssa on oltu yhteistyössä ainakin jonkin verran ja projektityöntekijät arvioivat, että nuorista noin 60 prosenttia on sellaisia, joiden vanhempien kanssa yhteistyö on riittävää.

Projekti on saanut positiivista palautetta vanhemmilta, yhteistyötahoilta ja koulujen oppilashuollosta. Negatiivista palautetta on saatu yksityisopetuksen järjestämisen ongelmasta sekä siitä, etteivät kaikki tarjotut nuoret ole tulleet valituiksi projektiin.

6.4.5 Yhteenveto arvioinnin näkökulmasta

Projektityöntekijöiden mukaan hanke tukee ja täydentää olemassa olevaa palvelujärjestelmää, sillä olemassa oleva palvelujärjestelmä ei tällä hetkellä pysty tarpeeksi intensiiviseen työotteeseen, saamaan mukaan verkostoja ja vanhempia, toimimaan tarpeeksi joustavasti eikä järjestämään opetusta tarpeeksi joustavasti ja yksilöllisesti kohderyhmän nuorille.

Projektin alussa työntekijät pohtivat, kuinka tiedottaa projektista kouluille niin, että siellä ymmärrettäisiin projektin tuoma lisäarvo opetukselle ja nuorten tukemiselle. Kouluissa näitä nuoria on pyritty tukemaan käytettävissä olevin tukitoimin ilman että mainittavia tuloksia on saatu aikaan. Tämä johtunee lähinnä koulujen resurssien puutteesta. Kohderyhmästä johtuen Kelataan kimpassa -projektin toiminta on painottunut opetukseen, joka vie runsaasti aikaa. Työntekijöitä ovat työllistäneet muun muassa opetusjärjestelyt. Tästä johtuen projektin mahdollisuus antaa nuorille muutakin kuin opetusta jää osin hyödyntämättä.

Vaikka sivistystoimi palkkasi projektin nuorille oman opettajan, joka vastaa kaikkien nuorten opetuksesta, esiin on noussut uusi ongelma: kuinka lähettävien koulujen vastuu projektiin tulevista nuorista saadaan tästä huolimatta ylläpidettyä? Näyttäisi siltä, että Kelataan kimpassa -projektin harteille on siirtynyt lähinnä koulujen opetustehtävä. Tämä ei ollut projektin, eikä nuorten kuntoutuskokeilunkaan, tarkoitus. Alkuperäisenä ja varsinaisena tarkoituksenaahan oli kehittää yhteistyömuotoja, joilla voidaan tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

Ehkä Kelataan kimpassa -projektin kohdalla nousee kaikista arvioituista projekteista kirkkaimmin esiin vanhemmuuden puutteen merkitys nuorten syrjäytymiskehityksen taustalla. Mukana olevat nuoret tulevat verraten ”hyvistä kodeista”, joilla olisi ulkoiset mahdollisuudet ja tarvittavat resurssit nuoren tilanteen myönteiselle kehitykselle. Projekti havahduttaa huomaamaan rajojen asettamisen, vanhemman roolin ja läsnäolon tärkeyden nuoren elämänkulun muotoutumisessa. Samalla se kyseenalaistaa ns. kaveri-vanhemman, joka lienee jo melko yleinen vanhemman rooli. Ilman rajojen asettamista ja niiden noudattamisen valvontaa nuoresta kehittyy ”rajaton” ja turvaton. Osa vanhemmista tietää tämän, mutta he eivät ehdi tai jaksa taistella nuorten kanssa rajoista eikä valvoa heidän koulunkäyntiään ja läksyjien tekoaan. Lopulta käy niin, että nuori ottaa kotona niin sanotusti komennon käsiinsä ja alkaa sanella pelisäännöt. Tässä tilanteessa vanhemmat tarvitsevat itse ulkopuolista tukea. Näyttäisi siltä, että työntekijöilläkin on ollut jonkin verran vaikeuksia saada nuoret noudattamaan heille asetettuja rajoja.

Kelataan kimpassa

Toimintamallissa on hyvää ja nuorten tilannetta auttavaa:

- Mallissa pystytään ottamaan nuoren tarpeet yksilöllisesti ja joustavasti huomioon
- Uusiin tilanteisiin ja tarpeisiin pystytään reagoimaan herkästi
- Malli mahdollistaa tavoitteellisen etenemisen ja tavoitteiden jatkuvan arvioimisen
- Toiminta tarjoaa nuorelle uuden mahdollisuuden suorittaa peruskoulun loppuun
- Intensiivinen työ arkisten asioiden kanssa ja siinä työssä myös nuori on toimijana
- Vaikeuksien ilmaantuessa ei luovuteta, vaan esteet pyritään ylittämään hakemalla erilaisia ratkaisuja
- Jatkuva vuoropuhelu ja palautteen antaminen edistymisestä nuorelle ja perheelle

Keskeisiä onnistumisia:

- Nuorten kiinnittyminen projektiin
- Onnistumiset yksittäisten nuorten kohdalla (esim. koulutuspaikan saaminen)

Keskeisiä vahvuuksia:

- Ryhmätoiminta, joka lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta
- Nuorten jatkuva vuorovaikutus projektityöntekijöiden kanssa. Nuoret saavat palautetta, voivat peilata tunteitaan ja tulevat hyväksytyiksi.
- Selkeät säännöt ja rajat

Merkittäviä hyviä käytäntöjä:

- Säännöllinen ja tiivis yhteistyö vanhempien kanssa sekä jatkuva palautteen antaminen nuorelle ja vanhemmille. Kaikki tietävät tavoitteet ja sen, missä mennään.
- Yhteistyö nuoren erilaisten verkostojen kanssa
- Räätelöidyt, yksilölliset suunnitelmat
- Parityöskentely ja työskentely pienissä ryhmissä
- Luottamuksellinen aikuissuhde
- Henkilökohtainen ja tiivis ohjaus

Keskeisiä kehittämisalueita/ ongelmia:

- Opetusjärjestelyistä sopiminen eri koulujen kanssa ja yhteydenpito opettajiin vaatii paljon aikaa. Olisi hyvä, jos opetus olisi järjestetty jo nuoren tullessa projektiin.
- Yksityisopetuksen järjestäminen nuorille
- Nuoren tullessa projektiin pitää heti alussa sopia työnjaosta projektin ja nuoren kirjoillaolokoulun kanssa, mistä kumpikin taho vastaa
- Projektityöntekijöiden työnjako ei ole täysin selvä
- Nuorten motivointi säännölliseen osallistumiseen, projektin toimitiloihin ja opetukseen
- Nuorten motivointi vastaanottamaan tarvittavia tukipalveluja. Tämä vaatisi vanhempien jämäkän mukanaolon.

- Verkostomainen työote on aikaa vievää. Eri tahojen saaminen mukaan tarvittaessa ja lyhyessä ajassa vaatii sinnikkyyttä.
- Ohjausryhmän jäsenten aikapula ja jossain määrin sitoutuminen

Tärkeimpiä oppeja:

- Alkuhaastattelut on tehtävä tarkemmin
- Opetuksen järjestäminen mahdollisimman pian
- Pääteiden käyttöön on puututtava heti
- Nuorisopsykiatristen palveluiden hyödyntäminen.

6.5 NuJu (Kajaani)

NuJu, Nuorten Juttu, on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piirin hallinnoima projekti, jonka yhteistyötahoina ovat Kajaanin Kuntokeskus ja Kajaanin Työpaja Myötätuuli. Toiminta on suunnattu pienelle joukolle nuoria. Projektille on erityistä myös se, että Kajaanin Kuntokeskuksen ja Työpaja Myötätuulen ohella sen muu yhteistyöverkosto on suhteellisen suppea. Yhteistyötä tehdään niiden julkisen sektorin toimijoiden kanssa, jotka luontaisesti kuuluvat projektin nuorten elinpiiriin tai joiden kanssa yhteistyölle osoittautuu tarvetta projektin kuluessa. Perhekeskeisyys on projektin toiminnan yksi perusjalka.

6.5.1 Projektin suunnittelu ja resurssit

Kelan tarjouspyyntö nuorten kuntoutuskokeilusta tuli Kajaanin Kuntokeskukselle kaupungin taholta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Kainuun piiri kuuli Kelalta haettavana olevasta hankkeesta työskennellessään muissa asioissa Kajaanin Kuntokeskuksen kanssa. Hanke kiinnosti piiriä kohderyhmän takia. Piirillä oli jokin aika sitten käynnistynyt toinen projekti, Ketju, jossa haettiin tukea samalle ikäryhmälle, mutta toimittiin erilaisten nuorten kanssa kuin nuorten kuntoutuskokeilussa. Kajaanin Kuntokeskuksella ja MLL:n Kainuun piirillä oli aiempaa yhteistyökokemusta. Kun lisäksi Kelan tarjouspyynnössä korostettiin perheen tukemisen merkitystä kokeilussa, muotoutui MLL:n Kainuun piiri luontevaksi yhteistyökumppaniksi kuntokeskukselle. MLL:n yleinen tavoite eli lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen sekä lapsuuden ja nuoruuden näkyvyyden lisääminen yhteiskunnassa sopi suunnitteilla olevan kuntoutuskokeilun toimintalinjaan. Jo projektin suunnitteluvaiheessa pyydettiin mukaan myös Työpaja Myötätuuli.

MLL:n Kainuun piirin, Kajaanin Kuntokeskuksen ja Työpaja Myötätuulen lisäksi projektin suunnitteluvaiheessa olivat mukana kaupungin sosiaalitoimen sekä työvoimatoimiston edustajat, ammattikoulun kuraattorit ja peruskoulun opinto-ohjaajat. Varsinkin koulut olivat aktiivisia ja merkittävä yhteistyötaho jo alusta alkaen. Kouluissa ja oppilaitoksissa oli selvästi alkanut olla nähtävissä oppilaiden vaikeuksien lisääntymistä ja sellaisten nuorten

määrän kasvua, jotka tarvitsivat ulkopuolista tukea löytääkseen oman väylän koulutukseen ja työelämään.

Jo alkuvaiheessa sovittiin, että MLL:n Kainuun piiri toimisi projektissa hakijana. Koko hankesuunnitteluajan MLL:n Kainuun piiri, Kajaanin Kuntokeskus ja Työpaja Myötätuuli toimivat yhdessä ja hakemisesta oltiin innostuneita. Samaan aikaan NuJu-projektin valmistelun kanssa oli Kajaanin kaupungissa käynnistymässä Ammattistartti, ns. ammatilliseen peruskoulutukseen orientoiva opetus 15–17-vuotiaille nuorille. Kainuun opistolla toimi jo kymppiluokka. Jo ennen Ammattistartin käynnistymistä oli Kajaanin Ammatti-instituutissa alettu satsata oppilaanohjaukseen, erityisopetukseen ja henkilökohtaista opetusta koskevien suunnitelmien laatimiseen. Ammattistartin käynnistymisestä huolimatta NuJu-projektille nähtiin tarvetta. Ajateltiin, että koulukuraattorin voimavarat eivät yksin riittäisi kaikkien nuorten tukemiseen, varsinkaan sellaisten nuorten tukemiseen, joilla olisi jotain hoidollisen tuen tarvetta.

Alusta alkaen NuJu haluttiin suunnitella selkeästi kuntoutusprojektiksi, jolla etsittäisiin nuorille sopivia kuntoutuspalveluja heidän aktivoimiseksi oman elämänsä suunnitteluun. Tavoitteeksi asetettiin, että Kajaaniin jäisi nuorten ammatillisen kuntoutuksen palveluina toimintamalli, johon sisältyisi projektissa tuotetut palvelut ja osaaminen sekä kokonaisvaltaisen kuntoutuksen menetelmät. Projektin suunnittelun alkuvaiheessa tavoitteena oli kehittää myös vaihtoehtoisia koulutus- ja opiskelumallia pajakoulussa 15–17-vuotiaille nuorille.

Nuorten kuntoutuskokeilun projektivalinnassa keväällä 2001 NuJu-projekti ei päässyt ensisijaisesti valittujen hankkeiden joukkoon. Sisällöltään projektia pidettiin hyvänä, mutta erityisesti budjetti edellytti tarkistuksia. Kajaanissa käytyjen yhteisneuvottelujen jälkeen MLL:n Kainuun piiri muutti hakemusta kahteen eri otteeseen yhteistyötahojen kanssa. Pajakouluideasta luovuttiin ja nuorten tukiverkon koordinaattorin ja pajakoulun opettajan tehtävät päätettiin yhdistää. Nuorten määrä tarkistettiin vastaamaan toiminta-aikaa ja toiminnan sisältö supistettua budjettia.

NuJu valittiin projektiksi nuorten kuntoutuskokeiluun tammikuussa 2002. Saman vuoden kevään aikana projektin käynnistymistä valmisteli ohjausryhmä, johon kuuluvat edustaja MLL:n Kainuun piiristä, Työpaja Myötätuulesta, Kajaanin Kuntokeskuksesta, Kelalta (Helsinki ja Kajaani), Hauholan koulusta ja MLL:n Kainuun piirin Ketju-projektista. Kun projektille haettiin projektityöntekijää, hakijoita ilmaantui paljon. Projektiin haettiin tietoisesti henkilöä, joka on aikuinen nuorelle ja joka pystyy kulkemaan nuoren rinnalla. Valintakriteerinä oli myös se, että valitulla on aiempaa projektityön hallinnointikokemusta ja että hän tuntee ja tietää alueen yhteistyöverkostoa ja pystyy toimimaan siinä yhteistyössä. NuJu-projektin koordinaattorina on toiminut Aune Pihlajaniemi.

Toiminta NuJu-projektissa perustuu kolmioon, jonka kärkiä ovat MLL:n Kainuun piiri, Kajaanin Kuntokeskus ja Kajaanin kaupungin nuorten Työpaja Myötätuuli, jonka tehtävät siirtyivät Kumppaniksi ry:lle 1.5.2003. Projektityöntekijä, joka on MLL:n Kainuun piirin palkkalistoilla, hallinnoi, suunnittelee ja pitää projektissa ”langat käsissä” tilapäisenä apunaan opiskelijaharjoittelija. Lisäksi MLL:n Kainuun piiri vastaa nuorille ja heidän perheilleen tarjottavista perhe- ja nuorisotyön tukipalveluista. Projektin toimintaympäristönä on Työpaja Myötätuuli. Palveluja projekti ostaa pääsääntöisesti neljältä työntekijältä Kajaanin Kuntokeskuksesta, joka on ammatillisen kuntoutuksen laitos ja vastaa nuorten kuntoutustutkimuksesta ja kuntoutumissuunnitelmasta. Projektin ensisijaisena toiminta-alueena on Kajaani. Ristijärvi, Sotkamo ja Vuolijoki, pienet ympäristökunnat, voivat osallistua projektiin eri sopimuksesta. Projektin koko kahden vuoden rahoitus (220 000 euroa) tulee Kelalta.

Projektissa ollaan tyytyväisiä Kelan ohjeistukseen kokeilun kohderyhmän nuorista: siitä, että kokeilu on suunnattu 15–17-vuotiaille, joihin kohdistuu sosiaalisen syrjäytymisen uhka ja koulumenestys on ollut heikkoa, kun taas selkeästi päihde- ja huumeongelmaiset jäävät kokeilun ulkopuolelle. Pulmalliseksi suunnitteluvaiheessa koettiin lähinnä se, että projekti tuli hankkeistettavaksi nopealla aikavälillä. Lyhyessä ajassa on vaikea lopullisesti päättää, miten projekti toimii ja millainen toimintamalli on. Kokemus on osoittanut, että suunnitteluvaiheessa on mahdollista luoda toiminnan kehikko, mutta toimintamalli muotoutuu lopullisesti projektin kuluessa.

6.5.2 Projektin käynnistäminen ja tiedottaminen

Projektityöntekijä aloitti työnsä NuJu-projektissa kesäkuussa 2002. Ensimmäisenä tehtävänä hänellä oli kokeilun tarkempi sisällön suunnittelu myönnetyn rahoituksen puitteissa, mikä tarkoitti projektin toiminnan suunnittelua yhden projektityöntekijän työpanoksen varassa.

Jo ennen kuin projektityöntekijä aloitti työnsä oli käynnistyvästä NuJu-projektista tiedotettu Kajaanin peruskoulun yläasteiden opinto-ohjaajille. Opinto-ohjaajat olivat välittäneet tiedon projektista niiden nuorten koteihin, jotka olivat yhteishaussa jääneet ilman opiskelupaikkaa. Projektista tiedotettiin kesällä 2002 paikallisten tiedotusvälineiden kautta ja jo ennen kesälomien alkamista projektityöntekijä kävi esittelemässä kokeilua työpaikkakokouksissa (sosiaalityöntekijät, nuorten työvoimaneuvojat, ammatinvalintapsykologit) ja erikseen sovitussa tapaamisissa (A-klinikka, yhteisvalintatoimisto). Projektista laadittiin esite ja se lähetettiin Kajaanin työvoimatoimistosta kaikille siellä elokuussa 2002 työnhakijana olleille 17-vuotiaille nuorille (yhteensä 11 nuorelle). Ammattikoulun kuraattorit olivat suunnittelemassa projektia ja heillä oli tieto projektista tätä kautta ja myös erillisen yleisinfon kautta. Myös Ammattistartin ja MLL:n Kainuun piirin Ketju-projektin kanssa oli sovittu yhteistyöstä projektin suunnitteluvaiheessa. Puhelimitse ja kirjeitse kokeilusta tiedotettiin nuorisotoimelle, perusturvalautakunnalle, perheasiain neuvontakeskukselle,

avoterveydenhuollolle, nuorten psykiatriselle poliklinikalle ja osastolle, sairaalakoululle, perheneuvolalle, seurakunnalle ja rikosten selvittelytoimistolle.

Kokeilun sisällön suunnittelun ja varsinaisen toiminnan valmistelun jälkeen nuorten kuntoutuskokeilu aloitettiin NuJu-projektissa syyskuun alussa vuonna 2002. Aluksi ilmoittautuneita nuoria oli neljä, jotka jäivät kuitenkin pois jo ennen aloitusta. Uudelleen koottuun ryhmään kuului ensin kolme nuorta (syyskuussa) ja myöhemmin neljäs (lokakuussa).

Nuorten pieni määrä yllätti, koska tarkistetun budjetin mukaan kokeiluun olisi ollut mahdollista ottaa kerralla mukaan kuusi nuorta. Vaikka nuorten määrä jäi tavoitetta pienemmäksi, toiminta kuitenkin aloitettiin pienen ryhmän kanssa, koska ei haluttu kohtuuttomasti siirtää projektin alkamista jo mukana olleiden osalta. Ensimmäisessä ryhmässä mukana oli yksi tyttö ja kolme poikaa. Kahdessa seuraavassa ryhmässä on ollut yhteensä yhdeksän nuorta.

Jälkeen päin arvioiden ilmeisesti samoihin aikoihin NuJu-projektin kanssa käynnistynyt Ammattistartti eli nelivuotinen peruskoulun päättäneille suunniteltu ohjelma itse asiassa vähensi NuJu-projektiin osallistujia. Koska oppilaitokset saavat valtion osuuden pääluvun mukaan, saattaa oppilaitoksilla olla halu pitää kiinni nuorista ”kynsin hampain” (myös Ammattistartissa). Toisekseen Ammattistarttikaan ei täytynyt viimeistä paikkaa myöten, vaan senkin ryhmä jäi vajaaksi (14/16). Kainuun opistolla oli syksyllä 2002 varauduttu aloittamaan kaksi kymppiluokkaa, mutta niistäkin ainoastaan toiseen saatiin oppilaita ja toiminta pystyttiin käynnistämään sen osalta.

Projektityöntekijä on tiedottanut ja muistuttanut yhteistyötahoja uuden kurssin alkamisesta maaliskuussa 2003 ja käynyt jo syksyllä puhumassa NuJu-projektista opinto-ohjaajien syyskokouksessa. Lisäksi hän on käynyt jokaisen Kajaanin Ammatti-instituutin erityisopetuksesta vastaavan opettajan luona ja keskustellut siitä, minkälaiset nuoret voisivat tulla mukaan projektiin. Yhteistyötahojen kautta tiedottaminen tapahtuu joko niin, että nuorelle annetaan tietoa NuJu:sta ja nuori (yksin tai perheenjäsenen kanssa) ottaa yhteyttä projektiin, tai viranomaisen kysyy nuorelta ja hänen perheeltään, saako projektista ottaa yhteyttä heihin. Mikäli lupa saadaan, viranomaisen antaa yhteystiedot projektityöntekijälle, joka ottaa yhteyttä nuoreen ja hänen perheeseensä. Keväällä 2003 kokeilusta tehtiin lehtijuttu, joka suunnattiin suoraan tiedotteena perheille. Lisäksi oli juttu ja ilmoitus uuden kurssin alkamisesta ilmaisjakelulehdessä.

6.5.3 Kohderyhmä

Nuoret ovat projektiin tullessaan 15–17-vuotiaita ja peruskoulun suorittaneita, mutta ovat jääneet heikon koulumenestyksen tai muun syyn vuoksi ilman opiskelupaikkaa tai ovat keskeyttäneet toisen asteen opintonsa. Peruskoulun suorittaminen heikoin arvosanoin, ammatillisten opintojen keskeyttäminen, ”kouluallergia”, puutteet sosiaalisissa taidoissa, puuttuva sosiaalinen tukiverkko, heikko sosiaalinen tausta tai jopa havaitsematta jäänyt

lukihäiriö saattavat olla syynä erityisen tuen tarpeeseen. Lisäksi nuoren elämässä voi olla muitakin asioita, joiden perusteella hän tarvitsee laajaa tukea oman elämänsä ja ammatillisen koulutuksensa suunnitteluun ja alkuun saattamiseen. NuJu-projekti on kohdennettu nuorille, joiden oma luonnollinen tukiverkko ei pysty tukemaan nuorta riittävästi, mutta joilla on potentiaalisia mahdollisuuksia ja omaa halua päästä kuntoutuksen avulla kiinni muun muassa ammatillisiin opintoihin.

Projektin vuosiraportin 2002 mukaan kaikilla ensimmäisen ryhmän nuorilla on ollut eriasteisia koulunkäyntivaikeuksia, jotka ovat ilmenneet eri tavoin. On ollut koulupinnausta, arkuutta tai nuori on saattanut olla koulukiusattu tai lukihäiriö on vaikeuttanut oppimista. Peruskoulun suorittamiseen on saattanut liittyä mukautettua oppimäärää ja luokalle jäämistä. Osa nuorista on keskeyttänyt ammatilliset opinnot. Projektin nuorilla ei ole rankkoja päihdeongelmia niin, että päihteiden käyttö katkoisi viikkoja ja projektiin osallistumista. Tässä mielessä he ovat aika kilttejä nuoria noin lainausmerkeissä.

Perheiden tilanteet vaihtelevat. On yksinhuoltajaperheitä ja perheitä, joissa on molemmat vanhemmat. Osalla perheistä on taloudellisia vaikeuksia, mutta toimeentulo ei ole tiukkaa kaikissa perheissä, eikä osalla perheistä ole minkäänlaista historiaa sosiaalitoimen kanssa. Suurimmalla osalla ainakin toinen vanhempi on pysyvässä työsuhteessa. Ote nuoreen saattaa kuitenkin olla kadoksissa.

Keväällä 2003 projektissa pohdittiin toisen ryhmän sisäänoton osalta sitä, olisiko projektilla resursseja lähestyä myös peruskoulua käyviä yhdeksäsluokkalaisia, kymppiluokkalaisia, ammattikoululaisia ja lukiolaisia siitä syystä, että ensimmäinen ryhmä jäi kooltaan niin pieneksi. Projekti ehti toisen sisäänoton yhteydessä tehdä enemmän ”markkinointityötä” kuin ensimmäisen ryhmän sisäänotossa kesällä 2002. Myöhemmin markkinointi toimi jo ”sisäisesti” paikallisissa verkostoissa ja myös nuorten välityksellä, joten erityistä markkinointikampanjaa ei enää tarvittu.

6.5.4 Toiminnan idea

NuJu-projektin lähtökohtiin kuuluu se, että nuori nähdään osana perhettä ja perhe voimavarana. Projektin toiminnan yksi keskeisistä ideoista liittyy perheen merkityksen huomioon ottamiseen. Perhe pyritään näkemään mahdollisuuksien mukaan ohittamattomana asiantuntijana jäsentensä elämää koskevissa toimissa ja päätöksissä. Vanhempien asiantuntijuus oman perheensä asioissa otetaan huomioon jo ensimmäisestä kotikäynnistä lähtien. Heiltä saatua tietoa käytetään hyväksi nuoren kuntoutumissuunnitelmaa laadittaessa ja toteutettaessa. Vanhemmat pidetään myös ajan tasalla siitä, mitä nuoren tilanteessa tapahtuu heille suunnattujen verkostopalaverien ja vanhempien iltakahvien (epävirallisten yhteistapaamisten) avulla. Jos vanhemmat kokevat tarpeelliseksi, heidät ohjataan asianmukaisten palvelujen piiriin oman elämäntilanteen selvittämiseksi.

Toisekseen projektin toiminnan ideaa luonnehtii ns. tulkitseva asiantuntijuus, jonka mukaisesti tietyn näkökulman ja toimintatavan ”oikeellisuus” on määriteltävissä suhteiden, tietyn kontekstin ja yksilöllisen päämäärän kautta, ei yksin yleisiin normistoihin tukeutuen (ks. Raitakari 2002, 47). Ei voida katsoa kalenterista, että nuori on 16-vuotias ja peruskoulun käynyt, ja tämän perusteella olettaa, että jokaisella tämänikäisellä on ulkoapäin tulevien normatiivisten ehtojen mukaisesti ”ammattillisen koulutuksen herkkyysvaihe” (kykyä hakeutua opiskelemaan, jotta olisi ikäisekseen ”yhteiskuntakelpoinen”). Suurin osa nuorista selviytyy, mutta osalle vaatimus on liian kova.

Tulkitseva asiantuntijuus tarkoittaa NuJu-projektissa sen näkemistä, että nuorten tilanteita olisi pystyttävä lähteä jäsentämään ilman tiukkoja ulkoapäin tulevia normatiivisia ehtoja näkemällä nuoren elämänsä monitasoisuus ja selvittämällä ”kouluallergian” taustalla olevia asioita. Jos nuoren peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo on 5,5, ei nuoren ensisijainen tarve välttämättä ole numeroiden korotus, vaan mahdollisuus saada kyvykapasiteettia, eikä sekään kehity, ellei nuoren kanssa pystytä menemään perusasioiden äärelle. Nuorta, joka ei ehdottomasti halua hakeutua ammatillisiin opintoihin, ei pitäisi työntää sinne väkisin, vaan tarvitaan ”pehmeämpää” alkuun pääsemistä ammatilliselle uralle ja vaihtoehtoisten reittien rakentamista: työssä olo ja oppiminen, työelämän sääntöihin tutustuminen ja samaan aikaan tukea, joka purkaa nuorelle mahdollisesti jo ala-asteelta lähtien syntyneitä ”kouluallergioita”, jotta nuori alkaa nähdä, että hänkin voi oppia ja ihan kirjoistakin opiskella.

Projektin nuorista kukaan ei ole pystynyt menemään peruskoulun jälkeisiin opintoihin ”silloin kuin olisi pitänyt”. Tulkitseva asiantuntijuus on ollut heidän kanssaan työskenteilyn lähtökohta, jotta nuoren myöhemmälle ammatilliselle suuntautumiselle ja kouluttautumiselle voitaisiin luoda lähtökohtia, ja poikkeavuuden ja normaalin rajasta tulisi liukuvampi. Tulkitseva asiantuntijuus nostaa esiin kysymyksen ”minkä suhteen nuori on syrjäytynyt vai onko ollenkaan?”, mitä kysymystä vasten seuraava Kajaanin Kuntokeskukseen työntekijän näkemys nuorten tilanteesta on varsin kuvaava:

”... siis 40 vuotta sitte, kaikki nää pojat, jotka meillä on, ois menny kaikenlaisiin sekahommiin töihin 15–vuotiaana hankkimaan leipäänsä ja olisivat ihan oikeesti varmasti selviytyne, sillä ovat ahkeria poikia. Mutta tämmöset nuoret, jotka eivät ole koulusuuntautuneita ja joilla ei oo sillä tavalla tai eivät täytä niitä ehtoja kun mennään ammattikouluun, vaan he menis suoraan fyysiseen työhön. Siellä ykski on niin hyvä *käsistään*, että saattaapa olla, ettei *ammattikoululinjaltakaan* tule semmosia, jos kävis. Niin tää juttu ku ei oo reittejä suoraan niinku, vaan pitää ensin käydä tää yhteiskunnan tämmönen juttu, siis se linja, jolleka kaikki menee, niin sit on yhteiskuntakelpoinen. Mut miten nääki nuoret? Että jos ois 40 vuotta sitte, niin paremmin sijoittus kun nytten...” (työntekijä, Kajaanin Kuntokeskus)

(kursivoinnit muutettu sitaatissa alkuperäisestä, jottei ammattilinja paljastuisi)

Vuoden 2003 alkupuolella tutustumiskäynnin aikoihin NuJu:n ensimmäisen ryhmän nuorista kahdella oli haaveissa mennä kouluun, mutta kahdella ei vielä ollut. Nuorilla on monenlaista avun tarvetta, mihin myös kytkeytyy projektin kolmas toiminnan idea eli se, että jokaiselle nuorelle tehdään kuntoutustutkimus. Projektissa korostetaan nuoren hoidollisen avun tarpeen selvittämistä sosiaalisen ja ammatillisen tuen tarjoamisen ohella, jotta nuoren kanssa käytettävät menetelmät olisivat yksilöllisiä ja muotoutuisivat sellaisiksi kuin nuorten kyvyt ovat. Jonkin hoidollisen asian diagnoosi saattaa auttaa hyvinkin paljon, jotta löydetään ne todelliset syyt, jotka heijastuvat nuoren voimavaroissa ja vaikuttavat siellä ja niihin päästään käsiksi. Sitten on helpompaa hakea oikeaa apua ja nuori osataan ohjata erityispalvelujen piiriin. Yleensä nuorten kohdalla tällaiselle on ollut tarvetta.

Edellä kuvattu projektin toiminnan idea konkretisoituu erityisesti siinä, että kuntoutumissuunnitelman laatimiseen käytetään koko projektissa oloaika (kuuden kuukauden jakso), koska ne ongelmat, joihin pyritään tarttumaan, eivät ole löydettävissä eivätkä myöskään ratkaistavissa nopeasti, esimerkiksi pelkällä opiskelemaan ohjaamisella. Hoidollisen puolen sisältyminen jokaisen nuoren kuntoutukseen on yksi perustelu projektissa mukana olevien nuorten pienelle määrälle. Toiminnan tavoitteena on tukea pientä joukkoa nuoria perusteellisesti suuriin nuorten määriin perustuvien tulosten sijaan.

6.5.5 Tavoitteet ja toimintamalli

NuJu-projekti on kehittämis- ja kokeiluhanke, jossa tavoitteeksi on asetettu nuoren motivoituminen oman elämänsä haltuunottoon ja ammatilliseen kuntoutumiseensa (oman vastuun oivaltaminen), nuoren tukeminen oman elämän haltuun ottamisessa ja oman ammatillisen kuntoutumissuunnitelman toteuttamisessa sekä varhaisen nuorten varhennetun kuntoutuksen mallin tuottaminen.

Projektin toiminta nuoren ja hänen vanhempiansa kanssa käynnistyy projektityöntekijän kotikäynnillä, jolloin nuoren tilannetta kartoitetaan alustavasti ja selvitetään asioita kuntoutusrahan hakemiseksi. Käytännöksi on muotoutunut, että nuori itse täyttää ja allekirjoittaa alustavan suunnitelmalomakkeen. Tätä käytäntöä projektissa pidetään tärkeänä, sillä nuoren sitoutumisen (oma allekirjoitus) ohella projektityöntekijä näkee, kuinka nuori kirjaa asiat paperille, miten nuori pystyy keskittymään sekä millainen hänen käsialansa (kirjoituksen harjaantuneisuus) ja äidinkielen taitonsa ovat. Osalla nuorista on vaikeuksia luku- ja kirjoitustaidossa ja tarvitaan lukiterapiaa, jossa on lähdettävä liikkeelle jopa siitä, että nuori oppii lukemaan ja lukemisesta ja kirjoittamisesta tulee hänelle helppoa.

Ennen varsinaisen kuntoutuskokeilujakson aloittamista jokaisella nuorella on myönteinen päätös kuntoutusrahasta. Kuntoutuskokeilujakson selkärangana on kuntoutumissuunnitelman laatiminen, johon käytettävä kuuden kuukauden aika on jaksotettu siten, että edellinen jakso ”tuottaa” seuraavan jakson erityistavoitteen ja kuntoutumissuunnitelman toteutumisen seuranta on jatkuvaa. Tähän mennessä projektissa on kehitetty toimintamalli, jonka toteutumista ja toimivuutta testataan kokeilun aikana. Toimintamallin runko on sama jokaiselle

nuorelle, mutta toiminnan sisältöä muutetaan aina kunkin nuoren tarpeita vastaavaksi. Kuntoutusjakso toteutetaan vuoroin Työpaja Myötätuulen tiloissa ja vuoroin Kajaanin Kuntokeskuksessa. Nuoren tukihenkilönä työpajajaksojen aikana on projektityöntekijä ja kuntokeskusjaksoilla keskuksen sosiaalityöntekijä/ kuntoutusohjaaja. Kuntokeskusjaksoilla on nuorten vastaavana ohjaajana toiminut myöhemmin psykologi.

Kuntoutuskokeilu alkaa pääsääntöisesti kahden viikon orientaatiojaksolla Työpaja Myötätuulella ja ensimmäisen ryhmän kanssa myös Pyörteen maatilalla. Tänä aikana toiminta keskittyy ryhmän yhteistoiminnan rakentamiseen (ryhmytyminen) ja kuntoutuskokeilun toiminta-ajatuksen selventämiseen ja yhteistyötahoihin tutustumiseen.

Orientaatiojaksolta nuoret siirtyivät Kajaanin Kuntokeskukseen 8–10 päivää kestäväan kuntoutustutkimukseen, jossa jokaisen nuoren osalta selvitetään kuntoutuspalvelujen tarve ja tehdään tilanekartoitus kuntoutumissuunnitelman laatimista varten. Kuntoutustutkimus on laaja-alainen selvitys sisältäen lääketieteellisen (lääkäri), sosiaalisen (sosiaalityöntekijä) ja psykologisen (psykologi) arvioinnin ja tarpeen vaatiessa kliinisen sekä fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn liittyvän tutkimuksen.

Kuntoutustutkimusjaksossa esiin tulleisiin lisäselvityksiä vaativiin asioihin paneudutaan sitä seuraavan kuukauden kestäväan valmentautumisjakson aikana. Jaksolla aloitetaan myös alustavat toimenpiteet kuntoutumissuunnitelman toteuttamiseksi. Jaksolla Työpaja Myötätuuli vastaa nuorten työtoiminnasta, jossa keskeistä on aikuisen (ohjaaja ja työntekijä) tuella tapahtuva henkilökohtainen elämänohjaus ja työtoiminta. Ensimmäisen ryhmän kohdalla jokaisen nuoren kokonaistavoitteeksi asetettiin sosiaalisten toimintavalmiuksien vahvistaminen. Osatavoitteet olivat konkreettisia ja luonteeltaan ”lyhyitä askelia” nuoren tilanteen selvittelyssä kuten päivittäinen projektiin osallistuminen, koulupelon vähentyminen, päivärytmin selkiytyminen, soveltuvien ammattialojen selvittelyn käynnistyminen, joustavan valinnan mahdollisuuksien selviäminen, hienomotoristen toimintojen harjaantuminen, fyysisen suorituskyvyn selvittäminen jne.

Valmentautumisjakson jälkeen nuoret osallistuvat kahden viikon (amatilliselle) kuntoutuskurssille, jonka aikana kuntoutumissuunnitelmaa syvennetään ja tavoitteena on valmentaa nuoria tulevaan työ- ja koulutuskokeilujaksoon ja vahvistaa nuoren sosiaalista tukea. Kurssi toteutetaan kiinteässä yhteistyössä nuorta koskevan palveluverkoston ja perheen kanssa avomuotoisena Kajaanin Kuntokeskuksessa. Kurssista vastaa amatillisen kuntoutuksen moniamatillinen työryhmä, johon kuuluvat kuntoutusylilääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä/ kuntoutusneuvoja, toimintaterapeutti, fysioterapeutti ja terveydenhoitaja. Kuntoutuskurssia seuraavalla kahdeksan viikon jaksolla kuntoutumisvaihtoehtoja kokeillaan työ- ja/ tai koulutuskokeilussa. Ensimmäisen kurssin nuoret olivat työkokeilussa yksityisessä yrityksessä, kunnallisessa työyksikössä tai yhdistyksen työpaikoissa. Kukaan ei ollut koulutuskokeilussa, eikä opintomatikalle Oulun Merikosken erityisamatitioppilaitokseen ollut runsasta osanottoa. Amatilliset opinnot eivät yksinkertaisesti ol-

leet nuorten elämäntilanteessa ensimmäinen selvitettävä asia, mikä kuvastaa tulkinnallisen asiantuntijuuden merkitystä nuorten tukemisessa.

Tutustumiskäynnin aikoihin NuJu-projektin nuoret olivat työkokeilussa. Työkokeilun jälkeen he siirtyvät työpajalle viikon jatkosuunnitelmajaksolle. Sitä seuraavalla viikon seurantaajaksolla Kajaanin Kuntokeskuksessa tehdään nuorten kanssa kuntoutumissuunnitelman toteutumisen etukäteisarviointia ja sovitaan tarvittavista muutos- ja/ tai jatkotoimenpiteistä. Jakson aikana työstetään päätökseen lopullinen kuntoutumissuunnitelma. Kuntoutuskokeilu päättyy kunkin nuoren osalta viikon kestävään loppuarviointiin.

Toisen ryhmän aloittaessa toimintaansa maaliskuussa 2003 ensimmäisen ryhmän nuoret olivat edelleen mukana projektissa, mutta ilman kuntoutusrahaa (seuranta). Heitä tuetaan kuntoutumissuunnitelman läpiviemisessä. Nuorista kaksi haki ammatillisiin opintoihin kevään 2003 yhteishaussa.

Myöhemmin ohjelmaa on muutettu siten, että alun kuntoutustutkimus- ja kuntoutuskurssi-jaksot on yhdistetty ja työpajajaksot vaihdettu työkokeilujaksoiksi. Tämä siksi, koska projektille on ollut kysyntää ja toisaalta myös varoja. Toimintaympäristön muutosten vuoksi pääosa toiminnasta on sijoittunut kuntokeskuksen piiriin.

6.5.6 Projektin yhteistyöverkosto ja näkymä projektin jälkeen

Nuoret ohjautuvat projektiin mukaan projektityöntekijän kautta. Projektityöntekijä koordinoi toimintaa ja kokoaa nuoren ympärille palveluverkoston tarvittavassa laajuudessa. Keskeisin toimijaverkosto on perheen ja MLL:n Kainuun piirin, Kajaanin Kuntokeskuksen ja Työpaja Myötätuulen ja Kelan paikallistoimiston lisäksi ollut koulutoimi, sosiaali-toimi, työvoimatoimiston nuorten palveluyksikkö ja nuorten psykiatrisen poliklinikka. Yksittäisen nuoren kohdalla laajaan verkostoon ei ole ollut tarvetta, vaan perheen ohella verkosto on muodostunut muutamista yhteistyötahoista kunkin nuoren kohdalla tarpeen mukaan (esim. työkokeilupaiikka ja sosiaalityöntekijä; mielenterveyspalvelut ja ammatinvalintapsykologi; työkokeilupaiikka). Verkoston merkitys on ensisijaisesti siinä, että yhteistahot tuntevat kokeilun ja heidän tietoisuutensa nuorten varhaisen kuntoutuksen mahdollisuudesta on lisääntynyt. Tieto siitä, että toiminta jatkuu toisen ryhmän kanssa maaliskuussa 2003, auttaa ainakin niitä yhteistyötahoja, jotka työssään kohtaavat syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Koska työkokeilujen merkitys korostuu projektissa, lähinnä työnantajien suuntaan tapahtuva yhteistyön laajentaminen tulee jatkossa olemaan projektissa keskeistä.

Yhteistyötahojen puolelta projektin vastaanotto on ollut myönteistä, joskaan aina yhteistyötahoilla ei ole ollut oikein kuvaa siitä, miten asioida projektin kanssa. Yksittäisiä epäilyjä on noussut esille lähinnä siltä osin, mitä tapahtuu projektin jälkeen eli on ollut huoli siitä, onko kyseessä vain hetkellinen apu.

Toiminnan vakiinnuttamista ja jatkoa ajatellen projektissa mukana olevien nuorten kannalta on tärkeää, että tieto nuorelle laaditusta kuntoutumissuunnitelmasta välittyy jollekin verkoston vastuuhenkilölle, joka projektin päättyessä ottaa nuoren kannateltavakseen ja jonka puoleen nuori voi tarvittaessa kääntyä. Tämä edellyttää nimettyä viranomaista, joka voisi olla esimerkiksi Kelalta.

Peruskoulun käyneet nuoret eivät ole enää koulutoimen vastuulla. Ilman nuorten varhaisen kuntoutuksen laajentamista ei nykyisin ole välineitä tukea 15–17-vuotiasta nuorta, joka on vaarassa syrjäytyä ”ilman lääketieteellistä diagnoosia”, eikä nuoren tilanteeseen puuttuminen ole selkeästi kenenkään viranomaisen vastuulla. Projektin kokemuksena välittyy vahvasti se, että kokeilun jälkeenkin 15–17-vuotiailla nuorilla, jotka ovat syrjäytyneet tai siihen on olennainen uhka, tulisi olla mahdollisuus kuntoutusrahaan ja Kelan päätökseen kuntoutuksen ja työkokeilun järjestämisestä ilman lääketieteellistä diagnoosia.

Oma kysymyksensä on, mikä taho hoitaisi toiminnan koordinoinnin ja kenelle itse kuntoutuksen sisällöllinen vastuu tulisi. Kela voisi olla sopiva organisaatio asian vastuulleen ottavalle ja nimetyille koordinaattorille, jonka puoleen kuntien eri työntekijät (kouluista, sosiaali- ja terveystoimesta, työvoimatoimistosta jne.) voisivat kääntyä, kun heillä on tietoa ko. palvelua tarvitsevasta nuoresta. Asiaa ei voi kuitenkaan käsitellä vain paperilla, vaan kohtaamiseen täytyy olla resurssina työaika. Kuntoutusrahapäätöksen jälkeen nuoren sosiaalisen tilanteen arvioinnista voisi vastata sosiaalitoimi. Kunnan peruspalvelujen puitteissa työvoimatoimiston ammatinvalinnan psykologi pystyisi tekemään nuorelle testejä ja lähettämään hänet tarvittaessa esimerkiksi lähimmän keskussairaalan kuntoutustutkimusyksikköön ja ammatinvalinnan ohjaus voisi ohjata nuoren myös työkokeiluun.

”Kouluallergisen” nuoren kohdalla työkokeilun merkitys korostuu ja nuoren tulisi voida olla riittävän kauan työpaikoilla. Nykyinen lyhytaikainen työkokeilu ei ole riittävä, vaan tarvitaan pidempiä rahoituskeinoja pitää ”kouluallerginen” nuori harjaantumassa ammatillista uraansa varten. Jos nuori, jonka ongelmana on ollut kouluun lähteminen, on päivittäin työssä ja jaksaa olla, niin kyse on aivan peruskysymysten hoitamisesta, mikä vaatii aikaa. Mitä ilmeisemminkään yhteiskunnan ei kannata olla tiukka siinä, että jokainen peruskoulun käynyt hakee heti seuraavassa yhteisvalinnassa ammatillisiin opintoihin, jos niiden suorittamiseen ei ole minkäänlaisia edellytyksiä. Opiskelupaikan saaminen nuorelle on tällaisessa tilanteessa näennäisratkaisu, jos aiotaan, että nuori todella saa ammatin ja on työkykyinen.

6.5.7 Yhteenveto arvioinnin näkökulmasta

NuJu-projektin ehdottomana vahvuutena on nuorten kanssa työskentelyyn käytetty aika olla nuoren kanssa niin ryhmässä kuin myös kahdestaan sekä hoidollisen, sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen yhteen nivominen nuorten kuntoutuksessa. Kyseessä on selkeä kuntoutukseen perustuva projekti, jossa on rohkeasti uskallettu projektin kuluessa arvioida uudelleen ammatillisen kuntoutuksen paikkaa (projektin alkuperäistä ammatillisten

kuntoutumis- ja opiskeluvaihtoehtojen selvittelyyn orientoitunutta mallia) nuorten tukemisessa ja toimintatapaa on suunnattu sen mukaisesti. Tähän on antanut hyvän lähtökohdan se, että projektin yhtenä toimijana on Kajaanin Kuntokeskus, jossa projektin jokaiselle nuorelle on mahdollista tehdä kuntoutustutkimus ja nuorten hoidolliseen kuntoutukseen on mahdollista tarttua. Nuoren ongelmat eivät aina liity talouteen tai työhön ja opiskeluun, vaan itse elämään.

Nuorten tilanteen selvittelyn kannalta projektin vahvuutena on se, että nuoren kuntoutumissuunnitelmaa rakennetaan prosessissa koko puolen vuoden ajan. Kun pyritään nuoren säännöllisyyteen osallistumisessa tarjottuihin toimintoihin (projektiin kiinnittymiseen), osallistumiseen itseä koskevaan suunnitteluun ja vastuun ottamiseen (tuettuna) sovittujen asioiden hoitamisessa, on tärkeää, että kuntoutumissuunnitelma on kokonaisvaltainen ja sen tekemiseen käytetään aikaa. Kun kuntoutuskokeilun edellinen jakso ”tuottaa” seuraavan jakson tavoitteen, on kuntoutumissuunnitelman seuranta ja tavoitteiden tarkistaminen jatkuvaa.

Nuoret ovat olleet sitoutuneita kokeiluun. Erityisenä onnistumisena sitoutumista voidaan pitää nuoren kohdalla, jonka tavoitteeksi asetettiin päivittäinen osallistuminen. Sitoutuminen voidaan nähdä tuloksena siitä, että projektissa on pystytty paneutumaan nuorten akuutteihin, vaikeisiinkin tässä ja nyt -kysymyksiin. Kysymykset voivat olla pieniä toimijoiden näkökulmasta, mutta suuria nuoren näkökulmasta. Lukuun ottamatta Kajaanin Kuntokeskuksessa toteutettavia kuntoutuskokeilun jaksoja ja työkokeilua projektityöntekijä on päivittäin mukana toiminnassa nuorten kanssa ja jatkuvasti heidän tavoitettavissaan.

Toiminnallisuuden kautta projektissa on onnistuttu pääsemään nuorten ajatusmaailmaa lähemmäksi niin Työpaja Myötätuulessa kuin Kajaanin Kuntokeskuksessakin toteutettavilla jaksoilla. Ryhmässä keskusteleminen on nuorille vaikeaa, mutta välitön keskustelu arkisista asioista toimii. Projektissa on satsattu toiminnallisen tekemisen ja asiasisältöisen tiedon yhdistämiseen muun muassa toimintaterapiassa ja ryhmätoiminnassa (aloitusleiri Pyörteen tilalla, keittotaitokurssi, teatteriprojekti ja erilaiset harrastusmahdollisuuksiin tutustumiset). Työpajan tukijaksoilla päivittäinen ruokailu on sisällytetty yhdessäoloon, koska yhdessä ruokailuun sisältyy monta muutakin hyvää asiaa kuin vain ravitsemuksellinen puoli.

Koska yhteinen toiminta on onnistunut parhaiten silloin, kun koolla on ollut vain oma ryhmä ja tuttu ohjaaja, projektissa on kekseliäästi toteutettu ”siedätyshoitoa” omaa pienryhmää suurempaan ryhmään. ”Siedätyshoito” on ollut edellytys sille, että nuori on saanut sosiaalista rohkeutta toimia myös ryhmässä, jonka jäseniä hän ei etukäteen tunne vaikkapa työpajajaksolla. Ryhmän vertaistuen avulla puolestaan nuoret ovat pystyneet luomaan uusia ihmissuhteita ja tarvittaessa heitä on vertaistuen avulla saatu ”vieroitettua” entisistä kaveripiireistä, mikäli se on ollut tarpeellista kuntoutuksen kannalta. Projektityöntekijä on ollut nuorten tukena asioiden hoidossa virastoissa. Tällainen ”kädestä pitäen” -ohjaaminen on rohkaissut nuoria toimimaan myöhemmin itsenäisesti.

Projektin vahvuutena ovat MLL:n Kainuun piirin, Kajaanin Kuntokeskuksen ja Työpaja Myötätuulen jo vuosien kuluessa kehittynyt yhteistyö sekä projektityöntekijän ja eri organisaatioiden henkilökunnan osaaminen ja ammattitaito. Toimijoilla on laaja tuntemus nuorten tarpeista ja itsenäinen ja selkeä kuva toiminnan tavoitteista. He ovat onnistuneet lisäämään paikallisen toimijaverkoston tietoisuutta nuoren varhaisen kuntoutuksen mahdollisuuksista kokeilussa, vaikkakin projekti lähtee toiminnassaan siitä, ettei ydinverkoston tarvitse välttämättä olla laaja yksittäisen nuoren kohdalla.

Projektissa on sen ensimmäisessä ryhmässä ollut mukana yhteensä neljä nuorta. Nuorten pieni määrä on sekä toiminnan vahvuus että heikkous. Vahvuus nuorten pieni määrä on sikäli, että kunkin nuoren asiat on pystytty ottamaan huomioon hyvin yksilöllisesti. Haavoittuvaksi nuorten pieni määrä tekee projektin ryhmätoiminnan. Myös mitä vähemmän nuoria on mukana, sitä vähemmän (MLL:n Kainuun piirin, Kajaanin Kuntokeskuksen ja Työpaja Merituulen lisäksi) palveluverkoston kanssa tehtävää yhteistyötä opitaan projektissa käyttämään hyväksi.

Projektin heikkoutena voidaan pitää sitä, että projektityöntekijä joutuu vaativassa työssään työskentelemään varsin yksin. Hänen työnkuvansa on hyvin laaja lähtien projektin hallinnoimisesta ja koordinoinnista nuorten kanssa tehtävään työhön. Koska projektityöntekijän varassa on niin paljon projektin hoitamiseen liittyviä tehtäviä, on projekti helposti haavoittuva, jos projektityöntekijä joutuisi olemaan poissa töistä. Kokeilun vakiinnuttamisen osalta tulee mietittäväksi, voiko koordinaatiotyö olla yksin yhden henkilön vastuulla. Kysymys on myös työssä jaksamisesta.

Kehittämistarpeena voidaan nähdä NuJu-projektin ja Ammattistartin yhteistyön syventäminen ja toiminta-alueiden selkiyttäminen niin, että nuoret, joille Ammattistartti on liian vaativa ja elämäntilanteen kokonaisvaltainen selvittäminen on tarpeellista ja edellytys ammatilliselle kuntoutukselle, voisivat joustavasti siirtyä NuJu-projektiin ja tätä siirtymistä Ammattistartissa myös tuettaisiin. Ilmeisesti projektin yhteistyöverkosto tarvitsee enemmän informaatiota myös hoidollisen kuntoutuksen roolista projektissa, jottei turhia pelkoja nuoren lähettämisestä projektiin syntyisi (kuten että ”nuori tehdään diagnoosilla sairaaksi” tai että kuntoutustutkimuksen myötä nuori ”siirretään eläkkeelle”).

Projektin perheiden kanssa tekemä työ (kotikäynnit, verkostopalaverit, puhelinkontaktit, kirjeet, vanhempien iltakahvit) on arvokas osa toimintaa. Haasteita siihen suuntaan, että perheitä saataisiin rohkaistua spontaaniin yhteydenottoon, on kuitenkin olemassa.

Tiedottamisen osalta otollisin maaperä tulee mitä ilmeisemmin olemaan eri oppilaitokset (niiden opinto-ohjaajat, kuraattorit ja erityisopettajat) ja perheet, ei niinkään työvoimatoimisto, sillä NuJu-projektin kohderyhmään kuuluvat nuoret eivät ole aktiivisimpia työnhakijoita.

Kokonaisuutena kyseessä on pieni ja innovatiivinen projekti, jolla on lyhyenkin toimintajan puitteissa paljon sanottavaa syrjäytymisvaarassa olevien 15–17-vuotiaiden nuorten tarpeista ja kuntoutuksesta. Projektissa ei ole ollut ongelmia kuntoutusrahan ja nuoren perheen muun toimeentulon yhteensovittamisessa. Kokemukset kuntoutusrahasta ovat myönteiset ja 15–17-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten mahdollisuutta kuntoutusrahan saamiseen ilman lääketieteellistä diagnoosia pidetään tärkeänä uudistuksena, joka toisi työvälineitä niin nuorelle itselleen kuin nuorten kanssa työskenteleville viranomaisillekin.

NuJu, Nuorten Juttu

Toiminta-mallissa on hyvää ja nuoren tilannetta auttavaa:

Hoidollisen, sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen yhteen nivominen nuoren tarpeista lähtien sekä määrätietoinen eteneminen. Perhe otetaan mukaan työhön. Yksilöllisen tukemisen mahdollisuudet yhteisen toimintamallin ohessa. Jokaiselle tehdään kuntoutustutkimus ja kuntoutumissuunnitelmaa rakennetaan prosessissa koko puolen vuoden ajan. Edellinen jakso ”tuottaa” seuraavan jakson erityistavoitteen, jolloin suunnitelman toteutumisen seuranta on jatkuvaa.

Keskeisiä onnistumisia:

Nuoret ovat pysyneet mukana projektissa ja sitoutuneet toimintaan. On hakeuduttu myös oma-aloitteisesti mukaan. Palaute vanhemmilta on ollut myönteistä. Työkokeilujaksot ovat onnistuneet hyvin. Yhteistyötahot tuntevat projektin ja heidän tietoisuutensa nuorten varhaisen kuntoutuksen mahdollisuuksista on lisääntynyt.

Keskeisiä vahvuuksia:

Projektityöntekijän ammattitaito ja monipuolinen taustaorganisaatio (MLL:n Kainuun piiri), jolla on vahva kokemus projektityöstä. Erityisasiantuntemus saadaan Kajaanin Kuntokeskuksesta, jonka kanssa yhteistyö on tiivistä. Pieni nuorten määrä mahdollistaa sen, että hoidollinen puoli on vahvaa sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen lisäksi. Toimijana myös Työpaja Myötätuuli.

Merkittäviä hyviä käytäntöjä:

Projektityöntekijä on aikuinen nuorelle, ei kaveri. Nuoren kanssa pysähdetään tosissaan nuoren tilanteen eteen, projekti ei ole viihtymistä. Nuori kirjoittaa ja täyttää itse alustavan suunnitelmalomakkeen. Toiminnallisuuden kautta on päästy nuorten ajatusmaailmaa lähemmäksi. Projektityöntekijä on koko ajan nuorten tavoitettavissa: ollaan koko ajan yhdessä, myös ruokaillaan yhdessä. Päivä ei katkea. ”Siedätyshoito” pienryhmää suurempaan ryhmään.

Keskeisiä kehittämisaalueita:

Vanhempien kannustaminen spontaaneihin yhteydenottoihin. Tiedottamiseen panostaminen toisen ryhmän sisänotossa. Projektin ja Ammattistartin toiminta-alueiden selkiyttäminen. Tiiviimpi yhteistyö MLL:n Kainuun piirin Ketju-projektin ja Ammattistartin kanssa.

Ongelmia:

Projektiin tulevia nuoria oli ensimmäiseen ryhmään vaikea löytää. Pienen työyhteisön haavoittuvuus. Työnjakokysymykset. Tällä hetkellä projektityöntekijän työmäärä on suuri. Kaikilla yhteistyötahoilla ei ole selkeää kuvaa siitä, miten asioida projektin kanssa. Osalla yhteistyötahoja on ennakkoluuloja nuoren kuntoutuksen hoidollista puolta kohtaan, eikä nuoria ohjata projektiin.

Tärkeimpiä oppeja:

Suunnitelmavaiheessa on mahdollista luoda toiminnan kehikko, mutta toimintamalli muotoutuu lopullisesti projektin kuluessa. Sitä on uskallettava tarkistaa. Työvoimatoimisto ei ole toimiva kanava NuJu-nuorten tavoittamiseksi.

6.6 Futuuri (Vihti)

Futuuri-projekti on Vihdin Mielenterveysseura ry:n hallinnoima paikallinen projekti, joka käynnistyi marraskuussa 2001. Projekti toimii Vihdissä.

Projektissa pyritään aktivoimaan yhteistyötahoja toimimaan niin, että nuoria ja heidän perheitään tuettaisiin kokonaisvaltaisesti ja moniammatillisena yhteistyönä. Nuoria pyritään tukemaan vastuun ottoon ja normaalipalvelujen käyttöön. Erityistä Futuuri-projektissa on laajamittainen tukihenkilötoiminta. Nuorille ei tarjota projektin puitteissa muun muassa erityisiä opetusjärjestelyjä, vaan nuoret opiskelevat normaalisti oppilaitoksessa ja käyttävät tarvitsemiaan tukipalveluja.

6.6.1 Tausta, suunnittelu ja resurssit

Vihdissä toimii Ehkäisevän mielenterveystyön yhteistyöryhmä (EMY), johon kuuluu muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, työvoimahallinnon, seurakunnan ja järjestöjen työntekijöitä. EMY:ssä havaittiin, että 15–17-vuotiaiden tilanteeseen on syytä puuttua, sillä esimerkiksi työvoimatoimistossa ja kouluissa oli havaittu näillä nuorilla olevan ongelmia sijoittua joko työelämään tai koulutukseen. Lisäksi näillä nuorilla oli havaittu myös muita syrjäytymiskehitystä ennakoivia ongelmia. Näiden väliinpuutajanuorten tukemiseksi ryhdyttiin suunnittelemaan Futuuri-projektia. Suunnitteluun osallistuivat Vihdin kunnasta työvoimatoimisto/ ammatinvalinnanohjaus ja koulutoimi, erityisnuorisotyö, nuorisoasema, perusturvakeskus, Vihdin seurakunta/ erityisnuorisotyö, Länsi-Uudenmaan koulutuskeskus/ Vihdin toimipiste, Hiiden opisto sekä Palvelukeskus Mäntyrinte, Point Forum sekä SPR/ Vihdin toimipiste.

Futuuri-projektin kokonaiskustannukset ovat 396 600 euroa. Hankkeen päärahoittajia ovat Vihdin kunta sekä Kela, joka myönsi projektille 182 100 euroa. Muita rahoittajia (työvoimaresurssien kautta) ovat työvoimatoimisto, Vihdin nuorisoasema, Vihdin perheneuvola, Vihdin seurakunta, Vihdin sosiaalitoimisto, Vihdin yläasteen koulut sekä LOVAK, joka on Lohja–Vihti -alueella toimiva työkeskus.

Futuuri-projektiin palkattiin ainoastaan yksi työntekijä, projektiohjaaja, psykoterapeutti Petteri Sveins. Hänen päätehtävänä on vastata koordinoinnista ja yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa. Projektiohjaaja vastaa kokonaisvaltaisen, kaikki osapuolet huomioivan, työotteen toteutuksesta yhteistyössä olemassa olevien palvelujen kanssa. Hän vastaa myös yhteistyökumppaneiden motivoinnista. Lisäksi hän hankkii tarvittavat erityispalvelut ulkopuolisilta tahoilta sekä tekee työtä nuorten ja tukihenkilöiden kanssa.

Projektiohjaaja ei ole itse osallistunut projektisuunnitelman laadintaan minkään tahon edustajana, vaan hänet on palkattu jälkeinpäin. Hänen mukaansa ei suunnitteluvaiheessa, eikä projektityöntekijää palkattaessa ehkä osattu hahmottaa, kuinka laajasta projektista on kyse. Työntekijöitä olisi tarvittu projektiin vähintään kaksi. Työmäärän lisäksi toisen työntekijän palkkaaminen olisi ollut perusteltua myös siksi, että työparin kanssa olisi voinut vaihtaa ajatuksia ja työntekijät olisivat voineet tukea toisiaan työssä jaksamisessa. Yhden koordinoinnista vastuussa olevan työntekijän varaan luottaminen on projektin toteutukselle riski. Esimerkiksi työntekijän pitkäaikaisen sairastumisen vuoksi projektin tavoitteet saattaisivat jäädä saavuttamatta. Toisaalta yksi työntekijä joutuu pakostakin tekemään tiivistä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, mitä sinänsä on pidettävä hyvänä asiana myös nuorten kuntoutuskokeilun tavoitteiden kannalta.

Projektiohjaajan ei kuitenkaan tarvitse toimia yksin nuorten ja yhteistyötahojen kanssa. Projektilla on käytettävissä 17 tukihenkilöä, joiden koulutuksesta ja työnohjauksesta vastaa Vihdin Mielenterveysseura ry. Tukihenkilöiden lisäksi kukin yhteistyötaho on sitoutunut tukemaan projektia omalta osaltaan. Yhteistyötahoja ovat paikalliset opetus-, koulutus, sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja työvoimatoimi, Kela, osa paikallisista järjestöistä, LO-VAK sekä Vihdin seurakunta.

6.6.2 Käynnistäminen ja tiedottaminen

Projektista on tehty esite, jota on jaettu eri tahoille. Lisäksi hanketta on esitelty erilaisissa tilaisuuksissa ja yhteistyötahot ovat omalta osaltaan vastanneet hankkeen tunnetuksi tekemisestä. Syksyllä 2001 koulun työntekijät muun muassa tiedottivat kouluyhteisölle ja nuorille projektista sekä motivoivat nuoria mukaan projektiin.

Käynnistysvaiheeseen liittyi joitakin ongelmia. Ensinnäkin, projektin hakijana ja toteuttajana toimiva Vihdin Mielenterveysseura ry on nuori seura, jolla ei ole aikaisemmin ollut projektia eikä työntekijöitä. Kaikki käytännön asiat, kuten työtilat, puhelimet, tietokoneet, tilitoimisto, hallituksen rooli ja työkäytännöt järjestettävä ja mietittävä projektin alussa.

Yhdeksi ongelmaksi projektiohjaaja koki sen, ettei hän ollut saanut nuorten kuntoutuskokeilun valtakunnalliselta ohjaukselta tarpeeksi selkeitä ohjeita esimerkiksi siihen, kuinka nuorten työharjoittelut tulisi järjestää. Projektiohjaaja arveli myös, että esimerkiksi tarvittavia lainsäädännöllisiä muutoksia ei tulla jatkossa tekemään, vaikka kyseessä on valtakunnallinen kehittämishanke, jonka tarkoituksena on hyödyntää projekteista saatuja ko-

kemuksia. Projektiohjaaja kuitenkin toivoi, että käytännössä havaitut esteet voitaisiin poistaa. Näin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen olisi jatkossa helpompi järjestää.

6.6.3 Kohderyhmä

Projekti on tarkoitettu 15–17-vuotiaille nuorille, jotka ovat siirtymässä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen sekä nuorille, joilla siirtyminen ammatillisiin opintoihin on vaikeaa joko huonon peruskoulun päättötodistuksen, kesken jääneiden opintojen, oppimisvaikeuksien tai esimerkiksi selkiintymättömien ammatillisten suunnitelmien vuoksi. Kokeiluun voivat osallistua myös nuoret, joiden opinnot uhkaavat keskeytyä, jotka tuntevat olevansa yksin tärkeiden päätösten edessä, joiden tulevaisuudensuunnitelmia ovat selkiytymättömät tai jotka kokevat olevan vaikeuksien keskellä.

Futuuri-projektin yksi erityispiirre on, että se on varsin tyttövaltainen (12 tyttöä ja viisi poikaa). Nuoret ovat projektiohjaajan mukaan ”melko haasteellista joukkoa”. Lähes kaikkien nuorten perheet ovat olleet, tai ovat edelleen, sosiaalisuuden asiakkaina ja erilaisten tukitoimien piirissä. Valtaosa projektin nuorista ja heidän perheistään on sellaisia, joiden oirehtimisesta ja ongelmista on tiedetty vuosikausia, jopa projektinuorten lapsuudesta lähtien. Näitä nuoria ja heidän perheitään ei oltu onnistuttu perinteisellä viranomaistyöllä paljoakaan tukemaan. Projektiohjaajan mukaan näyttäisi siltä, että yksi tukitoimien tehotonmuuden syy on se, ettei perheiden ja perheenjäsenten ongelmia ole hoidettu kokonaisvaltaisesti ja moniammatillisena yhteistyönä, vaan kukin viranomaisena on toiminut omalla sarallaan. Jotkut projektissa mukana olleista nuorista ovat jääneet peruskoulun jälkeen kaiken tuen ulkopuolelle. Tähän voi olla syynä se, ettei nuori ole osannut hakea, tai ei ole saanut haettua, tarvitsemaansa tukea. Yhtenä syynä saattaa olla myös se, ettei tieto eri tahojen välillä ole kulkenut tai mikään taho ei ole ollut edes tietoinen nuoren tilanteesta. Projektiohjaaja katsoo, ettei kyse ole viranomaisten ammattitaidon puutteesta eikä viranomaistyön tehotomuudesta sinänsä. Pikemminkin kyse on työn- ja vastuunjakoon sekä vakiintuneisiin toimintakäytäntöihin ja resursseihin liittyvistä tekijöistä.

Kymmenen projektin kuudestatoista nuoresta tulee yksinhuoltajaperheestä. Yksi asuu isänsä kanssa, viisi itsenäisesti, yksi tätinsä luona ja loput äidin kanssa. Seitsemällä nuorella on pitkäaikainen kontakti lastensuojeluun, kaksi on sijoitettuna koulukotiin, yksi lastenkotiin ja yksi on sijoitettu sijaisperheeseen ja myöhemmin tätinsä luokse asumaan. Kahdeksalla nuorella on ollut runsasta päihteidenkäyttöä viikonloppuisin ja viisi nuorta on käynyt ajoittain huumetesteissä. Kolme nuorta on syyllistynyt väkivaltarikokseen ja pienempiä rötöksiä on melko monella.

Toisaalta Futuuri-projektin nuoret ovat melko tavallisia nuoria, jotka kuitenkin kärsivät yksinäisyydestä ja ovat syrjään vetäytyneitä. Noin kolmasosa nuorista on sellaisia, joiden kaveripiiri koostuu vaikeassa elämäntilanteessa olevista nuorista. Näiden nuorten kohdalla on havaittu epäsosiaalista käyttäytymistä. Useilla projektin nuorilla on eritasoisia mielen-

terveysongelmia: yhdellä psykoosi ja viidellä masentuneisuus. Useilla nuorilla on eriasteisia väkivallan, hylkäämisen ja kaltoin kohtelun aiheuttamia traumoja.

Projektiohjaajan mukaan on huomattava, että useat nuoret ovat herkkiä, taiteellisesti tai musiikillisesti lahjakkaita tai he ovat erikoistuneet jollekin alalle. Esimerkiksi yksi projektin syrjään vetäytyvistä nuorista on erittäin lahjakas tietotekniikassa. Projektiohjaajan mukaan tämä nuori lukee ahkerasti ja sujuvasti paksuja alan englanninkielisiä oppaita – mutta hänellä on todella vaikeuksia saada suoritettua peruskoulu loppuun!

6.6.4 Tavoitteet, toimintamalli ja yhteistyö eri tahojen kanssa

Futuuri-projektin tavoitteena on löytää uudenlaisia tapoja tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja heidän perheitään. Toisena tavoitteena on kehittää eri tahojen välistä yhteistyötä niin, että nuoria voitaisiin tukea moniammatillisella ja eri sektoreiden rajat ylittävällä yhteistyöllä. Projekti pyrkii aktivoimaan eri tahoja tiiviimpään ja kokonaisvaltaisempaan yhteistyöhön. Futuuri-projektin toiminnalla pyritään myös täydentämään virallisen palvelujärjestelmän tuottamia palveluja muun muassa tarjoamalla nuorten tarvitsemaa tukea muulloinkin kuin virka-aikana.

Nuoret ovat ohjautuneet projektiin yhteistyökumppaneiden tai esimerkiksi nuoresta huolissaan olevan kaverin kautta. Osa nuorista on hakeutunut projektiin itse. Syksyllä 2001 Vihdin ja Nummelanharjun yläluokkien opinto-ohjaajat ja kuraattorit sekä Vihdin erityisopettajat tapasivat yhdeksäsluokkalaisia nuoria arvioidakseen ketkä heistä tarvitsisivat Futuuri -projektin tukea. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota päihhteiden käyttöön, koulupinnaukseen, epäsosiaalisuuteen, huonoon koulumenestykseen sekä siihen, onko nuorella tulevaisuudensuunnitelmia ja kuinka realistisia ne ovat. Myös Vihdin ammattioppilaitoksen kuraattori ja oppilashuoltoryhmä seuloi nuoria, joita uhkaa opintojen keskeyttäminen tai jotka ovat keskeyttäneet opintonsa syksyn kuluessa.

Projektin työntekijä tekee yhdessä lähettävän tahon kanssa projektiin ohjatulle nuorelle alkuvaiheen kartoituksen. Mukaan pyritään ottamaan nuoria, jotka ovat akuuteimmassa tilanteessa ja jotka täyttävät kuntoutuskokeilun kriteerit. Pyrkimyksenä on valita nuoria, joita voidaan tehokkaimmin tukea. Nuorten valinnassa pyritään ottamaan huomioon myös poika/ tyttö -asetelma. Käytännössä kuitenkin projektiin valituista nuorista useampi kuin kaksi kolmesta on tyttöjä.

Futuuri-projektin toimintamalli ja aikataulu ovat hiukan erilaiset kuin muissa arvioinnin kohteena olevissa hankkeissa. Tämä johtuu siitä, että Futuuri-projektiin valitut nuoret ovat mukana koko projektin ajan eli noin kaksi vuotta. Toiminta on suunniteltu tästä johtuen eri tavoin kuin hankkeissa, joissa nuoret ovat mukana puoli vuotta tai vuoden.

Kokeilun ensimmäisenä keväänä luotiin toimintakäytännöt ja rekrytoitiin nuoret hankkeeseen mukaan. Syksyn 2001 aikana nuorille ja heidän tukihenkilöilleen järjestettiin tutus-

tumisviikonloppuleiri, jonka tarkoituksena oli sitouttaa nuoret toimintaan sekä tutustuttaa heidät ja tukihenkilöt toisiinsa. Heti vuoden 2002 alussa kartoitettiin kuntoutustarpeet ja käynnistettiin varsinaiset kuntoutustoimenpiteet. Myös vanhempien tapaamiset ja vanhempien ohjaus aloitettiin. Yhteistyökumppaneihin otettiin yhteyttä ja nuorten palvelunohjaus aloitettiin. Kunnan eri toimijoille järjestettiin koulutusta syrjäytymisteemasta ja tukihenkilöiden koulutusta ja ohjausta jatkettiin. Samaan aikaan nuoret joko opiskelivat yhdeksännellä luokalla, ammattioppilaitoksessa tai muualla. Ellei nuori kyennyt opiskelemaan, hänelle järjestettiin muuta toimintaa, kuten työkokeilua, kuntouttavaa työtoimintaa tai työharjoittelua.

Kesäksi 2002 nuorille pyrittiin järjestämään työpaikka, harjoittelupaikka tai työkokeilupaikka. Kuntoutustoimenpiteet jatkuivat kesän aikana. Syksyllä 2002 osa nuorista siirtyi opiskelemaan ja osa oli työtoiminnassa. Nuorten ja tukihenkilöiden yhteistapaamiset sekä kunnan eri toimijoiden koulutus jatkuivat. Nuorten verkostopalavereja järjestettiin ja erilaiset ohjaukset jatkuivat (uraohjaus, tukihenkilöiden ohjaus, nuorten kunto-ohjaus sekä ohjaus harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan). Nuorille ja tukihenkilöille järjestettiin intensiivinen, useita vuorokausia jatkuva leiri.

Keväällä 2003 erilaisia, jo aloitettuja toimintoja ja tukitoimia jatketaan. Tässä vaiheessa aloitetaan myös projektin arviointityö ja suunnitellaan projektin jälkeistä aikaa. Nuoret tapaavat tukihenkilöitä edelleen säännöllisesti. Kesäksi 2003 nuorille järjestetään mahdollisuus kesätyöhön, työharjoitteluun tai tukityöhön.

Syksyllä 2003 nuorten ammatillinen suunnittelu jatkuu ja syksyn aikana kaikilla pitäisi olla olemassa oma ammatillinen suunnitelma. Tukihenkilötapaamisia lopetellaan ja nuorten kokemuksia projektiin osallistumisesta kartoitetaan. Syksyllä varmistetaan myös hoitokontaktien jatkuvuus. Samoin syksyn aikana tehdään projektin arviointityö.

Projektin tavoitteena on saattaa ja ohjata nuoret vähitellen normaalipalveluiden piiriin. Nuorten ”saattaen vaihtaminen” projektista normaalipalveluihin tapahtuu siten, että projekti tarjoaa nuorille aktiivista tukea alkuvaiheessa ja heidän sitä tarvitessaan. Tässä vaiheessa nuoria tuetaan vahvasti myös ottamaan vastuuta omasta elämästään ja toimimaan itsenäisesti. Projekti tarkoituksena on ikään kuin johdattaa nuori jatkopolun päähän, jonka jälkeen nuori jatkaa matkaa omatoimisesti ja vastuullisesti.

Projektityöntekijän mukaan projektin tavoitteet ovat tärkeysjärjestyksessä:

- nuorten tukeminen
- perheiden tukeminen
- kokonaisvaltainen, kaikki osapuolet huomioiva työote
- palvelujärjestelmän kehittäminen nuorten ja päihteiden näkökulmasta
- olemassa olevien palveluiden täydentäminen
- uusien, hyväksi havaittujen toimintatapojen maastouttaminen
- yhteistyön kehittäminen asiakkaan hyödyksi
- yhdessä oppiminen.

Futuuri-projektissa jokaiselle nuorelle laaditaan ”mittatilaustyönä” suunnitelma, joka auttaa nuorta myös sukkuloimaan itsenäisesti tukiverkostossa. Samanaikaisesti tukiverkoston toimijat veloitetaan ottamaan vastuu heille kuuluvista tehtävistä nuorten tukemisessa. Jokaiselle nuorelle laaditaan henkilökohtainen ammatillinen suunnitelma, johon nuori voi kokea sitoutuvansa. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä nuoren, lähiverkoston (perhe) sekä muiden tarpeellisten toimijatahojen kanssa. Suunnitelmassa määritellään kuntoutuksen ajankohta, nuoren tavoitteet ja toiminta, muut tukitoimet sekä suunnitelman toteutumisen seuranta.

Projektin aikana nuorta ohjataan ja tuetaan:

- ammatillisen koulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen
- työharjoitteluun ja -kokeiluun
- toimintavalmiuksien lisäämiseen
- oman elämän hallintaan
- omien ja perheen voimavarojen aktivointiin
- harrastustoimintaan
- erilaisten tukitoimien piiriin
- sosiaaliseen kuntoutumiseen (leirit ja ryhmätoiminta).

Toiminta-ajatuksena on järjestää kaikille nuorille sekä omaa toimintaa että ryhmätoimintaa. Tämän lisäksi nuorille järjestetään retkiä, leirejä ja tukihenkilötoimintaa. Retkiä on tehty runsaasti eri kohteisiin. Leirit ovat olleet viikonloppuleirejä. Ryhmätoimintoina on toteutettu muun muassa kuvataideryhmä tytöille, musiikkiryhmä pojille ja sekaryhmille seikkailuryhmä ja väkivaltaryhmä. Elämönhallintaryhmän suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat tukihenkilöt ja nuoret. Erityistä Futuuri-projektissa on se, että tytöille ja pojille järjestetään eri retkiä, leirejä ja ryhmiä, mutta myös yhteisiä on järjestetty.

Projektityöntekijä katsoo, että parhaat tulokset nuoren tukemisessa saavutetaan silloin, kun nuori kokee, ettei projekti ole saanut aikaan muutoksia hänen elämässään. Tärkeää on se, että nuori tuntee itse vaikuttaneensa omaan elämäänsä ja elämäntilanteensa muuttumiseen. Tämä vahvistaa aidosti nuorten itsetuntoa, aktiivisuutta ja vastuuntuntoa sekä tuottaa onnistumisen kokemuksen. Tärkeää on myös se, että nuorelle annetaan mahdollisuus ”säilyttää kasvonsa” esimerkiksi tilanteessa, jossa hän on ensin uhonnut, mutta tilanteen tullen ei ole uskaltanutkaan käyttäytyä aikomallaan tavalla.

Projektin aikana on hankittu ja koulutettu 17 tukihenkilöä eli jokaiselle nuorelle omansa. Tukihenkilötoiminnan avulla nuorille pyritään takaamaan heidän tarvitsemansa henkilökohtainen ja virka-ajan ylittävä tuki. Nuoret saavat tukihenkilöistä itselleen turvallisen aikuisen, jonka kanssa voi tehdä erilaisia asioita (esimerkiksi käydä elokuvissa, ratsastamassa, kuntosalilla, shoppailemassa, pyöräilemässä, hoitamassa virastoasioita, laittaa ruokaa, käydä retkillä). Tukihenkilöiden kanssa keskustellessaan nuoret voivat peilata omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja elämäntapaansa. Nuoret ja tukihenkilöt tapaavat kerran viikossa. Koko projektin aikana tapaamisia on ollut yhteensä satoja ja yhdessä vietettyjä tun-

teja tuhansia. Tukihenkilöt ovat vastanneet suurelta osin nuorten vapaa-ajanharrastusten järjestämisestä. He osallistuvat myös nuorten ryhmätoimintaan.

Tukihenkilötoiminnan järjestäminen vaatii kuitenkin paljon resursseja ja tärkeää on huolehtia myös tukihenkilöiden jaksamisesta. Futuuri-projektissa tukihenkilöille on järjestetty mahdollisuus työnohjaukseen ja yhteistapaamisiin, jotta he voisivat vaihtaa kokemuksiaan ja näin saada myös tukea työlleen. Tällaista ryhmämuotoista tukihenkilötoimintaa projektiohjaaja pitää välttämättömänä, jotta tukihenkilötoiminta saadaan kiinteäksi osaksi koko projektin toimintaa ja jokainen voisi edetä kohti yhteisiä tavoitteita.

Kokemukset tukihenkilötoiminnasta ovat olleet erittäin positiivisia ja siitä on muodostunut tärkeä osa nuorten kuntoutusta. Lisäksi tukihenkilötoiminnan kautta on muodotunut uudenlainen kolmannen sektorin mukaantulo nuorten tukemistyöhön, mitä pidetään todellisenä rikkautena ja tehokkaana keinona nuorten tukemisessa.

Tukihenkilötoiminnan lisäksi Futuuri-projektissa korostuu verkostoituminen ja yhteistyö. Toiminta paikallisissa verkostoissa on ollut projektiohjaajan mukaan aktiivista ja hanke on otettu vastaan hyvin. Projektiohjaaja on myös itse toiminut erilaisissa tehtävissä aktiivisesti. Hän on osallistunut muun muassa Vihdin kunnan lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman laatimiseen toimimalla Dialogi-päivän vetäjänä. Lisäksi hän on toiminut Ehkäisevän mielenterveystyön yhteistyöryhmän (EMY) puheenjohtajana sekä Päihdeasiain yhteistyöryhmän asiantuntijana. Päihdeasiain yhteistyöryhmä on järjestänyt Vihdin kunnan kanssa yhteisen koulutuksen vaikeiden asioiden puheeksi ottamisesta tukihenkilöille ja muille asiasta kiinnostuneille.

Paikallisen 4H-yhdistyksen kanssa aiotaan toteuttaa kansainvälisyyteen ja suvaitsevaisuuteen liittyvä vuoden ajan kestävä ryhmä, jossa on varaus neljälle Futuuri-projektin nuorelle. Projektiohjaaja on ollut myös LOVAK:issa toteutetun TATU-projektin projektiryhmän jäsenenä.

Projektissa oli alunperin mukana 17 nuorta, joista kahdeksan oli peruskoulun keskeyttäneitä. Nykyisin projektinuoria on 16, sillä yhden nuoren kuntoutussuunnitelman voimassaoloaika päättyi ja hän siirtyi sairaalahoitoon. Projektin aikana seitsemän nuorta on suorittanut peruskoulun loppuun. Kaksi nuorta on aloittanut lukion, toinen heistä on 18-vuotias, eikä hänellä vielä vuonna 2002 ollut peruskoulun päättötodistusta. Kahdeksan nuorta on ammatillisissa opinnoissa. Kuusi heistä haki ammatillisiin opintoihin projektin aikana. Yksi ammatilliset opinnot aloittaneista on keskeyttänyt ja yhdellä opinnot ovat kesken psykiatrisen hoidon vuoksi. Yksi nuori on siirtynyt ammatillista opinnoista lukiin. Neljä nuorta on työharjoittelussa ja yksi tukityöllistettynä.

6.6.5 Yhteenveto arvioinnin näkökulmasta

Futuuri-projektin yksi erikoisuus on se, että kaikki nuoret ovat tulleet mukaan yhtä aikaa ja he ovat mukana koko hankkeen ajan. Toinen erikoisuus on laajamittainen tukihenkilötoiminnan hyödyntäminen. Hankkeen nuoret ovat myös pääsääntöisesti ja mahdollisimman pitkälle koko hankkeen ajan normaalipalvelujen käyttäjiä. Nuorille ei esimerkiksi järjestetä erityisiä normaalipalveluista poikkeavia ja opetusta tukevia järjestelyjä, kuten henkilökohtaista tukea, projektin puitteissa.

Hankkeessa mukana olevien nuorten ja heidän perheidensä ongelmat ovat verraten vaikeita. Osalle nuorista on elämän aikana kertynyt melko rankkojakin kokemuksia ja he ovat kokeneet turvattomuutta ja epävarmuutta lapsuudesta lähtien. Heiltä on puuttunut turvallinen aikuinen ja he ovat kokeneet erilaisia menetyksiä, hyljätyksi tulemisen kokemuksia ja heitä on kohdeltu kaltoin eri tavoin. Näiden kaikkien edellä mainittujen tekijöiden valossa tarkasteltuna nuorten pitkäaikainen mukanaolo projektissa ja henkilökohtaisen tukihenkilön käyttö näyttäisi varsin perustellulta. Tukihenkilötoimintaa tukee sekin, että nuoret eivät ole lapsuudessaan kokeneet normaalia perhe-elämää ja heillä saattaa olla jossain määrin vääristynyt kuva vanhemmuudesta, aikuisuudesta sekä lasten ja vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta. Myös elämän perusarvot ja niiden mukainen toiminta saattavat olla hämärtyneitä, mikä vaikuttanee osin nuorten tulevaisuuden hahmottamiseen ja ns. oikean suunnan löytämiseen. Tukihenkilöiden kanssa vietetty yhteinen aika ja keskustelu sekä tämän perheen tapaaminen auttaneet nuoria hahmottamaan oman tulevaisuuden hiukan eri perspektiivistä kuin aikaisemmin. Tukihenkilöiden kautta nuoret ehkä saavat tunteen, että joku on aidosti läsnä heidän kanssaan ja että joku välittää, mitä hänelle tapahtuu. Yhtenä vaarana lienee se, että hankkeen ja tukihenkilötapaamisten jälkeen jotkut nuoret saattavat kokea elämässään jälleen yhden menetyksen. Futuuri-projektissa tukihenkilötoiminta pyritään kuitenkin lopettamaan vähitellen. Toisaalta voitaneen myös olettaa, että näin pitkä tukihenkilön ja nuoren välinen onnistunut suhde ei pääty kerralla, vaikka itse projekti päättyisikin.

Myönteistä on sekin, että nuoret pyritään ohjaamaan jatkossa takaisin normaalipalvelujen piiriin. Yksi syrjäytymistä edesauttava tekijähän on, että ihminen ohjautuu monenlaisten erityispalvelujen käyttäjäksi ja näin hän saa ikään kuin rekisterien kautta itselleen syrjäytyneen leiman. Futuuri-projektin nuorilla tämä leima lienee jo olemassa, mutta sitä pyritään takaisin normaalipalveluihin pyrkimällä häivyttämään. Oma kysymyksensä on, kuinka pitkälle normaalipalveluihin siirtyminen joidenkin nuorten kohdalla on enää mahdollista. Ehkä kuitenkin ainakin osan kohdalla tässä onnistutaan projektin aikana. Osan kohdalla onnistutaan ehkä myöhemmin, jos viranomaisien välistä yhteistyötä saadaan tehostettua ja siinä onnistutaan tukemaan nuorta kokonaisvaltaisesti.

Futuuri-projektin puitteissa tehtävän nuorten ja perheiden kokonaisvaltaisen tukemisen avulla voidaan nuorten syrjäytymistä ehkä ehkäistä laajemminkin. Tällaisen työn avulla

voidaan mahdollisesti ehkäistä projektinuorten nuorempien sisarusten syrjäytyskehitys ajoissa. Tehostettu ja kokonaisvaltainen perheiden kanssa työskentely edistänee jatkossa eri tahojen intensiivisemmän ja pitkäjänteisemmän yhteistyömuodon vakiintumista. Tämän on Futuuri-projektin yksi tavoite.

Projektiohjaajan rooli eri tahojen välisen yhteistyön koordinoijana korostuu Futuuri-projektissa. Projektin päätyttyä yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi nouseekin kuka, tai mikä taho, ottaa vastuun yhteistyön koordinoinnista jatkossa. Tämä kysymys nousee keskeiseksi projektin jälkeistä tilannetta mietittäessä. Jos tämä kysymys pystytään ratkaisemaan ja vastuuta onnistutaan jakamaan niin, että kunkin tapauksen kohdalla onnistutaan nimeämään joku taho ja työntekijä, joka ottaa vastuun kokonaisuudesta, ollaan jo pitkällä kokonaisvaltaisen yhteistyön kehittämisessä. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tunnistamiseen sekä tällaisten nuorten tilanteesta tiedottamiseen eri tahoille tultaneen jatkossa kiinnittämään enemmän huomiota. Projektin aikana saadut myönteiset kokemukset tukihenkilötoiminnasta tultaneen myös jatkossa huomioimaan ja tukihenkilöiden käyttöä lisätäneen paikkakunnalla käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Tukihenkilötoiminnan kautta on onnistuttu hyödyntämään kolmatta sektoria nuorten tukemistyössä.

Futuuri

Toimintamallissa on hyvää ja nuoren tilannetta auttavaa:

- nuoria pidetään itsessään voimavarana ja heidän mielipiteitään kuullaan; nuorelle tulee tunne, että häntä halutaan auttaa aidosti
- tukihenkilötoiminta täydentää hyvin palvelujärjestelmän aukkoja
- projektissa on mahdollisuus tehdä yksilöllistä työtä ja kokeilla uusia ideoita käytännössä
- pitkäjänteinen ja -aikainen nuorten tukeminen ja seuranta; näin on mahdollisuus varmistua siitä, että nuoret todella saavat tarvitsemansa tuen
- nuoret ovat projektin aikana pääsääntöisesti normaalipalvelujen käyttäjiä

Keskeisiä onnistumisia:

- yhteistyökumppaneiden ja vanhempien myönteinen asennoituminen
- yhteistyökumppanit kokevat saavansa tukea
- nuoria on ohjattu aktiivisesti ja riittävästi projektiin
- nuorten motivoiminen on onnistunut
- nuoret ovat halunneet tukihenkilön itselleen
- useimmat nuoret ovat edistyneet odotettua paremmin

Keskeisiä vahvuuksia:

- laaja yhteistyöverkosto, jossa selkeä työnjako ja tieto siitä, mitä kultakin odotetaan
- projektin käynnistämisvaiheessa käytetty dialogimenetelmä, jonka avulla kaikkien mielipiteet saatiin esille ja hanke nopeasti käyntiin
- yhteistyö olemassa olevan palvelujärjestelmän ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa

Merkittävimpiä hyviä käytäntöjä:

- liiallisen byrokratian välttäminen
- joustavuus, vastuunotto, akuuttiin tarpeeseen vastaaminen ja kokonaisuuden huomiointi sekä asiantuntijuuden hyödyntäminen
- tukihenkilöt ja heidän keskinäinen toimintansa
- nuorten tilanteiden jatkuva seuranta mahdollistaa nopean reagoimisen tilanteisiin

Keskeisiä kehittämisalueita:

- yksi työntekijä on liian vähän projektissa, jossa kehitetään uusia toimintatapoja
- vanhemmille tarvittaisiin oma työntekijä (perheen muiden lasten ongelmien ennaltaehkäisy)
- nuoren ja koko perheen asioiden kokonaisvaltainen hoitaminen

Ongelmia:

- toimijana projektitoimintaan tottumaton, nuori yhdistys; käynnistysvaiheessa jouduttiin lähtemään liikkeelle puitteiden ja työkäytäntöjen luomisesta
- valtakunnalliselta ohjaukselta ei saatu tarpeeksi täsmällistä tietoa siitä, kuinka yksittäisissä tapauksissa tulisi menetellä; projektissa tehtiin turhia virheitä

Tärkeimpiä oppeja:

- pitää oppia kysymään tarjolla olevat ohjeet tarkemmin.

6.7 Koonti kahdestatoista muusta projektista⁶

Seuraava koonti perustuu syksyllä 2002 toteutettuun kyselyyn projektien omista näkemyksistä. Kyselyn toteuttamisen aikoihin osa projekteista (Onnistuva Nuori, Ykköspesä, Sulubaa ja Tie Huomiseen) olivat ennättäneet olla toiminnassa lähes vuoden, muutamat (Came Along, Omalle Oksalle, Oppi, Itua Elämään, Paristo, Luotsi ja Per Son Trainers) noin puoli vuotta ja Elämän Syke -projekti muutaman kuukauden.

---

⁶ Koonti syksyn 2002 tilanteesta.

Projektin nimi	Onnistuva Nuori (Kaarina)
Hallinnollinen toteuttaja	Sosiaalitoimi
Kattavuus	Paikallinen
Nuorten valinta	Ryhmässä olevat nuoret ovat olleet kaikki ensisijaisesti vaila koulutus- ja työpaikkaa peruskoulun jälkeen. Osalla on ollut koulunkäyntivaikeuksia. Lisäksi useimmilla lastensuojelutausta ja moniongelmaisuuksia. Eniten nuoria tulee ryhmään lastensuojelun, koulun ja työvoimatoimiston kautta.
Tavoitteet	Nuoren elämönhallinnan parantaminen. Luodaan laaja ja toimiva yhteistyöverkosto nuoren tueksi. Tuetaan nuorta ammatinvalinnassa ja työkokeilussa. Tuetaan nuorta itsenäistymisessä. Autetaan nuorta löytämään ja kehittämään käytännöntaitoja. Pyritään saamaan ryhmä- ja yksilötoimintojen kautta nuorelle onnistumiskokemuksia arkipäiväisissä askareissa.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Edellä lueteltujen tavoitteiden saavuttamista ja niihin sisältyviä vaikutuksia nuoren kohdalla.
Yhteistyötahot	Kela, koulut, Nuorten Paja, sosiaalitoimisto, työvoimatoimisto, Kaarinan sosiaali- ja terveydenhuoltoalan oppilaitos, terveyskeskus, nuorisotoimi, paikalliset yritykset.
Täydentää palvelujärjestelmää	Virallinen palvelujärjestelmä ei pysty vastaamaan nuorelle tarjottaviin käytännöntaitoihin eikä aktiiviseen ja tiiviiseen ryhmätyöskentelyyn. Projektissa on mahdollisuus tavata ja keskustella vanhempien kanssa useammin kuin mihin virallinen taho pystyy. Projekti täydentää olemassa olevaa viranomaisverkostoa, ennen kaikkea lastensuojelun, sosiaalityön ja työvoimatoimiston palveluja antamalla henkilökohtaista aikaa sekä nuorelle että hänen vanhemmilleen.
Toimintamallissa keskeistä	Ryhmäytymis/ tutustumisleiri, terveydentilan ja toimintakyvyn arviot, toimintajaksot (yksilö ja ryhmä), ammatinvalinnan ohjaus, työkokeilujaksot, kouluarvosanojen korotus + tukiopeus, henkilökohtainen jatkosuunnitelma sekä vanhempien ryhmät.
Nuoren tilannetta auttaa	Yhteistyöverkosto on kattava. Myös nuori oppii tuntemaan eri toiminnot, koska alue kohtuullisen kokoinen ja yhteistoiminta sujuu. Projekti vastaa olemassa olevaan tarpeeseen. Ryhmä on pieni ja tiivis. Pystytään paneutumaan yksilöllisesti nuoren ongelmiin sekä puuttumaan pieniltäkin tuntuviin kysymyksiin. Pidetään yhteyttä vanhempiin.
Nuorten tukeminen	Ollaan tiiviisti tekemisissä nuorten kanssa päivittäin. Tuetaan, kannustetaan ja autetaan nuorta kaikissa elämän eri tilanteissa. Huomioidaan myös vanhemmat ja muut läheiset osana nuoren kuntoutusprosessia. Pidetään yhteyttä ja järjestetään sovittuja tapaamisia. Kontaktien määrä vaihtelee yksilöittäin. Osa tarvitsee viikoittaista yhteydenpitoa, osa pärjää huomattavasti vähemmällä.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Ohjaajien ammattitaito

Merkittävimmät hyvät käytännöt	Toimintamalli. Paneudutaan yksilöllisesti nuoren ongelmiin sekä puututaan pieniltäkin tuntuviin kysymyksiin. Yhteydet vanhempiin.
Kehittämisaalueet	Toistaiseksi ei ole tullut esille.
Ongelmat	Lainsäädännöstä johtuen kuntoutusrahan maksamistapa ei ole tarkoituksenmukainen projektin tavoitteisiin nähden.
Opit	Luovuutta pitää osata ja uskaltaa käyttää. Nuoren tapaaminen ja arviointi ennen projektia, jotta voidaan arvioida hänen sopivuutensa projektiin ja mahdollisesti jo muodostettuun ryhmään.

Projektin nimi	Luotsi (Salon seutu)
Hallinnollinen toteuttaja	Salon seudun mielenterveysseura ry
Kattavuus	Alueellinen
Nuorten valinta	Nuorella ja perheellä oma halu, motivaatio osallistua ja tulla mukaan toimintaan; tarvitaan ”tukihenkilö” nuoren tueksi ja luotsaamaan nuorta; muut tahot eivät pysty tai katsovat etteivät voi auttaa tai pysty ”jakautumaan” nuoren/ perheen tueksi; tarvitaan ihan jotain muuta mitä muut auttajatahot eivät pysty tarjoamaan.
Tavoitteet	Tavoittaa koulutuksesta ja työelämästä pois jääneet nuoret. Tarjota uusia vaihtoehtoja ja motivoida nuori osallistumaan toimintaan säännöllisesti. Toimia mahdollisimman hyvin eri auttamistahojen/ palvelutarjoajien kanssa, verkostoituminen. Saattaa nuori verkoston piiriin ja huolehtia siitä, että hän saa tarvitsemansa tuen. Kartoittaa nuoren/ perheen kokonaistilanne. Ohjata myös perhe tarvittaessa avun piiriin. Kartoittaa projektin tarpeellisuus toiminta-alueella. Yrittää muodostaa hyvin toimiva verkosto, joka jäisi toimimaan tulevaisuudessakin.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Nuorelle tulisi itselleen herätä halu muutokseen (oma motivaatio) Valmiuksien löytäminen ja niiden tukeminen positiivisen palautteen avulla Elämänhallinta ja päivärytmi Nuoren omien tavoitteiden tukeminen.
Yhteistyötahot	Kunnat: Salo, Halikko, Kuusjoki, Kiikala, Pertteli, Somero; kuntien sosiaali-, opetus-, nuoriso-, liikunta-, terveys- ja työvoimatoimi; Kela, A-klinikka, Halikon sairaala (nuorisopsykiatrinen osasto), nuorisopoliklinikka, kriisikeskus Etappi, Salon seudun sairaala.
Täydentää palvelujärjestelmää	Projekti täydentää virallisista palvelujärjestelmää toimimalla kentällä ja olemalla nuoren/ nuorten kanssa arkisin päiväsai-kaan. Uusien toimintatapojen keksiminen, innovatiivisuus; liikkuvuus, ei olla sidottuja toimistoon; joustavuus, ei olla sidottuja aikaan; voidaan mennä asiakkaan luo; yksilöllinen ohjaus ja tuki.

Toimintamallissa keskeistä	Toimintamallissa on keskeistä se, että eri tahot ohjaavat nuoren projektiin. Keskeistä on myös nuoren haastattelu ja perheen tapaaminen; nuoren motivointi, mukaan projektiin hyväksymisen ja alkutyöskentelyn jälkeen; tehdään kuntoutussuunnitelma yhdessä nuoren ja eri toimijatahojen kanssa; seurataan suunnitelman toteutumista; arviointi ja palaute sekä mahdolliset muutokset suunnitelmaan; paikalliset yhteistyötahot tuttuja.
Nuoren tilannetta auttavaa	Toimintamallissa on hyvää yksilöllisyys ja se, että siinä voidaan antaa tarpeeksi aikaa nuorelle; joustavuus ja nopeat muutokset mahdollisia; nuori mukana suunnittelemassa; ei tehdä valmiiksi. Nuoren tilannetta auttavaa ovat yksilölliset ratkaisut (ei valmista kaavaa); valmis verkosto; nuoren vahvuuksien kehittäminen; ollaan neutraaleja, ei leimata; kohdataan nuori hänen ehdoillaan.
Nuorten tukeminen	Yksilöllinen tuki ja huomioiminen. Onnistumisten kokemukset ja vahvuuksien esiin tuominen toiminnan kautta (toiminnalliset menetelmät); perheen tukeminen ja mukaan ottaminen toimintaan, jolloin voidaan työskennellä kokonaisvaltaisesti. Kuntoutusprosessin jälkeen tavataan nuoria ja heidän perheitään.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Yksilöllisyys ja nuoren kuunteleminen, liikkuvuus ja tavoitettavuus, joustavuus ajallisesti ja paikallisesti, seikkailutoiminta sekä toiminnalliset menetelmät.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Nuorelle aikaa nopeastikin, ei jonotusta (toistaiseksi), ei viranomaisleimaa, nuoren/ perheen kanssa yksilöllinen työskentely, palveluverkoston tuntemus.
Kehittämisaalueet	Ei paljon mahdollisuuksia iltapainotteiseen työhön, tätä puolta ei voida projektin osalta paljoa edes kehittää.
Ongelmat	Yhteistyötahot eivät ilmeisesti ole riittävästi osanneet projektia hyödyntää, koska nuoria ei ole tavoitettu tai ohjattu riittävästi toimintaan; tavoitteissa ollaan pahasti jäljessä toistaiseksi.
Opit	Alussa olisi pitänyt mainontaan ja tiedottamiseen uhrata riittävästi aikaa ja materiaalia, tiedottaminen ja sen tärkeys, uuden ”jutun” läpivieminen kestää oman aikansa, mikä on opettanut sietämään keskeneräisyyttä.

Projektin nimi	Itua Elämään (Pori)
Hallinnollinen toteuttaja	Keski-Porin seurakunta
Kattavuus	Paikallinen
Nuorten valinta	Yhteistyössä opettajien, kuraattorin, sosiaalityöntekijän, vanhempien ja projektityöntekijöiden kautta nuoret valikoituvat projektiin. Nuoren oma halu lähteä mukaan on ratkaiseva tekijä. Mukaan lähteneillä nuorilla on muun muassa pulmia koulunkäynnissä ja perhetaustassa, näköalattomuus tulevaisuuden suhteen, kaoottisuus nuoren elämässä.
Tavoitteet	Osallistaminen, annetaan nuorelle kokemuksia onnistumisesta ja yhteistyöstä. Arkielämän hallinta ja nuoren tunne oman elämänsä hallinnasta. Itsenäistymisen tukeminen. Tietoisuuden lisääminen sekä itsestä että elämismailmasta. Kehitetään ammatillisia toimintavalmiuksia nuoren kuntoutukseen. Luodaan toimiva yhteistyömalli eri toimijoiden kesken. Yhteiskunnan rakenteisiin vaikuttaminen.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Passiivisesta oleilusta → aktiiviseen toimintaan, osallistumiseen niin koulu- kuin vapaa-aikanakin mielekkääseen toimintaan. Nuoren sosiaalisen verkoston aktivoituminen → nuori löytää turvalliset läsnä olevat aikuiset, jotka luonnollisella tavalla ovat nuoren tukena arjessa. Nuoren koulumenestys paranee → nuorelle syntyy perusta jatko-opintomahdollisuuksille.
Yhteistyötahot	Pohjois-Porin yläaste, Kallelan koulu, Kela, sosiaalitoimi (lastensuojelu, toimeentulotuki), lähiötyö, vapaa-aika- ja nuorisotoimi, Porkkanan Pesä-projekti, yhteistyötoimisto, toisen asteen oppilaitokset, pajakoulu, nuorisopsykiatrisen poliklinikan, perhesuunnitteluneuvola, DIAK, SAMK, Pedconsos Oy.
Täydentää palvelujärjestelmää	Projekti tukee tiiviisti nuoren henkilökohtaista arkea niin koulun kuin myös vapaa-ajan vieton suhteen. Peruskoulun käyneille nuorille, jotka ovat vaarassa keskeyttää tai ovat keskeyttäneet jatko-opintonsa, ei ole olemassa tukea koulun ja vapaa-ajan välillä. Tätä tukea projekti tarjoaa. Lisäksi projektissa karotetaan jokaisen nuoren kohdalta esim. väkivallan kokemista, mitä virallinen palvelujärjestelmä ei systemaattisesti tee. Tietoisuus väkivallan kokemisesta suuntaa työtä nuorten parissa. Eriyistä on toimiminen ns. ”harmaalla alueella” -> koulu - vapaa-aika, peruskoulu - toinen aste. Toimiminen tällä alueella on ainutlaatuisia ja itse asiassa projektin toiminta on avannut nuorten tilanteet yleisempään tietoisuuteen (myös viranomaisen). Vasta nyt havahdutaan tämän ikäryhmän ongelmiin -> tietoisuus lisääntyy.
Toimintamallissa keskeistä	Keskeiset toimintaperiaatteet nousevat sosiaalipedagogisesta lähestymistavasta. Tärkeää on osallistujakeskeinen ja -lähtöinen työ, nuoren halu sitoutua kuntoutukseen vapaaehtoisesti. Tärkeää on läsnäolo ja työntekijän tavoitettavuus.

	Kumppanuuden ja tasavertaisuuden periaatteita tavoitellaan. Työssä korostuu toiminnallisuus niin yksilökohtaisessa työssä kuin myös pyrkimyksessä yhteisöllisyyteen sekä vuorovaikutuksellisuus. Molemminpuolisen luottamuksen rakentamiseen käytetään aikaa. Työ on jatkuvaa tarpeiden tutkimista, tunnistamista ja tarkistamista, nuorten herättelemistä, motivointia ja mahdollistamista sekä osallistumista.
Nuoren tilannetta auttavaa	Malli perustuu nuoren omaan haluun ja tarpeeseen ja on siksi hyvä ja toimiva. Projektissa uskotaan siihen, että nuori/ perhe itse tietää mitä tarvitsee. Tämä puolestaan luo uskoa tilanteen selvittämiseen ja motivoi muutokseen. Projektissa on mahdollisuus nopeaan reagointiin, kun on tarve muuttaa suunnitelmia. Pitkäjänteinen toiminta, sosiaalipedagogisen teoriapohjan antama raami toiminnalle, itseapuun auttaminen mahdollistavat muutoksen nuoren/ perheen tilanteessa myös projektin päättymisen jälkeen. Kokemus omaan elämäntilanteeseen vaikuttamisen mahdollisuudesta kantaa myös tulevaisuuteen.
Nuorten tukeminen	Nuorelle laaditaan henkilökohtainen kuntoutussuunnitelma. Nuorta tuetaan henkilökohtaisen tukityön kautta sekä vertaisryhmätoiminnalla. Nuorta innostetaan harrastuksen hankintaan ja järjestetään toimintailtoja vanhemmille. Esim. koulunkäyntiä tuetaan läksypiiritoiminnan kautta. Piiriin osallistuminen edellyttää sopimuksen tekemistä koulun ja projektin kanssa. Sopimuksessa nuori sitoutuu käymään läksypiirissä joka kerta, minkä opettaja huomioi antaessaan arvosanaa. Läksypiirissä vaihdetaan kuulumisia ja tehdään välipala muun muassa koulun ruuan tähteitä hyödyntäen. Harrastustoiminnan kautta nuori on mukana toiminnassa vielä kuntoutusprosessin päättyäkin.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Sosiaalipedagogisesta teoriasta nousevat toiminnalliset menetelmät, työntekijöiden pysyminen samoina, tiivis rinnalla kuluminen nuoren ja perheen arjessa.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Läksypiiritoiminta, perhetapaamiset, yksilöllinen tukityö nuoren kanssa.
Kehittämisaalueet	Verkoston toimivuuden lisääminen, menetelmät toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen ehkäisemiseksi.
Ongelmat	Jatkohoitoaikat esim. masennuksesta kärsivälle nuorelle puuttuvat tai ovat yksipuolisia. Avoimet ”matalan kynnyksen” paikat puuttuvat Porista. Aikapula → nuori vaatii aikuiselta paljon aikaa ja läsnäoloa. Vielä selkeämmin olisi pitänyt määrittää kunkin toimijan rooli projektissa.
Opit	Eri toimijoiden neuvottomuus/ kyvyttömyys toimia haasteellisten nuorten kanssa → ei hoitopaikkoja, koulutuspaikkoja, työpaikkoja nuorille, joille sitoutuminen ”normaaliin malliin” tuottaa pulmia, koulutuksen merkitys varhaisessa puuttumisessa.

Projektin nimi	Tie Huomiseen (useita Nivala-Haapajärven alueen kuntia)
Hallinnollinen toteuttaja	Kelan Nivala-Haapajärven vakuutuspiiri
Kattavuus	Alueellinen
Nuorten valinta	Säännölliset selittämättömät poissaolot koulusta tai keskeytys/nuori on jättänyt kokonaan hakematta opiskelemaan esim. peruskoulun jälkeen. Lisäksi ongelmia muilla elämäalueilla.
Tavoitteet	Mahdollisimman varhainen puuttuminen Ennaltaehkäisy Yleisen problematiikan selvittely (ODL) Koulutukseen ohjaus Itsenäistyminen ja kodista irtaantuminen Yksilöllinen ohjaaminen ja tukeminen
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Koulutus ja ammatillisuus selkiintyy. Suunnan löytyminen eli ongelmiin puuttuminen ja niiden selvittely sekä tarvittavien tukipalvelujen järjestäminen ja koordinointi. Tavoitteena saada nuori sisäistämään ja ymmärtämään ongelmat ja sen myötä selviytymään niistä. Elämönhallinnan taidot.
Yhteistyötahot	Kuusi kuntaa ja niissä pääasiassa yläasteet, toisen asteen oppilaitokset, nuorisotoimi, sosiaalitoimi, perheneuvola, mielenterveystoimisto, A-klinikka, yrityksiä, seurakunta, terveydenhuolto, työvoimatoimisto, Kela, Oulun Diakoniasalaitoksen kuntotalo.
Täydentää palvelujärjestelmää	Projekti täydentää virallista palvelujärjestelmää riittävän varhaisella interventiolla ja tehokkaalla seulonnalla. Virallisessa palvelujärjestelmässä painopiste on enemmän korjauksissa ja hoidollisissa toimenpiteissä kuin ennaltaehkäiseivissä. Virallisella palvelujärjestelmällä ei ole myöskään riittävästi mahdollisuuksia yksilölliseen tukemiseen. Asioihin ei pystytä tarttumaan akuutisti koska esim. palveluiden ajanvaraukset menevät usein pitkälle. Projektissa on erityistä suhteessa viralliseen palvelujärjestelmään alueellisuus ja yksilöllisyys. Toiminta perustuu kuntatason työhön eikä ainoastaan projektityöntekijän työpanokseen. Projektissa toiminta ajoittuu juuri kriittisimpään kohtaan nuoren elämässä ja projekti on yhteinen työväline kouluille, oppilaitoksille, sosiaalitoimelle ym.
Toimintamallissa keskeistä	Riittävän varhainen puuttuminen ja seulonta käytännön tasolla. Tavoitteena alueellinen verkostomalli, joka mahdollistaa toiminnan myös pienissä kunnissa. Käytännön toiminta tapahtuu kunnissa ja projektityöntekijä informoi ja koordinoi toimintaa kuntien välillä. Käytännön toiminta ja kuntoutussuunnitelmat rakennetaan omassa kunnassa nuorelle

	yksilöllisesti kunnan palvelurakenne huomioiden ja pyritään myös toteuttamaan siellä. ODL mahdollistaa ja turvaa samantasoiset tutkimusmahdollisuudet kaikille nuorille kotikunnasta riippumatta.
Nuoren tilannetta auttavaa	<p>Projektissa on hyvää se, että se on toteuttamiskelpoinen myös maaseudulla. Esimerkiksi pajaluontoista toimintaa ei ole mahdollista toteuttaa pienissä kunnissa, joissa tarve ei ole niin suuri että omaa pajaa olisi mahdollista ylläpitää. Pajojen keskittäminen isompiin kuntiin taas syrji maaseudun nuoria entisestään, koska päivittäiset välimatkat muodostuvat pitkiksi. Ja kun jo nyt yksi merkittävä maaseudulla erityisesti näkyvä syrjäytymismuoto on eristäytyminen kotiin ja yhteiskunnan ulkopuolelle jättäytyminen, välimatka vain ruokkisi syrjäytymisongelmaa entisestään. Siksi palvelut on pyrittävä rakentamaan toimiviksi myös haja-asutusalueille.</p> <p>Nuoren tilannetta auttavaa on se, että suunnitelma tehdään yksilöllisesti jokaisen nuoren tarpeista ja toimintojen toteutumismahdollisuuksista lähtien.</p>
Nuorten tukeminen	<p>Suunnitelmaan kirjataan koulutuksen ja kokonaiselämäntilanteen tavoitteet. Jokaisella nuorella on oma yhteyshenkilö, säännölliset tapaamiset ja ohjaus, tarvittaessa ODL:n tutkimusjaksot, ammatinvalinnan ohjaus, tukihenkilö, erilaisten terapia- ja mielenterveyspalvelujen koordinointi.</p> <p>Nuoren aloittaessa opinnot suunnitelmaa jatketaan vielä aluksi koulutuksen aikana ja pidetään yhteyttä oppilaitokseen. Suunnitelmat ja mahdolliset lausunnot jäävät sekä nuorelle että tarvittaessa yhteistyötahoille ja tarvittaessa edistymistä voidaan seurata edelleen esim. kunnan ja oppilaitoksen kanssa.</p>
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Yksilöllisyys
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Suunnitelmien yksilöllisyys esimerkiksi nuoren tarvitsemaksi ajaksi. Henkilökohtainen yhteyshenkilö omassa kunnassa. Yhteistyö ODL:n kanssa. Yhteistyö kuntien yhteyshenkilöiden välillä (säännölliset kokoontumiset). Tiedonkulku koulujen, sosiaalitoimen ja oppilaitosten välillä. Yritysten kanssa tehty yhteistyö.
Kehittämisaalueet	Tiettyjen toimintojen pitäminen yhdenmukaisena kuudessa kunnassa. Tiedottaminen kuntien eri toimijoiden välillä.
Ongelmat	Sosiaaliturvan yhteensovittaminen. Seulonnan kehittäminen toimivaksi käytännön tasolla niin, että kaikkialla osattaisiin informoida nuoria ja laittaa rohkeasti asiat eteenpäin. Työmäärä kuntien peruspalveluissa valtava, resurssien puutteen vuoksi asiat voivat jäädä odottamaan ja siksi viivästyä.

Opit	Riittävä kaukokatseisuus verkostotyössä. Ajankäyttö: mitä enemmän halutaan tuloksia, sitä enemmän yksittäinen nuori tarvitsee ohjausta ja aikaa. Ilman nuoren omaa sitoutumista ja halua kehittyä asioiden työstäminen on todella vaikeaa. Myös vanhempien tuki tärkeää.
------	--

Projektin nimi	Per Son Trainers (Karstula ja Saarijärvi)
Hallinnollinen toteuttaja	Karstulan ja Saarijärven kunnat
Kattavuus	Alueellinen
Nuorten valinta	Tiimipalaverissa eri asiantuntijatahot tekevät esityksiä projektiin mukaan otettavista nuorista. Tarkoituksena on valita ne nuoret, joilla kuntoutustarve ja siitä saatava hyöty on mahdollisimman suuri. Projektiin otetaan nuoria, joilla on selkiytymätön elämäntilanne, ongelmia opinnoissa, selkiytymätön ammattiura ja vaikeuksia elämänhallinnassa.
Tavoitteet	Pitkäjänteisen kuntoutussuunnitelman avulla parannetaan nuoren elämänhallintaa ja elämisen laatua. Autetaan/ tuetaan nuorta löytämään koulutuspolku ja tie työelämään, tuetaan ammatinvalintaa ja kouluttautumista. Tuetaan nuorta ja hänen perhettään yksilöllisen sosiaalityön, tukiverkon ja erillisten kuntouttavien toimenpiteiden avulla. Syrjäytymisen ehkäisy. Yhteistyöverkoston kehittäminen toimivaksi ja laajaksi. Uusien yhteistyömahdollisuuksien kehittäminen/ löytäminen. Karstulan ja Saarijärven välisen yhteistyön ja toimivan mallin kehittäminen.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Kokonaisvaltaista omasta elämästä vastuun ottamista, oman koulutusuran selkiyttämistä, omien vahvuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä, vapaa-ajan harrastusten lisäämistä ja monipuolistamista.
Yhteistyötahot	Sosiaalitoimi, Kela, vapaa-aikatoimi, koulutoimi, työvoimatoimi, Suomenselän Sateenkaarisäätiö, seurakunta, yhdistyksiä ja ammatilliset oppilaitokset.
Täydentää palvelujärjestelmää	Projektissa pystytään kokonaisvaltaiseen nuoren elämäntilanteen huomioimiseen. Virallisessa palvelujärjestelmässä sen sijaan tehdään usein päällekkäistä työtä, eivätkä eri tahot tiedä toistensa tekemisistä. Projektissa otetaan huomioon nuoren mielipiteet. Projektin täydentää virallista palvelujärjestelmää siten, että se muodostaa yhteistyölinkin viranomaisten ja nuorten välille. Projektin toiminnassa on mahdollista joustavuus (esim. muutama peruskoululainen on voinut opiskella muutamia aineista kuntoutusohjaajan tuella, jolloin hän on saanut henkilökohtaista tukea ja toimintaan on liitetty seuranta).

Toimintamallissa keskeistä	Kuntoutussuunnitelma sisältää kattavasti nuorta koskevat tiedot ja toimii ”työväliseenä”, jota päivitetään jatkuvasti. Opiskelijat pyritään pysyttämään opinahjossaan, muille suunnitellaan ammattiuraa työharjoittelulla, ammatinvalintatesteillä ja päättötodistuksen arvosanoja korottamalla sekä ammatillisia opintoja tukemalla. Tiivis yhteistyö eri tahojen kanssa. Kokonaisvaltaisen elämäntilanteen tukeminen.
Nuoren tilannetta auttavaa	Toimintamallissa on hyvää joustavuus, nuoren lähtökohtien huomioiminen ja voimavarojen hyväksikäyttö sekä valmius yhteistyöhön. Hyvää on myös se, että ”emme ole ’kankea’ viranomainen”. Nuoren tilannetta auttavaa on luottamuksellinen suhde nuoriin sekä kokonaisvaltainen suhde nuoren asioihin/ ongelmiin.
Nuorten tukeminen	Tarjotaan tietoa eri vaihtoehtoista ja ohjataan tarvittavan asiantuntija-avun luo, henkilökohtaiset keskustelut ja tapaamiset sekä siihen liittyvä jatkuvuus ja seuranta. Yhteistyö eri tahojen kanssa muodostaa nuorille tukiverkoston. Kuntoutusprosessin jälkeen järjestetään jatkoseuranta, jossa nuoreen ollaan säännöllisesti yhteydessä. (Toisaalta rajanveto kuntoutusprosessin loppumisesta on vaikeaa (esim. kuntoutusrahaa maksaminen yms.). Esimerkiksi Saarijärvellä ei ole asetettu aikarajaa kuntoutuksen kestolle. Karstulassa jakso kestää yhdeksän kuukautta.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Yhteistyö eri viranomaisten kanssa, pitkäaikainen yhteistyö nuorten kanssa.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Viiden päivän ”internaattikurssi”, jossa nuori on poissa tavanomaisesta ympyröistä. Muita hyviä käytäntöjä ovat toiminnalliset menetelmät omien vahvuuksien löytämisessä, tiivis yhteistyö sekä pitkäjänteisyys nuoren kanssa toimittaessa.
Kehittämisaalueet	Vapaa-ajan harrastuneisuuden lisääminen, jossa tarkoitus on hyvä, mutta käytäntö ontuu vielä. Nuorten matkajärjestelyt (välimatkat pitkiä, julkinen liikenne surkeaa, Kelan säädökset kankeita).
Ongelmat	Kuntoutusrahan suhteuttaminen muihin etuuksiin eli voiko/kannattaako kuntoutusrahaa saada, Kelan matkakorvausmenettely sekä ongelmat koulun toimintatapojen kanssa.
Opit	Tarkista Kelalta kaikki moneen kertaan ja etukäteen kuntoutusrahan suhteen, pitkämielisyyttä ja kärsivällisyyttä koulun kanssa, sovitut asiat eivät välttämättä pidäkään paikkansa.

Projektin nimi	Oppi (Keski-Pohjanmaa)
Hallinnollinen toteuttaja	Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymä
Kattavuus	Alueellinen
Nuorten valinta	Nuorella on ollut vaikeuksia peruskoulussa. Vaikeudet ovat ilmenneet monella elämänhallinnan alueella (sosiaalisia ongelmia, oppimisvaikeuksia, terveydellisiä ongelmia). Nuorella ei ole kuitenkaan sellaisia terveydellisiä vaikeuksia, joiden perusteella hän olisi oikeutettu jo olemassa oleviin lääkinnällisen kuntoutuksen palveluihin. Nuorten valinnassa hyödynnetään olemassa olevia toimintarakenteita. Peruskoulun oppilashuoltoryhmät ovat avainroolissa nuorten projektiin ohjautumassa. Kevään 2002 aikana seulottiin kolmestatoista oppilashuoltoryhmistä projektiin ohjattavat nuoret, joista ensimmäiseen kuntoutusryhmään valittiin 13 nuorta. Kevään 2003 aikana valitaan loput projektiin mukaan pääsevät nuoret. Projektiin valitaan yhteensä 30 nuorta Keski-Pohjanmaalta.
Tavoitteet	Nuoren polku johtaa pääsääntöisesti ammatilliseen koulutukseen. Koulutuksessa pyritään ottamaan huomioon nuorten yksilölliset tarpeet ja räätälöimään se tarpeen vaatiessa. Nuoren yksilöohjaus käynnistyy jo peruskoulun viimeisellä luokalla ja se jatkuu projektitoiminnan ajan. Yksilöllisen ohjauksen lisäksi projektin puitteissa toteutetaan tarpeen vaatiessa tiivistettyä perhetyötä. Nuorelle tehdään kuntoutustutkimukset, joiden perustella rakennetaan alustava yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Lisäksi psykologisia tutkimuksia apuna käyttäen kartoitetaan nuorten voimavaroja. Myös mahdollisuus osallistua työ- tai koulutuskokeiluun esim. työpajatyypisessä työympäristössä kartoitetaan. Näin rinnalla kulkija voi reagoida nopeasti nuoren elämässä tapahtuviin muutoksiin ja sen pohjalta voidaan rakentaa perusteellinen, elävä kuntoutussuunnitelma. Ryhmätoimintaa (psykologin vetämää ohjaavaa koulutusta) toteutetaan jaksotetusti, Kesällä ennen koulun alkua ja ensimmäisen lukuvuoden jälkeen yhteensä kolme viikkoa. Nuorta ohjataan aktiivisesti terveyttä ja hyvinvointia tukevien vapaa-ajan harrastustoimintaan.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Motivaation löytäminen, ammattialan löytäminen, ammatilliseen koulutukseen sitouttamisen edistäminen, mahdollisten oppimisvaikeuksien, psyykkisten vaikeuksien kartoittamisen jälkeen nuoren elämänhallinnan taitojen lisääminen. Panostamalla nuorten vapaa-ajantoimintaan saadaan lisää sosiaalisia kontakteja.
Yhteistyötahot	Peruskoulut, toisen asteen ammatilliset koulut, nuorisotoimi, Kela, sosiaalivirastot, nuorisopoliklinikka, Pietarsaaren työkliniikka, kuntoutustutkimusyksikkö, Hasna-nuorisotalo, Villa Elba.

<p>Täydentää palvelujärjestelmää</p>	<p>Projekti täydentää virallista palvelujärjestelmää siten, että nuoren yksilöohjaus käynnistyy jo peruskoulun viimeisellä luokalla ja se jatkuu koko projektitoiminnan ajan. Virallisessa palvelujärjestelmässä eri asteiden välillä tapahtuvaan ohjaukseen ei yleensä ole riittävästi resursseja. Projektissa nuorille tarjotaan ammatinvalintaa, opiskelutaitoja sekä urasuunnittelua kehittävää ja ohjaavaa koulutusta, mitä ei virallisen palvelujärjestelmän piirissä ole mahdollista tarjota 15–16-vuotiaille. Lisäksi nuorille tarjotaan elämänhallintaa ja jaksamista tukevaa seikkailu- ja elämystoimintaa, internaattimuotoisesti toteutettu kolmipäiväinen leiri. Peruskoulun päättäneille ja ammatinvalinnassa kipuileville nuorille projekti tarjoaa myös ohjattua koulutus- ja työkokeilua (keskimäärin 1kk resurssi mukana oleville nuorille). Kuntoutussuunnitelmat ja -tutkimukset ovat mahdollisia kaikille projektissa mukana oleville nuorille. Tämä nähdään suureksi voimavaraksi, joka mahdollistaa opiskelua tukevan Hojksin rakentamisen opiskelijan vahvuuksien varaan, myös oppimisen esteiden huomioon ottamisen ja tukiresurssien keskittämisen tarkemmin. Virallisessa palvelujärjestelmässä ei ole riittävästi resursseja peruskoulussa kipuavien nuorten psykologisiin tutkimuksiin. Projektin etuna suhteessa viralliseen palvelujärjestelmään on se, että siinä on mahdollisuus nähdä nuoren kokonaistilanne. Projektissa myös kuljetaan nuoren rinnalla.</p> <p>Nuoren tilannetta tukee myös rinnalla kulkeminen. Projekti toimii toisen asteen oppilaitoksissa, mikä mahdollistaa sen, että yksittäisen nuoren tilanteeseen on käytössä enemmän resursseja kuin normaalissa oppilashuollossa. (Usein tuhannen opiskelijan joukosta opiskelijahuoltohenkilöstö joutuu seulomaan tuen tarpeessa olevat nuoret.)</p>
<p>Toimintamallissa keskeistä</p>	<p>Toimintamallista keskeistä ovat nuoren kokonaisvaltaiseen tukemiseen tähtäävät tavoitteet. Kuntoutuksen aikana nuorelle annetaan mahdollisuus voimavarojen hyödyntämiseen ja onnistumisen kokemuksiin. Jokaiselle nuorelle tehdään yksilöllisesti räätälöity kuntoutussuunnitelma. Nuoret valitaan pääsääntöisesti peruskouluista toiselle asteelle siirtävistä nuorista. Nuorella on vaikeuksia suorittaa opintojaan loppuun tai hän on jo keskeyttänyt opintonsa; nuorella on ongelmia monella elämänhallinnan alueella (sosiaalisia ongelmia, oppimisvaikeuksia, terveydellisiä ongelmia); nuorella ei ole sellaisia terveydellisiä vaikeuksia, joiden perusteella hän olisi oikeutettu jo olemassa oleviin lääkinnällisen kuntoutuksen palveluihin; nuorten valinnassa hyödynnetään olemassa olevia toimintarakenteita. Peruskoulun oppilashuoltoryhmät ovat avainroolissa nuorten projektiin ohjautumassa. Nuorille järjestettiin kesällä ohjaavaa koulutusta sekä seikkailuleiri. Koulun alettua kuntoutustutkimuksia ja räätälöityjä koulutusratkaisuja, vapaa-aikatoimintaa ja rinnalla kulkua sekä myöhemmin jatkopolkuihin ohjaamista.</p>

Nuoren tilannetta auttavaa	<p>Toimintamallissa on hyvää rinnalla kulkeminen, saattaen vaihteen –järjestelmä, vahva koulutuksellinen ote, räätälöidyt ratkaisut, ohjaava koulutus, leirit ennen koulujen alkua, kuntoutustutkimusten tulosten soveltaminen kouluorganisaation sisällä.</p> <p>Nuoren tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että hänellä on mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen sekä monipuoliseen arviointiin ja tukeen.</p>
Nuorten tukeminen	<p>Kuntoutusprosessin aikana nuoria tuetaan koulutuksella, kuntoutustutkimuksilla, vapaa-ajanohjauksella, ohjaavalla koulutuksella, leireillä ja rinnalla kulkemalla.</p> <p>Nuoren kuntoutuspolku kestää pidempään kuin projektiajan. Projektin tavoitteena on kuitenkin intensiivisen työskentelyn avulla palauttaa nuori syrjäytymispolulta selviytymisen poluille. Projektitoimintaan osallistuvat henkilöt voivat jatkaa nuoren tukena myös projektin päätyttyä osana normaalitoimintaansa, he vastaavat nuoren kuntoutuksen seurannasta projektin päätyttyä. Systemaattista seurantaa projektinuoista tehdään puolen vuoden välein, vähintään kaksi vuotta projektin päättymisestä. Tarvittaessa seurantaa jatketaan pidempään. Erityistä huomiota kiinnitetään projektin aikana siihen, että nämä nuoret kiinnittyvät projektin kuluessa opiskeluun ja pystyvät hankkimaan itselleen ammatin. Mikäli nuorten elämäntilanne ja kunto ei riitä tuesta huolimatta, heidät ohjataan lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin, yli 17-vuotiailla on myös mahdollisuus osallistua tämän projektin päätyttyä Sisua siipiin -projektiin (ESR-projekti vammais- ja koulutettujen työllistämiseksi) tai Avotyö- ja Työkaveriprojekteihin (RAY:n rahoittama projekti mielenterveyskuntoutujien työllistämiseksi tuetun työn keinoin). Tärkeän turvaverkon muodostaa jatkossa myös työttömien nuorten työpajatoiminta.</p>
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Koulutukselliset ratkaisut, kuntoutustutkimukset, saattaen vaihteen -järjestelmä, rinnalla kulkeminen.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Saattaen vaihto, koulutukselliset ratkaisut (räätälöidyt, työvaltaiset), pitkäjänteinen yksilöohjaus, rinnalla kulkijat, perhe-työ, kuntoutussuunnitelmat, kuntoutustutkimukset, työkokeilu, kuntoutustoiminta, ryhmätoiminta, ammatilliset pajat, vapaa-aikatoiminta, seuranta ja jatkopolut.
Kehittämisaalueet	Opiskelijan/ nuoren motivoiminen vapaa-ajanharrasteisiin on ollut hieman vaikeaa.
Ongelmat	Pienet asiat ongelmana. (Esim. nuori menee kahdeksi viikoksi kuntoutustutkimuksiin, kustannukset matkoista esim. 178 euroa tuolta ajalta. Kela ei niitä korvaa. Motivointi haasteellista muutenkin. Perhe ei ole sosiaalitoimen asiakas.)

Opit	Pitkäjänteisyys tärkeää nuorten kanssa toimittaessa, vaikka aluksi asiat eivät tunnu etenevän, tapahtuu kuitenkin pientä positiivista muutosta. Moniammatillinen, säännöllisesti koontuva verkosto on tärkeä väline työskenneltäessä nuorten kanssa, joilla on moninaisia ongelmia. Toisen asteen koulutuksen räätälöidyt ratkaisut, pienryhmät sekä riittävä opiskelija-huollollinen tuki voivat mahdollistaa moniongelmaisten nuorten kouluttamisen.
------	--

Projektin nimi	Omale Oksalle (Lapinlahti)
Hallinnollinen toteuttaja	Lapinlahden kunta
Kattavuus	Paikallinen
Nuorten valinta	Nuorella on huono koulumenestys. Nuorella on paljon pois-saoloja koulusta ja uhkana on, että nuori jää ilman peruskoulun päästötodistusta. Nuorella on muuta sosiaalista syrjäytymistä, päihteiden käyttöä ja mahdollisesti vaikeat koti-olot. Nuoren valinnan tekee koulun oppilashuoltoryhmä.
Tavoitteet	Saada nuoret käymään peruskoulunsa loppuun, päättötodistuksen saaminen. Nuori hakeutuu ammatilliseen koulutukseen. Nuori saadaan jatkamaan jo aloittamaansa ammatillista koulutusta. Elämänhallinnan tukeminen. Sosiaalisten taitojen tukeminen. Nuoren aktivoiminen ja aktiivisuuden suuntaaminen oikealla tavalla.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Nuori sitoutuisi projektiin ja kävisi säännöllisesti koulua. Säännöllinen päivärytmi, elämänhallinnalliset kysymykset (vapaa-ajan vietto yms.).
Yhteistyötahot	Kela, työvoimatoimisto, alueen ammatilliset oppilaitokset, Lapinlahden kunnan sosiaalitoimi, nuorisotoimi, poliisi, lukipalvelukeskus PEKU, kuntoutuspalvelukeskus KAP-RAKKA, Portaanpään kristillinen kansanopisto, 10-luokka, paikkakunnalla toimivat muut projektit, seurakunta.
Täydentää palvelujärjestelmää	Projektin tukee virallista palvelujärjestelmää paremmin nuorten kasvua aikuisuuteen, antaa nuorelle aikaa ja on läsnä. Projektin tukee myös vanhempia heidän kasvatustyössään. Projektityöntekijä on myös helposti tavoitettavissa. Yhteistyö on kiinteää ja luontevaa. Lisäksi toimenpiteet ovat joustavia. Projektin seuraa kiinteästi nuoren siirtymistä koulu-muodosta toiseen (peruskoulusta ammattikouluun).
Toimintamallissa keskeistä	Oppilaat ovat mukana omassa ryhmässään mahdollisimman paljon. Projektityöntekijä on mukana oppitunneilla tai nuorin. ”tukiopetuksessa” projektityöntekijällä. Toimintamallissa on mahdollisuus rakentaa oma yksilöllinen mallinsa jokaiselle nuorelle. Projektityöntekijä on muutenkin läsnä

	nuorten elämässä kuin vain koulutyön puitteissa (esimerkiksi kesätyö). Keskeistä toimintamallissa on myös tiivis yhteistyö vanhempien kanssa. Lisäksi projektityöntekijä toimii joustavasti tarpeen mukaan ja yksilölliset suunnitelmat ovat muunneltavissa.
Nuoren tilannetta auttavaa	Toimintamallissa on hyvää nopea ja joustava puuttuminen nuoren tilanteeseen sekä yksilöllisyys. Nuoren tilannetta auttaa nopea puuttuminen hänen tilanteeseensa. Näin nuoren tilanne ei pääse kehittymään liian pitkälle. Nuoren tilannetta auttaa myös se, että yksi työntekijä ottaa päävastuun nuoren asioiden hoitamisesta, kuitenkin yhteistyössä muiden kanssa. Nuoren tilannetta auttaa myös se, että hänelle pyritään järjestämään jatko ammatilliseen koulutukseen.
Nuorten tukeminen	Kuntoutusprosessin aikana nuori saa yksilöllistä ohjausta ja jokaiselle nuorelle laaditaan oma suunnitelma, jolla pyritään tukemaan nuorta opintojen etenemisessä ja ammatinvalinnan suunnittelussa. Nuorta tuetaan myös elämänhallinnassa. Kuntoutusprosessin jälkeistä aikaa silmälläpitäen nuorelle annetaan yksilöllistä ohjausta ja jokaiselle nuorelle laaditaan oma suunnitelma, jolla pyritään tukemaan häntä opintojen etenemisessä ja ammatinvalinnan suunnittelussa sekä tukemaan elämänhallinnassa. Yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa. Nuoren edistymistä myös seurataan.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Yhteistyö eri tahojen kesken. Yksilölliset ja joustavat toimenpiteet.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Projektityöntekijän tavoitettavuus, nopea puuttuminen, joustavuus. Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa. ”Matalan kynnyksen” paikka, nuorten helppo lähestyä. Yhteistyö muiden nuorten kanssa toimivien tahojen välillä.
Kehittämisaalueet	Lukujärjestysteknisesti hankala saada nuoret kokoon niin, ettei poissaoloja tulisi. Opettajien asenteet, yhteistyö opettajien kanssa, muun muassa oppimateriaalin toimittamisessa on ollut hankaluuksia.
Ongelmat	Suuret odotukset projektin onnistumisen suhteen, joihin vastaaminen on vaikeaa lyhyellä aikavälillä. Käytännön työn muovautuminen, uutta aloitettaessa toimintamallit muovautuvat vähitellen käytännön työn myötä. Valmista mallia ei ole. Asenteet, eritoten opettajien kielteiset asenteet.
Opit	Koko ryhmän kanssa toimiminen on vaikeaa, tarvitaan yksilölliset ohjelmat nuorille. Projektityöntekijä on yksin työssään, tarvitaan ehdottomasti työnohjausta työntekijän jakamisen turvaamiseksi.

Projektin nimi	Elämän Syke (Lahti)
Hallinnollinen toteuttaja	Pääjärven kuntayhtymä
Kattavuus	Alueellinen
Nuorten valinta	Nuori on 15–17-vuotias peruskoulunsa keskeyttäneet ja todella heikoilla arvosanoilla koulunsa läpäissyt. Kuntoutusohjelmien ja erityisopettajien välinein hyväksytään nuori projektiin.
Tavoitteet	<p>Saadaan nuori motivoituneeksi omasta elämästään. Nuori saa suoritettua peruskoulun sellaisin arvosanoin, joiden avulla hänellä on mahdollisuus jatko-opintoihin. Nuori löytää sopivan koulutusammatin ja työllistyy. Nuori integroituu yhteiskuntaan suhteellisen onnellisena yksilönä. Nuori rakastaa niin mukavaa ihmistä kuin itseään myötä ja vastoinikäymisissä. Nuorelle opetetaan akateemisten aineiden ohella rahankäyttöä, virastokäyttämistä, annetaan korkeakulttuuriruiskeita (teatteri, konsertit Sibeliustalo) (Pääjärven kuntayhtymä)</p> <p>Nuori saavuttaa peruskoulun oppimäärän. Nuoren sosiaaliset taidot vahvistuvat. Tuetaan nuoren sosiaalisten verkostojen syntyä. Nuori saa erityisiä tukitoimia koulussa jaksamiseksi. Nuori saa tarvittaessa asiantuntija-apua erityiskysymyksissä. (Lahden kansanopisto)</p>
Vaikutukset, joita tavoitellaan	<p>Pitkäkestoinen ja säännönmukainen toiminta. Nuori kykenee itsenäiseen oman elämänsä hallintaan ja nuoren ympärille saadaan kudottua ”terve” sosiaalinen verkko. (Pääjärven kuntayhtymä)</p> <p>Nuoret löytävät omat voimavaransa ja innostuvat asettamaan itselleen ammatillisia tavoitteita. (Päijänne Instituutti)</p> <p>Nuori saavuttaa peruskoulun oppimäärän. Nuoren sosiaaliset taidot vahvistuvat. Tuetaan sosiaalisten verkostojen syntyä. (Lahden kansanopisto)</p>
Yhteistyötahot	Koulutoimi, Tiedonpuu ry, Kela, sosiaalitoimi, työvoimahlinto, Koulutuskeskus Salpaus, Päijänne Instituutti, Lahden kansanopisto, Avain säätiö.
Täydentää palvelujärjestelmää	Kokonaisvaltaiseen nuoren tilanteen kartoitukseen nykyjärjestelmä ei vastaa. ”Kun kaikki vaikuttaa kaikkeen”, asiat ja asiantuntijat ovat niin sirpaleina. Projektin avulla kootaan kokonaisvaltainen kuntoutussuunnitelma jokaiselle nuorelle. Kyseessä on interventio opetuksen ulkopuolelle hylätyille. Projektin kutoo verkoston palvelujärjestelmästä ja aktivoi sen. (Pääjärven kuntayhtymä)

	<p>Nykyjärjestelmä ei pysty nuorten henkilökohtaisen elämäntilanteen huomioimiseen henkilökohtaisten tapaamisten ja läsnäolon keinoin, eikä arkipäivän kasvatuksellisiin tukitoimiin. Kansalaisopiston opintolinja on selkeä vaihtoehto koulujärjestelmän tarjoamalle. (Lahden kansanopisto)</p>
Toimintamallissa keskeistä	<p>Annetaan nuorelle hyvä malli hyvästä oppijasta Tiedonpuussa korjaavan ja kuntouttavan opetuksen menetelmillä. Verkostokartan avulla puretaan ja kootaan nuoren sosiaalinen toimiva verkosto. Kuljetaan nuoren rinnalla intensiivisesti ja valmennetaan nuorta. Tuetaan nuorta itsetunnon rakentamisessa ja ohjataan normalisaatio yhteiskunta-ajattelun ja toiminnan malliin. (Pääjärven kuntayhtymä)</p> <p>Nuoren ja hänen perheensä kanssa työskennellään yksilöllisesti. Nuorelle haetaan hänelle sopiva tapa riittävin tukitoimin löytää oma ammatillinen suuntansa. (Päijänne Instituutti)</p> <p>Mallin lähtökohtana on normaali koulutyötilanne. Sitä vahvistetaan henkilökohtaisella ohjauksella ja opetuksen eriyttämisellä, henkilökohtaisilla keskusteluilla ja asiantuntijavun kautta. Keskeistä on henkilökohtaisen luottamuksen, turvallisuuden rakentuminen ja siten pelkojen ja torjunnan vähentäminen sekä sosiaalisten suhteiden luominen. (Lahden kansanopisto)</p>
Nuoren tilannetta auttavaa	<p>”Joku välittää ja on kiinnostunut”. Pieni intensiivinen ryhmä, jonka toiminnassa aikaa jokaiselle yksilöllisesti. Erilainen oppimisympäristö. Opiskelu lähtee yksilötasolta. Yksilötason lähestymistapa. Kokonaisvaltainen elämänhallinnan kartoitus. Yhteispalvelutiimi. (Pääjärven kuntayhtymä)</p> <p>Henkilökohtaiset suunnitelmat, yksilöllisyyden huomioiminen. (Päijänne Instituutti)</p> <p>Muodollisuuden ja ”kylmän” asiantuntijuuden korvaaminen osallisuudella. Toimenpiteiden henkilökohtaisuus, luottamuksellinen vuorovaikutus ja opettajien läsnäolo päivittäin. (Lahden kansanopisto)</p>
Nuorten tukeminen	<p>Erilaisilla välineillä: verkostokartta, verkostopalaverit, yksilötasolla kunkin tarvitsemia kuntoutuspalveluja. Opiskelun mahdollistamiseksi käytössä on nuorisopsykiatri, neurologi, erityistason perheterapia ym. palveluja. (Pääjärven kuntayhtymä)</p> <p>Tilanteen kartoittaminen, nuoren voimavarojen löytäminen, ammatillisen suunnitelman laatiminen, ”saattaen vaihto” nuorelle sopivaan paikkaan, tuki ja tiedonkulku varmistetaan. (Päijänne Instituutti)</p>

	Nuorta tuetaan sopivin, henkilökohtaisin opetusjärjestelyin, henkilökohtaisin keskusteluin, sosiaalisen yhteisön keinoin, asiantuntijuuden avulla. (Lahden kansanopisto)
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Pitkäjänteisyys työskentelyssä, nuori ei tule hylätyksi, henkilöstön ammatillisuus ja kokemus kohdata nuoria, hyvä verkostoyhteistyö, nuoren ei tarvitse harjoitella eri rooleja etuisuuksia ”kalastellessaan”. (Pääjärven kuntayhtymä) Henkilökohtaiset keskustelut, toiminnalliset hetket, jolloin nuori voi löytää omia voimavarojaan ja toiveitaan. Nuoren innostaminen ja tukeminen oman elämän ratkaisuisa. (Päijänne Instituutti) Läheisyys, sosiaaliset suhteet, asiantuntijuus opetuksessa. (Lahden kansanopisto)
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Yksilölliset palvelut, laadukas erityisosaaminen, toimiva verkostotyö, tehokas ja joustava palveluorganisaatio. (Pääjärven kuntayhtymä)
Kehittämisaalueet	Riittävän rahoituspohjan ohjautuminen palvelujen mahdollistamiselle, poliittista tahtoa pehmeille arvoille. (Pääjärven kuntayhtymä)
Ongelmat	Työnjaollisesti alkukankeuksien jälkeen resurssit ohjautuvat yhteisen päämäärän saavuttamiseen. (Pääjärven kuntayhtymä) Kelan rahoitusperusteiden ja toteutuksen yhteensovittamisen hankaluus. (Lahden kansanopisto)
Opit	Mahdollistaen matkalipun nuorelle nuori voi tulla opiskelemaan. Ajan antaminen yksilötasolla: kuunnellaan nuoren huolet, jotka kullakin hetkellä uhkaavat kaataa nuoren elämän. (Pääjärven kuntayhtymä)

Projektin nimi	Came Along (Joensuu)
Hallinnollinen toteuttaja	Koulutoimi
Kattavuus	Paikallinen
Nuorten valinta	Nuoret valitaan Omaura-luokan oppilaista, joilla on koulunkäyntivaikeuksia, ongelmia kotona, päihteiden käyttöä tai vapaa-ajan ongelmia. Yksikin edellä mainittu asia voi olla kriteerinä.
Tavoitteet	Nuori saa peruskoulun päästötodistuksen ja pääsee toisen asteen kouluun. Nuorelle löytyy sopivaa harrastustoimintaa (yksikin säännöllinen harrastus ehkäisee tehokkaasti syrjäytymistä). Saadaan uudenlainen toimintamalli nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Oman elämän hallinnan löytyminen.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Nuorelle säännöllisen elämänrytmin löytyminen. Itsetunnon kohoaminen onnistumiskokemusten (esim. harrastustoiminnassa pärjäämisen) kautta.

Yhteistyötahot	Nuorisotoimi, sosiaalitoimi (lastensuojelu), koulutoimi, ammattikoulut.
Täydentää palvelujärjestelmää	Projekti pystyy virallista palvelujärjestelmää paremmin työskentelemään yksilötasolla. Sen sijaan virallinen palvelujärjestelmä toimii ryhmätoimintaperiaatteella. Nuoreen itseensä kohdistuva työ on tehokkaampaa projektitasolla yksilöohjauksena. Erityistä suhteessa viralliseen palvelujärjestelmään on se, että projektityöntekijä tuntee kaupungin toimijatahot hyvin ja toimijatahot projektityöntekijän. Yhteydenpito helppoa puolin ja toisin. Työn joustavuus täydentää palveluja.
Toimintamallissa keskeistä	Nuori tulee OmaUra-luokalle jos hänellä on todettu kuntoutuksen tarvetta. Opettajat määrittelevät tarpeen ja ohjaavat nuoren projektiin. Kuntoutussuunnitelma tehdään yhdessä nuoren, opettajien ja vanhempien kanssa.
Nuoren tilannetta auttavaa	Kaikki osapuolet otetaan huomioon kuntoutusta suunniteltaessa ja kaikkien mielipiteet tulee kuulluksi. Näin saadaan nuoren kuntoutukseen yhteinen suunta. Nuoren tilannetta auttavaa on päivittäisten tapaamisten myötä kehittynyt hyvä vuorovaikutussuhde.
Nuorten tukeminen	Nuoria tuetaan etsimällä heille harrastuksia sekä antamalla tukea eri elämän osa-alueilla tarpeen mukaan (esim. ohjataan A-klinikalle ja päihdepysäkille). Nuorta tukee myös se, että hänen huolistaan ja elämäntilanteestaan ollaan aidosti kiinnostuneita. Nuorta tukee myös se, että hänen kanssaan suunnitellaan hänen tulevaisuuttaan myönteisistä lähtökohdista (optimistisuus).
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Nuorelle luodaan selvät rajat. Nuoreen saadaan kontakti. Nuoret on esim. saatu vastaamaan puhelimeen vaikka olisivat teillä tietymättömillä. (Sen sijaan vanhempien puheluihin he eivät välttämättä vastaa). Näin huoli nuorten tilanteesta vähenee. Nuori luottaa projektityöntekijään ja näin nuori on saatu usein haettua pois ns. ”pahoilta teiltä”.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Nuori haetaan kouluun/ töihin, ainakin alkuun motivaatiota kehiteltäessä. Nuorelle etsitään harrastus. Perheen kanssa käyty keskustelut. Nuorelle kesätöiden saaminen. Nuoret ja vanhemmat puhuvat ongelmistaan mielellään puhelimesa ja näin asiat selviävät helpommin.
Kehittämisaalueet	Ongelmien selvittäminen puhelimesa nuorten kanssa. Vanhemmat eivät tiedä nuoren todellista kuntoa, eivätkä nuoret vanhempien kuntoa. Työntekijä saattaa mennä liikaa mukaan nuoren tai heidän vanhempiensa ongelmiin eikä osaa rajata työtään.
Ongelmat	Projektityöntekijän puhelinlasku on kohonnut suureksi. (Puhelimella kuitenkin tavoittaa ihmiset paremmin ja nopeammin. Lisäksi nuorilla ja vanhemmilla on usein helppo

	puhua ongelmistaan puhelimitse. Yksilöohjauksessa pystyy päivän aikana hoitamaan puhelimitse monen nuoren asiat ilman että tarvitsee liikkua ympäri kaupunkia).
Opit	Sekakäyttäjänuoren asioiden selvitys joskus hankalaa ennen kuin ymmärtää, että nuori on sekakäyttäjä. Jos epäilee huumien käyttöä, nuori tulee ohjata huumetestiin. Ei pidä mennä monta kertaa saman asian takia palaveriin, jos aikaisemmat käynnit (palaverit) eivät ole tuottaneet tulosta.

Projektin nimi	Sulubaa (Pietarsaari)
Hallinnollinen toteuttaja	Kunta (Pietarsaari)
Kattavuus	Alueellinen
Nuorten valinta	Nuori on motivoitunut, vanhemmat tukevat ratkaisua, nuori on koulun keskeyttänyt, on erittäin heikosti menestynyt koulussa, sosiaalityöntekijä, poliisi tai muu viranomainen on huomannut ongelman, nuoren on vaikea saada opiskelupaikkaa, harjoittelupaikkaa, työpaikkaa, on psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia ongelmia.
Tavoitteet	Nuorille vähintään toisen asteen ammatillinen koulutus. Oppimisvaikeuksissa oleva nuori saa kaiken tarvittavan tuen ja avun sekä peruskoulun aikana että ammatillisissa opinnoissa. Nuoren motivointi opiskeluun ja sitoutuminen kouluun. Perheen tukeminen, yhteistyö perheen/ vanhempien kanssa. Verkostotoimijoiden yhteistyön kehittäminen Uusien toimintamallien luominen kunnissa (nuorisotoimen kehittäminen ym.).
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Pyritään saamaan kaikista nuorista ”kunnon kansalaisia” ja terveitä elämäntapoja noudattavia tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja nuoren elämään. Motivoidaan ja aktivoidaan nuoria.
Yhteistyötahot	Koulut (kuraattorit, opot), työvoimatoimisto (ammatinvalintapsykologi, työvoimaneuvoja), sosiaalityöntekijä, mielenterveystoimisto, työklินิกka, terveyskeskus, nuorisotoimi, Kla:n ammattikoulu, muut ammatilliset oppilaitokset, kansanopistot, Kela, kolmas sektori, työnantajat (eri kunnissa) ym.
Täydentää palvelujärjestelmää	Henkilökohtainen tukeminen/ seuranta. Virallinen järjestelmä ei pysty järjestämään toimintaa nuorille (alle 17-vuotiaille), jotka eivät saa opiskelupaikkaa tai ovat keskeyttäneet opinnot (eivät oikeutettuja työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin). Toiminnassa on erityistä ja muita palveluja täydentävää innovatiivisuutta. Projekti tasapainottaa byrokraattiset palvelut. Projekti hoitaa perheen puolesta kaikki siihen liittyvän byrokratian.

Toimintamallissa keskeistä	Jokaisen nuoren tilanne tarkastellaan. Toimenpideryhmä, joka koostuu aina nuoresta, vanhemmista (vanhemmasta), projektityöntekijästä ja tilanteen vaatimista muista yhteistyötahoista (esim. koulu, sosiaalitoimi). Toimenpideryhmä laatii räätälöidyn kuntoutusohjelman nuorelle. Ohjaus voi sisältää esim. työharjoittelua, koulukokeilua, työkliniikkatutkimuksia, kesätyötä ja työvoimatoimiston palveluja. Jokaiselle nuorelle laaditaan kuntoutussuunnitelma, josta ilmenee nuoren kokonaistilanne ja seuranta.
Nuoren tilannetta auttavaa	Toiminnassa on hyvää se, että suunnitelma laaditaan nuoren kiinnostuksen/ intressien pohjalta. Toimijana on neutraali instanssi (ei viranomainen). Yksilöllinen, ”räätälöity” malli/ palvelut. Nuoret integroituvat normaalipalveluihin (ei erillisenä ryhmänä). Nuoren tilannetta auttavaa on se, että toimitaan nopeasti ja nuoren ehdoilla. Nuoren tilannetta auttaa myös kokonaistilanteen arviointi.
Nuorten tukeminen	Henkilökohtainen tukeminen, seurantakokousten järjestäminen, puhelinyhteydenottoja viikoittain, vierailut (koulussa, kotona, työpaikalla), käytännön asioissa auttaminen (virastoissa käynnit, asunnon hankkiminen, hakulomakkeen täyttäminen, lääkärissä käynnit ym.). Kuntoutusprosessin jälkeen toteutetaan seuranta puhelimitse ja tehdään mahdolliset vierailut. Tarvittaessa pidetään yhteyttä kouluun ja kotiin.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Työkliniikkatutkimukset, koulukokeilut, työharjoittelu, nuoren ”kuunteleminen”.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Perhekeskeisyys. Hoidetaan kokonaisuutta (ei pelkästään nuorta). Toimitaan/ reagoidaan välittömästi. Yksilölliset ratkaisut jokaiselle nuorelle.
Kehittämisaalueet	(Vastaus puuttuu.)
Ongelmat	Työnjako-ongelmia alussa. ”Toimenpideryhmän” kokouksien suunnittelu (liian ”hyökkäävä” iso ryhmä). Ajanpuute (aikaa vaativa toimintamalli), yksilöllisyys. Projektityöntekijät toimivat eri pisteissä.
Opit	Ei tarjota nuorille valmiiksi suunniteltua mallia. Puhuminen nuorelle, ei vain vanhemmille.

Projektin nimi	Paristo (Oulu)
Hallinnollinen toteuttaja	Oulun kaupunki
Kattavuus	Paikallinen
Nuorten valinta	Nuorella on peruskoulu keskeytynyt, vaarassa keskeytyä tai heikosti suoritettu. Koulutuksen ja työllistymisen suhteen nuorella on selkiytymätön tilanne. Nuorella myös jokin muu syrjäytymisuhkaa ennustava tekijä esim. sosiaalinen tukiverkosto on heikko, sosiaaliset taidot ovat vajavaiset, on jokin sairaus tai oppimisvaikeus. Nuori on 15–17-vuotias ja hänen kotikuntansa on Oulu.
Tavoitteet	Motivoida ja sitouttaa nuori pitkäjänteiseen työskentelyyn elämäntilanteen parantamiseksi. Kehittää kuntoutusjakson aikana nuorelle realistinen tulevaisuuden suunnitelma. Opettaa arkielämän taitoja (rahan käyttö, herääminen, toisten kohtaaminen jne.). Ohjata nuoria hakeutumaan erilaisten nuorille suunnattujen palvelujen piiriin (päihdepalvelut, työvoimaviranomainen, mielenterveyspalvelut ym.). Opettaa työelämän ja yhteiskunnan pelisääntöjä. Ammatillisen uran löytäminen.
Vaikutukset, joita tavoitellaan	Tavoitteena on luoda jokaiselle nuorelle yksilölliset ja realistiset tavoitteet ja auttaa niihin pyrkimisessä. Lisäksi tavoitteena on rikosten, päihteiden, mielenterveysongelmien minimointi.
Yhteistyötahot	Oulun kaupungin organisaatiot, Kela, työvoimatoimisto.
Täydentää palvelujärjestelmää	Normaalissa palvelujärjestelmässä ei kyetä auttamaan nuoria tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, ei ole aikaa paneutua nuoren asioihin kunnolla, vaan intensiivinen ja pitkäjänteinen työ puuttuu. Intensiivistä nuorten avokuntoutusta ei Oulun kaupungin organisaatiossa tee kukaan. Aiemmin on ollut käytössä vain sosiaalityöntekijän palvelut ja ohjaajien perhetyö. Ellei näillä keinoin ole päästy tuloksiin, on päädytty usein sijoittamaan nuori lastensuojelulaitokseen.
Toimintamallissa keskeistä	Kuntoutusjakson pituus on 8-10 kk. Yksilöllisen kuntoutussuunnitelman avulla seurataan nuoren edistymistä. Ryhmätoiminnan avulla parannetaan elämäntilannetta ja löydetään nuoren kehittymisalueet. Ryhmätoiminnassa ovat seuraavat osa-alueet: kuntouttava toiminta (tavoitteena parantaa fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia), yleissivistävä toiminta (tavoitteena lisätä nuoren valmiuksia yhteiskunnassa selviytymiseksi), pitempiketoiset projektit (tavoitteena lisätä pitkäjänteisyyttä ja realisoida työelämän pelisääntöjä). Koulunkäynti on osa kuntoutumista.
Nuoren tilannetta auttavaa	Projekti mahdollistaa intensiivisen ja pitkäjänteisen työskentelyn nuoren elämäntilanteen kohentamiseksi avotyön keinoin. Kaksi erilaista osa-aluetta (ryhmätoiminta ja yksilöllinen työ) täydentävät toisiaan. Ryhmätoiminnan avulla

	saadaan myönteisiä elämyksiä ja löydetään nuoren vahvuudet. Yksilöllisen suunnitelman avulla pureudutaan syvällisesti nuoren elämän ongelmakohtiin ja löydetään keinot niiden poistamiseksi.
Nuorten tukeminen	Kuntoutusryhmän toiminta antaa tekemistä arkipäiviin, auttaa vuorokausirytmien ylläpitämisessä ja tuottaa kaikille onnistumisen tunteita. Yksilötyön keinoin seurataan asiakkaan tunteita ja ratkaistaan elämän ristiriitoja. Tehdään selkeät jatkosuunnitelmat ja sovitaan vastuunjaosta. Nuoret ovat tervetulleita toimistolle kahville myös kuntoutusprosessin jälkeen. Silloinkin on tarjolla ohjausta ja neuvontaa.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Ryhmätoiminta, työharjoitukset, yksilötyö + työntekijöiden henkilökohtaiset ominaisuudet mahdollistavat nuorten aikuismaisen ja luontevan kohtaamisen.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Aamukahvit ja kädenpuristukset, nuoren oma vastuu aika-tauluista ja omasta toiminnasta, selkeä viikko-ohjelma.
Kehittämisaalueet	Ei ole ilmennyt.
Ongelmat	Koulutoimen kanssa ei olla vielä kyetty luomaan toimivaa mallia päättötodistuksen korottamiseen.
Opit	Kesä oli huono aikaa asiakashaulle. Sosiaalitoimen ohjaamat nuoret ovat suurien ongelmien keskellä.

Projektin nimi	Ykköspesä (Nokia)
Hallinnollinen toteuttaja	Nokian kaupungin työllisyyspalvelut
Kattavuus	Paikallinen
Nuorten valinta	Nuoret valikoituvat projektiin verkostossa heränneen huolen perusteella. Huoli nuoresta voi herätä niin yläasteella, nuorten työpajoilla, ammattikoulussa kuin sosiaalikeskuksessakin. Nuoren arvioidaan hyötyvän kuntouttavasta toiminnasta, eikä häntä voida ohjata muualle tai hän ei selviydy esim. opiskelussa tai itsenäisesti työmarkkinaharjoittelussa. Nuorten valinnassa kriteerinä huomioidaan myös nuorten ryhmän sen hetkinen tilanne. Nuorten ryhmä pyritään pitämään heterogeenisena siten, että mukana on myös toimintakykyisempiä nuoria, jotka toimivat samaistumiskohteena toisille nuorille.
Tavoitteet	Nuoren elämänhallintataitojen monipuolistuminen. Nuori saa tuntumaa omiin kykyihinsä ja vahvuuksiinsa ja kiinnostava ammattiala löytyy. Nuori kykenee itsenäiseen työharjoitteluun. Nuoren vuorovaikutustaidot paranevat. Nuori oppii toimimaan yhteiskunnan odotusten ja sääntöjen mukaisesti. Nuoren fyysinen kunto ja terveydentila kohenevat ja nuori oppii pitämään niistä huolta (hygienia, ravitsemus, uni, liikunta jne.). Nuori oppii hyödyntämään yhteiskunnan palveluja.

Vaikutukset, joita tavoitellaan	Nuoren ammatinvalinnan selkeyttäminen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kasvaminen, itsetuntemuksen lisääntyminen, päihteiden käytön ja a-sosiaalisuuden väheneminen, vastuuntunnon lisääntyminen, ns. ongelmakäyttäytymisen vähentyminen esim. harrastustoimintaan sitouttamisen ja ohjauksen avulla, käyttäytymismallien muuttuminen.
Yhteistyötahot	Sosiaalitoimi: sosiaalityöntekijät, sosiaalikeskuksen osastopäällikkö ja sovittelija; koulutoimi: yläasteiden erityisopettajat ja kuraattorit, ammattioppilaitoksen erityisopettaja, terveydenhoitajat, opinto-ohjaajat; perhekeskus (Nokian perheneuvola); nuorisotoimi: nuorisotyöntekijät; terveydenhuolto: terveydenhoitajat; työvoimatoimisto.
Täydentää palvelujärjestelmää	Peruskoulun päättäneet nuoret, jotka eivät ole päässeet töihin tai kiinnittyneet opintoihin, ovat väliinputoajaryhmä terveydenhuollon palvelujen osalta. He eivät enää kuulu kouluterveydenhuollon piiriin. Jonot perhekeskukseen ovat pitkät, mielenterveystoimistoon nuoret ovat liian nuoria tai kynnyksensä liian korkea. Nuoret tarvitsevat käytännön opastusta ja tukea arkielämän sujumiseksi. Nuorilla ei ole mahdollisuutta kokeilla erilaisia ammatteja ja saada perustavaa laatua olevaa opastusta työelämän vaatimuksiin (työntekijän velvollisuudet) tässä vaiheessa muualla kuin nuorten työpajoilla. On nuoria, joilla kotona ei ole mallia työssäkäynnistä ja jotka eivät ole oppineet käyttämään rahaa. Kohderyhmän nuoret eivät hyödy työvoimatoimiston palveluista, jotka edellyttävät parempaa toimintakykyä, oma-aloitteisuutta ja itsenäisyyttä. Projektissa ammatinvalinnanohjaus on tuotu käytännön tasolle ja nuoria voidaan tukea siinä pitkäjänteisesti, eikä yksittäisin toimenpitein, joiden varaan työvoimatoimiston palvelut rakentuvat. Projekti tavoittaa väliinputoajaryhmän, jonka peruskoulunsa päättäneet vailla jatkosuunnitelmaa olevat nuoret muodostavat. Projektissa nuori saa tukea ja mielekästä sisältöä päiviinsä.
Toimintamallissa keskeistä	Kuntouttava, mutta myös terapeutin työote, kehityssuunnitelmien teko jokaiselle erikseen, yksilöllinen työote. Ohjaus ei kohdistu pelkästään päiväaikaan, vaan myös vapaa-ajalle. Vapaa-ajan toiminnan suuntaaminen ja aktivoiminen, ammatinvalinnan ohjaaminen, tulevaisuuden suunnitelmien kartoittaminen, ryhmässä toimiminen ja vuorovaikutustaitojen opettelu, pyrkimys aktivoida nuoren omaa verkostoa, ratkaisukeskeisyys.
Nuoren tilannetta auttavaa	Nuorella on mahdollisuus osallistua päivittäin erilaisiin töihin työpajalla ja hän voi saada hyvinkin intensiivistä ja myös yksilöllistä tukea päivittäin, koska nuorella on riittävän pitkä kuntoutusaika. Nuori saa apua yhdestä paikasta monenlaisiin ongelmiin. Nuoreen ollaan aktiivisesti yhteydessä ja hänestä ollaan huolissaan. Nuoren kehityssuunnitelma voidaan laatia yksilöllisesti ja monipuolisesti. Toimintaa voidaan suunnitella joustavasti. Nuorta tuetaan itse hoitamaan omia asioitaan.

Nuorten tukeminen	Sen lisäksi mitä edellä tuli esille kohdassa ”Nuoren tilannetta auttavaa” nuorilla on mahdollisuus päästä projektin jälkeen harjoitteluun kaupungin nuorten harjoittelurahalla, tukityösuhteeseen tai muihin projektirahoitettuihin työsuhteisiin. Nuori voi projektin jälkeenkin olla yhteydessä projektin työntekijöihin ja saada neuvoja ja tukea. Työntekijät seuraavat nuorten jatkopolkujen etenemistä ja heidän sijoittumistaan koulu- ja työelämään pitämällä nuoreen yhteyttä vielä 3-6 kuukauden ajan kuntoutuskokeilun loputtua.
Keskeiset vahvuudet kuntoutuksessa	Ajan antaminen nuorelle. Käytännön edellytykset monipuolisen toiminnan tarjoamiseen ovat hyvät. Tiimin jäsenten ammattitaito on laaja.
Merkittävimmät hyvät käytännöt	Verkostopalaverit, verkostoyhteistyö, kehityssuunnitelman tarkistaminen, tavoitteiden saavuttamisen edistymisen seuranta, työnohjaus.
Kehittämisaalueet	Ryhmätoiminnasta on siirrytty yksilöllisempään ohjaukseen ja toimintaan nuoren ryhmätaitojen puutteiden vuoksi. On tärkeää päästä toteuttamaan ryhmätoimintaa sellaiselta tasolta alkaen, että nuoret pääsevät toimintaan mukaan ja voivat kehittää ryhmässäolo- ja vuorovaikutustaitojaan. Palautekäytäntöjen ja arviointien (työharjoittelun) ottaminen tiiviimmin ja rutiininomaisemmin mukaan työotteeseen edellyttää yhteistyön lisäämistä ja kehittämistä pajaohjaajien kanssa. Seuranta tullaan tehostamaan ja luomaan sille toimintamallit/ käytännöt. Nuorten vastuuttaminen, puolesta tekemisen välttäminen.
Ongelmat	Määräaikaiset työsuhteet lisäävät työntekijöiden vaihtuvuutta, jolloin nuorten ohjauksen jatkuvuus vaarantuu. Vanhempien toiveet toiminnan vaikutuksista ja saavutettavissa olevista tavoitteista ovat joskus epärealistiset. Työntekijät itsekkin ovat taipuvaisia asettamaan tavoitteet liian korkealle, mikä on vaarallista nuorten kehittymisen kannalta ja mihin liittyy väsymisen vaara. Projektiin valittiin aluksi liian huonokuntoisia nuoria, mikä vaikeutti toimintaa. Tiedonkulun ja vaihteluvollisuuden merkitystä on jouduttu jatkuvasti pohtimaan ja selkiyttämään. Perheiden voimavarat osallistua toimintaan ja tukea nuorta ovat hyvin vaihtelevat. Luottamuksen saaminen verkoston osana vaatii aikaa ja tiedottamista sekä konkreettista yhteistyötä. Nuorten valinnasta päättäminen ohjausryhmässä hidastaa ja kangistaa kuntoutuksen aloittamista.
Opit	Ryhmässä toimiminen ei onnistu väkisin. Yksilöllisemmät suunnitelmat -> pienemmät osatavoitteet, tavoitteiden saavuttamisen portaittaisuus. Kaikkeen ei yhdellä projektilla voi vaikuttaa. Projektin rooli verkostossa. Liian optimistisista suunnitelmista luopuminen, liian isot kokonaisuudet. Toimintaa täytyy jatkuvasti seurata ja arvioida ja olla valmis kokeilemaan myös jotakin muuta.

7 Vaikuttavuus⁷

Käsillä olevassa arvioinnissa vaikutuksia eli muutoksia nuorten tilanteissa selvitettiin nuorille, vanhemmille sekä projektityöntekijöille ja yhteistyötahoille esitettyjen kysymysten (liite 4) avulla.

Nuorten elämässä tapahtuvia muutoksia (vaikutuksia) pyrittiin jäljittämään lauseentäydennystehtävän avulla. Päädyimme käyttämään lauseentäydennystehtävää koska arvelimme, että nuorten valmiudet ilmasta ajatuksiaan kirjallisesti saattavat vaihdella hyvinkin paljon. Ratkaisu osoittautui hyväksi, sillä lauseentäydennystehtävä näytti soveltuvan kaikille nuorille paremmin kuin aluksi kaavailemanne kouluaineen tyyppinen kirjoitustehtävä. Lauseentäydennystehtävän tarkoituksena oli tuottaa tietoa nuorten tilanteesta ennen projektia ja projektia aikana. Lisäksi nuorille annettiin tehtäväksi miettiä millainen heidän elämäntilanteensa olisi, elleivät he olisi olleet mukana projektissa. Vastaukset viimeiseen kysymykseen antavat viitteitä siitä, onko syrjäytymisvaaraa projektien avulla pystytty ehkäisemään.

Nuorten tapauskuvaukset on valittu niin, että mukaan on otettu kustakin projektista erilaisia nuoria, esimerkiksi 1) nuoria, joiden kohdalla muutokset ovat erittäin merkittäviä tai merkittäviä sekä projektien tavoitteiden mukaisia, 2) nuoria, joiden kohdalla muutokset ovat olleet melko vähäisiä, sekä 3) nuoria, joiden kohdalla muutoksia ei ole tapahtunut tai ne ovat olleet nuoren kokemuksen mukaan jopa kielteisiä. Nuorten tapauskuvaukset on pyritty esittämään niin, etteivät ulkopuoliset pystyisi tunnistamaan kenestä nuoresta kulloinkin on kyse. Nuorten nimet on muutettu.

Myös vanhemmilta kysyttiin, millaisia vaikutuksia he näkevät projektilla nuorille olevan. Vanhemmilta kysyttiin myös sitä, millaista tukea tai hyötyä he ovat vanhempina projektista saaneet. Projektityöntekijöiltä ja yhteistyötahoilta kysyttiin, millaisia vaikutuksia he näkevät projektilla nuorelle olleen.

7.1 Mun Juttu

7.1.1 Projekti Ranualla

Ranualaisista Mun Juttu -projektiin osallistuneista nuorista 13 (seitsemän poikaa ja kuusi tyttöä) vastasi kyselyyn. Kolme heistä oli saanut peruskoulun päättötodistuksen ja kymmenen kävi vielä peruskoulua. Yksi peruskoulun suorittaneista oli opiskelemassa ammatillisessa oppilaitoksessa. Kaksi nuorista kertoi joskus keskeyttäneensä tai ainakin harkin-

---

⁷ Tapauskuvauksissa kursivilla merkityt osuudet ovat suoria sitaatteja nuorten vastauksista.

neensa koulunkäynnin keskeyttämistä. Toista nuorista oli kiusattu ja haukuttu koulussa ja nuori olisi siksi halunnut keskeyttää. Toinen nuorista oli keskeyttänyt ammatilliset opinnot, koska hän ei kertomansa mukaan tullut toimeen opettajien kanssa, eikä alakaan kiinnostanut.

Suurin osa (yhdeksän) nuorista kertoi jostain omassa elämäntilanteessa olleesta ongelmasta ennen projektia, mutta neljä nuorta ei ollut kokenut omaa elämäntilannettaan ongelmallisena. Yleensä nuorten mainitsemat ongelmat liittyivät koulunkäyntiin. Nuori oli saattanut kokea olevansa huono koulussa tai hänellä oli vaikeuksia pysyä mukana opetuksessa. Osaa nuorista koulunkäynti ei ollut vain kiinnostanut. Poissaoloja oli kertynyt ja koulu oli mennyt huonosti. Joillekin oli aiheuttanut epäätietoisuutta se, etteivät he tienneet miten välivuosi kuluisi, koska heillä ei ollut opiskelupaikkaa peruskoulun jälkeen. Yksittäisissä vastauksissa nuoret mainitsivat alkoholilla läträämisestä, riidoista kotona, masennuksesta tai ystävien puutteesta.

Kuvatessaan projektissa oloaikaansa melkein jokaisen (kahdentoista) nuoren mielestä projekti merkitsi muutosta omaan elämäntilanteeseen. Muutos saattoi tarkoittaa nuoren mielestä sitä, että koulu alkoi kiinnostaa enemmän ja nuori itsekin satsasi koulunkäyntiin, esimerkiksi kokeisiin enemmän. Käytännössä tulokset ovat näkyneet koulussa pinnauksen vähenemisenä, käytöksen paranemisenä ja numeroiden paranemisenä. Muutaman nuoren mielestä asioihin on ylipäätään tullut selvyyttä. Nuori esimerkiksi kokee, että hänen on helpompi löytää mieleisenä ammatti; arasta nuoresta on tullut rohkeampi; nuoren suhde toisiin ihmisiin on tullut paremmaksi tai oma ajattelutapa on muuttunut järkevämmäksi. Yksi nuori kertoo lopettaneensa kokonaan alkoholin juomisen projektin aikana.

Projektin osuutta elämäntilanteen muutoksessa nuoret arvioivat eri tavoin. Muutaman nuoren mielestä projekti on ollut todellinen ”solmujen” avaaja ja siihen osallistumista oli ehdotettu juuri sopivaan aikaan kuten Akseli ja Siiri kertovat. Akselille yhdeksän luokan oppimäärä muokattiin yksilöllisesti ja hän sai projektin aikana suoritettua peruskoulun. Kuntoutusrahan turvin hän pystyi rahoittamaan harrastuksiaan ja sai näin myös muuta ajateltavaa, mistä oli apua myös koulunkäynnissä. Myöskään Siirin peruskoulu ei jäänyt kesken. Projektin aikana hän löysi alan, joka kiinnostaa. Ennen kaikkea hän sai rinnalleen aikuisen, jolle kertoa mieltä painavat asiat.

Ennen projektia Akselin elämäntilanne oli sellainen, *ettei koulunkäynti kiinnostanut yhtään*. Hän ajatteli, että *koulu on syvältä*. Koulu menikin *huonosti*. Kun Akseli mietti tulevaisuutta, hän ajatteli, että *jätän koulun kesken*. Hänestä yksinkertaisesti tuntui, *ettei jaksa enää olla koulussa*. **Projektin aikana** Akselin elämäntilanne muuttui niin, että *koulu alkoi kiinnostaa enemmän*. Hän ajatteli, että *yritän käydä koulun loppuun*. Hän alkoi opiskella paremmin (*aloin opiskella paremmin*). Akselista on alkanut tuntua siltä, että *ammattikoulukin kiinnostaa enemmän*. Projektista on hänen mielestään ollut eniten hyötyä ja apua siitä, että *on saanut kuntoutusrahaa ja on voinut rahoittaa harrastuksia*. Parasta on ollut se, et-

tä koulunkäynti on muokattu (minulle) sopivaksi. Kun Akseli arvioi tilannetta, **jos ei olisi mukana projektissa**, hän sanoo että *olisin varmaan jättänyt koulun kesken*. Hän ajattelisi, että *ei vois koulu vähempää kiinnostaa*. Koulunkäynti olisi *päin helvettä*. Hänestä tuntuisi, ettei olisi tulevaisuutta (*ei tulevaisuutta*). (12/6)

Ennen projektia Siiri kertoo tilanteestaan, että kotona *tappelimme joka päivä joka johti siihen että masennuin enkä jaksanut mennä kouluun joten pinnasin aina*. Olin myös aina väsynyt. Ennen projektia Siiri ajatteli, että *en ikinä pärjää missään ja en koskaan saa mitään aikaseksi ja että en jaksaa elää*. Koulunkäynti oli *yhtä tuskaa*. *Nukuin tunnit, lintsasin*. Miettiessään tulevaisuutta Siiri ajatteli, että *olen isona varmaan kerjäläinen ja asun metsässä*. **Projektin ajasta** Siiri kertoo, että *sain ihmisen joka kuunteli minun murheeni ja teki myös sen murheen eteen jotakin eikä vain istunut*. Tosin aluksi ajattelin *ettei tämä hyövää mitään, mutta nyt ajattelen että tämä projekti on saanut ihmeitä aikaan*. Koulunkäyntini *parani*. Olin *joka päivä tunnilla ja en pinnannut enää*. Olin *pirteä ja iloinen*. Ainoa mikä ei ole muuttunut on *numeroni ja se on oma vikani*. Tulevaisuuteni on *nykyisin valoisa ja avoin ja tiedän miksi haluan tulla*. Parasta ovat Siirin mukaan olleet *retket ja tapahtumat koska se virkistää ja antaa voimaa*. *Hyötyä on ollut tietty rahassa*. Projektista saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että *se auttanut minut jaloilleni*. **Jos ei olisi mukana projektissa** Siiri kuvaa tilannettaan, että *tupakoisin, joisin, vetäisin huumeita ja olisin epätoivon raastama olento*. Koulunkäynti olisi *jäänyt sikseen*. Tulevaisuutta (*sitä*) *ei olisi ollut olemassakaan*. (12/8)

Osa nuorista oli itse ollut huolissaan omasta tilanteestaan ja koki saaneensa merkittävästi apua projektissa mukanaolosta. Projektin aikana Ale lopetti alkoholin käytön ja alkoi keskittyä koulunkäyntiin. Myös käytös parani. Sohvi jaksoi panostaa koulunkäyntiin saatuaan yksittäisissä aineissa erityisopetusta.

Ennen projektia Alen *koulu meni huonosti ja oli alkoholiongelmia*. Hän kertoo ajatelleensa, että *tuleekohan minusta vielä mies*. Miettiessään tulevaisuutta Ale ajatteli *miten aion peruskoulun jälkeen jatkaa*. Hän epäili *selviänkö tästä alkoholiongelmasta*. **Projektin aikana** Ale kuvaa elämäntilanteensa muuttuneen niin, että *lopetin juomisen ja koulunkäynti parani*. Hän ajatteli, että *ne kaikki törttöilyt on loputtava*. Koulussakin *alkoi tulla parempia numeroita ja käytös parani*. Nykyisin ajatellessaan tulevaisuutta Alesta on alkanut tuntua: *olen parantunut*. *Minulla on elämä*. Projektista on hänen mielestä ollut eniten hyötyä ja apua siitä, että *koulunkäyntini parani*. Parasta on ollut *raha, koska on saanut ostaa kaikenlaista*. Kun Ale arvioi tilannetta, **jos ei olisi mukana projektissa**, hänestä elämäntilanne olisi *huonompi*. Hän kertoo että ajattelisi, *mitä tekisin elämässäni*. Koulunkäynti olisi hänen mielestään *todella heikkoa, eikä elämästä tulisi mitään*. Se olisi *heikolla pohjalla*. (12/9)

Sohvi kertoo elämäntilanteensa olleen **ennen projektia** sellainen, että *oli väsynyt ja oli paljon läksyjä*. Koulunkäynti oli hänen mielestään *liian nopeaa*. Ajatellessaan tulevaisuutta hän kertoo miettineensä, *miten tulevaisuus lähtee (menee) käyntiin*. Hänestä tuntui, *ettei jaksaa ja oli väsynyt*. **Projektin aikana** Sohvin elämäntilanne muuttui niin, että *ei ollut läksyjä niin paljon*. Koulunkäynnistä hän kertoo: *jaksoin opiskella paremmin ja minusta tuli vähän rohkeampi*. Tiedän *paremmin*

nyt tulevaisuudestani. Hän kertoo, että projektista on ollut eniten apua ja tukea siksi, että *olen saanut apua tehtävissä, jos se on ollut vaikeaa.* Parasta on se, että *saa kuntoutusrahaa.* Sohvi kertoo, että **jos hän ei olisi mukana projektissa,** elämä olisi *raskasta ja väsyttävää.* Koulunkäynti olisi hänen mielestä *liian nopeaa,* olisi *paljon läksyjä* ja hän ajattelisi *mitä minun elämästäni tulee* kysyen itseltään: *miten minä jaksaisin opiskella?* (12/10)

Osa nuorista ei kertonut minkäänlaisesta muutoksesta omassa elämäntilanteessa tai ei pitänyt tapahtuneita muutoksia projektin ansiona. Silti nämäkin nuoret, esimerkiksi Anton ja Salli, kertoivat, että projektista oli ollut heille apua. Kuntoutusrahan saaminen oli opettanut tavoitteelliseen toimintaan. Varsinkin Salli koki saaneensa tunnustusta yrittämisestään, vaikka pitikin projektiin osallistumista vähän leimaavana omalla kohdallaan.

Ennen projektia Anton kertoo elämäntilanteensa olleen sellainen, *ettei jaksanu oikeen käydä koulua.* Hän oli ajatellut, että *pääsispä äkkiä ammattikouluun.* Koulunkäynti peruskoulussa oli hänen mielestä *tylsää* ja hänestä tuntui, *ettei jaksas käydä koulua loppuun mutta oli pakko.* **Projektin aikana** Antonista on ollut mukavaa olla välillä *muuallakin kuin koulussa.* Hän edelleen ajattelee, että *loppustää peruskoulu äkkiä.* Koulu on projektin aikana mennyt jopa *huonommin* Antonin mielestä. *Projekti on* hänen mielestä *siitä huolimatta hyvä ja kannattaa olla mukana.* Anton kertoo, että eniten hyötyä projektista on ollut, koska *saa rahaa ja oppii säästämään.* Parasta on ollut se, *että ei tarvi (aina) olla koulussa.* Anton ei arvioi, millainen oma tilanne olisi, **jos hän ei olisi projektissa.** (12/4)

Tilanteestaan **ennen projektia** Salli kertoo: *kävin peruskoulua normaalisti, kunnes mulle ehdotettiin tällaista mahdollisuutta.* Hän kertoo ajatelleensa, että *minulla menee ihan hyvin, mutta paremminkin voisi mennä.* Koulunkäynti oli Sallin mielestä *ihan hyvällä mallilla.* Kun hän mietti tulevaisuutta, hän ajatteli: *menen ammattikouluun tai pidän välivuoden jos en sinne pääse.* Kertoessaan **projektissa oloajasta** Salli kuvaa tilannettaan: *teen enemmän asioita joilla voin parantaa elämänlaatuani.* Projektin aikana hän on ajatellut, että *tällaiset projektit ovat ihan hyvä juttu ja kun saa vielä "palkkaakin" opiskelusta, niin se "potkii" kummasti eteenpäin!* Koulunkäynti on muuttunut parempaan suuntaan (*panostan kokeisiin enemmän*). Sallin mielestä *tulevaisuus näyttää ihan hyvältä, vaikka se näytti siltä jo ennen projektiin mukaan tuloakin.* Projektissa on ollut nuorelle eniten hyötyä ja apua siitä, että on *saanut jotain tunnustusta tekemisistä esim. rahaa.* Huonoa on Sallin mielestä *ehkä se että tuntee olevan jotenkin ongelmainen, vaikka ei olekaan.* Projektissa saamastaan tuesta hän kertoo: *ei kauheasti hyötyä, mutta jonkin verran kuitenkin.* **Jos ei olisi mukana projektissa,** elämäntilanne olisi Sallin mukaan *varmaan aika lailla samanlainen.* Hän arvelee, että koulunkäynti olisi *varmaan aika samanlaista kuin nyt.* *Tulevaisuus näyttäisi ihan kivalta.* (12/11)

Nuorten mielestä heille on projektista ollut eniten hyötyä ja apua seuraavista asioista: raha (seitsemän mainintaa), saa tukea koulunkäyntiin (kaksi mainintaa), Ohmo-päivät, tuen saanti, tutustuminen eri työaloihin ja työharjoittelu (yksi maininta kustakin).

Parasta projektissa on nuorten mielestä ollut raha (viisi mainintaa), Ohmo-päivät (kolme mainintaa), työharjoittelu, tutustuminen kouluihin, kaikenlainen tekeminen ja se, että koulunkäynti on muokattu itselle sopivaksi (yksi maininta kustakin).

Palautetta projektista saatiin kuuden nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- nuori on tullut avoimemmaksi, saanut luottamusta ja itsevarmuutta
- nuori on itsenäistynyt ja hoitaa omia asioitaan itse
- nuoresta on tullut rohkeampi sosiaalisissa tilanteissa
- nuoreen on tullut iloisuutta, myös avautumista on tapahtunut
- koulunkäynnissä on tapahtunut myönteinen muutos
- motivaatio on parantunut kuntoutusrahan ja taitavan opettajan ansiosta, nuori sai päättötodistuksen
- ammatinvalinta on selkiytynyt
- nuori aloitti opiskelun ammattikoulussa, itseluottamus on kasvanut opiskelumenestyksen myötä.

Parhaaksi asiaksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavia asioita:

- asiat otetaan vakavasti ja nuori saa kannustusta
- projekti on auttanut koulunkäynnissä ja antanut erilaisia vaihtoehtoja
- koulunkäynti on helpottunut esimerkiksi siksi, että vaatimustasoa on laskettu ja vähennetty nuoren tehtävien määrää koulussa
- nuorta on autettu löytämään harrastuksia
- ohjattu toiminta, kontrolli edistymisestä, kesätyöt ja kuntoutusraha kaikki yhdessä ovat antaneet nuoren toimintaan ryhtiä
- kuntoutusrahan avulla nuori on voinut opetella rahankäyttöä
- nuori on päässyt tutustumaan eri kouluihin ja ammatinvalinta on selkiytynyt
- nuorella on tulevana syksynä turvallinen jatko-opintopaikka
- nuorella on projektin ansiosta mahdollisuus sijoittua johonkin ja tuntee että häntä tarvitaan
- projekti on auttanut nuorta selvittämään omia tulevaisuuden suunnitelmiaan ja ohjannut itsenäiseen oman elämän hallintaan
- tarvittaessa kontaktit eri verkostoihin: esim. terveysviranomaiset, vapaa-aika.

Itse projektista saamaansa tukea vanhemmat kuvaavat seuraavasti:

- on saanut itselle vähän hengitystilaa ja uutta puhtia, kun on ollut myös muita vastaamassa nuoren ongelmiin eikä ole enää aivan yksin ongelmien kanssa
- on saanut tukea nuoren kannustamisessa eteenpäin sekä varmuutta nuoren koulunkäynnin ja tulevaisuuden suhteen
- on helpottanut, kun koulu on ottanut hoitaakseen kouluongelmista huolehtimisen.

Toiminnan kehittämistä voisi vanhempien mielestä suunnata seuraaviin asioihin:

- vanhemman, projektityöntekijän ja nuoren tapaamisia voisi olla enemmänkin (yhden vastanneen mielestä).

Kun projektin *yhteistyötahot arvioivat* sitä, mistä eri tahojen yhteistyössä on ollut nuoren tukemisessa eniten apua ja hyötyä, nostettiin esille seuraavia asioita:

- parasta ovat olleet moniammatillisen Silta-työryhmän palaverit, joissa jokaisen on mahdollisuus kuulla erilaisia näkemyksiä, ratkaisumalleja ja vaihtoehtoja ja joissa on tilaisuus vahvistaa ja tukea toisia ja yhteisiä tekemisiä sekä sopia yhteisistä käytännöistä
- käytännön työssä eri alaa edustavien työntekijöiden asiantuntemuksen kerääminen nuoren tukeksi ja avun etsiminen yhdessä ja eri menetelmin
- työpari- ja pienryhmätyöskentely
- nuoren ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö.

Yhteistyötahojen mielestä nuorten tukeminen edellyttää projektin jälkeen:

- lisää resursseja kentälle, esim. koulupuolelle
- sopimukseen pohjautuvia yhteistyökäytäntöjä ja velvoitteita niille, jotka eivät välitä
- esimerkiksi ohjaus- ja motivointipäiviä varten taloudellisia resursseja (Ohmo-päivät ovat nuorille sosiaalista kuntoutusta parhaimmillaan)
- sitä, että yhteistyön koordinointiin nimetään henkilö, mutta muuten yhteistoimintaa voidaan toteuttaa pitkälti viranomaistyönä.

7.1.2 Projekti Posiolla

Posiolla Mun Juttu -projektiin osallistuneista *nuorista 12* (seitsemän poikaa ja viisi tyttöä) *vastasi kyselyyn*. Heistä kolme oli suorittanut peruskoulun ja yhdeksän oli peruskoulussa olevaa nuorta. Yksi peruskoulun suorittaneista oli opiskelemassa ammatillisessa oppilaitoksessa. Kaksi nuorista oli jossain vaiheessa keskeyttänyt tai ainakin harkinnut koulun keskeyttämistä. Heistä toisen mukaan intoa opiskeluun ei ollut ja vieraalle paikkakunnalle muutto hirvitti. Toisen mukaan koulu ei vain tuntunut omalta paikalta ja halu keskeyttää oli syntynyt tästä syystä.

Kuvatessaan elämäntilannetta ennen projektia suurin osa nuorista (seitsemän nuorta) kertoi jostain omassa elämäntilanteessa olleesta ongelmasta, mutta viiden kyselyyn vastanneen nuoren mielestä oma elämäntilanne ei ollut ongelmallinen ennen projektiin mukaan lähtemistä. Yleensä ongelmat liittyivät koulunkäyntiin. Lievimmissä tilanteissa tämä tarkoitti nuoren mielestä pieniä ongelmia koulussa, mutta vaikeimmillaan koulunkäynti ja sen myötä elämä muutenkin oli ollut kokonaan sekaisin. Koulu meni huonosti. Nuorella oli paljon poissaoloja tai nuori ei yksinkertaisesti pysynyt koulussa ollenkaan. Nuorille vaikeudet koulussa saattoivat olla myös epä tietoisuutta siitä, ettei nuori tiennyt omia kiinnostuksen kohteitaan eikä näin ollen sitä, minne kouluun haluaisi hakeutua peruskoulun jälkeen, tai nuori ei ollut motivoitunut koulunkäyntiin. Yhden nuoren mainitsemat ongelmat liittyivät riitoihin kotona.

Melkein jokaisen (yhdeksän) kyselyyn vastanneen nuoren mielestä projekti merkitsi ainakin jonkinlaista muutosta elämäntilanteeseen. Muutos saattoi nuoren mielestä tarkoittaa elämäntilanteen selkiytymistä niin, että elämässä alkoi olla enemmän valoa. Se saattoi käytännössä merkitä sitä, että nuori pysyi koulussa, koulumotivaatio kasvoi, poissaolot

vähenevät tai loppuivat melkein kokonaan, koulu alkoi mennä paremmin ja numerot parainivat, nuori sai tietää koulutusmahdollisuuksista ja ammatinvalinta selkiytyi, työharjoittelussa oppi tekemään työtä tai sai uusia kavereita.

Muutammat nuoret kokivat projektin vaikuttaneen oman elämäntilanteeseensa tosi paljon kuten tapauskuvausten Emmi ja Otso. Molemmat saivat apua koulunkäyntiinsä. Emmi sai apua masennukseensa ja alkoi saada kotonakin enemmän huomiota. Otson riidat kotona vähenevät ja oma tulevaisuus alkoi projektin ansiosta näyttää valoisammalta.

Ennen projektia *koulu meni huonosti ja elämä oli muutenkin sekaisin* Emmin mielestä. Hän ajatteli, että *jään peruskoulun jälkeen kotiin makoilemaan, eikä minulla ole tulevaisuutta, vaan olen ihan kelvoton.* **Projektin aikana** Emmin elämäntilanne alkoi selkiytyä (*elämäntilanteeni selkiytyi*). Koulunkäynti muuttui niin, että *koulumotivaatio kasvoi*. Nyt kun Emmi miettii tulevaisuuttaan, hän ajattelee, että *kyllä se valo paistaa vielä risukasaanki*. Hänestä on alkanut tuntua, että *elämään on tullut enemmän valoa*. Projektissa Emmille on ollut eniten apua siitä, kun *käy puhumassa projektityöntekijän kanssa*. Parasta projektissa on ollut, kun *saa rahaa ja on ihmisiä tukemassa*. Kotonakin *saa nyt enemmän huomiota, eikä tarvi yksin miettiä ja tehdä kaikkea*. **Jos Emmi ei olisi projektissa**, hän *ei omien sanojensa mukaan kävisi koulua, vaan olisin varmaanki masentunut ja koko elämä menisi päin mäntyä*. Koulunkäynti *olisi kärsinyt todella paljon*. Hänestä tuntuisi, *ettei ole tulevaisuutta. Ei edes pientä valoa odottamassa, eikä kukaan välitä*. (13/3)

Ennen projektia Otsolla oli kotona *riitaa pienistäkin asioista eikä rahaa ollut omassa käytössä*. Koulunkäynti oli *sellaista että läksyt jäi tekemättä useasti*. Otso ajatteli *ettei pääsisi peruskoulusta ja jäisi luokalle, eikä loppuelämästä tulisi mitään*. **Projektissa oloaikaa** hän ei tarkemmin kuvaile. Eniten hyötyä on projektista ollut Otson mielestä siitä, että *saa rahaa ja koulunkäynti on lisääntynyt*. Projektissa on järjestetty Ohmo-päiviä ja hyvä projekti on Otson mielestä sellainen *jossa olisi enemmänkin tällaisia päiviä*. **Jos ei olisi mukana projektissa**, Otson mielestä *ei olisi koskaan rahaa*. Koulunkäynti olisi *yhtä helvettiä* ja hän ajattelisi että *jäisin luokalle*. Kun Otso miettisi tulevaisuutta, hänestä tuntuisi *ettei olisi enää tässä*. (13/1)

Osa nuorista koki viime kädessä saaneensa projektista apua paljonkin, vaikka he eivät alun pitäen olleet oikein uskoneet projektin mahdollisuuksiin auttaa. Projektiin osallistuminen on saanut sekä Elman että Ohton pysymään koulussa. Lisäksi Ohton ammattitotit veet ovat selkiytyneet.

Ennen projektia Elman *koulunkäynti meni huonosti ja oli paljon poissaoloja*. Jo ennen projektia hän itsekin ajatteli, että *jos poissaolojen määrä pysyy samana, ei pääse peruskoulua läpi*. Elma oli *koulussa silloin ku huvitti*. Kun hän mietti tulevaisuutta, hän ajatteli, *ettei pääse mihinkään kouluun*. Elma kuvailee, *ettei edes tienny minne halusi*. Projektikin tuntui siltä, että *se on ihan tyhjäänpäiväinen juttu*. **Projektin aikana** Elman *poissaolot väheni ja loppui melkein kokonaan*. Hän ajat-

teli, että *tämä on ihan hyvä projekti ja tämä vois jatkua pidempäänkin*. Projektista saattas olla hyötyä vielä vaikka vuodeksi eteenpäin. Eniten apua projektista on Elman mielestä ollut siitä, että *on asetettu erilaisia tavoitteita ja niitä on sitte pitänyt yrittää noudattaa. Itselläki on tullu hyvä mieli kun on saanu tavoitteen hoide- tuksi*. Parasta on ollut *se, että saa sitä kuntoutusrahaa, koska tarvii rahaa*. Elma kertoo, että *poissaolot jatkuisivat, jollei hän olisi projektissa mukana. Tulevaisuus ei näyttäisi yhtään valoisalta*. Koulunkäynti olisi pelkkiä poissaoloja. (13/5)

Ennen projektia Ohto kertoo tilanteestaan: *en pysynyt juuri koulussa*. Koulunkäynti oli *melko huonoa* ja hän ajatteli, että *samakait tuo on (koulun) suhteen*. Ennen projek- tia hänestä *ei tuntunut miltään eikä ollu semmosia suunnitelmia*. **Projektin aikana** elämäntilanne *ei* Ohton mielestä *silleen muuttunu*, mutta hän ajatteli, että *on tästä varmaan jotain hyötyä*. Koulunkäynti muuttui niin, että *pysyin koulussa*, ja hänestä on alkanut tuntua, että *kyllä se ammatti vielä löytyy*. Muuten elämä on ollut *samanlaista ku ennen*. Projektista on Ohton mielestä ollut eniten apua siitä, että *saapi sitä rahaa ja voi ostella kaikkee*. Hyvää on ollut se, että on Ohmo-päiviä (*on niitä päiviä*) ja *on jo- tain tekemistä*. Välillä Ohto on kyllä ajatellut, *et onx tästä hyötyy*. **Jos ei olisi muka- na projektissa**, Ohto ajattelee, että elämäntilanne olisi *varmaan melko samanlainen ku ennen* ja tulevaisuus tuntuisi *varmaan samalta ku ny*. Joka tapauksessa hän on sitä mieltä, että *on täst (projektista) ollu kyl hyötyyki*. Ellei hän olisi ollut mukana projek- tissa, koulunkäynnin suhteen *saattais olla enemmän pinnauksia, eikä hän saisi niin paljon rahaa*. (13/4)

Jotkut nuoret kertoivat omassa tilanteessaan tapahtuneista muutoksista, mutta eivät pitä- neet niitä projektiin osallistumisen ansiona, vaan lähinnä omina ponnistuksina, jotka nuori olisi tehnyt ilman projektiakin. Joka tapauksessa nämäkin nuoret kertovat, että projektista oli ollut heille apua. Sekä Oiva että Elmi saivat projektissa tukea koulunkäyntiinsä ja var- sinkin Elmi sen myötä myös itseluottamusta.

Ennen projektia Oivan mielestä elämäntilanne oli *aika normaali*. Oli vain *pieniä ongelmia koulussa*. Koulunkäynti oli *keskiarvoista mutta parantamisen varaa oli*. Oiva ajatteli, että *pitää skarpata koulunkäynnissä jos haluaa kunnan todistuksen*. Hänestä kuitenkin tuntui *ettei pysty parantamaan koulunkäyntiä paljoa* ja perus- koulun jälkeen hän suunnitteli menevänsä *sinne minne pääsee*. **Projektin aikana** Oiva on mielestään *ehkä pientä ponnistusta tehnyt ja parannellut numeroita mutta ei paljoa*. Projektista hän kertoo ajatelleensa, että *samanlaisia asioita kuin ennen- kin*. Koulunkäynti on kuitenkin muuttunut niin, että *jotkut oppilaineet ovat paran- tuneet ja toiset pysyneet samassa jamassa kuin ennen*. Oivasta on alkanut tuntua, että *ehkä pääsen muuallekin (opiskelemaan) ja elämäntilanteessa on tapahtunut muutoksia*. Projektista on ollut hänelle eniten *tukea koulunkäynnissä*. Tämän li- säksi Oiva arvelee, että *ehkä tuo rahatilanne voi kohentua niin että pääsen opiske- lemaan kunnan kouluun*. Parasta projektissa ovat olleet Ohmo-päivät (*olleet ihan ok*), koska silloin on *tutustunut muihin projektilaisiin*. **Jos ei olisi projektissa**, elämäntilanne *ei* Oivan mielestä *ehkä olisi muuttunut paljoa eikä mieli olisi muut- tunut*. Koulunkäynti olisi *samantapaista* kuin ennen. (13/2)

Kun Elmi tuli mukaan projektiin, hän kävi peruskoulun yhdeksättä luokkaa (*kävin ja käyn edelleen peruskoulun yhdeksättä luokkaa, joka on kohta loppullaan*). Koulunkäynti meni *suht koht hyvin* ja hän ajatteli, että *kyllä se peruskoulu on käytävä loppuun*. Kun Elmi **ennen projektia** mietti tulevaisuutta, hän ajatteli: *pääsenkö-hän haluamaani ammattikouluun ysin jälkeen ja muutenkin kaikkea peruskoulun jälkeen mietin*. Ennen projektia hänestä tuntui, että *tarvin tukea kouluasioissa*. **Projektin aikana** elämäntilanne *ei* Elmin mielestä *oikeastaan muuttunut mitenkään, eikä koulunkäyntikään muuttunut miksikään*. *Vain Ohmo-päivät oli uutta*. Elmi ajatteli, että *projektissa on ihan kiva olla kun on tuttujaki*. Projektin aikana on alkanut tuntua siltä, että *kyllä minä pärjään*. *Kyllähän tämä hyvin menee kun vain usko itsensä ja on jonkinlaista tukea peruskoulusta lähdettyäni*. Eniten Elmille on projektissa ollut apua siitä, että *on saanut keskustella muiden kanssa ja retkeillä porukan kanssa*. *Ohmo-päivät ovat olleet hauskoja*. *Ei se (elämäntilanne) olisi miksikään muuttunut, jos en olisi projektissa*, Elmi kertoo. Koulunkäynti *olisi entisellä mallillaan eikä paljon muutosta*. *Koulua jatkaisin vain*. (13/9)

Nuorten mielestä heille on projektista ollut eniten hyötyä ja apua seuraavista asioista: on saanut tukea koulunkäyntiin (viisi mainintaa), raha (neljä mainintaa), tietää paremmin mihin kouluun hakee (kaksi mainintaa), voi puhua projektityöntekijän kanssa (kaksi mainintaa), tavoitteiden asettelu, uskalluksen lisääntyminen, retket ja puhuminen toisten projektinuorten kanssa (yksi maininta kustakin).

Parasta projektissa on nuorten mielestä ollut raha (viisi mainintaa), Ohmo-päivät (neljä mainintaa), se että on ihmisiä tukemassa (kaksi mainintaa), mahdollisuus tutustua muihin nuoriin ja huomion lisääntyminen kotona (yksi maininta kustakin).

Palautetta projektista saatiin seitsemän nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- projektiin osallistuminen on nostattanut nuoren mielialaa; nuori on tullut avoimemmaksi ja kokee muidenkin välittävän hänestä
- nuoren ajattelu on ”järkevoitynyt”
- nuori on tullut vastuullisemmaksi ja ajattelee positiivisemmin
- alkoholin käyttö on vähentynyt
- kotona jo keskustellaan ja tehdään kotitöitä
- nuoren asenne kouluun on parantunut
- luvattomat poissaolot ovat vähentyneet; nuori ei ole poissa koulusta, koska silloin menettää kuntoutusrahan
- motivaatio opiskeluun on kasvanut
- koetulokset ja arvosanat ovat parantuneet
- nuori on alkanut miettiä tulevaisuuttaan ja jatko-opintojaan, suunnitelmat ovat selkiytyneet.

Parhaaksi asiaksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavia asioita:

- nuorella on aikuisia ihmisiä neuvomassa ja ohjaamassa; nuori on voinut puhua projektityöntekijän kanssa kaikesta
- projekti on aktivoinut nuorta tekemään töitä tulevaisuuden eteen
- projekti on antanut nuorelle kasvamisen eväitä, koska välttämättä vanhempien sana ei mene perille

- projekti on saanut nuoren näkemään, etteivät vanhemmat ja koulu ole ihan typeriä
- koulunkäyntiä on muokattu motivoivammaksi; onnistumisen ja myönteisen palautteen kautta nuori on saanut enemmän potkua ja itsetunto on parantunut; nuori on pystynyt käymään koulussa aika hyvin
- kuntoutusraha ”porkkanana” on motivoinut koulunkäyntiin ja nuori on saanut rahaa harrastuksiinsa
- Ohmo-päivillä nuoret ovat yhdessä saaneet tehdä kivaa koulun ulkopuolella
- nuori on saanut välivuoden peruskoulun jälkeen ja voinut käydä tutustumassa eri työpaikoissa
- projekti on mahdollistanut kesätöiden saamisen pidemmäksi aikaa ja nuori on saanut kokemusta työssäkäynnistä.

Itse projektista saamaansa tukea vanhemmat kuvaavat seuraavasti:

- joku muukin välittää nuoresta, eikä tarvitse olla yksin murrosikäisen ongelmien kanssa
- projekti on osaltaan ollut jakamassa vastuuta
- on pystynyt seuraamaan nuoren koulunkäyntiä paremmin
- on saanut tukea projektihenkilöiltä
- nuori on koulussa opettajan valvonnassa paremmin ja luvattomat poissaolot ovat tarkkailun alla.

Toiminnan kehittämistä voisi vanhempien mielestä suunnata seuraaviin asioihin:

- vanhempien, nuoren ja projektityöntekijöiden yhteiset palaverit ja tapaamiset voisi järjestää muuallakin kuin koulussa, jos nuori kokee kouluympäristön vastenmieliseksi
- projektin yhteyshenkilöistä ainakin toisen pitäisi olla nuoren opiskelupaikkakunnalla, jos nuori opiskelee muualla kuin kotipaikkakunnalla
- joitain asioita projektityöntekijöiden pitäisi tuoda esille selvemmin, kuten että kuntoutusrahaa ei saa yhtä aikaa kesätyöpaikan palkan kanssa.

Kun projektin *yhteistyötahot arvioivat* sitä, mistä eri tahojen yhteistyössä on ollut nuoren tukemisessa eniten apua ja hyötyä, nostettiin esille seuraavia asioita:

- hyvää on ollut paperille tehty toimintasuunnitelma ja sen tiivis seuranta, jolloin nuoren asiat eivät jää roikkumaan tai kokonaan hoitamatta
- työskentelyyn on otettu mukaan nuorten vanhemmat
- projekti on vastuuttanut kaikkia siihen osallistuvia osapuolia: nuorta, vanhempaa, työntekijää
- jokaiselle nuorelle on nimetty kaksi lähityöntekijää, jolloin työntekijät ovat voineet yhdessä jakaa vastuutaan ja miettiä ratkaisuja.

Yhteistyötahojen mielestä nuorten tukeminen edellyttää projektin jälkeen:

- rahaa ohjaus- ja motivointipäivien (Ohmo-päivien) järjestämiseen ja työntekijöiden kouluttamiseen
- kuntoutusrahan myöntämistä peruskoulun käyneille nuorille ilman diagnoosia
- toiminnan koordinaattorin palkkaamista, koska kukaan virassa toimiva ei ehdi toimia koordinaattorina oman työnsä ohella; muu työ kyllä hoituu viranomaisten arki-työnä eikä vaadi lisäresurssointia.

7.1.3 Projekti Pudasjärvellä

Pudasjärvellä Mun Juttu -projektiin osallistuneista nuorista *kymmenen* (kahdeksan poikaa ja kaksi tyttöä) vastasi kyselyyn. Kahdella heistä oli peruskoulun päättötodistus ja he olivat opiskelemassa ammatillisessa oppilaitoksessa. Toiset kyselyyn vastanneista kävivät vielä peruskoulua. Nuorista yksi kertoi joskus harkinneensa koulun keskeyttämistä, koska hän oli meinannut jäädä luokalle ja opettajat olivat kyllästyttäneet.

Yleensä nuoret kertoivat koulunkäyntiin liittyneistä ongelmista ennen projektia. Koulunkäynti ei ollut kiinnostanut ja koulu oli mennyt huonosti. Koska koulua ei oltu jaksettu käydä, monelle oli kertynyt poissaoloja. Kaveripiiri oli saattanut olla epämääräinen jopa nuoren omasta mielestä. Välttämättä nuori ei ennen projektia ollut kuitenkaan kokenut tilannettaan millään tavalla pulmalliseksi. Nuoren mielestä oli saattanut olla pieniä asioita, mutta niistä oli päästy puhumalla asiat selväksi.

Kun nuoret kuvasivat projektissa oloaikaansa melkein jokaisen (yhdeksän) nuoren mielestä projekti oli tuonut muutoksen omaan elämään. Osalle se tarkoitti, että nuori alkoi käydä koulua kohtalaisesti. Esimerkiksi ”tappelut” opettajan kanssa loppuivat ja oppitunnit alkoivat sujua. Koulunkäynti parani ainakin vähän ja nuori alkoi miettiä tulevaisuuttaan. Osa nuorista kertoi varsin suuristakin muutoksista omassa koulunkäynnissä. Nuoren kokemus saattoi olla sen kaltainen, että nuori oli innostunut käymään koulua ja teki läksyt tunnollisesti. Projektin myötä nuorella oli tiedossa, että hän saa peruskoulun päättötodistuksen ja hän oli halukas opiskelemaan itselleen myös ammatin. Yksittäisissä vastauksissa nuoret kertovat, että kotona meni paremmin tai nuori oli alkanut viihtyä esimerkiksi harrastusten parissa.

Kyselyyn vastanneissa oli nuoria, jotka olivat itse saattaneet olla huolestuneita esimerkiksi koulunkäynnistään, mutta tarvitsivat ulkopuolisen sysäyksen päästäkseen eteenpäin kuten Severi ja Simo. Kuntoutusraha kannusti nuoria ponnistuksiin ja tulokset näkyivät ennen kaikkea koulunkäynnissä.

Ennen projektia myös Severillä *koulu meni heikosti* ja hänestä tuntui: *en saa ammattikouluja läpi tai en pääse ysiltä. Mikään ei kiinnosta.* **Projektin aikana** Severi kertoo tilanteensa muuttuneen hyvään suuntaan: *aloin käymään koulua kunnolla.* Hän kertoo, että *on hyvä että malttaa olla koulussa.* Nykyisin kun Severi miettii tulevaisuuttaan, hänestä on alkanut tuntua että *saa ammatin. Koulu menee hyvin.* Projektista on ollut Severin mielestä eniten apua ja hyötyä siitä, että *on pakko olla koulussa jos meinaa saada rahaa.* Parasta onkin ollut *raha koska voi ostaa vaatteita ja pärjää erillä paikkakunnilla.* Saamastaan tuesta Severi on sitä mieltä, että se on ollut *hyvää,* koska se *saa minut opiskeleen.* Arvioidessaan tilannettaan, **jos ei olisi mukana projektissa,** Severi sanoo: *olisin pinnaamassa enkä kirjoittelisi tähän.* Ja *olis harmi jos kaveri saa rahaa.* Koulunkäynti olisi Severin mielestä *päin persettä.* Tulevaisuudestaan hän sanoo, että *olis kotona päivärahalta jos silläkään.* (11/5)

Ennen projektia ollutta elämäntilannettaan Simo kuvaa niin, että asiat oli *ihan hyvin*. *Joskus tuli pieniä asioita mutta niistä aina päästiin puhumalla asiat selväksi*. Koulu meni *ihan hyvin*, mutta Simosta kuitenkin tuntui, että *koulu vois kyllä mennä paremmin*. **Projektin ajasta** Simo on sitä mieltä, että *mulla nousee keskiarvo*. Koulunkäynti on muuttunut (*ei pinnausta*). Nykyisin kun Simo ajattelee tulevaisuuttaan, hänestä on alkanut tuntua, että *koulu luistaa paremmin*. Projektista on *ollu hyötyä että apua ja tukea*. *Mä oon saanut kaikki koulutyöt loppuun tehtyyn ja tulee hyvä todistus*. Kysyttäessä mikä projektissa on ollut parasta nuori vastaa: *no kaikkihan on varmasti tullut tähän projektiin mukaan vain rahan takia niin kuin minä itse myös*. *Mä aattelen itse tämän näin että kun minä käyn koulua hyvin niin mulle maksetaan siitä ja että mulla menee sitte aikuisena hyvin*. *Ja että mä saan sitten isona työpaikan*. (11/7)

Santunkin osalta kuntoutusrahan maksaminen paljastaa, että nuorissa on paljon potentiaalia, kun heidän ympärilleen saadaan kasvamista ja aikuistumista tukeva järjestelmä. Myös se auttoi jaksamaan, ettei aina tarvinnut olla koulussa, vaan projektissa oli muutakin toimintaa.

Ennen projektia Santtu kertoo tilanteestaan: *en käynyt kunnolla koulua*. *Poissaoloja oli liikaa*. Santtu pelkästi, että *jää luokalle, eikä tuu mistään mitään*. Santun mielestä **projektin aikana** *on paljon paremmin kaikki asiat*. Hän on ajatellut: *käyn kouluni kunnolla loppuun asti*, ja niin hän on myös tehnyt (*käyn kunnolla koulua*). Tulevaisuudesta Santtu ajattelee, että *kaikki kääntyy parempaan päin*. Hänestä on alkanut tuntua siltä, että *kaikki on hyvin*. Eniten projektista on Santun mielestä ollut hyötyä *koulunkäyntiin*. Hänestä hyvä nuorille suunnattu projekti on sellainen, että *nuoret alkaa olemaan kunnolla*. Parasta ovat olleet *Ohmo-päivät*, koska *ei tarte olla koulussa*. Projektista samaansa tukea hän kuvaa: *hyvää toimintaa*. *Olen alkanut käymään koulua kunnolla*. *Saa myös rahaa*. *En kävisi koulua jos tästä projektista ei saisi rahaa*. Santtu arvioi tilannetta, **jos ei olisi mukana projektissa**, ettei kävisi koulua kunnolla (*en kävisi koulua kunnolla*). Koulunkäynti olisi hänen mielestään *pahalla mallilla*. Mitä tulee tulevaisuudensuunnitelmiin, hän kertoo: *en jaksaisi tehdä mitään*. *Jäisin luokalle*. (11/4)

Joidenkin kohdalla projektin antama sysäys oli rajumpi sikäli, että nuoria ei itseään ollut huolestuttanut, vaikka esimerkiksi koulu oli saattanut mennä miten sattuu, vaan heillä oli epärealistisia toiveita pärjätä ja selviytyä työelämään siitä huolimatta. Projektin ”hoivissa” mieli muuttui ja nuoret kokivat saaneensa konkreettista apua niin koulunkäyntiinsä myös elämäntilanteeseensa yleensä. Saku innostui harrastuksestaan, mikä auttoi häntä projektin aikana pyrkimään aiempaa säännöllisempään elämään. Ammatinvalinta selkiytyi. Vanhemmat ja tukihenkilö ovat olleet poikaa tukemassa.

Elämäntilanteestaan **ennen projektia** Saku kertoo: *en jaksanut kunnolla käydä koulua*. Koulunkäynti oli *heikkoa* ja *vastenmielistä*, ja *tympäisi, kun ei onnistunu koulussa*. Saku ajatteli, että *ei varmaan saisi hyvää työpaikkaa tulevaisuudessa, kun koulunkäynti ei maistu*, mutta se *ei tuntunu yhtään tärkeältä*. Hän ajatteli *kaipa sitä kortistoon pääsee*. Ennen projektia Saku *ei kertomansa mukaan saanu oretta oikein mitään*. *Helepotti, kun sai kavereilta vähä viinaa*. *Halutti kokeilla kaikkea hullua*. **Projektissa olojastaan** Saku kertoo: *aloin viihtyä harrastusten parissa*. *Jotenkin*

*koulukin tuntui kivemmalta. Hän ajatteli, että hyvä, kun tuli lähdeytyä mukaan tähän projektiin. Koulussa tuli oltua aina kun koulua oli. Ja tehtävät tein aina. Projektista Saku kertoo olleen eniten hyötyä ja apua siinä, että on saanut rahaa. Olen pysynyt oppitunneilla. Raha on kannustanut. Keskustelut tukihenkilön kanssa ovat auttaneet. Vanhemmat ovat olleet mukana tukemassa ja auttamassa, että pääsee vaikeimman yli. Nykyisin kun Saku miettii tulevaisuutta, hänestä on alkanut tuntua siltä, että kyl se tästä. Opiskelen itselleni ammatin, että pääsen aikuisena työelämään. Sakusta on tärkeää opiskella ja huolehtia liikunnasta, pyrkiä kaikin tavoin säännölliseen elämään. Tilannetta, **jos ei olisi mukana projektissa**, Saku arvioi että tuskin olisin koulussa. Jos olisin koulussa, jaksaisikohan olla monesti tunnilla. Koulunkäynti ja opiskelu olisi vähemmän tärkeää. Tulisi ajateltua pääsis ees kortistoon. Kaveripiiri olisi varmaan semmosta alamaailman sakkia. Ehkä alkoholi olisi vienyt pulitasolle. Ehkä huumeetkin olisi mukana. (11/9)*

Millallakin oli aluksi epärealistisia odotuksia selviytymisestä, vaikkakin hän koki tarvitsevänsä tukea. Projektin ansiosta koulunkäynti ei keskeytynyt ja hän onnistui irrottautumaan epämääräisestä kaveripiiristä.

Elämäntilannettaan **ennen projektia** Milla kuvaa: *en käynyt koulua, pinnasin, karkailin kotoa ja kaveripiirissäni liikkui huumeita ja olin vähän tai aika lailla hukka teillä. Monina viikonloppuina vanhempanikaan ei tiennyt missä olin kun en vastannut heille puhelimeen enkä ilmoittanut itsestäni mitään.* Milla kertoo ajatelleensa, että *millään ei ole väliä eikä kiinnostanut koulunkäynti. Ajattelin kuitenkin että kyllä minä pääsen peruskoulun läpi vaikka en siellä käykään.* Koulunkäynti oli sellaista, että *en käyny paljoa koulua, en opiskellu tunneilla ja kapinoin opettajia vastaan. En uskonu mitä ne sano ja lähin millon halusin koulusta pois.* Milla kertoo ajatelleensa *kyllä minä jotenkin selviän tästä ja saan elämäni järjestykseen.* Toisaalta hänestä tuntui siltä, että *tarvitsen apua että pääsen koulun läpi ja että jaksan olla siellä.* **Projektin aikana** Milla kertoo elämäntilanteensa muuttuneen: *innostuin taas koulusta ja jaksoin olla siellä ja kotona meni paljo paremmin.* Hän on ajatellut, että *nyt saan sen päättötodistuksen.* Koulunkäynti on muuttunut. Milla kertoo: *opiskelen tunnilla ja en tappele opettajan kans.* Nykyisin kun hän miettii tulevaisuutta, hän arvelee *saan hyvän ammatin ja selviän eteenpäin.* Projektista on Millan mielestä ollut eniten apua ja hyötyä siitä, että koulunkäynti onnistuu (*olen käynyt koulua ja ollu siellä koko päivän*). Parasta projektissa on ollut se, että *on saanu tukea koulunkäyntiin.* Sellainen nuorille suunnattu projekti on Millan mielestä hyvä, jossa *olisi toimintajaksoja.* Projektista saamastaan tuesta hän kertoo: *se on hyvä, kun se auttaa nuoria käymään koulussa jne.* Kun Milla arvioi tilannetta, **ettei olisi mukana projektissa**, hän kertoo: *luultavasti en kävisi koulua mutta kaveripiiri ois muuttunut.* Hänestä tuntuu, että ellei olisi mukana projektissa, hän ajattelisi että *minäkin haluan siihen projektiin mukaan.* Ilman projektia koulunkäynti olisi *todella hankalaa* ja Milla jatkaa: *en luultavasti opiskelisi koulussa tunneilla ja en olisi siellä paljoa.* (11/8)

Yksi nuori, tapauskuvauksen Sauli, ei kokenut hyötyneensä projektista millään lailla.

Saulin mukaan hänen elämäntilanteensa oli **ennen projektia huono.** Koulu *meni huonosti.* Hänestä kuitenkin tuntui, että *olen paras*, ja miettiessään tulevaisuutta, hän ajatteli *olen rikas.* Saulin mielestä hänen elämäntilanteensa ei ole muuttunut

projektin aikana (*ei oo muuttunut*), eikä myöskään koulunkäynti. Projektista ei Saulin mielestä ole ollut hänelle hyötyä (*ei oo ollu hyötyä! ei oo ollu hyvää eikä mitään muutakaan*). Tukea hän ei koe saaneensa (*en saa tukea*). Kun Sauli arvioi tilannettaan, **jos ei olisi ollut mukana projektissa**, hänestä elämäntilanne olisi *sama* ja koulunkäynti *samanlaista* kuin nytkin. Tämän tarkemmin Sauli ei projektiin osallistumisestaan kerro. (11/2)

Yleensä projektista on nuorten mielestä ollut apua seuraavissa asioissa: koulunkäyntiin saatu tuki (viisi mainintaa), raha (neljä mainintaa), ylipäättään jotain hyötyä (kaksi mainintaa). Parasta projektissa on ollut raha (neljä mainintaa), projektista saatu apu kuten tuki koulunkäyntiin, keskustelut tukihenkilön kanssa ja oman tilanteen selkiytyminen niin, että nuoresta on alkanut tuntua että saa isona työpaikan (kolme mainintaa), Ohmo-päivät ja se, että myös vanhemmat ovat tukemassa (yksi maininta kummastakin).

Palautetta projektista saatiin kuuden nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- projekti on auttanut nuorta ymmärtämään ja kantamaan vastuuta arkipäivän asioista
- nuori on alkanut huolehtia omasta itsestä
- käytöstavat ovat parantuneet
- nuoren mieliala on pirteämpi
- harrastukset ovat tulleet tärkeiksi
- kuntoutusraha on kannustanut koulunkäyntiin
- nuori käy koulua säännöllisesti
- koulumenestys on parantunut, onnistumisen ilo näkyy kasvoista
- nuori on ryhdistäytynyt niin, että hän saa suoritettua peruskoulun
- nuori on alkanut ajatella ammatin hankkimista positiivisemmin ja suunnittelee tulevaisuutta.

Parhaaksi asiaksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavia asioita:

- nuorta on projektissa ohjattu hyviin harrastuksiin
- projektissa voi opiskella asioita eri tavalla, toisaalta ollaan muuallakin kuin istutaan koulunpenkillä (erilaiset teemapäivät)
- nuori on päässyt kesätöihin
- nuori on voinut puhua projektihenkilön kanssa, myös projektihenkilön ja vanhempien yhteiset keskustelut ovat olleet hedelmällisiä
- kuntoutusraha on ollut hyvä kannustin koulunkäyntiin, se on myös opettanut nuorta tienaamaan omaa rahaa
- seuranta kaikessa tekemisessä.

Itse projektista saamaansa tukea vanhemmat kuvaavat seuraavasti:

- nuoresta on tullut rahallisempi, eikä enää tarvitse olla huolissaan, missä hän milloinkin on
- ilo nuoren puolesta on siinä, että nuori on saanut tukea vaikeassa elämäntilanteessa ja onnistunut nousemaan ja suunnittelemaan tulevaisuutta.

Toiminnan kehittämistä voisi vanhempien mielestä suunnata seuraaviin asioihin:

- kaivataan enemmän tietoa projektista
- yhteydenpito vanhempiin voisi olla tiiviimpää (kolmen vastanneen mielestä)
- yhteisiä palavereja voisi olla myös toisten vanhempien kanssa.

Kun projektin *yhteistyötahot arvioivat* sitä, mistä eri tahojen yhteistyössä on ollut nuoren tukemisessa eniten apua ja hyötyä, nostettiin esille seuraavia asioita:

- parasta on ollut kasvattajien yhteistyö ja yhteisöllisyys, koska nuoret ovat voineet kokea, että heistä välitetään ja heitä kuunnellaan
- yhdessä toimiminen antaa myös kasvattajille samansuuntaiset toimintamallit ja säännöt.

Yhteistyötahojen mielestä nuorten tukeminen edellyttää projektin jälkeen:

- koulun selkeää roolia kasvattajana
- tiivistä yhteistyötä kodin suuntaan
- työn tekemiseen resurssina ennen kaikkea aikaa.

7.2 VaPa

VaPa-projektiin osallistuneista nuorista *yhdeksän* (kuusi poikaa ja kolme tyttöä) *vastasi kyselyyn*. Nuorista yksi oli parhaillaan peruskoulussa, muut olivat saaneet peruskoulun päättötodistuksen. Neljä nuorta oli keskeyttänyt ammatilliset opinnot. Yksi nuorista ilmoitti keskeyttämisen syyksi sen, ettei *pitänyt oppilaitoksen tyylistä hoitaa asioita. Kaikki oli pielessä*. Kolme keskeyttäneistä nuorista oli ilmeisesti valinnut väärän alan: *ei kiinnostanut; ei ollut oikea alani; en päässyt sinne mihin halusin ja lukuisat poissaolot olivat syynä keskeytykseen*.

Ennen projektia kahdeksalla nuorella yhdeksästä oli joko ammatinvalintaan liittyviä ongelmia, vaikeuksia päästä haluamansa oppilaitokseen, kotona oloa päivät pitkät ilman mitään tietoa tulevaisuudesta tai vaikeuksia koulunkäynnissä. Kaksi nuorta kertoi, että heidän elämässään ei ollut mitään vikaa ennen projektia. Toinen heistä oli oleskellut ja viettänyt hauskaa elämää ja toinenkin oli tyytyväinen elämäänsä ennen projektia, tosin koulu oli ollut aika tylsää.

Nuoret kertoivat projektin aikana ryhdistäytyneensä, unirytmisi oli muuttunut, he olivat tulleet iloisemmiksi, tutustuneet uusiin ihmisiin, saaneet ystäviä, hommat olivat alkaneet luistaa, nuoret ovat saaneet päiväksi tekemistä, opiskelumotivaatio on kasvanut ja yksi nuorista kertoo rauhoittuneensa ja pysyvänsä hoitamaan työnsä paremmin kuin ennen.

Projektin aikana lähes kaikkien nuorten suhde tulevaisuuteen muuttui. Elämä oli jotenkin selkiytynyt: tulevaisuus alkoi näyttää monelle nuorelle kirkkaammalta yleensä sekä myös töiden puolesta. Usko omiin kykyihin oli kasvanut onnistumisten ja niistä saadun palautteen myötä. Usko siihen, että ”minusta tulee vielä jotakin” antoi puhtia yrittää. Vain yksi nuori miettii *tuleekohan tästä* (elämästä ja tulevaisuudesta) *mitään*.

Kahdella nuorella ei ollut mitään ongelmia ennen projektia, eivätkä he nähneet projektilla myöskään olleen mitään vaikutusta heidän kohdallaan. Yleensä kuitenkin projektissa olo oli vaikuttanut nuorten elämään. Vaikutukset voidaan tiivistää ehkä kolmeen sanaan: aktivoituminen, piristyminen ja elämäntilanteen selkiytyminen. Koulunkäynti oli muuttunut monelle nuorelle jopa mukavaksi. Toimettomana kotona makailu ja tyhjän päällä vellova arki sekä päivä kerrallaan eläminen siirtyi useimpien kohdalla historiaan. Usko siihen, että vielä joskus pääsisi johonkin opiskelemaan, oli vahvistunut. Elämä oli saanut suunnan ja nuoret olivat saaneet itselleen ystäviä.

Joiden nuorten kohdalla projektilla oli ollut selviä ja tulevaisuuden kannalta merkittäviä vaikutuksia. Yksi nuorista uskoisi olevansa ilman projektia ”Lönnruutin koulussa” (= Lönnrotinkadun koulu, joka on tarkoitettu laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsiville oppilaille ja oppilaille, jotka eivät selviydy yleisopetuksen suuressa ryhmässä).

Esimerkiksi Hermannille oli projektin aikana selkiytynyt oma koulutusala. Toinen nuori, Mette, puolestaan oli keskeyttänyt opinnot, jotka eivät häntä kiinnostaneet. Myös hän oli löytänyt oman koulutusalsansa projektin aikana ja hommat olivat alkaneet luistaa.

Ennen projektia Hermannin *makoili kotona* ja ajattelin että *"pitäis" tehdä jotain*. Koulunkäynti oli *niin ja näin*. Hän ajatteli, että *pitäis mennä kouluun*. Ennen projektia Hermannin ajatteli, että *pitää käydä kattoo minkäläist tääl* (projektissa) *on*. **Projektin aikana** hän oli *ryhdistäytynyt* ja alkanut ajatella, että *on tää projekti ihan hyvä asia*. Hermannin *ei opiskellut* projektin aikana. *Unirytmii on muuttunut*. Projektista on hänelle eniten ollut hyötyä/ apua/ tukea siitä, että hänellä *on enemmän taskurahaa*. Parasta projektissa on ollut se, että hän on *oppinut entisöinnin salat*. Projektissa saamastaan tuesta Hermannin on sitä mieltä, että *yritystä on ollu*. Hermannin *ei osaa sanoa* millainen hänen elämäntilanteensa olisi nyt **ellei hän olisi ollut mukana projektissa**. Ehkä hän ajattelisi, että *ei täst oo mitään hyötyä*. Ilman projektia koulunkäynti/ opiskelu olisi ollut *surkeaa* ja Hermannista olisi tullut *laiskempi kuin koskaan*. (2/1)

Ennen projektia Mette *oli ollut 4 kk tekemättä mitään*. Hän oli keskeyttänyt opintonsa ammatillisessa oppilaitoksessa, koska *ei pitänyt oppilaitoksen tyylistä hoitaa asioita*. *Kaikki hommat oli pielessä*. Ennen projektia Mette *etsi "töitä"*. Hän ajatteli, että *opiskelen kunnon ammatin ja saan hyvän työn, mutta ei jaksanut lukea*. Oppilaitos oli hänelle *paikka missä näki kavereita*. *Peruskoulun numerot ei paljon tuntunu missään*. Hän ajatteli, että *tulevaisuudessa opiskelen hyvän ammatin ja saan kunnon työn*. *Ja että elämäntilanne muuttuu kun pääsen vaihtamaan maisemaa*. Ennen projektia Metestä tuntui, että *minulla oli tylsää, kun ei ollut tekemistä*. *Ei koulua, ei töitä!* **Projektin aikana** Meten *opiskelumotivaatio kasvoi*. *Elämäntilanne ei muuttunut*. Projektin aikana hän ajatteli, että *kun hän pääsee opiskelemaan, jaksaa panostaa myös kouluun eikä vain kavereihin ja hauskanpitoon*. Projektin aikana hän *jaksoikin panostaa opiskelemaan*. Nykyisin, kun Mette miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu siltä, että *minusta voi vielä tulla jotain*. *Tulevaisuus näyttää melko valoisalta*. Projektista on ollut hänelle eniten hyötyä, että *saa kuntoutusrahaa, on saanut puhua asioista ja saanut uusia ystäviä*. Meten mie-

lestä hyvää/ parasta projektissa on ollut *kun on tehty ryhmän kanssa yhdessä. Tutustutaan paremmin ja se lujittaa ryhmähenkeä*. Meten mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on sellainen, että *tehdään paljon uusia asioita ryhmässä*. Projektista saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että hän on *oppinut monia uusia harrastuksia ja käytännön asioita*. Mette arvelee, että **jos hän ei olisi ollut mukana projektissa** elämäntilanne olisi nyt sellainen, että hän *opiskelisi jossain oppilaitoksessa tulevaisuuden ammattiin*. Hän ajattelisi, että *miksi lopetin oppilaitoksessa ja mitä teen seuraavaksi*. Ellei Mette olisi ollut mukana projektissa hänen opiskelunsa *ei olisi ehkä niin motivoitunutta kuin nyt. Tulevaisuus ei näyttäisi ehkä ihan näin valoisalta*. Ellei Mette olisi ollut projektissa hän arvelee, että *opiskelisi ehkä jossain jotain, mistä ei pitäisi*. (2/8)

Joidenkin nuorten kohdalla projektilla ei ollut positiivisia vaikutuksia. Villelle projekti ei ollut erityisen hyvä kokemus. Hauska elämä oli vaihtunut ”paskahommiin”. Oli projektissa oloaika kuitenkin jotakin hänenkin kohdallaan vaikuttanut kokemuksena: hän oli *sui-vaantunut ”paskahommien” tekemiseen siinä määrin, että oli varmistunut siitä, että pakko saada kunnon työ ettei tätä jaksa enempää*. Paskahommien tekeminen on ehkä saanut ajattelemaan opiskelemaan hakeutumista. Toisen nuoren, Jannenkaan, elämässä ei ollut mitään ongelmaa ennen projektia, ja hän ei oikein osannut sanoa mitä projekti olisi vaikuttanut hänen kohdallaan. Projekti oli kuitenkin onnistunut pitämään hänet koulussa ja päivärytmi oli tasaantunut.

Ennen projektia Ville *oleskeli ja vietti hauskaa elämää*. Hän ajatteli, että *en tule kauan olemaan projektissa mukana*. Koulunkäynti oli *turhauttavaa*. Kun hän mietti tulevaisuuttaan hän ajatteli, että *menestyn*. Ennen projektia Villestä tuntui *paremmalta kuin nyt! Projektin aikana hänen unirytmensä palautui!* Projektin aikana Ville ajatteli, että *pakko saada kunnon työ ettei tätä jaksa kauan*. Nykyisin, kun hän miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu, että *pääsen vielä pitkälle, ja että maiseman vaihdos tekisi hyvää*. Projektista on Villelle ollut eniten hyötyä siitä, että hän *saa edes vähän rahaa*. Hyvä nuorille tarkoitettu projekti on hänestä sellainen, että *saadaan jokaiselle nuorelle mieleistä tekemistä eikä vain tungeta paskahommia käteen!* Projektissa saamastaan tuesta Ville on sitä mieltä, että *ne penkoo liikaa yksityisasi- oita*. Hän ei osaa sanoa millainen hänen elämäntilanteensa olisi **jos hän ei olisi ollut mukana projektissa**. Ellei hän olisi ollut mukana projektissa hän *olisi varmaan jo unohtanut asian*. Hän ei kävisi koulua tai opiskelisi. Kun Ville miettisi tulevaisuuttaan (eikä olisi ollut mukana projektissa) hänestä tuntuisi, että *menen opiskelemaan ja tienaen rahaa*. (2/9)

Ennen projektia Jannen elämässä *ei ollut mitään vikaa eikä mitään ongelmaa*. *Opiskelu oli aika tylsää*. Tulevaisuudessakaan *ei ollut mitään ongelmaa* ja hänestä tuntui että *hyvin menee*. **Projektin aikana** Jannen elämä muuttui niin, että hän *heräsi aikaisemmin*. Projektin aikana ajattelu ja tuntemukset eivät muuttuneet *mitenkään erikoisesti*. Tulevaisuudesta Janne ajattelee, että *homma hoituu*. Projektista on ollut se hyöty, että hän *osaa ehkä siivota vähän paremmin*. Parasta projektissa on ollut *vapaapäivät ja ruokailu*. Projektissa *ei ole mitään huonoa*, ja siitä saatu tuki *on ihan hyvää*. **Jos** Janne **ei olisi ollut mukana projektissa**, hänen elämässään olisi *tuskin mitään ongelmaa*. Koulunkäynti/ opiskelu olisi *poistunut ehkä kuvasta*.(2/6)

Nuorten mielestä projektista on ollut *eniten hyötyä/ apua/ tukea* seuraavissa asioissa:

- on enemmän taskurahaa
- saanut paljon tukea ja ohjausta projektin vetäjältä, esimerkiksi koulu- ja raha-asioihin liittyen
- mukava projektiporukka ja hyvä yhteishenki
- työkokemus
- uudet tuttavuudet, työympäristö, koko projektiaika on ollut tosi ihanaa
- vapaapäivä, ruokailu
- oppinut enemmän työasioita
- saa suoritettua peruskoulun
- kun on tehty ryhmän kanssa; tutustutaan paremmin ja lujittaa yhteishenkeä.

Palautetta projektista saatiin neljän nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- nuori on opetellut/ oppinut aikuisten tukemana itsenäiseen vastuun kantamiseen
- sitoutuminen: elämänrytmin säännöllisyys, vastuu heräämisestä → työpaikalle ajoissa meneminen, sopeutuminen porukkaan → tärkeä jäsen muiden kanssa
- työtehtävien omatoiminen suorittaminen
- kypsyminen: ”mihin olen valmis, mihin en”
- sopeutuminen uusiin ihmisiin ja yhteiseen toimintaan
- ei enää normaalia opiskelua, saanut tehdä työtä ja siitä sai rahaa, innostui projektista → ei enää myöhästymisiä
- päivärytmi normalisoitunut ja päiviin tullut sisältöä
- pirteyttä ja iloisuutta tullut lisää
- ajattelee asioita kypsemmin
- alkanut pohtia tulevaisuutta.

Parhaiksi asioiksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavat asiat:

- tärkeät vaikutukset: kokea kuuluvansa omana itsenä tärkeäksi porukkaan
- alkanut miettimään koulutuksen tärkeyttä
- päivärytmin säilyminen
- opastaa nuorta tekemään jatkosuunnitelmia, saa erilaisia vaihtoehtoja
- liikuntapäivät hyvä vastapaino työnteolle
- saanut kokea uusia harrastuksia
- työstä saatu raha motivoinut myös työntekoon.

Vanhemmat kuvaavat itse saamaansa tukea seuraavasti:

- nuoren hyvinvointi, kypsyminen omaan elämään, tulevaisuuden ”kuvioiden” hahmottuminen, luopumisten ja loppumisten tuskan läpikäyminen → kaikki nämä palkitsevia myös meille ”vanhemmille”; projektihenkilöstön aikuisuus/ tuki tärkeää myös meille
- positiivisesti vaikuttanut itseenikin kun huomannut nuoren mielellään osallistuvan projektiin
- vanhempana saatu hyöty on, että nuoren arki sujuu.

Toimintaa voitaisiin kehittää vanhempien mukaan seuraavasti:

- yhteistyö on ollut aika vähäistä, mutta hyvää
- palautetta nuoren toiminnasta olisin toivonut enemmän; itse vanhempana on oltava tosi aktiivinen, jos haluaa itse tietää miten nuori edistyy tai pärjää projektissa.

Projektin yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön mukaan eri tahojen yhteistyössä on ollut hyvää/ parasta nuoren tilanteen muuttumisen/ nuoren tukemisen näkökulmasta:

- viranomaiset puhaltavat samaan hiileen nuoren auttamiseksi
- jo tehtyä yhteistyötä on helppo jalostaa eteenpäin
- kaikki tahot täysillä mukana toiminnassa.

Projektin yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön mukaan nuorten tukeminen pitäisi järjestää tulevaisuudessa niin, että:

- koulutoimen sisällä pitäisi lisätä resursseja erilaisten ja eri tavalla oppijoiden osalta
- yhteistyötahot: sosiaalitoimi, työvoimahallinto, Kela, nuorisotoimi, koulutoimi, työpajat, nuorisopsykiatrian yksikkö, A-klinikka
- koordinointi: sosiaali- ja terveystoimi
- lisäresursseja tarvitaan (oman toimen ohella tehtävä työ ei kannata kauaskantoisesti) kuten myös rahoitusta.

7.3 10-PAJA

10-PAJA -projektiin osallistuneista nuorista 11 (viisi poikaa ja kuusi tyttöä) vastasi kyselyyn. Kaikki nuoret kävivät parhaillaan kymppiluokkaa, onhan kyse 10-PAJasta. Kahdeksan nuorta oli käynyt peruskoulun loppuun ja kolmelta päättötodistus puuttui.

Koulunsa tai opintonsa keskeyttäneitä nuoria oli viisi. Yksi oli harkinnut joskus keskeyttävänsä koulunkäynnin, koska *päivät olivat niin pitkiä*. Kolmella nuorista ei ollut peruskoulun päättötodistusta keskeyttämisen vuoksi. Yksi heistä oli keskeyttänyt peruskoulun sen vuoksi, että hän koki *ettei hänestä tykätä*. Toinen oli keskeyttänyt kahdesti yhdeksännen luokan sen vuoksi, *ettei hän olisi päässyt luokaltaan liiallisten poissaolojen vuoksi*, ja kolmas siksi, että koki *koulun olevan turhaa*. Yksi nuorista oli keskeyttänyt lukion, koska se oli *liian teoreettinen*. Ammatilliset opinnot keskeyttänyt nuori sanoi keskeyttämisen syyksi sen, että *ei jaksanut sitä* ja hän oli huomannut olevansa *väärällä alalla*.

Ennen projektia nuoret olivat kokeneet koulunkäynnin tylsäksi ja tulevaisuus oli ”hakuksessa”. Osa nuorista oli tehnyt väärin koulutusvalintoja tai ei oikein tiennyt, mihin kouluun hakea. Nuoret kuitenkin olivat ajatuksissaan enemmän tai vähemmän suuntautuneet opiskeluun ja he halusivat korottaa arvosanojaan ja miettiä omia koulutusvalintojaan.

Nuoret olivat projektin aikana korottaneet numeroita, päässeet tutustumaan eri ammatteihin koulutuskokeilun ja työharjoitteluiden kautta sekä saaneet tukea oman ja kiinnostavan alan etsimiseen. Yksi nuorista kertoi elämänhalun palanneen. Yhtenä syynä tähän oli pienen luokan hyvä ryhmähenki. Nuoret olivat myös saaneet ystäviä itselleen. Koulutukseen ja ammatinvalintaan liittyvät suunnitelmat olivat selkiytyneet, opiskelu ei enää tuntunut niin tylsältä ja tulevaisuuskin näytti valoisammalta. Kolme nuorta koki, että heidän elämäntilanteensa oli ennen projektia ollut hyvä ja he kokivat, että mikään ei ollut oikeastaan muuttunut projektin myötä.

Joidenkin nuorten kohdalla projektiin osallistuminen oli vaikuttanut selvästi. Esimerkiksi Karitalle, joka ei ollut päässyt opiskelemaan haluamaansa oppilaitokseen, oli kokenut melkoisen takaiskun. Tulevaisuudensuunnitelmat ja itsetunto olivat lähes romahtaneet, kun asiat eivät menneetkään ”käsikirjoituksen mukaan”. Projektin aikana Karita oli alkanut suhtautua vakavammin opiskeluun, osin ilmeisesti suivaantuneena siitä, että hän ei ollut saanut haluamaansa opiskelupaikkaa. Itsetuntokin oli parantunut ja usko tulevaisuuteen oli palannut.

Ennen projektia Karitan elämäntilanne oli sellainen, että hän *ei päässyt opiskelemaan sinne minne halusi*. Hän ajatteli, että *ei mistään tule mitään!* Koulunkäynti oli laiskaa. Kun Karita mietti tulevaisuuttaan, hän ajatteli että *häneestä tulee hikinen siivooja*. Hän tunsi olevansa täys 0! **Projektin aikana** Karita *sai parempia numeroita ja ajatteli taas positiivisesti*. Hän ajatteli, että *nyt minusta tulee jotakin*. Hän otti koulun vakavasti. Nykyisin, kun Karita miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu että *häneestä voikin tulla jokin muu kuin siivooja*. Karitasta tuntuu, että *aurinkokin paistaa hänen elämässään*. Projektista on ollut hänelle eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että *hän on korottanut numeroita erittäin paljon ja että se on Mirjamin (opettajan) ansiosta!* Hyvää/ parasta projektissa on Karitan mielestä se, että *ei ole liian rankkoja oppitunteja*. Huonoa/ huonointa on ollut *villit koulukaverit*. Karitan mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on sellainen *kuin 10-PAJA*. Projektissa saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että se on *parasta mitä voi saada!* **Jos Karita ei olisi ollut mukana projektissa**, hänen elämäntilanteensa olisi nyt *huono*. Hän tuntisi olevansa *lusmu*. Koulunkäynti olisi *huonoa*. Kun Karita miettisi tulevaisuuttaan hänestä tuntuisi *pahalta ja ettei mistään tulisi mitään!* (3/4)

Roosa oli ollut ennen projektia masentunut, eikä hän nähnyt elämässään paljoakaan hyvää. Elämä ei vaan oikein ”kulkenut”, eikä sillä ollut oikein merkitystä. Roosa ei tiennyt mitä tulevaisuudeltaan haluaa – vai halusiko mitään. Projektissa ollessaan Roosa alkoi suhtautua eri tavalla elämään, itseensä, koulunkäyntiin ja tulevaisuuteensa.

Ennen projektia Roosa *ei tiennyt mitä halusi elämältään. Elämä oli pelkkää paskaa ja mistään ei tuntunut tulevan mitään*. Koulunkäynti oli yhdentekevää. Kun Roosa mietti tulevaisuuttaan ennen projektia hän ajatteli, että *mistä ei tule mitään ja että hänen elämällään ei oo kunnollista merkitystä. Kaikki oli päin honkia*. **Projektin aikana** Roosa *alkoi miettiä tulevaisuuttaan ja kaikkea hyvää mitä hänen elämässään on*. Projektin aikana hän huomasi, että *kaikki on aika hyvin ja et masennus on kadonnut :)* Koulunkäynti muuttui niin, että Roosa *korotti numeroita ja hän jaksoi panostaa enemmän kaikkeen*. Nykyisin, kun Roosa miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu että *siitä voi tullakin jotain, eikä hän jää yksin kärsimään*. On alkanut tuntua siltä, että *kaikki on hiton hyvin, vihdoin :)* Projektissa on Roosalle ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että hän *sai korotettua numeroita ja sai ystäviä!* Hyvää/ parasta projektissa ovat olleet *ystävät, kaverit ja tulevaisuuden suunnittelu*. Huonoa/ huonointa projektissa on ollut *huonot kaverit...* Roosan mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on/ pitäisi olla sellainen *niin kuin 10-PAJA -projekti. :)* Projektissa saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että *täällä pidetään huolta meistä ja välitetään*. **Jos Roosa ei olisi ollut mukana projektissa**

hänen elämänsä/ elämäntilanteensa olisi nyt sellainen, että *hän ei olisi koulussa eikä muuallakaan. Elämä olisi varmaan masennusta.* Ellei Roosa olisi ollut mukana projektissa hän olisi *kokemuksia köyhempi.* Koulunkäynti olisi *varmaan 100 kertaa huonompaa.* Ellei Roosa olisi ollut mukana projektissa *hän ei edes miettisi tulevaisuuttaan.* Ilman projektia *elämä olisi tosi tylsää eikä hänellä olisi niin ihania ystäviä.* (3/10)

Igorilla oli selvät suunnitelmat. Projektista saatu tuki oli auttanut häntä lähinnä korottamaan numeroita, minkä hän olisi tehnyt ilmeisesti oma-aloitteisesti ilman projektiakin.

Ennen projektia Igor kävi normaalisti koulussa. Koulun jälkeen hän oli kavereiden kanssa. *Elämäntilanne oli normaali.* Koulunkäynti/ opiskelu oli *tylsää, eikä Igor lukenut kokeisiin.* Peruskoulun jälkeen Igor aikoi hakea tiettyyn oppilaitokseen opiskelemaan. Hän suunnitteli *käyvänsä mahdollisesti 9. luokan uudestaan.* **Projektin aikana** Igorin elämä/ elämäntilanne *ei muuttunut lainkaan.* Projektin aikana hän ajatteli, että *olisi pitänyt mennä* opiskelemaan edellä mainittuun oppilaitoksen. Koulunkäynti muuttui niin, että *hän sai kokeista hyviä numeroita ja numerot nousivat.* Hyvää/ parasta projektissa ovat olleet *liikuntapäivät;* huonoa/ huonointa vastaavasti se, että niitä on ollut *liian vähän.* Projektissa saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että siitä *on ollut hyötyä numeroiden korottamisessa.* **Jos Igor ei olisi ollut mukana projektissa,** hän olisi nyt *opiskelemassa* edellä mainitussa oppilaitoksessa, ja ajattelisi, että hän *saa ammatin.* Ilman projektia opiskelu olisi *pysynyt samana.* Kun hän miettisi tulevaisuuttaan hänestä tuntuisi, että hän *saa ammatin ja pääsee opiskelemaan* edellä mainittuun oppilaitokseen. (3/5)

Vastanneissa oli mukana myös kaksi poikaa, joiden asenne elämään ja koulunkäyntiin ei ollut muuttunut. Opiskelu oli – ja pysyi – vastenmielisenä. Molemmat olivat keskeyttäneet peruskoulun. Yhteistä heille on myös se, että he kokivat kaiken olleen hyvin ennen projektia sekä ”ei mitään” -asenne omaa elämää kohtaan. Mahdollisesti taustalla on hyvinkin rankkoja kokemuksia, joiden käsittely vaatisi erityistä tukea ja joihin eivät projektin keinot päde.

Ennen projektia Alexin elämäntilanne oli *ihan hyvä.* Koulu meni *päin vittua,* mutta hän uskoi *saavansa päästötodistuksen.* Hän ei kuitenkaan saanut todistusta ja hän keskeytti koulun, joka tuntui *turhalta.* Kun Alex mietti tulevaisuuttaan, hän ajatteli että *ihan hyvä tulevaisuus.* Ennen projektia tuntui, että *menee hyvin.* Alex en tiedä muuttuiko hänen elämänsä/ elämäntilanteensa **projektin aikana.** Hän ei ajatellut projektin aikana *mitään.* Koulunkäynti ei ainakaan muuttunut. Projektin aikana on alkanut tuntua siltä, että *on turhaa käydä täällä.* Projektista *ei ole ollut mitään hyötyä* Alexille. *Eikä hän tiedä* mikä olisi ollut hyvää/ parasta projektissa. *Eikä hän tiedä saatana* mikä projektissa on ollut huonoa/ huonointa. Hyvää nuorille tarkoitettua projektia ei olekaan. **Jos Alex ei olisi ollut mukana projektissa,** hän olisi *lastenkodissa.* Ellei hän olisi ollut mukana projektissa, hän *ei ajattelisi mitään* eikä koulunkäynti olisi *mitään.* Tulevaisuus *ei olisi mitään.* Ellei Alex olisi ollut mukana projektissa, hänestä *ei tuntuisi mitään.* Alex ihmettelee: *kuka vitun kusipää on keksinyt koulun.* (3/11)

Ennen projektia Peran elämä/elämäntilanne oli *ihan jees ja tuntui hyvältä*. Ennen projektia hän ajatteli, että *mitäs tästäkin* (projektista) *tulee*. Koulunkäynti oli *heikko*, ja Pera keskeytti sen, koska hänestä tuntui, *ettei hänestä tykätä*. Kun hän mietti tulevaisuuttaan, hän ajatteli, että sitä *ei ole*. **Projektin aikana** Peran elämä/elämäntilanne *vaikeutui*. Hän ajatteli, että *mitäs nyt*. Koulunkäynti *ei muuttunu*. Nykyisin, kun hän miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu, että *mitä nyt on*. Projektin antamalla tuella ei ole ollut mitään käyttöä, *no use*. *Tuki on ollut päin vittua!* Parasta projektissa on ollut *ilmainen peruseruokailu*, huonointa on ollut *opiskelu*. Hyvä nuorille tarkoitettu projekti on Peran mielestä sellainen, että *more money*. **Jos** Pera **ei olisi ollut mukana projektissa** hän uskoo, että hän *asuisi kadulla* ja koulunkäyntini olisi *olematonta*. Hänestä tuntuisi, että *ei ole tulevaisuutta*. Ellei Pera olisi ollut mukana projektissa hänestä tuntuisi, että *what?* (3/1)

Nuorten mielestä projektissa on ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea seuraavista asioista:

- päässyt tutustumaan eri ammatteihin koulutuskokeilujen ja työharjoittelujen avulla
- tietää uusista ja eri kouluista ja ammanteista
- sain korotettua numeroita
- päättötodistuksen hankkimiseen
- saanut tukea oman ja kiinnostavan alan löytämiseksi
- oppinut kaikkea uutta
- saanut elämänhalun takaisin; mikä johtui varmaan pienestä luokasta, jonka ”ryhmähenki” oli olemassa toisin kuin lukiossa
- ystävien saamiseen.

Nuorista yksi koki, ettei ollut saanut mitään hyötyä/ apua/ tukea.

Parasta/ hyvää projektissa on nuorten mielestä ollut:

- rennommat opiskelutavat kuin peruskoulussa; jaksaa opiskella ja keskittyä opiskeluun paremmin
- kouluhenki – kaikki on mukana täysillä; hyvä luokkahenki
- ihmissuhteet; hyvät kaverit
- tulevaisuudensuunnittelu
- ei ole liian rankkoja oppitunteja
- liikuntapäivät; urheilupäivät
- ilmainen peruseruokailu.

Palautetta projektista saatiin kuuden nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- nuoren voimakkaat stressioireet, tuskaisuus ja koulukielteisyys ovat kadonneet ja nuori on iloisempi, puheliaampi ja seurallisempi
- vastenmielisyys koulunkäyntiä kohtaan on vähentynyt; nuori tekee nykyisin kotitehtäväänsä
- nuori suhtautuu tulevaisuuteen huomattavasti vakavammin ja realistisemmin; osaa ajatella myös oman toiminnan merkitystä tulevaisuuden rakentumiseen; tietää, että asioiden eteen on tehtävä töitä
- menee mielellään 10-PAJA:lle; kiinnostus opiskeluun heräsi; on onnellinen oppimisestaan; numerot ovat parantuneet; on oppinut ottamaan vastuuta asioistaan; nuoren käsitys itsestä on muuttunut kokonaisvaltaiseksi; tuntee tulevansa hyväksytyksi sellaisena kuin on; kaiken kaikkiaan muutos on ollut valtava

- nuori löysi oman alansa, aikaisemmin ei mitään ”hajua”; miettii tulevaisuuttaan; numerot ovat parantuneet; on kiinnostunut koulunkäynnistä
- projektin loppua kohden opiskelutulokset ja mieliala paranivat.

Parhaiksi asioiksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavat asiat:

- auttanut nuorta koulukielteisyyden voittamisessa ja sitä kautta stressin vähentämisessä
- auttanut esim. kesätyöharjoittelupaikkojen löytämisessä, hakemusten täyttämässä jne.
- henkilökohtaiset opetussuunnitelmat
- pieni ryhmä, opettajalla aikaa kullekin oppilaalle
- arvosanojen korottaminen on ollut erityisen tärkeää; koulutuskokeiluista on ollut suuri apu
- annetaan nuorille vaihtoehtoinen mahdollisuus; ei niin koulumainen
- työntekijöiden kontakti nuoriin ja kannustus
- nuorten omien tarpeiden huomioon ottaminen
- kaiken mahdollisen tuen tarjoaminen
- ”pakotettiin” kouluun
- työntekijöiden oikea asenne nuoria kohtaan.

Viimeiseen kohtaan liittyen on mainittava, että kahden nuoren vanhemmat kiittivät erityisesti projektityöntekijöiden taitoa suhtautua oikealla tavalla kapinallisiin ja ”kuohuntavaiheessa” oleviin nuoriin:

”10-PAJA -projektin työntekijät osaavat asiansa. Kohtelevat kapinallisia nuoria juuri oikein eli eivät pyri määräämään, vaan johdattelevat nuoren itse oivaltamaan asioita! Sekä osaavat kannustaa hyvin!!” (V5)

”Hän on saanut siellä luvan olla oma itsensä, ja on ollut lupa tuoda murheitaan ja kiukkujaan niin, että aikuiset ovat sen kestäneet. Tämä on mielestäni yksi merkittävimmistä asioista. (Turva ja hyväksyttävyyys säilyy myrskyisten mieltenkin pauhatessa.)” (V4)

Projektihenkilöstö on ilmeisesti oivaltanut, että nuori tarvitsee rakkautta eniten silloin, kun hän sen vähiten ansaitsisi.

Vanhemmat kuvaavat itse saamaansa tukea seuraavasti:

- nuoren stressioireiden poistuttua, myös oma stressi poistui
- kotitilanne rauhoittui, kun ei enää tarvinnut patistaa läksyjien tekemiseen eikä kuunnella ainaista kiukuttelua läksyistä
- 10-PAJA:lta saatu henkinen tuki murkkuikäisen kasvattajana
- saanut vanhempana paljon tukea 10-PAJA:lta: oppinut näkemään vastuuntuntoisen puolen ”toivottomana tapauksena” pitämässäni nuorena; en ole ainoa, jolla on vaikeuksia nuorensa kanssa
- säännöllinen yhteistyö ja yhteydenpito pajan kanssa → tiedän missä mennään
- tuen saaminen yleisesti.

Vanhemmat kiittivät projektihenkilöstön toimintaa, henkilöstön tavoitettavuutta ja lähestyttävyyttä, yhteistyötä vanhempien kanssa sekä yhteydenpitoa kotiin. Mitään kehittämistoiveita ei esitetty, lukuun ottamatta yhtä vanhempaa joka toivoi vielä enemmän yhteydenpitoa myös silloin, kun nuoren kohdalla on tapahtunut jotain myönteistä.

Yhteistyötahoista neljä vastasi kyselyyn ja projektihenkilöstöltä tuli kaksi vastausta. Projektin *yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön* mukaan eri tahojen yhteistyössä on ollut hyvää/ parasta nuoren tilanteen muuttumisen/ nuoren tukemisen näkökulmasta:

- yhteistyötahoilla selkeät yhteyshenkilöt, minkä vuoksi nopea puuttuminen ongelmatilanteisiin on mahdollista
- nuorilla mahdollisuus saada tarvittava tuki ja ohjaus yhdestä paikasta
- yhteistyö on toiminut moitteettomasti; perheidenkin kanssa suhteellisen hyvin
- tärkeä voimavara: riittävät työntekijäresurssit 10-PAJA:lla → nuorelle on aikaa
- moniammatillinen verkostotyö
- kokonaisvaltaisuus
- Rauman ammattiopistossa tehdyt koulutuskokeilut
- yritykset ottaneet vastaan työharjoittelijoita positiivisesti
- 10-PAJA:n tiimin toimivuus.

Projektin yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön mukaan nuorten tukeminen pitäisi järjestää tulevaisuudessa niin, että:

- toiminnan lähtökohtia ja periaatteita: a) nuorille ei saa antaa mahdollisuutta olla menemättä minnekään; jokaisella tulee olla paikka, minne mennä; b) jokaiselta nuorelta ei voi vaatia suurta älykkyyttä, mutta jokaisella on jokin ns. vahva puoli, jonka avulla nuori pääsee ja sijoittuu yhteiskuntaan
- sosiaalitoimen, nuorisotoimen ja koulujen yhteistyötä on kehitettävä
- koulujen tärkeä rooli nuorten tukemisessa tulee ottaa huomioon
- tarve nivelvaiheen valmentavaan koulutukseen on selkeästi olemassa; nivelvaiheen toimijoina peruskoulu, ammattiopisto, sosiaalitoimi... Työelämän näkökulmasta selkeä tarve myös työvalmentajille rinnalla kulkijana sekä ammatillisten opintojen työssä oppimisjaksoilla ja ”10-luokan” tutustumisella eri ammattialoihin
- nuorten tukeminen tulisi järjestää yhteistyössä koulun, kodin ja terveydenhuollon sekä tarvittaessa sosiaalitoimen kanssa
- yhteistyökumppaneilla pitää olla yhtenäinen näkemys nuorten tukemisesta eli yhteistyötahojen valintaa pitää miettiä tarkkaan
- toiminnan suunnitteluvaiheessa pitäisi mahdollisimman monen tahon päästä vaikuttamaan suunnitteluun ja toteutettaviin käytäntöihin
- toiminnan koordinoinnista sekä yhteistyön toimivuudesta vastaisi aina tähän tehtävään erikseen palkattu ammattilainen (nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävää työtä ei voi hoitaa vasemmalla kädellä, jos halutaan saada aikaan merkittäviä ja pysyviä tuloksia aikaan)
- rahoittajatahot tulee miettiä tarkkaan
- lisäresursseja tarvitaan.

7.4 Kelataan kimpassa

Projektin nuorista *yhdeksän* (kuusi poikaa ja kolme tyttöä) *vastasi kyselyyn*. Heistä viisi oli suorittanut peruskoulun ja kolme kävi sitä paraillaan Kelataan kimpassa -projektissa. Kuusi nuorta oli joko keskeyttänyt tai harkinnut vakavasti koulunkäynnin/ opiskelun keskeyttämistä. Yksi oli harkinnut keskeyttämistä *koska oli niin paljon poissaoloja seiskalla*. Yksi keskeyttäneistä nuorista ilmoitti syyksi sen, että *en jaksanut käydä koulussa* (keskeytti ilmeisesti peruskoulun). Joku nuorista *ajatteli ruveta pimeisiin hommiin* (mutta kävi kuitenkin peruskoulun loppuun) ja toisen mukaan *koulu on hanurista* (keskeytti ilmeisesti peruskoulun). Kaksi oli keskeyttänyt ammatilliset opinnot: toinen somaattisista syistä ja toinen koska *”ammattikoulu ei kiinnostanut”*.

Marinalla oli ollut vaikeuksia koulunkäynnissä, mutta hän ei ollut kuitenkaan koskaan keskeyttänyt sitä tai harkinnut vakavasti sen keskeyttämistä. Marina ymmärsi Kelataan kimpassa -projektin olevan hänelle viimeinen tilaisuus yrittää päättötodistusta, mutta hän pelkäsi, että hän pilaa mahdollisuutensa tässäkin. Motivaatio yrittämiseen oli kuitenkin vahvasti olemassa osin sen takia, että hän pelkäsi koulukotiin joutumista. Marina ymmärtää ilmeisesti varsin hyvin, miksi hänen koulunsa lähti menemään huonosti. Siinä käytännön ohjeita kouluhinkin syrjäytymisen ja oppimisvaikeuksien ehkäisyyn: kaikki pitää opettaa kunnolla ja lintsareille kova kuri.

Ennen projektia Marinalla *ei ollut koulupaikkaa missä opiskella*. Hän ajatteli, että *en kuitenkaan tuntisi Kelataan kimpassa -projektista ketään, ja että koulunkäynti tulisi olemaan hankalaa, koska olin niin pahasti jäljessä*. Koulunkäynti oli ennen projektia *erittäin heikkoa ja hankalaa* koska Marina *ei ollut koulussa*. Kun hän mietti tulevaisuuttaan, hän ajatteli että *joudun kuitenkin käymään 9. luokan uudestaan ellen pääsisi mukaan projektiin. Ja että tulevaisuus ilman peruskoulun päättötodistusta näyttäisi tosi heikolta*. Ennen projektia Marinasta tuntui, että *mokaan mahikseni siinäkin... Projektin aikana hän sai koulupaikan ja se helpotti opiskelua.* :) Marina ajatteli, että *käyn kunnolla tämän 9. luokan...* Projektin aikana koulunkäynti *alkoi tulla paljon helpommaksi*. Nykyisin, kun Marina miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu, että *hän saa hyvin 9. luokan käytyä, ja että hän on menossa hyvään suuntaan opiskeluiden kanssa*. Projektin aikana alkoi tuntua siltä, että *kaikki alkaa sujua*. Projektissa on Marinalle ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että *hän on tutustunut muihin oppilaisiin ja koulussa oli hänelle jo ennestään tuttuja ihmisiä, mistä oli sitten hyötyä!!!* Hyvää/ parasta projektissa on Marinan mielestä ollut se, että *opettaja (ja muut oppilaat) on todella mukava, ja siten on ollut erittäin hauska opiskella.* (= myös oppilaat =). Huonoa/ huonointa projektissa on ollut se, että *hän on lintsannut todella paljon, mikä kaduttaa häntä tällä hetkellä eniten* : (Marinan mielestäni hyvä nuorille tarkoitettu projekti on sellainen, että *heille opetettaisiin kunnolla kaikki asiat, ettei tulisi hankaluuksia opiskelussa. Ja kova kuri lintsajilla (minun kaltaiseni)* :) Projektista saamastaan tuesta Marina on sitä mieltä, että *erittäin hyvää toimintaa...* **Jos Marina ei olisi ollut mukana projektissa hän joutuisi varmaan käymään 9. luokan uudestaan/ - hänellä ei olisi koulupaikkaa...** Ellei hän olisi ollut mukana projektissa häntä *harmittaisi* ja koulunkäyntini olisi *erittäin heikkoa*. Kun Marina miettisi tulevaisuuttaan hänestä

tuntuisi, että *tulevaisuus näyttäisi kurjalta :(ja hänestä tuntuisi ettei hän tulisi saamaan päättötodistusta ikinä !!!* Ilman projektia Marina saattaisi olla (ehkä) koulukodissa (pahimmassa tapauksessa) mitä hän ei todellakaan halua. (4/1)

Ennen projektia Linda ei ollut koulussa ja kotonakin hyvin vähän. Hän riiteli äidin kanssa jatkuvasti koulunkäynnistä. Lindalla oli paljon poissaoloja jo silloin kun hän oli seikalla. Linda ajatteli, että ei mun siellä koulussa tartte käydä kun siellä ei opi mitään. Ja hän oli luokkansa vanhin (jäänyt luokalleen) ja oli aika noloo kun kaksi vuotta nuoremmat olivat häntä parempia. = (Koulunkäynti oli todella huono. Koko ajan levoton olo. Ei kiinnostanut käydä koulua. Kun Linda mietti tulevaisuuttaan hän ajatteli, että kyllä musta vielä jotain tulee. Hankin ison omakotitalon ja jotain. Ennen projektia Linda ajatteli, että ei ole koulua mihin sopisi kaikki jotka ei pärjää koulussa. Esimerkiksi hän. **Projektin aikana Linda** kävi koulua paremmin, vaikka välillä olikin viikon poissa (lintsasi). Mutta hän oli tottunut siihen sillon ennen projektia. Äidin kanssa meni ihan hyvin. Projektin aikana Lindalla oli aika sekavat ajatukset. Aluks hän ei uskonut saavani yhtään kaveria, mutta toisin kävi. Projektin aikana koulunkäyntini muuttui niin, että Linda sai todella hyvin tehtyä koulutehtävänsä. Kokeista tuli parempia numeroita. Nykyisin, kun Linda miettii tulevaisuuttaan, hänestä on alkanut tuntua siltä, että hän saa toteutettua haaveensa =). Projektin aikana alkoi tuntua että koulunkäynti on sittenkin ihan siistii (välillä). Projektissa on Lindalle ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että hän pystyy puhumaan kaikille ja häntä kuunnellaan. Hyvää/ parasta projektissa on ollut se, että aina kun hän tarvitsee apua niin joku on aina auttamassa. Se, mikä projektissa olisi huonoa/ huonointa ei tule mieleen. Välillä kaikki on huonoo koska se riippuu mielenilasta. Lindan mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on sellainen, että kaikkien pitäisi viihtyä eikä tuntisi oloaan ulkopuoliseksi. Projektissa saamastaan tuesta Linda on sitä mieltä, että on todella hyvä että saa tukea koulunkäynnissä ja muutenkin. **Jos Linda ei olisi ollut mukana projektissa** hän arvelee ettei saisi suoritetuksi peruskoulua : (Hän ajattelisi, että koulu on ihan pxxxxxxxä. Koulunkäynti siis ei olisi yhtään mitään. Kun hän miettisi tulevaisuuttaan, hän ajattelisi kuten yleensäkin: kaikki menee ihan hyvin. Aina kaikki menee parhain päin, ei ehkä minun osalta, mutta joku hyötyisi kuitenkin jostain mitä teen tai jätän tekemättä. Ellei Linda olisi ollut mukana projektissa hänestä tuntuisi, että koulu ei ole hänen paikka. (4/9)

Samin kohdalla projektilla ei ollut nähtävästi mitään vaikutusta. Jo perusasennoituminen oli kielteinen. Samin suhtautuminen koulunkäyntiin, muodossa tai toisessa, oli negatiivinen. Peruskoulun päättötodistus oli saamatta, mutta hän olisi halunnut mieluummin töihin.

Ennen projektia Samilla oli kaikki hyvin paitsi koulu, joka on hanurista. Kelataan kimpassa -projektista hän ajatteli, että taas jotain apinoita, jotka yrittää ohjata paremmalle tielle elämässä. **Projektin aikana** Samin elämä/ elämäntilanne ei muuttunut. Hän ajatteli, että nyt loppu koulu. Projektista ei ole hänelle mitään hyötyä/ apua/ tukea. Samin mielestä samaa vaha juttua täällä (projektissa) väännetään kuin muisakin kouluissa. Parasta projektissa on ollut raha ja huonointa opiskelu. Samin mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on sellainen, että ei olisi projekteja. Jos hän ei olisi ollut mukana projektissa kaikki olisi hyvin, hän ajattelisin että hyvä ja koulunkäynti olisi hyvä. Kun hän miettisi tulevaisuuttaan hänestä tuntuisi, että hän olisi töissä. (4/5)

Nuorten mielestä projektista on ollut *eniten hyötyä/ apua/ tukea* seuraavissa asioissa:

- tutustunut luokkatovereihin; hyvä porukka; ystäviä
- saa rahaa
- pienestä ryhmästä
- yksin työskentely, silloin oppii paremmin
- ilman projektia ei olisi hakeutunut mihinkään kouluun
- pystyy puhumaan kaikille ja minua kuunnellaan.

Palautetta projektista antoi yhden nuoren vanhempi. Hänen mielestään projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- nuori on alkanut ajattelemaan opiskelemaan hakeutumista
- normaalin päivärytmin ajoittainen saavuttaminen
- numeroiden parantuminen.

Parhaiksi asioiksi tämä vanhempi on projektissa kokenut seuraavat asiat:

- numeroiden korottaminen
- neuvominen, mitä elämässä projektin jälkeen
- suurena kannustimena kuntoutusraha; nuori on ymmärtänyt, että jos jotain tekee, niin siitä saa kerran kuussa pienen päivärahan.

Yhteys projektihenkilöstöön on toiminut vanhemman mukaan hyvin.

Projektin *yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön* mukaan eri tahojen yhteistyössä on ollut hyvää/ parasta nuoren tilanteen muuttumisen/ nuoren tukemisen näkökulmasta:

- välitön yhteistyö projektin vetäjien ja koulukuraattorin kanssa; on voinut luottaa, että nuoren asiat hoituvat projektityöntekijöiden vastuulla
- yhteinen vastuun kantaminen; toisella osapuolella voi olla keinoja, jotka itseltä puuttuvat
- yhteistyö Vakesin (Vantaan ammatillinen koulutuskeskus) kanssa; Vakesin työntekijöiden vierailu auttoi nuoria tulevaisuuden suunnitelmien hahmottamisessa ja suunnittelussa
- yhteistyö nuorisoaseman kanssa; yksilötapaamiset sekä ryhmätyöskentely ovat ilmeisesti tukeneet nuoren ja hänen perheensä tilannetta
- yhteistyö nuorisopsykiatrian kanssa (konsultointi, perhetapaamiset)
- yhteistyö ei-virallisen tahon kanssa; vierailut työpaikoilla antaneet ”potkua” tulevaisuuteen
- yhteistyö perheen kanssa ensisijaista nuoren tukemisessa; avoin ja säännöllinen tiedon vaihto siitä ”missä mennään”
- alkuhaastattelut, jossa huoltajalle ja nuorille kerrotaan yhteistyöstä tarvittavan verkoston kanssa ja yhteistyöhön pyydetään lupa, joka vahvistetaan allekirjoituksin; perhe tietää, että toimimme yhteistyössä eri tahojen kanssa emmekä toimi heidän ”selkänsä takana” ja toiminnan periaatteena on: ei salaisuuksia.

Projektin yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön mukaan nuorten tukeminen pitäisi järjestää tulevaisuudessa niin, että:

- kaupunkipaikkakunnilla (kuten Vantaalla) voisi olla aluetoimikuntien välinen jaos, jossa olisi edustajat kouluista, nuorisotoimesta, sosterista, Kelasta ja mahdollisesti poliisista. Jaos kartoittaisi kaikki alueen toimintamahdollisuudet ja yhteistyötarpeet etukäteen. Sen jälkeen tehtäisiin koko kuntaa koskevat päätökset (kuka nuori mistäkin hyötyisi, miten ketäkin voitaisiin parhaiten tukea). Myös niitä nuoria, jotka eivät näytä hyötyvän tukitoimista, yritetään tukea jatkossa jollain muulla tavalla
- nuorisotyöntekijä on tehnyt ansiokasta työtä tukea tarvitsevien ja vaaravyöhykkeessä olevien peruskoulun yläasteella olevien oppilaiden kanssa (osan kanssa jo alakoulusta lähtien). Nuorisotyöntekijä järjestää ryhmän oppilaille tekemistä (vie pois kaupungista, järjestää leirejä yms.) usein viikonloppuna. Koulun opettajat katsovat, että tällainen toiminta ehkäisee syrjäytymistä ja että koulun työrauhan parantuminen sekä osa myös päättötodistuksista on tämän toiminnan ansioita. Toinen ennaltaehkäisevää työtä joillekin tahoille järjestänyt taho on NOA, jonka varsinkin tytöille järjestämä toiminta on muutamille oppilaille ollut tärkeä ulottuvuus ja jopa ainoa sosiaalinen kontakti koulun ulkopuolella
- koulussa on kaksi nuoriso- ja vapaa-ajan -sopimuskoulutettavaa, jotka molemmat työskentelevät yhden illan viikossa alueen nuorisotalolla. Tämä työ on osoittautunut hyväksi ”etsivän nuorisotyön” uudeksi alueeksi, koska he tuntevat oppilaat muussakin kuin kouluroolissa. Nykyiselläänhän syrjäytymisvaarassa olevien etsiminen, löytäminen ja toiminnan järjestäminen heille on sattumanvaraista. Enemmän nuorisotyötä kouluun, alakouluun myös
- lisää resursseja peruskouluun, jotta (syrjäytymisvaarassa olevia) nuoria voitaisiin tukea siellä jo mahdollisimman varhain
- *tahot*: 15–16-vuotiaat syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, aktiivisesti mukana perhe, koulu ja tarvittavat tahot, jotka tekevät yhdessä selkeän suunnitelman ja tavoitteet vaihtoehtoineen. Suunnitelmien ja niiden toteutumisen tarkistaminen kyllin usein ja säännöllisesti. *Koordinoiija*: tulisi sopia, nimetä vastuunkantaja ja tehtäväkuvat. *Yhteistyö*: vaatii uudelleen pohtimista, jäsentämistä sekä tehtäväkuvien uudelleen muokkaamista.

7.5 NuJu

Projektin nuorista *seitsemän* (viisi poikaa ja kaksi tyttöä) vastasi kyselyyn. He kaikki olivat suorittaneet peruskoulun, eikä kukaan ollut opiskelemassa kyselyhetkellä toisen asteen oppilaitoksessa. Kolme nuorista kertoi joskus keskeyttäneensä tai ainakin harkinneensa koulun keskeyttämistä joko opettajan takia, sairastumisen takia tai siksi, että koulunkäyntiin oli vain loppunut kiinnostus.

Kuvatessaan elämäntilannetta ennen projektia neljä nuorta kertoi jostain ongelmasta. Yleensä se oli liittynyt tilanteeseen, ettei nuorella ollut opiskelupaikkaa peruskoulun jälkeen. Nuori oli saattanut hakea opiskelemaan, mutta ei ollut saanut opiskelupaikkaa, tai

nuori ei ollut hakenut opiskelemaan, koska hän ei tiennyt mihin hakisi. Tekemättömyys ja kaupungilla oleskelu kyllästyttivät.

Melkein jokaisen (kuuden) kyselyyn vastanneen nuoren mielestä projekti merkitsi ainakin jonkinlaista muutosta omassa elämässä. Nuorelle on saattanut olla tärkeää, että hänellä on jotain tekemistä kotona ja kaupungilla oleskelun sijaan, tai nuori on saanut kavereita ja alkanut viihtyä niin projektissa kuin kotonakin. Muutos on käytännössä saattanut tarkoittaa sitä, että nuori on löytänyt itselleen sopivan opiskelualan, josta hän on kiinnostunut, tai nuori kokee, että hänellä ylipäätään menee paremmin kuin ennen ja on ehkä alkanut miettiä omaa tulevaisuuttaan. Joillekin muutos on tarkoittanut sitä, että saa rahaa, kun on mukana projektissa.

Kun nuori peruskoulun jälkeen on kotona ilman opiskelupaikkaa, ohjattu toiminta ja tekeminen osoittautuu tärkeäksi. Sekä Panu että Pekko korostavat kertomuksissaan sitä, että projektissa on ollut heille tekemistä. Tekemisen myötä moni muu asia on vuoden mittaan selkiytynyt. Panu on pystynyt irrottautumaan aiemmista vapaa-ajanviettotavoistaan ja elämä on löytänyt positiivisen suunnan. Pekko on löytänyt itselleen alan, josta on kiinnostunut.

Panu kertoo, että **ennen projektia** hänen elämäntilanteensa oli sellainen, *ettei tiennyt mihin kouluun menisi*. Hän oli hakenut *yhteishaussa*, mutta *ei päässyt opiskelemaan*. Panu päätti, että *hakee uudestaan*, vaikka pelkäsi *ettei pääse mihinkään kouluun*. **Projektin ajasta** Panu kertoo, että *on ollut tekemistä*. Hän kertoo ajatelleensa, että projektista *olisi jotain hyötyä*. Eniten projektista on Panun mielestä ollut hyötyä siinä, että *saa rahaa*. Raha on ollut hänelle myös *paras* asia projektissa (*parasta raha*). Hyvä projekti on Panun mielestä sellainen, jossa *on paljon toimintaa*. Hän kertoo, että *ei olisi muuta tekemistä kuin juominen ja veikkaaminen (ravit)*, **ellei hän olisi mukana projektissa**. (5/2)

Ennen projektia elämä oli Pekon mukaan *tylsää*, samoin koulunkäynti. Pekko kertoo pohtineensa, *mistä saisi rahaa*. Miettiessään tulevaisuuttaan hän kertoo ajatelleensa, että *saisin(pa) loikoilla koko vuoden*. Hän ei tiennyt *mitä sitä päivisin tekisi*. **Projektin aikana** Pekolla *pyöri raha-asiat koko ajan mielessä* ja hän edelleen ajatteli, että *saisinpa loikoilla kotona*. Hän ei ollut koulussa (*en ollu koulussa*). Projektin kuluessa Pekko on kuitenkin alkanut viihtyä projektissa (*olen alkanu viihtyä täällä*). Hän on alkanut *viihtyä enemmän myös kotona*. Pekon mielestä projektista on ollut eniten hyötyä ja apua siksi, että *saa omaa rahaa*. Hyvä projekti on nuoren mielestä sellainen, että *siellä olisi paljon tekemistä*. Projektissa saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että *elämäni ei olisi näin hyvässä kunnossa ilman projektia*. Pekko kertoo edelleen: *Minulla ei olisi työtä*, ellen olisi projektissa. *Ja millä minä eläisin?* Opiskeluni olisivat *loppuneet peruskouluun eikä tästä elämästä olisi tullu mitään*. *Elämä olisi tylsää*. (5/7)

Välttämättä projektiin osallistuminen ei ollut nuorelle itsestänselvyys ja nuorta saattoi epäilyttääkin se, onko hänelle osallistumisesta mitään hyötyä. Mieli muuttui, kun projekti tuki nuoren itsensä asettamia tavoitteita ja nuori koki saavansa apua oman elämänsä suun-

nitteluun. Lilli löysi oman kiinnostuksen alueensa kouluihin tutustumisen ja työharjoittelun kautta, ja ammatinvalinta selkiytyi. Tämä vaati kuitenkin aikaa.

Kun Lilli aloitti projektin, hänellä *ei ollut peruskoulun jälkeen opiskelupaikkaa*. Hänestä tuntui, että *joutuu pitämään välivuotta opiskelussa*, koska *peruskoulun käytyä ei päässyt mihinkään opiskelemaan ja oli opiskeluvaikeuksia*. **Ennen projektia** Lilli ajatteli, *ettei tästä (projektista) varmaan tule mitään*. Tulevaisuudestaan hän suunnitteli, että *haen johonkin opiskelupaikkaan*. **Projektin ajasta** Lilli kertoo: *Sain enemmän tietoa opiskelupaikoista ja projekti auttoi monissa asioissa joista en vielä tiennyt*. Silloin *en ollut vielä varma tästä projektista*. Myöhemmin, kun Lilli on miettinyt tulevaisuutta, hänestä on alkanut tuntua, että *tästä (projektista) voi olla hyötyä minulle*. *Nyt menee paljon paremmin kuin aikaisemmin*. Parasta projektissa on Lillin mielestä ollut se, että *pääsin tutustuun eri kouluihin ja aloihin*. Tästä Lilli kertoo olleen projektissa hänelle myös eniten hyötyä ja apua. Huonoa on ollut se, että *aina ei ole ollut mieluista tekemistä*. Hyvä projekti on hänen mielestä sellainen, jossa yritetään *auttaa nuoria joilla on ongelmia*. Projektissa *kaikki on mennyt Lillin mielestä hyvin*. **Jos ei olisi projektissa**, Lilli arvelee, *ettei olisi päässyt opiskelemaan tai työharjoitteluun*. Miettiessään tulevaisuutta hän arvelee, *ettei olisi mitään mahdollisuutta päästä mihinkään työelämään*. (5/6)

Nuorten mielestä heille on projektista ollut eniten hyötyä ja apua seuraavista asioista: raha (neljä mainintaa), kouluihin ja eri aloihin tutustuminen (kaksi mainintaa) ja tekeminen (yksi maininta). Parasta projektissa on kahden nuoren mielestä ollut kaikki mitä projektissa on ollut, raha (kaksi mainintaa), kouluihin ja aloihin tutustuminen sekä tekeminen (yksi maininta kummastakin).

Palautetta projektista saatiin neljän nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- nuori on alkanut ottaa enemmän vastuuta ja alkanut uskoa itseensä
- nuori on alkanut puhua omista asioista
- nuoren ajatusmaailma on aikuistuneempaa
- nuori on iloinen ja suunnittelee tulevaisuuttaan itse.

Parhaaksi asiaksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavia asioita:

- nuoren ei tarvitse olla vain kotona, projektissa on toimintaa ja ajankulua ja ajatukset suuntautuvat johonkin hyödylliseen
- nuori on huomannut, että on muitakin samassa asemassa olevia
- nuori on saanut projektissa onnistumisen tunnetta
- projektin aikana nuori on innostunut huolehtimaan itsestään
- nuori on saanut ystäviä
- nuorelle löytyi sopiva työharjoittelupaikka, jossa on saanut tehdä oikeata työtä
- projektin säännöllisyyden myötä nuori on oppinut säännöllisyyttä ja sen, ettei voi jäädä vain kotiin lepäilemään
- nuori on projektissa saatu suunnittelemaan tulevaisuuttaan.

Itse projektista saamaansa tukea vanhemmat kuvaavat seuraavasti:

- jutteluhetket projektin työntekijän kanssa ovat olleet todella vanhempia tukevia
- projektista saatu tieto on ollut tarpeellista
- ilo siitä, että nuorella on ohjelmaa päivittäin
- ilo nuoren pärjäämisestä.

Toiminnan kehittämistä voisi vanhempien mielestä suunnata seuraaviin asioihin:

- tiiviimpi yhteydenpito vanhempaan (yhden vastanneen mielestä)
- vanhempien yhteistapaamiset.

Kun projektin *yhteistyötahot arvioivat* sitä, mistä eri tahojen yhteistyössä on ollut nuoren tukemisessa eniten apua ja hyötyä, nostettiin esille seuraavia asioita:

- nuoren tilanteen kartoittaminen kokonaisvaltaisesti
- asioita on opittu tarkastelemaan enemmän nuoren näkökulmasta
- palvelut eivät ole enää niin hajallaan.

Yhteistyötahojen mielestä nuorten tukeminen edellyttää projektin jälkeen sitä, että:

- nuori ei jää oman onnensa nojaan, vaan hän tarvitsee kunnollista palvelua, jossa hänen tilanteeseensa perehdytään hyvin
- alle 17-vuotias koulun ulkopuolella oleva nuori saa kuntoutusrahaa tai työkokeilurahaa, jotta hän voi tutustua eri työpaikkoihin ja ammatteihin
- palvelu järjestetään viranomaisten yhteistyönä.

7.6 Futuuri

Futuuri-projektiin osallistuneista *nuorista 15* (kuusi poikaa ja yhdeksän tyttöä) *vastasi kyselyyn*. Heistä 14 oli suorittanut peruskoulun ja yksi nuori kävi edelleen sitä. Viisi nuorta oli ammatillisessa oppilaitoksessa ja yksi kävi töissä. Peruskoulun tai ammatilliset opinnot keskeyttäneitä nuoria oli kymmenen. Keskeyttämisen syiksi nuoret ilmoittivat: *tuntuu ettei jaksanut; meni sukset ristiin opettajan kanssa; olin niin henkisesti ”maassa” ettei jaksanut (käydä lukiota)*; yhden nuoren keskeyttämisen syynä oli lukion vaihtaminen ammatilliseen oppilaitokseen, yhdellä oli syynä heikko koulumenestys; *ei ollut mun juttu; ei vaan kiinnostanu; ei linja kiinnostanut; en ollut kiinnostunut alasta; en jaksanut opiskella, liikaa teoriaa, liian vähän rahaa; matkat olivat liian hankalat ja tapasin siihen aikoihin nykyisen avomieheni eli ei sitä malttanut pysyä koulussa*.

Melkein jokaisen kyselyyn vastanneen nuoren mielestä projekti merkitsi ainakin jonkinlaista muutosta elämäntilanteeseen. Muutamat nuoret kokivat projektin vaikuttaneen heidän elämäänsä/ elämäntilanteeseensa merkittävästi. Esimerkiksi Tiian ja Antin kohdalla elämään oli projektin myötä tullut selvästi ryhtiä. Tiian paha olo on poistunut projektin aikana ja Antti on saanut tukea konkreettisten päätösten tekemiseen. Emilia on saanut puolestaan aikuisilta kaipaamaansa tukea omille valinnoilleen.

Ennen projektia Tiia ei jaksanut niin ja hän joi paljon. Masennusta oli ollut puoli vuotta, välit kavereihin ja vanhempiin oli huonot ja koulu pahasti kesken. Hän ajatteli, että elämällä ei ollut väliä (sisältöä). Hän ei olisi todennäköisesti pystynyt suorittamaan peruskoulua loppuun. Kun Tiia mietti tulevaisuuttaan hän ajatteli, että jään tyhjänpantiks... koulu kesken sun muuta. **Projektin aikana** Tiia sai elämään sisältöä... harrastuksia, poikaystävä, kavereihin parantunut välit (& vanhempiin). Hän ei (enää) oo purkanut pahaa oloa juomiseen. Koulunkäynti muuttui niin, että Tiia sai suoritettua peruskoulun, oli enemmän mielenkiintoa opiskeluun. Nykyisin, kun Tiia miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu, että hän jaksaa käydä koulut loppuun ja saa hyvän työpaikan. Hyvää/ parasta projektissa on Tiian mielestä olleet retket, jotka on kivoja, harrastusmahdollisuudet, kuntoutusraha. **Jos** Tiia ei olisi ollut mukana projektissa, hänen elämänsä olisi mennyt samaa alamakea kuin ennen kuin tuli (projektiin). Koulunkäynti olisi jäänyt kesken. (6/2)

Ennen projektia Antti oli amiksessa ja yritti sinnitellä koulussa. Hän muutti omaan asuntoon ja alkoi opetella yxin asumista. Hän ajatteli, että koulussa käydään jos jaksaa. Antti ajatteli tulevaisuudestaan, että aivan sama. **Projektin aikana** elämäntilanne muuttui niin, että Antti sai suunnitelmia, ja häntä autettiin ja hänelle kerrottiin eri vaihtoehtoista. Antti ajatteli, että hän sai itseään niskasta kiinni ja sai tulevaisuudensuunnitelmia. Hän lopetti koulun ja meni töihin, josta saa ammatin. Nykyisin, kun Antti miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu, että menee hyvin. Projekti on auttanut paljon ja tulevaisuus näyttää hyvältä. Antille projektissa on ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että sai tehtyä jotain konkreettisia päätöksiä. Projektissa ei ole mitään huonoa Antin mielestä tämä on hyvä nuorille tarkoitettu projekti. **Jos** Antti ei olisi ollut mukana projektissa, hän olisi koulussa, mutta kävisi kun jaxaisi. Tulevaisuus olisi auki. Kun hän miettisi tulevaisuuttaan hänestä tuntuisi, että ei olisi mitään suunnitelmia. (6/14)

Ennen projektia Emilia oli lopettamassa lukion, jota oli käynyt 2 vuotta. Numerot olivat surkeita ja poissaoloja mieletön määrä. Hän meni lukioon ainoastaan miettimään, mitä haluaisi tehdä. Myös huono koulumenestys vaikutti. Hän ei jaksanut panostaa koulunkäyntiin, koska se oli pelkkää pänttäämistä, ja vieläpä asioista jotka eivät häntä kiinnostaneet. Hän halusi päästä tekemään käsillään. Emilia oli myös riidoissa vanhempiensa kanssa, koska he olisivat halunneet hänen valmistuvan ylioppilaaksi. Hän oli myös masentunut eikä jaksanut harrastaa mitään. Välit ystäviini olivat myös etäiset, koska he opiskelivat muualla. Emilia ajatteli, että hän on täysin umpikujassa, eikä tiedä mitä tekisin. Opiskelu oli surkeaa. Aina välillä Emilia kävi koululla käännyssä. Hän ei hoitanut annettuja tehtäviä, eikä saanut suoritettua kursseja lintsatessaan kokeista. Kun Emilia mietti tulevaisuuttaan, hän ajatteli, että ehkä joskus kaikki olisi paremmin. Hänestä tuntui, että hän oli täydellisen epäonnistunut aivan kaikessa ja että hän on aivan yksin. Hänen olonsa oli todella huono, itsetunto aivan surkea ja hän oikein kieri itsesäällissä. **Projektin aikana** Emilia löysi oman kiinnostuksensa mukaisen ammatillisen koulutuksen ja vaihtoi lukiosta sinne. Hän aloitti uuden koulun, jossa hän viihtyy. Emilia on saanut välinsä vanhempiin korjatuksi sekä alkanut harrastamaan uusia asioita. Hän on myös saanut uusia ystäviä. Emilia ajattelee, että ehkä en olekaan niin surkea ja avuton. Osaanhan minäkin vaikka mitä! Hän on saanut taas koulunkäynnistä kiinni, jaksaa olla koulussa, saa parempia numeroita. Motivaatio on huikea! Nykyisin, kun Emilia miettii tulevaisuuttaan, hänestä tuntuu, että kaikki on muuttunut valoisammaksi,

hän ei ole ainoa ihminen kenellä on vaikeaa, ja että vaikeuksistakin saa voiton. Emilia uskoo, että hän tulee pärjäämään hyvin elämässään. Projektin aikana hänestä on alkanut tuntua siltä, että hänellä on kaikki hyvin. Hänestä tuntuu, että hän on onnellinen. Projektissa on Emilialle ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että hänellä on joukko aikuisia tukena. He ovat auttaneet Emiliaa tukalissa tilanteissa ja rohkaisseet kohtaamaan vaikeat asiat. He auttavat jatkamaan eteenpäin. Hyvää/ parasta projektissa on ollut hänen oma tukihenkilönsä, joka on valoisin ja positiivin ihminen kenet Emilia on tavannut. Hänelle voi puhua mistä vain ja aina hän on antanut hyviä ohjeita ja auttanut selviämään. Huonoa/ huonointa projektissa on ollut se, että ilmoitus tulevista tapaamisista on tullut aina suunnilleen edellisenä iltana, silloin on tullut kamala kiire peruuttaa jo sovitut suunnitelmat. Emilian mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on sellainen, että sekä nuoret että aikuiset sitoutuvat sopimiinsa asioihin, aikuiset ovat tavoitettavissa kun heitä tarvitsee ja että he oikeasti välittävät. Projektissa saamastaan tuesta Emilia on sitä mieltä, että siitä on ollut hänelle hyötyä, paljonkin. Kukaan ei ole sanonut, että ratkaisunsa olisivat väriä, he ovat antaneet hyviä virikkeitä ja tukeneet kymppillä Emilian ratkaisuja. Lisäksi Emilia haluaa sanoa projektista vielä sen, että hänen kokemuksensa ovat olleet hyvin positiivisia ja hän on surullinen että projekti on pian hänen kohdaltaan ohi. Jos Emilia ei olisi ollut mukana projektissa, hän olisi luultavasti edelleen riidoissa vanhempiensa kanssa, tuskin olisi koulussa ja olisi varmasti hyvin masentunut. Hän ajattelisi, että hän on täysin epäonnistunut, tai sitten ei enää jaksaisi ajatella mitään, kaikki olisi yhdentekevää. Emilia tuskin olisi koulussa tai töissä. Kun hän miettisi tulevaisuuttaan, hänestä tuntuisi, että sillä ei ole hänelle mitään annettavaa. Hän ajattelisi, että hänestä ei ole mihinkään. Hänestä tuntuisi varmaan hyvin pahalta. Emilia uskoo, että ellei hän olisi ollut mukana projektissa hän luultavasti vain makaisi kotona surkuttelemassa itseään. Se olisi kauheaa! Hänellä tuskin olisi kamalasti elämäniloa. (6/5)

Jotkut nuoret kokevat, ettei projektista ole ollut heille mitään hyötyä. Esimerkiksi Retriikan elämä ei muuttunut projektin myötä mitenkään. Elisa puolestaan oli tavattoman pettynyt projektiin. Hän nostaa esiin myös tärkeän asian, jota voi miettiä laajemminkin nuorisotyössä ja sen vaikuttavuudessa. Jos työntekijällä on omaa kokemusta vastaavantyyppisestä elämäntilanteesta, se on yleensä etu, koska työntekijällä on ns. ”katu-uskottavuutta” (vrt. Martti ym. 2003). Voitaissiinko esimerkiksi ajatella, että osa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista koulutettaisiin nuoriso-ohjaajiksi?

Ennen projektia Retriikka oli juuri saanut työpaikan ja seurusteli (suhde oli hyvin ongelmallinen). Hän ajatteli, että *elämä on perseestä*. Työ oli kuitenkin mukavaa. Kun Retriikka mietti tulevaisuuttaan hänestä tuntui, että *se ei ole kovin hyvä*. **Projektin aikana** hänen elämänsä *ei muuttunut*. Hän *erosi ja löysi uuden*. Koulunkäyntiin/ opiskeluun liittyvät asiat *ei muuttuneet* (oli työssä). Nykyisin, kun Retriikka miettii tulevaisuuttaan, hänestä *ei tunnu mitään*. Projektissa on hänelle ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea siitä, että *hänelle maksettiin hieroja*. Hyvää/parasta projektissa onkin ollut hieroja, *koska muuta hän ei ole hyötynyt*. Huonoa/huonointa projektissa on ollut se, että *kaikki reissut tehdään porukassa*. Mieluummin yksin tai kaksin reissailua. Retriikan mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti on/pitäisi olla sellainen, että *olisi tapaamisia ja juttelutuokioita kahden kesken projektin vetäjän kanssa ja*

yksilöllistä suunnittelua... Jos Retriikka ei olisi ollut mukana projektissa, hänen elämäntilanteensa olisi samanlainen. (6/10)

Ennen projektia Elisän elämäntilanne oli sellainen, että hän kävi peruskoulua ja oli todella paljon pois koulusta eikä tahtonut pitää minkäänlaisia sosiaalisia suhteita muihin ihmisiin kuin hyviin ystäviinsä. Hän ajatteli kuitenkin, että kyllä minä tästä tyhjistä elämästäni selviän vielä joskus eteenpäin. Koulunkäynti oli Elisalle todella vaikeaa, eikä hän tahtonut käydä koulua ja sen takia hän oli erityistoi-
menpiteiden kohteena koulussa. Tulevaisuudestaan hän ajatteli, että elämä kulkee omia ratojaan. Elisasta tuntui, että hänen tunteensa olivat hatarat kun hän mietti elämäänsä. Hän ei tiennyt jaksako elää sitä. **Projektin aikana** Elisän elämäntilanne ei muuttunut mitenkään. Projektin tullessaan hän oli ajatellut, että tähän vaikuttaa lupaavalta. **Projektin aikana** Elisa suoritti peruskoulun ja aloitti toisen asteen ammatilliset opinnot, jotka hän myöhemmin keskeytti. Hän on kerran keskeyttänyt ammatilliset opintonsa, koska hänestä vain tuntui juuri sillä hetkellä kun hän lopetti koulun, että hän ei juuri nyt jaksaa opiskella. Elisa on kyllä ajatellut jatkaa vielä kyseisiä opintoja. Nykyisin, kun hän on projektissa ja miettii tulevaisuuttaan, hänestä on alkanut tuntua siltä, että ehkä tästä elämästä sittenkin selvi-
tään. Projektin aikana Elisasta on alkanut tuntua siltä, että projekti ei todellakaan ole sitä mitä hän odotti. Hän on todella pahasti pettynyt siihen. Siitä ei ole ollut hänelle mitään hyötyä. Kaikki lupaukset ovat olleet pelkkää ilmaa. Ainut hyvä asia projektissa on ollut Elisän tukihenkilö, joka tosin vietti hänen kanssaan liian vähän aikaa. Huonointa projektissa on ollut se, että lupauksia ei olla toteutettu. Elisän mielestä hyvä nuorille tarkoitettu projekti olisi sellainen, että siinä olisi vetäjinä henkilöitä, jotka oikeasti tietävät nuorten elämästä ja jotka ovat oikeasti kokeneet sen eivätkä vain lukeneet kirjoja, joilla ei voi elää todellista elämää! Projektissa saamastaan tuesta hän on sitä mieltä, että hänelle ei ole ollut tarpeeksi tukea missään asiassa. **Jos Elisa ei olisi ollut mukana projektissa**, hän olisi onnellinen. Hän ajattelisi, että ei se (projekti) ole minua varten. Opiskelu olisi varmasti samassa mallissa. Kun Elisa miettisi tulevaisuuttaan hänestä tuntuisi, että hän eläisi rakasta omaa elämäänsä rauhassa. Ellei hän olisi ollut mukana projektissa hänestä tuntuisi, että se ei olisi kuitenkaan auttanut häntä, vaikka hän olisikin ollut mukana siinä. (6/1)

Nuorten mielestä projektista ollut eniten hyötyä/ apua/ tukea seuraavista asioista:

- tukihenkilöstä;
  - on ollut aina joku, jolle puhua; ja joku, jolle voi soittaa koska tahansa, jos on joku hätä; ja joku, jonka kanssa harrastaa
  - saanut viettää aikaa tukihenkilön kanssa; tukihenkilöstä on tullut hyvä ystävä ja hänen kanssaan on voinut harrastaa ja hänen kanssaan on voinut kokeilla erilaisia asioita
  - mukava tukihenkilö
  - joukko aikuisia tukena, jotka ovat auttaneet tukalissa tilanteissa ja rohkaissheet kohtaamaan vaikeat asiat ja auttaneet jatkamaan eteenpäin
  - tukihenkilön kanssa on ollut ihan kiva tehdä kaikkea (esim. käyty kahvilla ja syömässä)
- hyvä yhteishenki
- tukea tulevaisuudensuunnitelmiin
- sai tehtyä konkreettisia päätöksiä

- apua asuntoa etsiessä
- pääsee paikkoihin, missä ei ole ennen ollut
- raha.

Kaksi nuorta ei kokenut saaneensa mitään tukea. Kysymykseen vastaamatta jätti yksi nuori.

Parasta/ hyvää projektissa on nuorten mielestä ollut:

- retket ja matkat (viisi viittausta); niillä on aina hauskaa ja voi oikeasti puhua ihmisten kanssa ja tutustua uusiin ihmisiin; todella kivoja; näiden lisäksi kaikki ohjelma
- tukihenkilö (neljä viittausta) ystävä; valoisin ja positiivisin ihminen, jonka koskaan tavannut, hänelle voi puhua mistä vaan ja aina on antanut hyviä ohjeita ja auttanut selviämään
- apu ja tuki lähellä; jos on jokin ongelma niin on aina joku, jolta voi kysyä
- harrastusmahdollisuudet ja muut toimintamahdollisuudet
- kuntoutusraha
- että on saanut töitä
- tyttöjen illat.

Palautetta projektista saatiin kolmen nuoren vanhemmilta. Vanhempien mielestä projektilla on ollut vaikutusta nuoren elämään seuraavissa asioissa:

- koulukiusattu nuori sai tukea lukion jatkamiseen
- ammatilliset opinnot keskeyttänyt melko sulkeutunut ”kovis” pääsi opiskelemaan; luonne muuttui reippaammaksi; elämä tasaantunut; pikkuhölmöilyt ovat jääneet taakse
- seesteisempi; tullut lisää itsevarmuutta; mieliala huomattavasti aikaisempaa positiivisempi
- erilaiset harrastekokeilut ovat kohottaneet itsetuntoa
- uudet ihmiskontaktit antaneet rohkeutta osallistua keskusteluihin ym.
- tullut avoimemmaksi ja uskoo enemmän itseensä.

Parhaiksi asioiksi vanhemmat ovat projektissa kokeneet seuraavat asiat:

- tukihenkilön positiivinen suhtautuminen nuoren ongelmiin ja auttamisen halu
- työprojektiin osallistuminen tukihenkilön avulla ollut parasta ja eniten tukea/ miesmallia antavaa
- tekeminen, ystävät (uudet ihmissuhteet), itseluottamuksen kasvu
- jatkuva ja ”tarpeeksi” pitkä yhteys/ kontakti tukihenkilöön ja projektinvetäjään (Huom! Futuuri-projekti poikkeaa muista projekteista siten, että nuoret ovat mukana koko projektin keston ajan.)
- konkreettiset asiat, joita on tarjottu nuorelle.

Vanhemmat kokivat saaneensa projektista seuraavanlaista tukea:

- tieto siitä, että nuori on onnellisempi nyt kuin aikaisemmin
- paras hyöty: nuoren elämä on parempaa kuin ennen; vanhempana saatu tukea jonkin verran myös yhteisissä keskusteluissa
- helpotusta masentuneeseen mieleen ja stressiin sekä tukea siitä, että yhteiskuntakin yrittää joskus auttaa (eikä vain verota).

Yhteistyössä ei ole vanhempien mielestä kehittämisen tarvetta. He ovat tyytyväisiä yhteistyöhön ja yhteydenpitoon (riittävästi, keskustelu luontevaa ja avointa projektihenkilöstön ja tukihenkilöiden kanssa, projektin vetäjään on ollut helppo ottaa yhteyttä, parasta henkilöstön positiivinen asenne ja konkreettinen tuki/ keskustelut/ ideat).

Yhteistyötahoista kolme vastasi kyselyyn ja projektihenkilöstöstä yksi. *Yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön* mukaan eri tahojen yhteistyössä on ollut hyvää/ parasta nuoren tilanteen muuttumisen/ nuoren tukemisen näkökulmasta:

- joustavuus
- selkeä työnjako; helpottaa asioiden hoitamista, ei turhaa tahkoamista ja päällekkäistä työtä
- selkeä vastuutaho: tietty taho (= projekti) vastaa kokonaisvaltaisesti nuoren asiasta ja toimii yhteistyötahojen kokoon kutsujana
- yhteinen tavoite
- luottamus; kaikki tuntevat toisensa henkilökohtaisesti ja toistensa toimintatavat sekä työnkuvan
- jokainen taho voi tuoda oman näkemyksensä esiin (saatu tätä kautta aikaan monta pysyvää ja tärkeää muutosta aikaan nuorten elämässä)
- kollektiivinen muutostarpeen ilmaiseminen tuo muutospaineita jonkin tahon toimintakäytäntöjen muuttamiseksi (muutos voi olla pitkällä tähtäimellä monen nuoren etu)
- kunnan päättäjien positiivinen suhtautuminen (resurssien saaminen).

Yhteistyötahojen ja projektihenkilöstön mukaan nuorten tukeminen pitäisi järjestää jatkossa niin, että:

- lisää työntekijöitä (jos ei ole työntekijöitä, niin tässä laajuudessa tätä hommaa ei voi tehdä kukaan virkatyön ohella)
- toiminnan (pysyvä) koordinointi varmistettava; muuten yhteistyötä tiivistämällä asioissa voidaan päästä eteenpäin
- toiminta pysyväksi (projektiluonteinen työ nuorten kanssa työskenneltäessä riskialtista, toiminnan tulee olla suunnitelmallista ja pitkäjänteistä)
- pysyvä rahoitus (lisäresursoinnissa yhteistyöhankkeet tervetulleita)
- pitkäjänteistä ja jatkuvaa toimintaa sekä kehittämistyötä
- kunnan organisaatiossa tulisi olla tällaisesta toiminnasta vastaava toimiala (tosin heikkoutena se, että kunnan työntekijöiden toteuttamana toiminta voisi olla jäykkää, koska on ”Tessit” ja ”Vessit”, ylityötunnit ja rajoitteet, jolloin toiminnan joustavuus kärsii).

Vaikuttavuus

Mun Juttu

- tiiviin seulan avulla on pystytty seulomaan tukea tarvitsevat nuoret
- suunnitelmallisen työparityöskentelyn avulla nuori on saatu pysäytettyä ja oivaltamaan, että asioille on mahdollista tehdä jotain
- on pystytty selvittämään nuoren voimavaroja tutkimus- ja selvittelyjaksoin ja luomaan nuorelle yksilöllisen toiminta-/ elämänsuunnitelman avulla omanlainen polku
- nuori on saanut kasvamisen eväitä, koska nuorella on ollut lähellä välittäviä aikuisia neuvomassa ja opastamassa (projekti on jakanut kodin vastuuta)
- nuori on saatu pysymään peruskoulussa ja motivoitumaan koulunkäyntiin koulutyötä ja työn avulla oppimista yhdistämällä ja tiiviin tuen avulla (nuori saa päättötodistuksen)
- nuoren ammatinvalinta on selkiytynyt koulukokeilujen ja työharjoittelun kautta
- nuori on saatu pysymään ammatillisissa opinnoissa ”saattaen vaihtaen” -periaatteella
- eri sektorirajat ylittävää yhteistyötä on pystytty kehittämään ja syventämään nuorten asioiden hoidossa toimijoiden vahvan sitoutumisen ansiosta.

VaPa

- päivärytmin muutokset (yöllä nukutaan ja päivällä tehdään töitä tai opiskellaan)
- asennemuutokset suhtautumisessa koulutukseen ja tulevaisuudensuunnitelmiin → opiskelu on koettu mahdollisuutena vaikuttaa omaan tulevaisuuteen
- ”tekee töitä itseään varten” –menteliteetti; kaikki uusi kehittää
- mielekäs tekeminen vaikuttaa myös mielialaan
- nuoret aikuisen ”silmien alla” sekä ohjauksessa/ kontrollissa, mutta kuitenkin toteuttavat suunnitelmiaan itsenäisesti.

10-PAJA

- monelle ”kouluallergikolle” koulu muuttunut paikaksi, jossa jopa viihtyy opiskelun ohella; peruskoulussa kadotettu opiskelumotivaatio herännyt uudelleen
- asenne opiskelua kohtaan muuttunut positiivisemmaksi
- aktivoituminen
- mielialan parantuminen
- oma ala ja jatko-opiskelusuunnitelmat selkiytyneet
- vastuuntuntoisuus lisääntynyt; kypsyminen; kasvaminen; aikuistuminen
- muodostunut realistisempi kuva itsestään ja omista taidoistaan
- tavoitteellinen suunnittelu muun muassa opiskelun osalta lisääntynyt.

Kelataan kimpassa

- suuntautunut uudelleen opiskeluun, alkanut osallistua
- saanut puhtia selvillä ongelmiaan yhdessä eri tahojen kanssa sekä myös itsekseen
- asenne itseä kohtaan muuttunut positiivisemmaksi
- käytöstavat parantuneet ja siistittyneet
- päivärytmin muutokset (normalisoituminen)
- poissaolot vähentyneet
- onnistumisen kokemukset parantaneet itsetuntoa
- sosiaalisten taitojen kehittyminen (osataan ”hoitaa” asioita, ja toimia ryhmän jäsenenä)

- arvosanoja korottavat nuoret onnistuneet melko hyvin saavuttamaan tavoitteensa; peruskoulua käyvien tavoitteiden saavuttaminen vie pidempään (projektiaika liian lyhyt paikkaamaan vuosien heikkoa koulumenestystä), tosin päättötodistuksiakin on onnistuttu saamaan
- muutamat ovat onnistuneet siirtymään jatko-opintoihin; joidenkin kohdalla jatko-suunnitelmat eivät ole toteutuneet toivotulla tavalla, koska niiden työstäminen ja eteenpäin saaminen vie paljon aikaa
- mielialan kohoaminen
- saanut kavereita (sosiaaliset suhteet)
- joidenkin kohdalla päihteiden käytön vähentyminen
- hoitoonohjaus tuottanut tuloksia.

NuJu

- peruskoulun suorittaneelle ja kotiin jääneelle nuorelle projekti on tarjonnut toimintaa ja projektin säännöllisyyden (päivittäisen läsnäolon) myötä nuori on oppinut säännöllisyyttä
- nuori on alkanut luottaa aikuiseen, kun hänelle on annettu aikaa avautua omaan taitiin ja päästää aikuinen lähelleen omassa aikataulussaan (vanhemmat ovat saaneet työlleen tukea)
- toiminnallisuuden ja tarvittaessa kädestä pitäen neuvomisen kautta nuori on saatu vastaanottamaan tukea ja apua
- nuoren voimavaroja on pystytty kartoittamaan laaja-alaisella kuntoutustutkimuksella
- nuorten sitoutuminen voidaan nähdä tuloksena siitä, että projektissa on pystytty paneutumaan nuorten akuutteihin, vaikeisiin tässä ja nyt –kysymyksiin
- työharjoittelujaksoilta saamansa palautteen myötä nuoret ovat saaneet onnistumisen kokemuksia ja ammatilliset kiinnostuksen kohteet ovat selkiytyneet.

Futuuri

- nuoret ovat aktivoituneet: nuoret on saatu liikkeelle ja he ovat alkaneet aktiivisesti ottamaan vastuuta itse omasta elämästään
- koulunkäynti on alkanut sujua, poissaolot ovat vähentyneet, uusia harrastuksia aloitettu
- retkien, leirien ja vapaa-ajan ohjauksen kautta nuoret ovat saaneet onnistumisen kokemuksia
- suuri vaikutus: tukihenkilöiden kautta nuoret ovat saaneet uusia näkökulmia elämään ja vaihtoehtoisia tapoja elää (nuorten lähiverkosto on usein samanlaisessa vaikeassa tilanteessa ja nuoret saavat sen kautta usein vain yhden elämisen mallin; tukihenkilö (ja mahdollisesti hänen perheensä) ”esittää” vaihtoehtoisen tavan elää)
- usean nuoren kohdalla on tapahtunut radikaali asennemuutos koulunkäyntiin/ opiskeluun (käytöstapojen parantuminen, opiskelu muuttunut säännölliseksi)
- opiskelumotivaatio parantunut (tulevaisuuteen liittyvän pohdinnan ja onnistuneiden koulutusvalintojen vuoksi, nuoret opiskelevat aloilla, jotka heitä todella kiinnostavat)
- työpaikoissa nuoret ovat pärjänneet hyvin
- päihteiden käyttö vähentynyt lähes jokaisella
- on pystytty tukemaan myös perheitä, nuoren perheen tilanteeseen puuttuminen on heijastunut positiivisesti myös nuoreen
- elämään on tullut suunnitelmallisuutta (ei eletä vain ”tätä päivää”, vaan ajatellaan elämää pidemmälläkin perspektiivillä).

Nuorten kuntoutuskokeilun rahoitus on ollut yhteensä 3,36 miljoonaa euroa ja arviointitutkimuksen tekemiseen myönnettiin 58 320 euroa. Kuntoutuskokeiluun kohdennetuista varoista myönnetyn rahoituksen lisäksi oli suurimmalla osalla projekteja toiminnalleen omaa rahoitusta esimerkiksi kunnalta/kaupungilta, joka ei sisälly edellä mainittuun 3,36 miljoonaan euroon. Vuoden 2003 lopussa kokeiluun kohdennetusta, projekteille myönnetystä määrärahasta oli käyttämättä noin 500 000 euroa ja ko. summa käytetään vuosina 2001–2003 toteutettujen hankkeiden jatkamiseen vuoden 2004 puolella. Jatkorahoitusta haki 16 projektia, joille kaikille myönnettiin rahoitus puoleksi vuodeksi eteenpäin.

Kokeiluun on Kelan tietojen mukaan osallistunut syyskuun 2003 loppuun mennessä yhteensä 596 nuorta (liite 8). Loppuvuodesta 2003 kokeiluun tuli vielä uusia nuoria mukaan ja marraskuun 2003 loppuun mennessä projektit ilmoittivat tutkijoille kokeiluun osallistuneiden nuorten yhteismääräksi 627 nuorta, joista 576 nuorelle oli tehty kuntoutussuunnitelma⁸.

Kelalle syyskuun loppuun mennessä projektien ilmoittamien nuorten määrän perusteella yhden nuoren kuntoutuskokeiluun osallistuminen on kuntoutuskokeiluun suunnatun rahoituksen osalta (ilman projektien oman rahoituksen osuutta) tullut maksamaan bruttokustannuksina vajaat 4 300 euroa (liitteet 8 ja 9), joka summa sisältää myös projektiin palkattujen henkilöiden palkkakustannukset. Erot projektien kesken ovat kuitenkin suuret vaihdellen vajaasta 1 800 eurosta runsaaseen 12 100 euroon nuorta kohden. Nuoren kuntoutuskokeiluun osallistumisen keskimääräiset kustannukset ovat kohtuulliset, kun niitä vertaa siihen, mitä yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle (työttömyys, mielenterveysongelmat, päihdeongelmat, lastensuojelu, rikoksista aiheutuvat kustannukset, inhimilliset kärsimykset). Syrjäytyminen tulee kalliiksi ja varhainen puuttuminen on etu nuoren kannalta ja yhteiskunnalle taloudellisesti kannattavaa. On esimerkiksi laskettu, että Suomessa jo yhden syrjäytyneen lapsen hoitokulut ovat tämän elinaikana noin 670 000 – 840 000 euroa riippuen syrjäytymisen asteesta (Kajanoja 2002; Pulkkinen 2002).

Jatkossa, kun nuorten syrjäytymisen ehkäisytyö integroidaan osaksi normaalipalveluja ja painopistettä saadaan siirrettyä korjaavasta työstä ehkäisevään työhön (varhainen puuttuminen), laskevat myös kustannukset, koska työntekijöitä tarvitaan vähemmän ja ongelmat ovat lievempiä. Ennalta ehkäisevällä työllä voidaan vähentää tulevaisuudessa esimerkiksi työttömyydestä, työkyvyttömyydestä ja päihteiden käytöstä koituvia ongelmia sekä erityispalveluista ja laitoshoidosta aiheutuvia kustannuksia. Varhaisen puuttumisen ansiosta mahdollista jouduttaa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten koulutukseen ja työelämään sijoittumista ja saada kasvatettua nuorista itsensä elättäviä ja veroja maksavia kansalaisia, tulevaisuuden aikuisia.

---

⁸ Kokeilun muissa projekteissa kaikille nuorille on tehty kuntoutussuunnitelma paitsi Tie Huomiseen -hankkeessa kuntoutussuunnitelma on tehty ainoastaan osalle nuorista.

8 Hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita

Seuraavaksi esitetään kustakin kuudesta tarkempaan arviointiin valitusta projektista keskeinen hyvä käytäntö ja projektien itsearviointiin perustuvan SWOT-analyysin tulokset tiivistetyksi. Hyvinä käytäntöinä voidaan pitää:

1. Sidosryhmäyhteistyö, yksilöllinen ohjaus ja työssä oppinen (VaPa-projekti)

Sidosryhmäyhteistyö

Pitkäaikainen yhteistyö Lappeenrannan sosiaali- ja terveystoimen, Lappeenrannan työvoimamahallinnon ja Kelan kanssa helpottaa ajatusten vaihtoa vaikeissakin asioissa. Tehokas tiedonkulu eri tahojen välillä helpottaa nuorten asioiden esteenpään viemistä. Hyvä yhteistyöverkosto mahdollistaa varhaisen puuttumisen ja välittömien toimenpiteiden käynnistäminen nuorten aktivoimiseksi ja tukemiseksi.

Sidosryhmäyhteistyöstä tehdyn SWOT-analyysin* tulokset

(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Pitkäaikainen yhteistyö työntekijöillä sekä kaupungin eri toimijoilla Tavoitettavuus, joustavuus Yhteinen tavoite, sitoutuminen Luottamus Samanhenkisyyt</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Rakenteiden joustamattomuus VaPa:n jatkosuunnitelmat, valintakokeeseen tulemattomuus, mitä sitten? Markkinointi-infot kouluille Ylimmät päättäjät vaikea saada mukaan Kiireinen aikataulu</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Pysyvyyden saavuttaminen Laaja-alainen tietotaito Toimintaa rajoittava lainsäädäntö muuttuu Tiedon kulku/siirto Uudet toiminnat/toimijat mukaan</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Rahat loppuu, toiminta loppuu Yhteistyö päättyy jonkin toimijan kanssa syystä tai toisesta Resurssien vähyyt (hlö+aika) Uskottavuusongelma</p>

* Sisäiset vahvuudet ja heikkoudet työstettiin 14.8.2003. Ryhmän kokoonpano: Ohjaajat Eija Talka ja Maija-Liisa Westerlund/ sosiaali- ja terveystoimi, Liisa Korhonen/ työvoimamahallinto, vakuutussihteeri Hannele Ruokonen/ Kela, toimitusjohtaja Mirja Laine/ Laptuote-säätiö, toimialaesimies Tuula Hirvonen/ Laptuote-säätiö sekä ohjaaja Minna Korja VaPa-projektista.

Ulkoiset mahdollisuudet ja uhat työstettiin 15.9.2003. Ryhmän kokoonpano Ohjaajat Eija Talka ja Maija-Liisa Westerlund/sosiaali- ja terveystoimi, toimialaesimies Tuula Hirvonen/ Laptuote-säätiö sekä ohjaaja Minna Korja VaPa-projektista.

Muut hyvät käytännöt:

Yksilöllinen ohjaus

Nuoret ovat koko ajan ns. valvovan silmän alla ja näin voidaan heti puuttua ilmenneisiin epäkohtiin. Ohjaajalla on aikaa keskustella nuoren kanssa nuorta askarruttavista asioista tarvittaessa päivittäin.

Työssä oppiminen

Työtä käytetään välineenä nuoren itsetunnon vahvistajana. Nuori saa työpajalla yksilöllistä ohjausta. Ohjaaja opastaa nuorta työtehtävien suorittamisessa. Ohjaajat antavat jatkuvaa palautetta tehdystä työstä ja näin nuori pystyy helposti seuraamaan omaa kehittymistään ja pystyy paikantamaan myös omat kehittämistarpeensa. Nuoret arvostavat käytännön työtä ja usein oppiminen tapahtuu ”siinä sivussa”. Pajatyöskentelyssä opetellaan normaaleja työelämän pelisääntöjä.

2. Yhteistyö vanhempien kanssa (Kelataan kimpassa -projekti)

Kelataan kimpassa -projektilla on kokemuksia etenkin vanhempien ja koulujen kanssa tehtävästä yhteistyöstä nuoren oppimisen tukemisessa. Näitä myönteisiä kokemuksia ja kehittämistarpeita voisi levittää laajemminkin. Kokemustietoa voisi hyödyntää vanhempien kanssa tehtävän työn ja oppilaitosyhteistyön kehittämisessä.

Vanhempien kanssa tehdystä yhteistyöstä tehdyn SWOT-analyysin* tulokset (viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Luottamuksellisuus, avoin ja rehellinen vuorovaikutus Työntekijöiden kanssa on helppo tehdä yhteistyötä, henkilökemiat toimivat, ei byrokraattisuuden tunnetta Tiivis yhteydenpito molemminpuolisesti, jolloin saadaan kokonaiskuva nuoresta (huoltajan ja työntekijän näkemys) Nuoresta pidetään kiinni (joskus myös vanhemmasta) Tunne, että työntekijät ovat tosissaan</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Vanhempien aiemmat huonot kokemukset viranomaisyhteistyön tekemisestä vaikuttaneet yhteistyön käynnistysvaiheessa Aikapula riittävän yhteistyön tekemiseen verkostojen ja vanhempien kanssa</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Työntekijöiden tietotaito, kontaktit ja verkostojen tuntemus Tekniset välineet, Kelan tuki Työntekijöiden työn joustavuus → tapaamisia on voinut sopia virastoajan ulkopuolelle, joustavuus työmenetelmissä Sitoumus olla yhteistyössä tarvittaviin tahoihin, tiedonsaantimahdollisuus Hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtyminen projektin loppumisen jälkeen normaalitoimintoihin ainakin joiltakin osin Muut nuorten ryhmät (nuorten työpajat) samassa talossa → mahdollistanut joustavan yhteistyön</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Projektiajan rajallisuus (liian lyhyt) Opettajan/ opetuksen puute osan projektiaikaa</p>

*SWOT -analyysi tehtiin 13.8.2003. Ryhmän kokoonpano: Ohjaajat Heidi Halm ja Jaanamari Torniainen sekä kaksi eri nuoren vanhempaa.

3. Ryhmätukihenkilötoiminta (Futuuri-projekti)

Futuuri-projektin kokemukset ryhmätukihenkilötoiminnasta ovat todella rohkaisevat ja hyvät. Tällainen toiminta näyttäisi soveltuvan etenkin turvattomuudesta ja hylkäämisistä kärsineiden nuorten tukemiseen. Tukihenkilö toimii nuorelle turvallisena aikuisena, joka hänen elämästään on puuttunut. Ryhmätukihenkilötoiminnassa tukihenkilöt vaihtavat ajatuksia ja kokemuksiaan sekä toimivat näin toistensa ”työnohjaajina”. Etuna on myös se, että kaikki tukihenkilöt toimivat saman päämäärän saavuttamiseksi ja tuettavien nuorten tilanteet muistuttavat toisiaan.

Tukihenkilöt on koulutettu Futuuri-projektia varten. Lisäksi heidän työnohjauksestaan sekä virkistystoiminnasta on huolehdittu. Tämä on tärkeää, sillä näin tukihenkilöt saadaan sitoutumaan toimintaan. Nuorten ja tukihenkilöiden yhteiset retket, matkat ja leirit ovat onnistuneet erittäin hyvin. Nämä vapaamuotoiset ja toiminnalliset (esimerkiksi pyöräilyretki Ahvenanmaalla) matkat ovat nuorille tärkeitä yhdessä toimimisen muotoja, joissa pääsee yhtä nuorta lainaten: niillä on aina hauskaa ja pääsee oikeasti puhumaan ihmisten kanssa ja tutustuu uusiin ihmisiin.

Ryhmätukihenkilötoiminnasta SWOT-analyysin* tulokset (viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>”Täsmähoito”: vastuu yhdestä nuoresta, nopea, joustava reagointi Välittävä vuorovaikutus (aidosti välittävät aikuiset/ aito vuorovaikutus) Henkilökohtainen suhde Yhdessä <u>tekeminen</u>/oleminen Turvallisen aikuisen malli Ryhmän (tukihenkilöt + nuoret) hyvä henki</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Ajan puute Nuoren osallistumattomuus Nuoren passiivisuus, sulkeutuneisuus Sopivan tukihenkilön löytäminen Vanhempien ongelmat Projektin lyhyys</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Sosiaalisen verkoston tuki Riittävät resurssit/ raha Vihdin kunnan osallistuminen Yhteistyökumppaneiden sitoutuminen Erilaisuuden hyväksyminen yhteiskuntaan</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Lähiverkosto Resurssit/ rahoitus Ammattilaisten suhtautuminen Sopivien vapaaehtoisten löytäminen Nuorisokulttuuri/ päihteet</p>

* Sisäiset vahvuudet ja heikkoudet työstettiin 12.8.2003. Ryhmän kokoonpano: Projektipäällikkö Petteri Sveins ja ohjaaja Katja Sissi sekä 12 tukihenkilöä.

Ulkoiset mahdollisuudet ja uhat työstettiin 20.9.2003. Ryhmän kokoonpano Projektipäällikkö Petteri Sveins ja ohjaaja Katja Sissi sekä kahdeksan tukihenkilöä.

4 a. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten seulominen ja paikallisen palvelurakenteen hyödyntäminen (Mun Juttu -projekti)

Mun Juttu -projektin merkittävä vahvuus liittyy projektitoiminnan organisointiin osana kuntien olemassa olevaa palvelurakennetta. Kunnissa on saatu muodostettua tiivis seula syrjäytymisvaarassa olevien nuorten löytämiseksi. Kuntien moniammatilliset yhteistyöverkostot ovat muodostuneet paikallisiksi nuorten kuntoutuksen asiantuntijaryhmiksi, mistä kertynyt kokemus on arvokasta tietoa muillekin, varsinkin syrjäseuduilla nuoria tukeville projekteille. Ranuan ja Posion projekteissa itsearviointi kohdistettiin tähän moniammatilliseen yhteistyöhön ja työparityöskentelyyn.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten seulomisesta ja paikallisen palvelurakenteen hyödyntämisestä tehdyn SWOT-analyysin* tulokset

Ranua:

(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Halu auttaa nuoria Sitoutuminen Vastuu yhdessä Moniammatillisuuden tuoma asiantuntemus Toiminta nuorten tarpeista lähtevää</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Ajan puute Keinojen puute Sitoutuminen Aineellisten resurssien epävarmuus Työnohjaus</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Moniammatilliseen yhteistyöryhmään sitoutuneet taustainstituutiot Perheiden yhteistyö Ulkopuoliset projektit Matala byrokraatiakynnys Nuorten työpaja</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Perheet Työntekijöiden vaihtuvuus Talous Ennalta ehkäisevän työn arvostus Taustaorganisaatioiden sitoutumattomuus</p>

* Sisäiset vahvuudet työstettiin 25.9.2003. Ryhmän kokoonpano: Sosiaalijohtaja Helena Arvola, terveydenhoitaja Saara Markkanen, vapaa-aikasihteeri Anitta Jaakola, opinto-ohjaaja Riitta Kuha, seurakunnan nuorisotyön ohjaaja Sirja Oinas, työvoimaneuvoja Päivi Kuusela, sosiaalityöntekijä Mari Louste ja Kelan asiakassihiteeri Pia Putkivaara.

Sisäisten heikkouksien, ulkoisten mahdollisuuksien ja uhkien arviointi suoritettiin 10.11.2003. Ryhmän kokoonpano: terveydenhoitaja Saara Markkanen, vapaa-aikasihteeri Anitta Jaakola, opinto-ohjaaja Riitta Kuha ja sosiaalityöntekijä Mari Louste.

Posio:
(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Toimiva yhteistyö Tietoa monelta taholta Seuranta toimii hyvin Suunnitelmallisuus lisääntyy Tiedon siirto Ryhmän sitoutuminen</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Vanhempien mukaan saanti Ei saada uusia lähiohjaajia Aikapula Varhaisempi puuttuminen Vastuun selkeyttäminen</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Vastuun ottaminen ja sen vahvistaminen Työtoiminnan vakiinnuttaminen Aikainen puuttuminen/ nuoren seuranta Koulun merkitys elämässä Syntynyt toimiva verkosto</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Tarkoitus katoaa Ajanpuute/ ylityöllistyminen Toiminnan urautuminen Ei ole toimijoita Vetäjän puuttuminen</p>

* Sisäiset vahvuudet työstettiin 25.9.2003. Ryhmän kokoonpano: Tarja Huovinen/ kuntouttava työtoiminta nuorisotyö, psykologi Ilpo Heikkilä/ mielenterveys- ja perheneuvola, erityisopetuksen tuntiopettaja Raija Vuollet/ ELA-opetus, nuorisotyöntekijä Marjo Hautala/ seurakunta ja Tuula Karjalainen/ Kela.

Sisäisten heikkouksien, ulkoisten mahdollisuuksien ja uhkien arviointi suoritettiin 9.10.2003. Ryhmän kokoonpano: Tarja Huovinen/ kuntouttava työtoiminta nuorisotyö, psykologi Ilpo Heikkilä/ mielenterveys- ja perheneuvola, erityisopetuksen tuntiopettaja Raija Vuollet/ ELA-opetus, nuorisotyöntekijä Marjo Hautala/ seurakunta, Tuula Karjalainen/ Kela, kulttuuri- ja nuorisosihteeri Tuomo Niemilehto, työvoimatoimiston johtaja Terttu Kursukangas ja erikoistyövoimaneuvoja Teija Keränen.

Sisäisissä vahvuuksissa on kuusi kohtaa, koska tiedon siirto ja ryhmän sitoutuminen saivat samat pistemäärät.

4 b. Oppilaiden seuranta peruskoulun jälkeen/ niveltäminen toisen asteen suuntaan (Mun Juttu -projekti)

Syrjäytymisvaarassa oleva nuori tarvitsee pitkäkestoista huolehtimista yläasteelta ammatillisiin opintoihin. Yhteistyössä perusasteen ja toisen asteen välillä tämä tarkoittaa uudenlaista kulttuuria, jota nuorten tukemiseksi on täytynyt pitää sitkeästi yllä. Pudasjärvellä niveltämisvaiheeseen peruskoulusta ammatillisiin opintoihin on vuosien ajan kehitetty yhteistyötä, joka on nuorten kuntoutuskokeilun aikana syventynyt. Pudasjärven projektissa itsearviointi kohdistettiin peruskoulun käyneen oppilaan koulupolun niveltämiseen toiselle asteelle.

Toiselle asteelle niveltämisestä tehdyn SWOT-analyysin* tulokset

Pudasjärvi:

(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Nuoresta tykkääminen/ välittäminen Varhainen puuttuminen Työskentelyn moniammatillisuus Hyvä yhteistyö aikuisten kesken Nuoren oman vastuun kasvaminen</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Yhdet ja samat tekevät – liian vähän toimijoita Kiire – ajanhallinta Työparin käytön vähäisyys hallintokuntien välillä Rajalliset voimavarat Paperisota Ei tiedetä, mitä tehdään</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Ymmärretään varhaisen puuttumisen merkitys koko yhteiskunnalle Päättäjät sitoutuvat ennalta ehkäisevään toimintaan taloudellisin resurssein Verkostoituminen Mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan toimintamalleihin Nuorille pysyvä ohjaavan koulutuksen mahdollisuus</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Resurssipula: taloudellinen/ henkilöstö Päättäjien ymmärtämättömyys Yhteiskunnan arvot muuttuvat Päihteiden käytön lisääntyminen Tavoitteiden selkiytymättömyys</p>

*Sisäiset vahvuudet työstettiin 25.9.2003. Ryhmän kokoonpano: Erityisopettaja Timo Liikanen, opinto-ohjaaja Maaret Jussila, erityisopettaja Raija Leinonen, työvoimaneuvoja Pirkko Kummala, Raili Eskola/ terveyskeskus, erityisopettaja Kari Jokela, Kalle Tihinen/ Työkeskus, Tarja Väisänen/ nuorisotoimi ja sivistystoimenjohtaja Tuija Mikkonen.

Sisäisten heikkouksien, ulkoisten mahdollisuuksien ja uhkien arviointi suoritettiin 8.10.2003. Ryhmän kokoonpano: erityisopettaja Timo Liikanen, opinto-ohjaaja Maaret Jussila, erityisopettaja Raija Leinonen, erityisopettaja Kari Jokela ja opinto-ohjaaja Kimmo Paularanta.

Sisäisissä heikkouksissa on kuusi kohtaa, koska paperisota ja ei tiedetä, mitä tehdään saivat samat pistemäärät.

4 c. Erityispalvelut nuoren kuntoutuksessa (Mun Juttu -projekti)

Mun Juttu -projektin nuoret ovat voineet osallistua Oulun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen ammatillisille ohjaus- ja selvittelyjaksolle, jossa on tuettu yksilöllisesti ja ryhmässä nuoren ammatillista suuntautumista. Tavoitteena on ollut nuoren koulutuksellisen ja ammatillisen motivaation herättäminen. Jakson aikana nuorelle on varattu tutkimusajat lääkärille (terveydentilan merkitys ammatinvalinnassa), psykologille/ neuropsykologille (oppimisedellytykset) ja nuorisopsykiatrille (psykkisten voimavarojen kartoitus). Nuorelle on valittu lisäksi henkilökohtaiset ohjaajat moniammatillisesta kuntoutustyöryhmästä nuoren kokonaistilanteen selvittämiseksi. Oulun Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen työryhmä kohdisti itsearvioinnin näiden erityispalvelujen merkitykseen nuoren kuntoutuksessa. Jakson jälkeen kuntoutuskeskuksen psykologi/ kuntoutustyöntekijä on osallistunut kunnassa järjestettävään perhe/ verkostopalaveriin, missä jakson tutkimustuloksia on hyödynnetty nuoren ammatillisia jatkosuunnitelmia tehdessä.

Nuorten kuntoutuksen erityispalveluista tehdyn SWOT-analyysin* tulokset

Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus:

(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Palvelujen suunnittelu asiakkaiden/asiakasryhmien tarpeista lähtien ”Tekemisen meininki” joustava ja tehokas organisaatio Moniammatillinen kuntoutustyöryhmä Erityistutkimusten mahdollisuus Yhteistyötahot/ verkostot Tieto, taito, osaaminen, hyvät koulutusmahdollisuudet</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Tiedon kulku nuoria koskevissa asioissa verkoston kanssa Työsuunnittelu Työryhmä ajan vähyys Toimintamallin/ ohjeistuksen puutteellisuus lähettäjätaholle Liian vähäinen kuntien työntekijöiden ohjaus</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Uusi toimintamalli Voidaan laajentaa palveluiden tarjonta hankekuntien ulkopuolelle Verkostojen pysyvyys Lainsäädännön muutos Voidaan sosiaalisin perustein ohjata kuntoutukseen – kriteerit selvät</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Rahoitus palveluihin loppuu Kuntien henkilöstön suuri vaihtuvuus Kunnan sisäisen verkoston toimimattomuus Kuntoutuskeskuksen ja kuntien välisen yhteistyön vaikeus</p>

* Sisäiset vahvuudet työstettiin 25.9.2003. Ryhmän kokoonpano: sosiaalityöntekijä Marjo Savukoski, kuntoutusohjaaja Helena Kaikkonen, fysioterapeutti Anna Satomaa ja kuntoutusohjaaja Pasi Arola.

Sisäisten heikkouksien, ulkoisten mahdollisuuksien ja uhkien arviointi suoritettiin 13.10. ja 29.10.2003. Ryhmän kokoonpano: sosiaalityöntekijä Marjo Savukoski, lääkäri Jouko Soukainen, fysioterapeutti Anna Satomaa ja kuntoutusohjaaja Pasi Arola.

Sisäisissä vahvuuksissa on kuusi kohtaa, koska yhteistyötahot/ verkostot sekä tieto, taito, osaaminen, hyvät koulutusmahdollisuudet saivat samat pistemäärät.

Sisäiset vahvuudet ovat kuntoutustyöryhmän jäsenten mukaan seurausta kuntoutuskeskuksen kehittyneestä organisaatiosta ja moniammatillisesta työtavasta, minkälaisista toimintamallia voidaan viedä projektien toimijoille ja kuntien kuntoutuksen asiakaspalveluryhmiin.

Toimintamallit nuorten palveluissa kehittyvät uusien hankkeiden myötä. Tärkeänä pidetään sitä, että työryhmäajat nuorten osalta eriytetään kokonaan muista asiakasasioista. Ohjeistusta kehitellään uusien hankkeiden kautta. Oleelliseksi muodostuu kokemuksen kautta oppiminen ja hyödyntäminen seuraavissa projekteissa.

Ulkoisia mahdollisuuksia on mahdollista hyödyntää laajemmin tarjoamalla toimintamallia hankekuntien ulkopuolelle. Ulkoisiin uhkiin on mahdollista varautua ennakolta kiinnittämällä erityistä huomiota yhteistyöhön kuntien toimijoiden kanssa sekä ohjaamalla toimintamallin verkostomaista kehittymistä kunnissa.

5. ”Tuetun työn” -mallin soveltaminen ja tiiviit yhteydet työelämään

10-PAJA -projektilla on vahvaa kokemusta ”tuetun työn” -mallin ja ammatillisen kymppi-luokan monipuolisesta soveltamisesta. Toiminnassa on erityistä käytännönläheisyys ja vahvat yhteydet työelämään ja yrityksiin. Projektityöntekijät valmentavat nuoren ohella myös työyhteisöä uuteen tilanteeseen sopeutumisessa, mitä käytäntöä voisi levittää projekteihin laajemminkin tukemaan nuorten työharjoittelujaksoja.

”Tuetun työn” -mallista tehdyn SWOT-analyysin* tulokset

(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Nuoren tarpeet ja resurssit huomioidaan, nuoren saaman avun maksimointi, varmistetaan nuoren sitoutuminen toimintaan Monta toimijaa, verkostotyö, toimivuus paranee Nopea tilanteisiin puuttuminen, suunnitelman tarkistaminen Yksilö huomioidaan kokonaisvaltaisesti Perusturvallisuuden luominen onnistunut, luottamuksen syntyminen</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Monta toimijaa, erilaisten pelisääntöjen yhteen sovittaminen Tiedonkulku Projektin lyhytaikaisuus Nuorten liiallinen holhoaminen/ asiat liian valmiina Jatkoseurannan järjestäminen</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Projektin hyvä toimintamalli yhden toimijan (Rauman ammattiopisto) käyttöön, toiminnan muuttuminen pysyväksi Rahoitus Osaamispääoman jakaminen (verkostoyhteistyö) Projektin kuluessa luodut verkostot hyödynnettävissä Lain muuttuminen, uudistus valtakunnan tasolla</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Rahoitus → vaikuttaa esim. työntekijäresursseihin, erityisopetuksen vähentyminen Toiminnan siirtyminen uuteen organisaatioon, säilyykö perusidea ja resurssit? Jatko → ei vastaa kaikkien oppilaiden tarpeisiin, nuoren mahdollisuudet koulutusvalintoihin vähenee, joidenkin toimintatapojen jääminen pois Soveltuvan henkilöstön löytäminen</p>

* Sisäiset vahvuudet ja heikkoudet työstettiin 11.8.2003. Ryhmän kokoonpano: Minna Toveri, toiminnanjohtaja/ Rauman Seudun Nuorisosasema ry; Marianne Kivelä projektipäällikkö/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Anna Maikkola, projektityöntekijä/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Ulla Hätilä, projektityöntekijä/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Jukka Hurrila, projektityöntekijä 10-PAJA/Rauman Seudun Nuorisosasema ry; Katri Koskinen, projektityöntekijä 10-PAJA/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Miklas Kulmala, harjoittelija, 10-PAJA/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Tommi-Wihtori Roström, projektiavustaja 10-PAJA/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Mirjam Voutilainen, opettaja/ Rauman opetustoimi; sekä Tuula Hällfors, vakuutussihteeri/ Rauman Kela.

Ulkoiset mahdollisuudet ja uhat työstettiin 26.11.2003. Ryhmän kokoonpano: Riitta Hiltunen opinto-ohjaaja/ Raumanmeren pk; Päivi Salomaa psykologi/ Rauman nuorisopsykiatrian poliklinikka; Elise Samallahti projektityöntekijä/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Johanna Ylikoski sosiaalityöntekijä/ Rauman sosiaalitoimi; Marianne Kivelä projektipäällikkö/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Minna Toveri toiminnanjohtaja/ Rauman Seudun Nuorisosasema ry; sekä 10-PAJA -projektista: Mirjam Voutilainen opettaja/ Rauman ammattiopisto; Katri Koskinen projektityöntekijä/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky; Jukka Hurrila projektityöntekijä/ Rauman Seudun Nuorisosasema ry; Tommi-Wihtori Roström projektiavustaja/ Satakunnan erityishuoltopiirin ky.

6. Aika – aikaa nuoren kanssa työskentelyyn ja nuoren kanssa olemiseen, aikaa nuoren sisäiselle kasvulla (NuJu-projekti)

NuJu-projektissa aika hyvänä käytäntönä tarkoittaa aikuisen aikaa olla nuoren kanssa kahdestaan, ei välttämättä työskennellen jonkun ongelman kimpussa vaan tehden jotakin, sekä aikaa olla kotikäynneillä rauhassa ja usein. Nuori tarvitsee aikaa tulla lähelle ja avautua omaan tahtiin. Nuoren lähelle ei voi mennä ja alkaa hoitaa hänen asioitaan, vaan nuori tulee lähelle tai päästää lähelleen omassa aikataulussaan, eikä prosessia voi kiirehtiä, kuten ei nuoren omaa kasvu- ja kypsymisprosessiaan. Monien vuosien kuluessa kasautuneet ongelmat eivät ratkea nopeasti.

Aika-käytännöstä tehdyn SWOT-analyysin* tulokset

(viisi tärkeintä tärkeysjärjestyksessä)

<p><i>Sisäiset vahvuudet:</i></p> <p>Yksilöllisyys nuoren tausta ja tavoitteet toiminnan lähtökohtana Työntekijän ammattitaito - halu olla tekemisissä nuoren kanssa ja tiedostaa nuoren sisäisen kasvun tarvitsema aika Nuoren suuntautuminen tulevaisuuteen nuoren mahdollista nähdä oma visio ja sitoutua siihen Luottamuksen rakentuminen kokemus turvallisuudesta aikuisesta Vuorovaikutus olla oikeasti läsnä, käytettävissä ja tavoitettavissa</p>	<p><i>Sisäiset heikkoudet:</i></p> <p>Yhteistyöverkon mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyväksikäyttäminen Olemassa olevan verkoston toimijoiden sitoutuminen/ sitouttaminen toimintaan Yhteistyöverkoston toimijaorganisaation sisäiset muutokset ovat vaikuttaneet ratkaisevasti toimintaan ja toimitiloihin Uuden toiminnan markkinointi hidasta (aika ei riitä) Yhden työntekijän malli haavoittuva</p>
<p><i>Ulkoiset mahdollisuudet:</i></p> <p>Uusi hallintomalli (projektin työntekijän, asiakkaan, nuoren/ perheen ja palvelun tuottamisen kannalta) Kenttätiedon saattaminen hallintomallin suunnitteluryhmille Paikallinen ja alueellinen herääminen nuorten asiaan</p>	<p><i>Ulkoiset uhat:</i></p> <p>Tiukka tulosityksikköajattelu ja -asetelma kaupungin sisäisessä hallinnossa Hallintokuntakokeilun valmistelu Toimenpiteet eivät muutu paikallisten toimijoiden käytännöksi ilman organisaation mukaantuloa Palveluja ei ole saatavissa nyt, eikä jatkossa Lyhyt yhteinen toiminta-aika nuoren kanssa</p>

* Sisäiset vahvuudet työstettiin 10.9.2003. Ryhmän kokoonpano: projektikoordinaattori Aune Pihlajaniemi/ MLL Kainuun piiri, va toiminnanjohtaja Anneli Vatula/ MLL Kainuun piiri, Vuokko Kemppainen/ Kumppaniksi ry, Maritta Kopsala/ Kumppaniksi ry, Helena Puonti/ Kumppaniksi ry ja Anni Lenkola/ Kumppaniksi ry.

Sisäisten heikkouksien, ulkoisten mahdollisuuksien ja uhkien arvioinnin suoritti projektikoordinaattori Aune Pihlajaniemi 30.10.2003.

Muita hyviksi havaittuja käytäntöjä

Nostamme vielä esiin tarkemman arvioinnin ulkopuolella olevien kahdentoista projektin hyvät käytännöt luettelona:

- Toimintamalli. Paneudutaan yksilöllisesti nuoren ongelmiin sekä puututaan pieniltäkin tuntuviin kysymyksiin. Yhteydet vanhempiin (Onnistuva Nuori).
- Nuorelle aikaa nopeastikin, ei jonotusta, ei viranomaisleimaa, nuoren/ perheen kanssa yksilöllinen työskentely. Palveluverkoston tuntemus (Luotsi).
- Läksypiiritoiminta, perhetapaamiset, yksilöllinen tukityö nuoren kanssa (Itua Elämään).
- Yksilölliset suunnitelmat ja henkilökohtainen tukihenkilö omassa kunnassa. Yhteistyö yritysten, ODL:n, kuntien yhteishenkilöiden välillä sekä säännölliset kokoontumiset. Tiedonkulku koulujen, sosiaalitoimen ja oppilaitosten välillä (Tie Huomiseen).
- Viiden päivän internaattikurssi”, jossa nuori on poissa tavanomaisista ympyröistä. Muita hyviä käytäntöjä ovat toiminnalliset menetelmät, omien vahvuuksien löytämisessä, tiivis yhteistyö sekä pitkäjänteisyys nuoren kanssa toimittaessa (Per Son Trainers).
- Saattaen vaihto, räätälöidyt ja työvaltaiset koulutukselliset ratkaisut, pitkäjänteinen yksilöohjaus, rinnalla kulkijat, perhetyö, kuntoutussuunnitelmat, kuntoutustutkimukset, työkokeilu, kuntoutustoiminta, ryhmätoiminta, ammatilliset pajat, vapaa-aikatoiminta, seuranta ja jatkokolut (Oppi).
- Projektityöntekijän tavoitettavuus, nopea puuttuminen ja joustavuus. Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa. Matalan kynnyksen paikka, johon nuoren on helppo tulla. Yhteistyö muiden nuorten kanssa toimivien tahojen välillä (Omalle Oksalle).
- Yksilölliset palvelut, laadukas erityisosaaminen, toimiva verkostotyö sekä tehokas ja joustava palveluorganisaatio (Elämän Syke).
- Nuori haetaan kouluun/ töihin, ainakin alkuun motivaatiota kehiteltäessä. Nuorelle etsitään harrastus. Perheen kanssa käydyt keskustelut. Nuorille kesätöiden saaminen. Nuoret ja vanhemmat puhuvat ongelmistaan mielellään puhelimesta. Ja näin asiat selviävät helpommin (Came Along).
- Perhekeskeisyys. Hoidetaan kokonaisuutta (ei pelkästään nuorta). Toimitaan/ reagoidaan välittömästi. Yksilölliset ratkaisut jokaiselle nuorelle (Sulubaa).
- Aamukahvit ja kädenpuristukset, nuoren oma vastuu aikatauluista ja omasta toiminnasta, selkeä viikko-ohjelma (Paristo).
- Verkostopalaverit, verkostoyhteistyö, kehityssuunnitelman tarkistaminen, tavoitteiden saavuttamisen edistymisen seuranta, työnohjaus (Ykköspesä).

Keskeisimpiä kehittämistarpeita projekteissa ovat

1. Ohjaus- ja työryhmän asiantuntijuuden hyödyntäminen

Paikalliset ohjausryhmät ovat muodostuneet kunnissa nuorten kuntoutuksen merkittäviksi asiantuntijaryhmiä. Nuorten kanssa projektissa työskentelevien tulisi voida hyödyntää tätä osaamista omassa työssään nuorten tukemiseksi mahdollisimman monipuolisesti. Kehittämistarpeena voidaan nähdä myös moniammatilliselta työryhmältä saadun tuen näkyvämmäksi tekeminen projektityössä.

2. Yhteistyö oppilaitosten kanssa

Projektitoiminnassa on tärkeää varoa astumasta koulutoimen ”varpaille”. Kouluissa kohde-ryhmän nuoriin on yleensä kohdistettu olemassa olevien resurssien puitteissa mahdollisia tukitoimia jo ennen projektia. Ongelmaksi oppilaitosten kanssa tehtävässä yhteistyössä saattaa osoittautua työnjaosta ja vastuusta sopiminen. Opetusjärjestelyistä sopiminen eri koulujen kanssa on tuottanut ongelmia. Joissain projekteissa kokemuksena on, että opetus pitäisi olla järjestettynä jo nuoren tullessa projektiin, sillä erilaiset opetusjärjestelyt vaativat paljon aikaa. Toisena syynä opetusjärjestelyiden hankaluuteen on ehkä se, että opettajat ovat sopineet opetusaikataulut hyvissä ajoin ennen koulujen alkua eli niitä on vaikea enää muuttaa. Vastuu nuoresta ja hänen opetuksestaan saattaa herkästi siirtyä yksinomaan projektien vastuulle.

3. Nuorten motivointi

Yhtenä ongelmana on nuorten motivointi opiskeluun ja projektiin. Kuntoutusraha on todettu yleisesti hyväksi, mutta ei kaikkien nuorten kohdalla ratkaisevaksi, motivointikeinoksi. Keskeinen ongelma näyttäisi joissakin projekteissa olevan koulukielteisen nuoren motivointi opiskelemaan. Juuri näiden nuorten kohdalla kuntoutusraha on usein ainoa motivointikeino. Nuoria ei myöskään saada aina motivoitumaan esimerkiksi erilaisten hoitojen ja terapioiden käyttöön. Nuoret pelkäävät esimerkiksi leimaantuvansa ”hulluksi” jos he käyttävät mielenterveyspalveluja. Tärkeintä on kuitenkin se, että nuoren opiskelulle ja ammatilliselle kuntoutukselle luodaan ensin edellytykset hoidollisen ja sosiaalisen kuntoutuksen avulla. Periaatteena on, että ensin huolehditaan perusongelma. Vasta tämän jälkeen keskitytään esimerkiksi oppimiseen.

4. Vanhempien spontaanit yhteydenotot

Vanhempien spontaanit yhteydenotot saattavat olla projektin suuntaan vähäisiä, vaikka vanhemmat osallistuisivatkin nuoren kuntoutussuunnitelman tekemiseen. Miten onnistua kannustamaan ja tukemaan passiivisia vanhempia vahvempaan yhteistyöhön projekteissa ja nuorten kanavoitumisessa projektiin? Toisaalta, toiminnassa tulisi myös hyväksyä realiteettina se, että kaikkien vanhemmat eivät jaksaa, pysty tai halua osallistua yhteistyöhön. Yhteistyöstä ei saa muodostua ”pakkopullaa”. Vanhemmille tarjotaan kuitenkin mahdollisuus yhteistyöhön sekä mahdollisuus saada tukea ”murkkuikäisen” vanhempana olemiseen. On myös mahdollista, että kaikki nuoret eivät edes halua vanhempia mukaan yhteistyöhön. Osa näistä nuorista saattaa tästä huolimatta sitoutua toimintaan.

5. Päihteiden ja huumeiden käyttöön puuttuminen

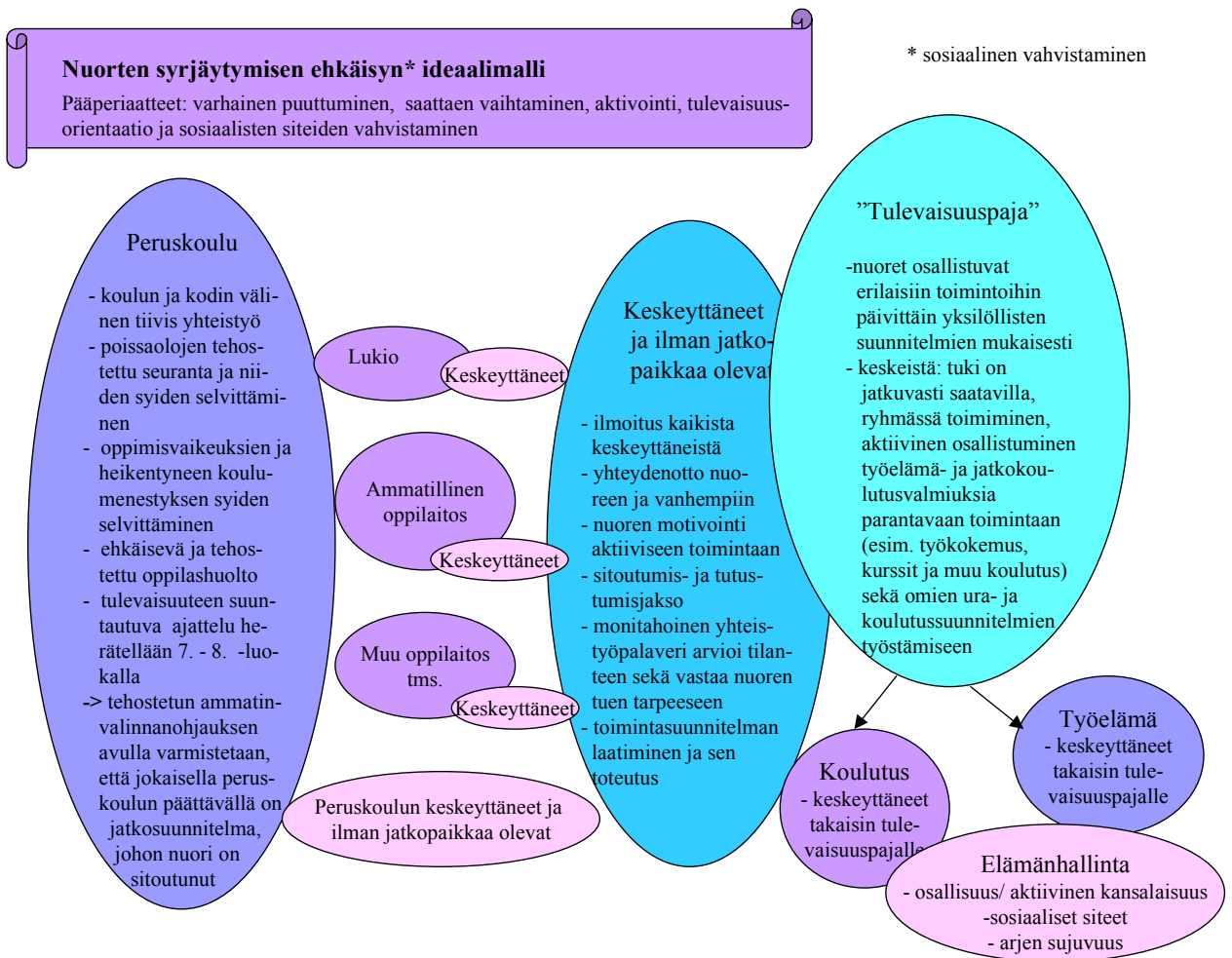
Joissakin projekteissa on törmätty siihen, että päihde- ja huumeongelma on odotettua laajempi. Ongelmaan on hyvin vaikea puuttua projektin keinoin. Huumeseulat ovat yksi mahdollisuus. Vaarana kuitenkin on, että näin huumenuoret vetäytyvät kokonaan toiminnasta ja silloin heitä ei voida enää tavoittaa mitenkään. Keskustelut (asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä ja luottamuksellisesti), ohjaus ja palveluun ohjaus voivat olla parempia ja kestävämpiä keinoja.

9 Ideaalimalli 15–17-vuotiaiden nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Nuorten kuntoutuskokeilun aikana on kertynyt merkittävää tietoa 15–17-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisyn hyvistä käytännöistä sekä toiminnan kehittämistarpeista. Käytännön kokemusten pohjalta olemme hahmottaneet ideaalimallin (kuvio 7). Malli on ideaalinen, mutta ei idealistinen. Ideaalimalli on muodostettu kuntoutuskokeilussa saatujen käytännön kokemusten, Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän muistion ja kuntoutuskokeilun tavoitteiden sekä osin myös nuorisotutkimuksellisen tiedon ja tutkijoiden erilaisista hankkeista kertyneiden tietojen ja kokemusten pohjalta.

Mallin lähtökohtana on ollut Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän ja nuorten kuntoutuskokeilun tavoitteet. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen (sosiaalinen vahvistaminen) tapahtuu mahdollisimman pitkälle jo olemassa olevan paikallisen normaali-palvelujärjestelmän puitteissa. Kyse on lähinnä eri hallinnonalojen yhteistyökäytäntöjen uudelleen järjestelystä ja eri tahojen välisen yhteistyön lisäämisestä, tehostamisesta ja laajentamisesta. Mallissa on pyritty luomaan nuorille mahdollisuus aktiiviseen, tulevaisuuteen orientoituvaan ja sosiaalisia siteitä vahvistavaan toimintaan. Mallissa on pyritty erilaisten siltojen rakentamiseen nivelvaiheiden onnistumisen varmistamiseksi (saattaen vaihtaen -periaate). Nuorille on pyritty tarjoamaan mallissa ensisijaisesti syrjäytymistä ehkäiseviä tukipalveluja (varhaisen puuttumisen -periaate) korjaavaan tukeen painottuneiden palvelujen sijaan. Mallissa on pyritty myös keskittämään nuorille tarjottuja palveluja sekä räätälöimään ne erityisesti nuorille. Edelleen mallissa on pyritty siihen, että toiminta tapahtuisi nuoren ehdoilla ja suostumuksella.

Ideaalimallin punaisena lankana on varhainen puuttuminen - sekä saattaen vaihtaen -periaatteen toteuttaminen leikki-ikäisestä nuoreen aikuiseen saakka. Yhteistyötahot voivat vaihdella nuoren/ perheen tarvitseman tuen sekä paikallisen palvelujärjestelmän mukaan. Perustoimijoina voidaan pitää seuraavia kuntoutuskokeilussakin mukana olleita tahoja: lasten/ nuorten vanhemmat, nuoret itse, päiväkodin, koulun, sosiaali- ja terveydenhuollon, eri oppilaitosten, työvoimahallinnon sekä Kelan paikallistoimiston työntekijät.

Kuvio 7. Ideaalimalli.

Tässä esiteltävän viitteellisen ideaalimallin lähtökohtana on, että malli voitaisiin toteuttaa osana olemassa olevaa palvelujärjestelmää ja siihen sulautuen. Palvelurakenteeltaan erilaisissa kunnissa mallia joudutaan hieman soveltamaan. Toisaalta mallin sovellettavuus palvelurakenteeltaan samanlaisissakaan kunnissa ei voi olla yhdenmukaista, koska toiminta on aina sidoksissa paikalliseen toimijaverkkoon, sen resursseihin ja yksittäisten toimijoiden mahdollisuuksiin ja valmiuteen tehdä työtä nuorten kanssa. Ideaalimallin luomisessa on hyödynnetty projektien hyviksi kokemia tapoja tavoittaa ja tukea nuoria. Toisaalta on kartoitettu nuorten tavoittamiseen ja tukemiseen liittyviä pullonkauloja ja pyritty niitä pohtimalla kehittämään toimintamallia 15–17-vuotiaiden nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Malli rakentuu kolmen asiakokonaisuuden ympärille:

- *kohdejoukon määrittely ja nuorten valinta*
- *nuorten tuki*
- *palvelujen koordinointi ja kehittäminen.*

9.1 Kohdejoukon määrittely ja nuorten valinta

Nuorten kuntoutuskokeilussa on peruskouluikäisiä ollut helpompi saada toimintaan mukaan kuin peruskoulun jo suorittaneita. Kohdejoukon nuorentamiselle löytyy perusteita yleisemminkin. Satsaaminen varhaiskasvatukseen ja perheiden tukemiseen olisi tärkeää. Jos nuoren ongelmiin puututaan peruskoulun yhdeksännellä luokalla, ollaan mieluummin myöhässä kuin liian aikaisessa. Nuoren tilanne kehittyy yleensä pitkän ajan kuluessa ja keskeistä on tilanteeseen puuttuminen mielellään jo peruskoulun seitsemännellä tai kahdeksannella luokalla, ellei se jo ala-asteella ole ollut mahdollista.

Koululla on ratkaisevan tärkeä asema tukea tarvitsevien nuorten tunnistamisessa, koska peruskouluikäiset ovat päivittäin koulussa ”silmien alla”. Kouluissa luokanvalvojien ja aineenopettajien valppaus on tärkeää, koska esimerkiksi erityisopetukseen siirtymistä edeltää nuoren tuen tarve jo normaalissa luokkaopetuksessa. Säännöllisten keskustelujen merkitystä oppilashuollollisista asioista kouluissa ei voi korostaa liikaa. Asioista puhuminen ja niihin tarttuminen jo ennen niiden viemistä oppilashuoltoryhmään on tärkeää, koska monissa kouluissa oppilashuoltoryhmässä pystytään tavoittamaan vasta vaikeimmat tapaukset. Kuluvan vuoden elokuun alussa tuli voimaan joukko lainmuutoksia, joilla pyritään tehostamaan muun muassa oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Tavoitteena on nuorten syrjäytymisen ehkäisy mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Yläasteikäisten tuen tarpeen tunnistamiselle löytyy kouluissa suhteellisen luonnollisia väyliä, mutta nuorten systemaattiselle seulomiselle tarvitaan resurssina työaika, jota ei aina ole riittävästi. Koulutyön arjessa oppilaiden kanssa ollaan päivittäin. Yksin erityisopettajien valppaus ei kuitenkaan riitä, vaan he tarvitsevat rinnalleen valppaita aineenopettajia ja luokanvalvojia. Koulukuraattorit ovat kouluissa sosiaalisen asiantuntijoita ja he ovat tärkeässä asemassa tukea tarvitsevien nuorten seulomisessa. Kouluterveydenhoitaja tapaa vastaanotollaan kokonaisen ikäryhmän ja myös hänen asemansa nuorten seulomisessa on keskeinen. Niiden 16–17-vuotiaiden nuorten tavoittaminen, jotka keskeyttävät esim. ammattiopintonsa, on vaikeampaa.

Periaatteessa mistään toisen asteen oppilaitoksesta oppilas ei voi lähteä pois kenenkään tietämättä. Yleensä oppilaitoksissa pyritään käymään keskeyttämistä selvittävä keskustelu oppilaan kanssa. Se, ettei henkilötasoinen tieto opintojen keskeytymisestä automaattisesti välity millekään taholle, saattaa johtua esimerkiksi tiukoista tietosuojamääräyksistä tai siitä, ettei tiedon välittämisestä ole ohjeistusta. Käytännössä tiedon välittäminen tapahtuu sattumanvaraisesti ja epävirallisesti. Kuntiin tieto keskeyttämisistä tulee lukumäärätietona, mutta ei tietoa siitä, ketkä nuoret ovat keskeyttäneet. Jos henkilötasoinen tieto opintojen keskeyttämisestä välittyisi automaattisesti esim. sen yläasteen opinto-ohjaajille, jonka oppilaana nuori on aiemmin ollut, tai kunnassa nimetylle yhteyshenkilölle, nuorten seulominen olisi huomattavasti helpompaa, ja tilanteeseen päästäisiin puuttumaan varhaisessa vaiheessa. Keskeyttäneiden lisäksi tarvitaan tieto myös nuorista, jotka eivät yhteisvalinnassa hae minnekään. Yksittäisissä nuorten kuntoutuskokeilun hankkeissa opinto-

ohjaaja on nuoren suostumuksesta ilmoittanut opintojen keskeyttämisestä sosiaalitoimistoon, mikä on havaittu hyväksi käytännöksi.

Työvoimatoimisto tavoittaa 15–17-vuotiaan nuoren silloin, kun nuori hakeutuu ammatinvalinnan ohjaukseen tai ilmoittautuu työnhakijaksi. Työvoimatoimistojen kautta pystytään seulomaan alaikäiset työnhakijat, mutta ongelmana on lähinnä se, etteivät syrjäytymisvaarassa olevat nuoret välttämättä ilmoittaudu työnhakijoiksi. Sosiaalitoimisto tavoittaa 15–17-vuotiaat nuoret pääasiassa perheiden asiakkuuden kautta tai lastensuojeluasioiden yhteydessä. Nuorisotoimen rooli nuoren tuen tarpeen tunnistamisessa tapahtuu vapaa-ajan toimintojen yhteydessä. Nuorisotoimen asemaa ”matalan kynnyksen” toimijana on tärkeää korostaa selvemminkin samoin kuin etsivän nuorisotyön merkitystä tukea tarvitsevien nuorten tunnistamisessa ja seulomisessa.

Kuntoutuskokeilu on osoittanut, että kunnissa nuorten kanssa työskentelevillä tahoilla on ammattitaitoa ja tietämys syrjäytymisvaarassa olevista nuorista. Paikalliset ohjausryhmät ovat muodostuneet kunnissa nuorten kuntoutuksen asiantuntijaryhmiksi ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret on mahdollista tunnistaa eri sektoreiden (koulu, sosiaali- ja terveystoimi, työvoimatoimi, nuorisotoimi) työntekijöiden yhteistyönä. Nuorten seulomisesta paikallisen verkostotyön avulla on varsin hyviä kokemuksia.

Ideaalimallissa peruskoulun tehtäväksi jäisi alle 16-vuotiaiden eli yläasteikäisten tuen tarpeen tunnistaminen ja tilanteiden seuraaminen sekä tiedon välittäminen eteenpäin niistä, jotka eivät hakeudu yhteisvalinnassa minnekään. Toisen asteen oppilaitoksilla olisi ideaalimallissa velvoite ilmoittaa kaikista opiskelun keskeyttämisistä opiskelijan kotikuntaan. Kuntien velvollisuutena olisi nimetä taho tai tahot, joille tieto välittyy. Kuntiin kertyisi peruskouluista, toisen asteen oppilaitoksista, työvoimatoimistosta, sosiaalitoimesta ja nuorisotoimesta systemaattinen tieto syrjäytymisvaarassa olevista ja tuen tarpeessa olevista nuorista. Tämä olisi lähtökohta nuoren tukemisen käynnistämiseksi.

Keskeistä kohdejoukon valinnassa

- nuoren tukeminen on sitä vaikuttavampaa, mitä aikaisemmin se aloitetaan
- tukitoimet suunnataan toiminta tietoisesti jo peruskoulun seitsemäs- ja kahdeksaluokkalaisiin

Keskeistä kohdejoukon seulomisessa

- yläasteen erityisopettajien, opinto-ohjaajien, kouluterveydenhoitajien ja -kuraattorien sekä luokanvalvojien ja aineenopettajien valppaus (velvoite)
- perusasteen suunnalta (esim. opinto-ohjaajat) tarkistus toisen asteen oppilaitoksista, onko oppilas aloittanut opiskelun (ainakin riskitapausten osalta)
- toisen asteen oppilaitosten velvollisuus ilmoittaa opiskelujen keskeyttämisistä oppilaan kotikuntaan nimetyille taholle
- kuntien velvollisuutena nimetä taho/ tahot, jonne tieto välittyy
- nuorten seulonta muilta osin verkostoyhteistyönä (koulu-, nuoriso, työvoima-, sosiaali- ja terveystoimi).

9.2 Nuorten tuki

Ideaalimallisissa tukea tarvitsevien nuorten kanssa tehtävä työ rakentuisi monitahoisen⁹ yhteistyöryhmän toimijoiden yhteistyölle. Ryhmän toiminnan koordinoijana ja kokoon kutsujana olisi esimerkiksi se taho, jolle kunnassa keskitetysti välittyy tieto syrjäytymisvaarassa olevista nuorista. Nuoren tukeminen lähtee liikkeelle siitä, että nuoreen ja hänen vanhempiinsa otetaan yhteyttä. Tärkeää on, että yhteyden ottaa sellainen henkilö, joka mahdollisesti jo entuudestaan tuntee nuoren ja perheen, ja yhteydenotto voi näin tapahtua luontevasti (tai ks. yhteispalvelupiste jäljempänä luvussa 10). Nuori ja hänen vanhempiensa kutsutaan haastatteluun, joka tehdään tarkasti, jotta voidaan varmistua siitä, että nuori todella hyötyy interventtiosta.

Nuoren tukemisessa keskeistä on nuoren pysäyttäminen ja luottamuksellisen suhteen ja nuoren motivaation syntyminen. Oleellista on nuoren saaminen oivaltamaan, että asioille voi vielä tehdä jotain ja että hänen on mahdollista saada apua. Keskeistä on nuoren kokemus siitä, että hänestä välitetään ja että hän voi turvallisessa kasvatus- ja tukiympäristössä lähteä muutosprosessiin mukaan. Nuori sitoutetaan toimintaan ”porkkanalla” ja hän saa rinnalleen tukihenkilön/ tukihenkilöitä, jotka työskentelevät sekä nuoren ja kodin että palveluverkoston suuntaan.

Nuoren tilanne ja tuen tarve selvitetään perusteellisesti, tarvittaessa tutkimusjaksoin (terveydentilan ja toimintakyvyn arviointi; ks. Mun Juttu -projekti, NuJu-projekti), ja nuorelle laaditaan yhdessä nuoren, vanhempien ja tukihenkilöiden kanssa kuntoutussuunnitelma. Vanhemmat ovat mukana työskentelyssä. Samalla pyritään hoitamaan kokonaisuutta, ei yksin nuorta. Suunnitelman täytyy olla sellainen, että nuori pystyy sitoutumaan siihen. Tavoitteiden tulee olla realistisia ja kyllin pieniä ainakin aluksi. Niiden saavuttamista seurataan ja niitä tarkistetaan säännöllisin väliajoin. Nuori ja tukihenkilö/ tukihenkilöt pitävät yhteyttä säännöllisesti. Nuoren tukemisessa on oleellista, että pystytään vastaamaan nuoren akuuttiin tarpeeseen. Nuoren auttamisessa korostuu nopea puuttuminen asioihin ja välitön reagointi nuorta askarruttaviin kysymyksiin.

Nuorta tuetaan yksilöllisesti koulunkäynnissä ja oppimisessa (esim. pienryhmissä) ja vastuutetaan nuorta edellyttämällä, että nuori todella tekee sovitut asiat (kotitehtävät) esimerkiksi läksypiirin avulla. Ainakin alkuun nuoren motivaatiota kehitettäessä on keskeistä yksinkertaisesti varmistaa se, että nuori tulee kouluun/ töihin (soitto, hakeminen). Toiminnalliset menetelmät auttavat usein nuorta omien vahvuuksien löytämisessä ja siksi perinteisen koulunkäynnin rinnalle on tärkeää järjestää vaihtoehtoisia tapoja oppia esimerkiksi työelämäjaksoilla, joilla nuoren on mahdollista saada onnistumisen kokemuksia ja etsiä omia kiinnostuksen alueita. Työn kautta nuorelle annetaan vastuuta, edellytetään hy-

---

⁹ Käytämme tässä moniammatillisen yhteistyön sijaan ilmaisua monitahoinen yhteistyö, sillä tahdomme korostaa asiakkaan ja hänen lähiverkostonsa osallistumista verkostoyhteistyöhön.

viä käytöstapoja ja autetaan nuorta pysymään normaalissa päivärytmissä. Kun nuori saa olla välillä pois tavanomaisista ympyröistä koulussa, perinteinen pulpetissa istuminenkin onnistuu monen kohdalla paremmin.

Tukea tarvitsevan nuoren kohdalla on tärkeää, että nuori on jonkinlaisessa aktiivisessa toiminnassa mukana myös kesäaikana (kesätyö). Kiinnitetään huomio koulunkäynnin ja vapaa-ajan tasa-painoon eli siihen, että nuorella on myös harrastuksia. Tehostetun oppilaan-ohjauksen avulla ohjataan nuorta aina seitsemänneltä luokalta yhdeksännelle luokalle pohdintaan ja arvioimaan omia vahvuuksia, heikkouksia ja kiinnostuksen alueita. Nuorelle järjestetään yksilöllistä tukea ammatinvalinnan ohjauksessa tarvittaessa koulutuskokeilujen ja oppilaitoksiin tutustumisten avulla. Huolehditaan, että nuori hakee yhteisvalinnassa jonkin toisen asteen oppilaitokseen (muun muassa työvaltaiset koulutukselliset ratkaisut), ja varmistetaan nuoren tuen saamisen jatkuminen (saattaen vaihtaen) myös toisella asteella ainakin ensimmäisen opiskeluvuoden ajan. Mahdolliseen päihteiden käyttöön puututaan alusta alkaen.

Jos nuori ei pääse opiskelemaan, ei aloita opiskelua tai keskeyttää opiskelunsa, pyritään järjestämään nuorelle työharjoittelupaikka, josta hänelle avautuu mahdollisuus saada työkokemusta, tai pyritään tarjoamaan nuorelle vuoden ajaksi ainakin jotain aktiivista toimintaa. Satsataan nuoren yksilölliseen ammatinvalinnan ohjaukseen työvoimatoimiston ammatinvalintapsykologin luona ja ammatilliseen urasuunnitteluun. Tavoitteena on selkiyttää nuoren ammatinvalintaa ja löytää hänelle kiinnostava ja sopiva koulutusala. Tarvittaessa järjestetään nuorelle mahdollisuus korottaa peruskoulun arvosanoja. Tuetaan nuorta uudessa yrityksessä hakeutua opiskelemaan.

Nuoren kuntoutus perustuu pitkäjänteiseen yksilölliseen ohjaukseen turvallisen aikuisen valvonnassa ja yhdessä työskentelyyn nuoren ja perheen kanssa. Nuoren rinnalla kulke-
misen kesto määritellään nuoren tarpeista lähtien ja nuoresta pääsetään irti vasta sitten, kun hänen ”omat siipensä” kantavat. Varsinaisen tukiprosessin päättyessäkin nuorelle nimetään palvelujärjestelmän toimijoista vastuuhenkilö, keneen nuori voi ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa tai vain käydä niin halutessaan kertomassa kuulumisia.

Keskeistä nuoren tukemisessa

- luottamuksellisen suhteen syntyminen
- nuori on aina mukana omassa asiassa
- nuoren motivaatio ja tiivis yhteistyö perheen kanssa
- nuorelle nimetään tukihenkilö/ tukihenkilöt, helppo tavoitettavuus
- palveluverkko nuoren ympärille yksilöllisten tarpeiden mukaan
- nopea puuttuminen, joustavuus, reagoidaan välittömästi nuoren akuuttiin tarpeeseen
- kuntoutussuunnitelma ja tavoitteiden tarkistaminen säännöllisin väliajoin
- koulunkäynnin ja työn avulla oppimisen yhdistäminen

- perinteisessä kouluopetuksessa mahdollisuuksien mukaan pienryhmäopetus
- tehostettu ammatinvalinnan ohjaus, yksilölliset koulutuskokeilut
- tarvittaessa terveydentilan ja toimintakyvyn arviointi
- nuorelle kesätyö ja ainakin yksi harrastus
- sen varmistaminen että nuori hakee yhteishaussa
- tuen jatkumisen varmistaminen myös toisella asteella (saattaen vaihto)
- nuori saadaan mukaan johonkin aktiiviseen toimintaan, jos opinnot keskeytyvät, esim. työharjoittelu/ ammatillinen urasuunnittelu, jottei nuori jää ”tyhjän päälle”
- ohjataan ja tuetaan nuorta yrittämään uudestaan.

9.3 Palvelujen koordinointi ja kehittäminen

Nuorten tukemisen järjestäminen ei voi kunnissa olla yhden sektorin harteilla, vaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten olosuhteiden tunnistaminen ja nuorten tukeminen edellyttävät sektorien rajat ylittävää toimintaa. Ideaalimallissa päävastuullisena toimijana peruskouluikäisten osalta olisi peruskoulu eri toimijoinen (erityisopettajat, luokanvalvojat, aineenopettajat, opinto-ohjaajat, koulukuraattorit, kouluterveydenhoitajat), koska peruskouluikäiset ovat päivittäin koulun ”silmiä alla”. Peruskoulun suorittaneiden osalta päävastuullisena toimijana olisivat työvoima- ja sosiaalitoimi sekä toisen asteen oppilaitokset yhteisesti. Nuoris- ja vapaa-aikatoimi, Kela ja terveystoimi olisivat monitahoisessa yhteistyöryhmässä jakamassa vastuuta oman erityisosaamisensa kautta.

Palvelujärjestelmässä olisi nimetty taho (koordinaattori), jonka puoleen yhdyshenkilöt peruskouluista, toisen asteen oppilaitoksista, sosiaalitoimesta, työvoimatoimesta, terveystoimesta ja nuorisotoimesta olisivat velvollisia kääntymään, kun heillä on tieto syrjäytymisvaarassa olevasta ja tukea tarvitsevasta nuoresta. Nuoren tilanteen arvioinnista ja tukemisen toteuttamisesta vastaisi monitahoinen yhteistyöryhmä yhteisvastuullisesti. Kohtaamiseen olisi joka sektorin toimijoilla varattuna työaika. Esimerkiksi kouluissa ne opettajat, jotka sitoutuvat toimintaan, saisivat vapautusta osasta opetustuntejaan. Myös muilla sektoreilla niille työntekijöille, joiden työnkuvaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa työskentely kuuluisi, saisivat vapautusta muista tehtävistä työssään. Työ sisältyisi toimijoiden perustyöhön koordinaattorin toimenkuvaa lukuun ottamatta. Koordinaattorin palkkaamiseksi kunnissa tarvittaisiin lisäresursseja.

Ideaalimallin käyttöön ottamisen tarpeellisuus nousee nuorten kuntoutuskokeilun projektien kokemuksista, joiden mukaan osa 15–17-vuotiaista nuorista selkeästi tarvitsee kuntouttavaa tukea sosiaalisin perustein. Luvussa 10 kohdassa ”Nuorten motivointi” pohditaan tätä kysymystä.

10 Lainsäädännöllisiä muutostarpeita

Arvioinnissa kartoitettiin kaikille kahdeksalletoista projektille ja niiden keskeisille yhteistyötahoille lähetetyn kyselyn (ks. liite 3) avulla 15–17-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemista estäviä tai haittaavia kohtia lainsäädännössä. Projekteilta ja niiden keskeisiltä yhteistyötahoilta tiedusteltiin samassa kyselyssä myös sitä, kuinka he ovat työssään hyödyntäneet erilaisten säännösten suomia mahdollisuuksia.

Lainsäädännöllistä muutostarpeita kerätystä aineistosta saatiin myös asiantuntijoiden kommentit seuraavilta tahoilta: opetusministeriö/ koulutus- ja tiedepolitiikan osasto/ yleissivistävän koulutuksen yksikkö; Jaana Hätälä opetusministeriö/ nuorisoyksikkö; Pentti Lehmijoki työministeriö/ työvoiman kehittäminen ja ohjaus; kuntoutuspäällikkö Jouko Waal ja suunnittelija Tuula Ahlgren Kansaneläkelaitos/ terveys- ja toimeentuloturvaosasto/ Kuntoutuslinja sekä lakimies Jukka Laukkanen Kansaneläkelaitos/ eläke- ja toimeentuloturvaosasto. Raportin käsikirjoitusvaiheessa lainsäädännöllisiä muutostarpeita kommentoivat Olli Häkkinen/ Kansaneläkelaitos/ terveys- ja toimeentuloturvaosasto sekä Pentti Lehmijoki/ työministeriö/ työvoiman kehittäminen ja ohjaus.

Yleisemmin ja suullisesti lainsäädännöllisiä muutostarpeita ja arviointiraportin käsikirjoitusta kommentoivat arviointitutkimuksen ohjausryhmän jäsenet kokouksessa. Lisäksi kirjalliset kommenttinsa arviointiraportin käsikirjoituksesta antoivat ohjausryhmän jäsenet erikoistutkija Kari Gröhn sosiaali- ja terveysministeriö/ talous- ja suunnitteluosasto sekä tutkimuspäällikkö Jukka-Pekka Halonen Kansaneläkelaitos/ tutkimusosasto.

Lainsäädännöllisten muutostarpeiden kartoittamisen tarkoituksena on:

- 1) nostaa esiin ne kohdat lainsäädännössä, joiden muuttamista, täydentämistä tai tarkentamista olisi hyvä harkita suunniteltaessa normaalipalveluihin perustuvaa pysyvää palvelumallia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi; sekä
- 2) löytää ne kohdat lainsäädännössä, joita voidaan hyödyntää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa.

Perusongelmana lainsäädännössä on se, että 15–17-vuotiaiden nuorten aikuistumisprosessin onnistumista tukevien suosiollisten olosuhteiden varmistaminen ei kuulu millekään taholle. Niin sanotussa nivelvaiheessa ovat peruskoulun päättäneet tai peruskoulun, lukion tai toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet, ilman minkäänlaista tulevaisuudensuunnitelmaa vailla olevat nuoret jäävät ”tyhjän päälle”.

Ehkä suurimpana syynä tähän lainsäädännölliseen puutteeseen on se, että nuorten työelämään sijoittumiseen ja aikuisuuden saavuttamiseen ei ennen 1990-lukua liittynyt erityisiä, tai ainakaan kovin pitkäaikaisia, ongelmia. Lainsäädäntöä voidaankin pitää osin vanhen-

tuneena koska yhteiskunnallinen tilanne ja sen myötä myös aikuistumisprosessi ovat muuttuneet, eikä voimassa olevaa lainsäädäntöä ole päivitetty vastaamaan nykyistä tilannetta. Yhteiskunnalliset muutokset kuten tietoyhteiskuntakehitys ja työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset sekä globalisaatio ovat aiheuttaneet sen, että ns. jokamiehen työmarkkinat väylänä aikuisuuteen ja taloudelliseen itsenäisyyteen sekä työmarkkinoille ovat käytännössä menettäneet merkityksensä. Työntekijöiltä vaaditaan nykyisin tutkintoja ja verraten korkeaa koulutusta. Enää pelkkä halu tehdä työtä ei riitä pääsylipuksi vapaille työmarkkinoille. Aikaisemmin jokamiehen työmarkkinoilla oli tarjolla erilaisille nuorille erilaisia vaihtoehtoja. Koulutukseen haluavat saattoivat hakeutua opiskelemaan. He saattoivat perustellusti myös odottaa sijoittuvansa valmistuttuaan hyvin ja pysyviin työpaikkoihin. Myös nuoret, joita opiskelu ei kiinnostanut, saattoivat vielä 1980-luvullakin sijoittua verraten helposti, joutuisasti ja jopa pysyvästi työelämään.

Eryteisesti nuorten työmarkkinoille siirtyminen vaikeutui, jopa sulkeutui, 1990-luvun lamavuosina. Taloudellista lamaa pidettiin melko yleisesti ohimenevänä taloudellisena notkahduksena, jonka jälkeen työllisyyden uskottiin jälleen lähtevän uuteen nousuun ja saavuttavan lähes lamaa edeltävän tason. Toisin kuitenkin kävi. 1990-luvun jälkipuoliskolla alkoi käydä ilmeiseksi, että kyse ei ollutkaan tavanomaisesta taloudellisesta taantumasta vaan työmarkkinoiden syvällisistä ja pysyvistä rakenteellisista muutoksista. Työvoiman kysyntä kohdistui lamankin jälkeen enää lähinnä vain nuoriin ja verraten korkeasti koulutettuihin so. vähintään ylemmän keskiasteen suorittaneisiin. Nykyisin tutkintoa vailla olevien nuorten työllistyminen avoimille työmarkkinoille onkin käytännöllisesti katsoen suljettu ja perusasteen jälkeistä tutkintoa vailla olevien nuorten työmarkkinoilta syrjäytymisestä on muodostunut todellinen uhka. (Esimerkiksi Suikkanen ym. 2001; Nyysölä 2002.) Erytisen vakavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi nuorten syrjäytyminen on osoittautunut nykytilanteessa, jossa suuret ikäluokat ovat aloittaneet eläkkeelle siirtymisen. Monilla aloilla kärsitään työvoimapulasta ja samaan aikaan joidenkin alojen työntekijät kärsivät työttömyydestä. Suurten ikäluokkien eläköityminen merkitsee menojen kasvua palvelusektorilla ja jokainen toimeentulonsa omalla työllään hankkiva ja uusi veronmaksaja on enemmän kuin tervetullut.

Aikuistumisprosessikin on muuttunut. Toisaalta kohonneet koulutusvaatimukset ja niiden myötä pidentyneet koulutusajat ovat pidentäneet nuoruutta; toisaalta aikuistuminen on varhentunut. Voidaankin katsoa aikuistumisen eri ulottuvuuksien eriaikaistuneen. Nuoret esimerkiksi kehittyvät fyysisesti aikaisempaa varhaisemmin, heistä tulee merkittäviä kulluttajia jopa jo lapsina ja nuorilla on yleisesti ottaen paremmat valmiudet toimia esimerkiksi tietoyhteiskunnassa sekä globaalissa ja kansainvälistyneessä maailmassa kuin useimmilla aikuisilla. Samaa aikaan aikuisuutta määrittävä keskeinen tekijä, taloudellinen itsenäisyys, on yhä useammille entistä vaikeammin saavutettavissa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että nuoret asuvat yhä pidempään vanhempiensa luona ja heidän mahdollisuutensa hankkia esimerkiksi omistusasunto on vaikeutunut. Epävakaat työsuhteet eivät anna paljoakaan mahdollisuuksia tehdä pitkälle taloudellista turvallisuutta ja jatkuvuutta edellyttäviä suunnitelmia.

Olemme kartoittaneet millaisia lainsäädännöllisiä muutoksia tulisi harkita tai tehdä, jotta:

- a) nuorten syrjäytymisvaara voitaisiin ehkäistä tai jo alkanut syrjäytymiskierre voitaisiin pysäyttää
- b) 15–17-vuotiaiden ns. nivelvaiheessa olevien nuorten integroitumista koulutukseen ja työelämään voitaisiin edistää
- c) nuoret saataisiin aidosti sitoutumaan ja osallistumaan omien koulutus- ja työurien suunnitteluun
- d) syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen voisi tapahtua olemassa olevien normaalipalveluiden puitteissa
- e) palvelujärjestelmän toimivuutta ja eri tahojen välillä tapahtuvaa yhteistyötä voitaisiin edistää.

Esittämämme lainsäädännölliset muutostarpeet sekä ehdotukset käytännön toimiksi nostamme harkittaviksi tämän kokeiluhankkeen, ja osin myös joidenkin muiden (ks. Martti ym. 2003, erityisesti s.131-196) nuoriin kohdistuneiden projektien kokemusten pohjalta. Ennen mahdollista toteutusta esimerkiksi niiden kustannusvaikutukset ja suhde muuhun lainsäädäntöön vaatii eri asiantuntijoiden yhteistyötä.

Jos lakeihin tehdään ehdotusten mukaiset muutokset, tarvitaan niiden toteuttamiseksi myös riittävät resurssit. Toisaalta, vaikka kustannukset nousevatkin, voidaan ennakoida, että jatkossa ne tulevat vähenemään jopa merkittävästi. Syrjäytymisongelman hoidossa ollaan siirtymässä korjaavasta ja kansalaisia passivoivasta kulttuurista ehkäisevään ja kansalaisten omaa aktiivisuutta tukevaan kulttuuriin (esim. Aktiivinen sosiaalipolitiikka - työryhmän muistio). Siirtymävaiheessa kustannuksilta ei voida välttyä. Toisaalta syrjäytymisen ehkäisyyn suunnataan nykyisin runsaasti resursseja eri tahoilta. Rahoituspohja voi olla hyvinkin laaja (valtio, kunnat, Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Raha-automaattiyhdistys). Samoin henkilöstöresursseja voidaan saada lisää tekemällä yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa sekä käyttämällä vapaaehtoistyöntekijöitä. Samoin joitakin tukipalveluja on mahdollista saada myös erilaisilta projekteilta. Toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi on kuitenkin tärkeää, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen tähtäävä toiminta rakentuisi jatkossa mahdollisimman vähän projektirahoituksen varaan.

Seuraavaksi nostamme esiin käytäntöjä, jotka ovat osoittautuneet hyviksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa, mutta joiden toteuttamiseksi tarvittaisiin tukea myös lainsäädännöstä. Näitä käytäntöjä ovat:

- varhainen puuttuminen
- saattaen vaihtaminen
- nivelvaiheen onnistumisen seuranta
- nuorten motivointi.

Lisäksi lainsäädännöstä kaivattaisiin tukea ongelmalliseksi koettuun

- salassapitosäännösten tulkintaan.

10.1 Varhainen puuttuminen

Varhainen puuttuminen -periaate ja sen ensisijaisuus olisi syytä kirjata selkeästi eri hallinnonalojen lainsäädäntöön ja/ tai ohjeistukseen. Toiseksi voitaisiin harkita sitä, että eri hallinnonalojen lainsäädäntöön kirjattaisiin myös velvollisuus selvittää toistuvien ongelmien syyt ja velvoitettaisiin tarvittaessa ohjaamaan lapsi/ nuori, sekä mahdollisesti myös perhe, asianmukaisten palvelujen piiriin. Varhaisen puuttumisen kirjaaminen ensisijaiseksi keinoksi syrjäytymisen ehkäisyssä olisi selkeä viesti siitä, että ollaan siirtymässä korjaavasta työstä (ennalta)ehkäisevään työhön (ks. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen... 2003, 48). Jo korjaavien toimenpiteiden piirissä olevien tai niitä jatkossa tarvitsevien tilanne ja palvelujen saatavuus ei kuitenkaan saisi ehkäisevän työn ensisijaisuuden seurauksena heikentyä. Olisi ehkä tarpeellista myös osoittaa ”korvamerkityt” ja riittävät resurssit varhaisen puuttumisen periaatteen ja varhaisen tunnistamisen mahdollistamiseksi. Varhaisen puuttumisen kannalta kiireellisimpiä palveluja näyttäisivät olevan erityisesti lapsille ja nuorille järjestetyt mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä perheiden tukemiseen suunnatut palvelut. Kustannusten jakamisesta valtion ja kuntien välillä tarvittavien palvelujen järjestämiseksi ja varhainen puuttuminen -periaatteen toteuttamiseksi tulisi säännellä/ sopia erikseen.

Saattaen vaihtaminen

Saattaen vaihtaminen -periaate jatkumona neuvolaikäisestä nuoreksi aikuiseksi tulisi varhaisen puuttumisen tavoin kirjata selkeästi eri hallinnonalojen lainsäädäntöön ja/ tai ohjeistukseen. Saattaen vaihtaminen -periaatteen toteuttamisen esteet, esimerkiksi tietojen luovuttaminen eri tahoille, tulisi kartoittaa ja muuttaa siten, että periaate olisi käytännössä mahdollista myös toteuttaa.

Nivelvaiheen onnistumisen seuranta

Peruskoulun päättävien nuorten nivelvaiheen onnistumisesta päävastuussa olevat tahot olisi määriteltävä. Mahdollisesti päävastuullisia olisivat koulu- ja työvoimahallinto yhdessä. Olisi tarpeen myös painottaa koulu- ja työvoimatoimen välistä tiivistä yhteistyötä. Tämän lisäksi nivelvaiheen onnistumista voitaisiin edistää kirjaamalla edellä mainittu saattaen vaihtaminen -periaate, jota pidettäisiin nivelvaiheen keskeisten toimijoiden välisen yhteistyön ja nuorten jatkopolkujen rakentamisen peruseriaatteena. Olisi tarpeen myös osoittaa riittävät resurssit nivelvaiheen onnistumisen seurantaan. Myös kuntien ja valtion välisestä (yhteis)vastuusta resurssien suhteen tulisi säännellä erikseen.

Nuorten motivointi

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että kuntoutuskokeilussa raha osoittautui oivaksi nuorten motivointikeinoksi. Jos periaatteena ja lähtökohtana pidetään nuorten vapaaehtoista osallistumista koulutus- ja urasuunnitteluun, olisi hyvä, jos nuorille voitaisiin maksaa jatkos-

sakin jonkinlaista ”suunnittelurahaa”. Rahan avulla saataisiin mukaan ja motivoitua suuri osa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista. Sen sijaan nuoria, joiden syrjäytymisprosessi on edennyt jo varsin pitkälle, joilla on varsin vaikeita ja pitkäaikaisia ongelmia ja joilla ei ole edes pientä motivaatiota ja tulevaisuudenuskoa jäljellä, ei nähtävästi pystytä motivoimaan koulunkäyntiin ja opiskeluun rahallakaan. Heidän tukemisekseen tarvitaan ensivaiheessa erityistukitoimia.

Jos päädytään siihen, että nuorille maksetaan jatkossakin koulutus- ja urasuunnitteluun osallistumisesta, on mietittävä, kuinka rahoitus käytännössä järjestettäisiin. Periaatteessa on olemassa kolme reittiä: työmarkkinatuki, harkinnanvaraisesti maksettava ehkäisevä toimeentulotuki ja Kelan kuntoutusraha. Neljäs, ja edellä olevat mahdollisuudet osin yhdistävänä, reittinä voisi olla jo olemassa olevien mahdollisuuksien tehokkaampi käyttö ja soveltaminen kunkin nuoren kohdalla erikseen eri tahojen yhteisesti harkitsemalla ja sopimalla tavalla.

Jos valitaan reitiksi *työmarkkinatuki*, voitaisiin harkita työmarkkinatukilain laajentamista koskemaan myös peruskoulun päättäneitä tai oppivelvollisuuden suorittaneiden, peruskoulun, lukion, ammatilliset opinnot tai työharjoittelun keskeyttäneitä 15–16-vuotiaita nuoria. Nuori olisi tällöin oikeutettu työmarkkinatukeen, jos hän osallistuu aktiivisesti ja kokopäiväisesti omaa opiskeluaan ja/ tai työllistymistään aidosti edistävään koulutukseen. Edellytyksenä olisi, että nuori hakeutuu ammatillisen koulutukseen ja hankkii itselleen työllistymistä edistävän tutkinnon. Vaihtoehtoisesti työmarkkinatukea voitaisiin maksaa 15–16-vuotiaille nuorille myös ns. harkinnanvaraisena työmarkkinatukena. Näin voitaisiin välttää tilanne, jossa työmarkkinatuesta tulisi joillekin nuorille houkuteltavampi vaihtoehto kuin koulutukseen hakeutuminen. Harkinnanvaraisen työmarkkinatuen maksamisen edellytyksenä voitaisiin pitää sitä, että nuori on osoittanut häntä haastateltaessa vakavan pyrkimyksen ja halukkuuden hakeutua tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen ja hänen tavoitteenaan on parantaa mahdollisuuksiaan saada itselleen koulutuspaikka. Työmarkkinatuen maksamisen ehtona voitaisiin pitää sitä, että nuori hakeutuu aidosti työllistymistä edistävään so. tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Yksi mahdollisuus on hyödyntää nykyistä laajamittaisemmin alle 17-vuotiaille nykyisellään tarjolla olevia toimenpiteitä. Julkiseen työvoimapalveluun kuuluvista etuuksista annetun asetuksen 11 §:n mukaan työnhakijalle voidaan tarjota erilaisia työ- ja koulutuskokeiluvaihtoehtoja, työhön valmennusta sekä tutustumiskäyntejä ammatillisissa oppilaitoksissa. Näitä toimenpiteitä voidaan tarjota myös työnhakijalle, joka ei ikänsä tai muun syyn vuoksi ole oikeutettu työttömyysetuisuuksiin. Jos tällaiseen toimenpiteeseen osallistuvalla henkilöllä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, työhallinto voi maksaa hänelle päivärahaa, joka on suurimman korotetun peruspäivärahan suuruinen.

Harkinnanvaraisesti maksettava *ehkäisevä toimeentulotuki* on yksi mahdollisuus motivoida syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulutus- ja urasuunnitteluun. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja toiminta-

kykyä sekä katkaista pitkäaikainen toimeentulokiriippuvuus. Kyseeseen voisi ehkä tulla muun muassa erilaiset työllistymistä ja opiskelua edistävä toiminta. Samoin ehkäisevän toimeentulotuen, kuten työmarkkinatuenkin, maksamisen ehtona olisi se, että nuori haakeutuu aidosti työllistymistä edistävään so. tutkintoon johtavaan koulutukseen. Ehkäisevän tuen käyttöönottamisella voitaisiin pitkällä tähtäyksellä saavuttaa myös taloudellisia säästöjä. Työmarkkinatuen ja ehkäisevän toimeentulotuen yhdistämisestä nuoren motiivoinnissa voisivat neuvotella luontevasti työvoima- ja sosiaaliviranomaiset. Nämä tahot tekevät jo nykyisin yhteistyötä alle 25-vuotiaiden lähes kolme kuukautta työttömänä olleiden työllistymisen edistämiseksi. Tällaista toimintaa voitaisiin harkita laajennettavan myös 15–16-vuotiaisiin.

Kuntoutuskokeilun aikana yksi useimmin esiin nousevista kysymyksistä oli voidaanko syrjäytymisvaarassa oleville nuorille jatkossakin maksaa *Kelan kuntoutusrahaa* ja matkakustannuskorvauksia. Nuorten kuntoutuskokeilun aikana 16 vuotta täyttäneille nuorille voitiin maksaa kuntoutusrahaa, koska kuntoutus oli järjestetty kehittämishankkeena erillismäärärahalta toteutettuna. Kokeilun päättyessä Kelan kuntoutusrahaa ei voida enää maksaa.

Kuntoutusrahaa maksetaan useamman tahon järjestämästä kuntoutuksesta, mutta matkakustannuksia korvataan vain Kelan järjestämästä kuntoutuksesta. Nuorten kuntoutuskokeilussa palveluntuottajat ovat pääsääntöisesti kuntia tai kuntayhtymiä. Kela ei voi ostaa kuntoutuspalveluja palveluntuottajilta, joille maksetaan valtionapua tai valtionosuutta kyseiseen toimintaan (Asetus Kansaneläkelaitoksen antamasta kuntoutuksesta 7 §).

Lisäksi Kelan järjestämän kuntoutuksen piiriin pääseminen edellyttää lääkärin diagnosoimaa sairautta, vikaa tai vammaa. Lainsäädännön muutosta ei ole suunnitteilla tämän rajauksen osalta. Nuorten kuntoutuskokeilun keskeisenä asiakkaiden valintakriteerinä oli poikkeuksellisesti sosiaalisen syrjäytymisen uhka, koska kyseessä oli kehittämistoiminta. Sosiaalisen syrjäytymisen uhan perusteella järjestettävän kuntoutuksen kohderyhmä on kuitenkin huomattavasti kuntoutuskokeilun kohderyhmää laajempi.

Kuntoutusrahaan oikeuttavan kuntoutuksen tarkoituksena on kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai sinne tulo (KRL 4 §). Kuntoutusraha voidaan maksaa 16–64-vuotiaalle henkilölle, joka on kuntoutuksen vuoksi estynyt tekemästä työtään. Kuntoutusrahalla korvataan työstä estymisestä johtuvaa ansionmenetystä. Lisäksi kuntoutusrahan maksamisen edellytyksenä on, että kuntoutusta annetaan tiettyjen säännösten nojalla (KRL 5 §) tai tietyin edellytyksin vajaakuntoisille 16 vuotta täyttäneille (KRL 5a §).

15–17-vuotiaat nuoret eivät ole yleensä vielä tulleet työmarkkinoille ja tästä johtuen heidän oikeutensa omakohtaiseen sosiaaliturvaan ovat rajalliset. Heillä ei yleensä ole itseinäistä oikeutta työmarkkinatukeen eikä toimeentulotukeen.

Merkittävän ongelman muodostaa erilaisten etuuksien yhteensovittaminen. Kuntoutuskokeilussa ilmeni, että kuntoutusrahan maksaminen nuorille saattoi johtaa tilanteeseen, jossa nuorelle maksettava raha lasketaan tuloiksi perheen toimeentulohakemuksessa. Yhden projektin paikkakunnalla sosiaalitoimi oli alkanut pohtia nuoren kuntoutusrahan vaikutusta elatustukeen. Harkinnassa oli, että jo maksettuja elatustukia ryhdyttäisiin perimään takaisin, koska nuori sai kuntoutusrahaa. Tämä johti siihen, että nuoret alkoivat ”pe-laamaan” päivien kanssa ja he ovat projektissa poissa tiettyjä päiviä. Erilaisten etuuksien yhteensovittamisesta tulisi tehdä yhtenäiset ja valtakunnalliset ohjeistukset, jotta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen tarkoitettut toimet eivät vesittyisi yksittäisten viranomaisten päätösten seurauksena. Tarvittaisiin kokonaisvaltaista ja laaja-alaista tilanteen harkintaa, joka ehkäisee nuoren ja/tai hänen perheensä syrjäytymistä ja parantaa heidän toimeentuloaan. Tällainen harkinta ja lain tulkinta lienee myös lain hengen mukaista.

Kuntoutuskokeilussa tärkeimmäksi nuoria motivoivaksi tekijäksi ainakin projektin alussa nähtiin nuorille maksettava kuntoutusraha. Jotta nuorille voitaisiin maksaa jonkinlaista rahaa, olisi tärkeää määritellä lainsäädännössä, mikä taho missäkin tilanteessa joko yksin tai yhdessä jonkin muun tahon kanssa vastaa kustannuksista. Toinen tärkeä kysymys on se, voidaanko työmarkkinatuen, ehkäisevän toimentulotuen ja Kelan kuntoutusrahan piiriin kuuluvien joukkoa laajentaa koskemaan myös 15–17-vuotiaita. Kolmas kysymys koskee sitä, voidaanko edellä mainittujen etuuksien piiriin lukea myös syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, ja neljäs kysymys, kuinka erilaiset etuudet voidaan yhteen sovittaa niin, että yhden etuuden maksaminen ei johtaisi toisen, ehkä merkittävämmän, etuuden menettämiseen.

Aikuisuuden varhentuminen ja toisaalta sosiaalistumisen eriaikaistuminen (aikuisuuden eri tekijöiden eriaikaistuminen) nostavat toimeentulon ja nuoren monitasoisen itsenäistymisen kysymyksen keskeiseen asemaan. Jos nuoren tukeminen perheen ja muiden perinteisten sosiaalisten yhteisöjen taholta ei onnistu sekä niiden ja muiden olosuhdetekijöiden takia alkaa ilmetä syrjäytymistendenssejä, nuoren toimeentulo on kriittinen. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen suuri ongelma on viranomaistoimijoiden moninaisuus, vuorovaikutuksen luonne ja luottamuksellisuus sekä työnjako. Sopimuksellisuus, suunnitelmallisuus ja yhteisen vastuutahon nimeäminen ovat esittämiämme ratkaisuja. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimeentulon kysymys on nuorten itsenäistymisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen avainkysymys. Periaatteessa nykytilanteessa on neljä vaihtoehtoa ja niiden yhdistelmiä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltioajattelun ja käytössä olleiden sukupolvisopimusten mukaan vastuu nuorten toimeentulosta kuuluu vanhemmille. Aikuistumisen varhentuminen ja perheiden sosiaalisen vastuun erilaistuminen ja hajautuminen on jättämässä joitain nuoria vanhempien toimeentulovastuun rajojen ja mahdollisuuksien ulkopuolelle. Vanhempien vastuun korostaminen ei nykytilanteessa ole riittävää. Institutionaalisen sosiaaliturvapolitiikan osalta vaihtoehtoina ovat kunnallinen toimeentulotuki, Kelan kuntoutusraha tai työmarkkinatuki ja näihin kuhunkin liittyvät muut ao. järjestelmän tuen ja palvelujen muodot. Kunnallisen toimeentulotuen käyttäminen merkitsisi

täysikäisyyden rajan ja perhekäsitteen uudelleen määrittelyä, mikä on poliittisesti ja yhteiskuntapoliittisesti vaikea ja ajallisesti pitkäaikainen kysymys. Työhallinnon ja työmarkkinoiden toimintaan sisältyvien periaatteiden ja sosiaaliturvakäytäntöjen soveltaminen nuoriin olisi rohkea ja ennakkoluuloton ratkaisu, mutta se avaisi työmarkkinakansalaisuuteen liittyvät kysymykset tässä tapauksessa ainoastaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osalta, mitä on pidettävä liian rajallisena ratkaisuna. Myös uuden ammatillisen kuntoutuksen lainsäädännön mukaan päävastuu kannetaan jo työelämään kiinnittyneistä työeläkelaitosten taholta ja ammatillinen kuntoutus jatkossakin edellyttäisi vikaa, vammaa tai sairautta.

Näkemyksemme mukaan päävastuu nykyisessä lainsäädäntötilanteessa ainakin osan nuorten työttömien ammatillisen kuntoutuksen rahoituksesta näyttäisi jäävän Kelalle. Kelan vastuun korostumista yleensä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimeentulon osalta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena monesta syystä. Sosiaalisten tekijöiden huomioiminen nuorten kuntoutuksen perusteina on loogista Kelan nykyisten kuntoutusmuotojen kehitystä vasten. Kelan kuntoutusrahan käyttö nuorten syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimeentulon perusteena ei tarkoittaisi vastuun siirtämistä asiassa Kansaneläkelaitokselle. Ehdotuksemme on kokonaisuus, jossa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimeentulo ensisijaisesti järjestettäisiin kuntoutusrahan avulla ja toissijaisesti erityistapauksissa työmarkkinatuen tai toimeentulotuen avulla. Toimeentulo tulisi kuitenkin järjestää tapauskohtaisten olosuhteiden harkinnan mukaan. Tuen ja palveluiden vastuutahona olisi kunta ja sen nimeämä organisaatio ja viranomainen. Tuen järjestäminen ja koordinointi olisi samoin kunnan tehtävä erityisesti sosiaalisen tukemisen ja perusopetuksen osalta. Työhön perehdyttämisen, ammatillisen koulutuksen, neuvonnan yms. osalta vastuussa olisi työhallinto. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen, kuntoutus ja koulutus olisivat eri tahojen vastuulla, jossa kustannukset ja vastuut toiminnallisesti olisi jaettu, mutta jossa olisi nimetty eri kysymysten osalta vastuutaho ja erikseen kokonaisvastuu koordinoinnin osalta.

Kelan kanta on se, että kuntoutuksen järjestämiseen sosiaalisen syrjäytymisen kriteerein on etsittävä ratkaisuja yhdessä eri kuntoutuksesta vastaavien järjestelmien kanssa. Myös kuntoutusrahan maksamisen mahdollisuutta nuorten kuntoutuskokeilun päättymisen jälkeen voidaan selvittää, mikäli ko. kohderyhmän nuorten kuntoutuksen järjestämisen vastuu kytketään myöhemmin jonkin toimialan lakiin/säännöksiin.

Salassapitosäännösten tulkinta

Salassapitosäännöksiin ja niiden tulkintaan tulisi tehdä tarkennuksia ja harkita mahdollisia lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka helpottaisivat monitahoisen yhteistyön mahdollisuuksia toimia nuoren edun mukaisesti niin, että turvattaisiin samanaikaisesti yksilön oikeudet. Käytännön työssä kyse saattaa toisinaan olla pikemminkin salassapitosäännösten tulkinnan vaikeudesta kuin itse säännöksistä. Osin tilannetta voitaisiin helpottaa antamalla toimijoille konkreettisia ohjeita näiden säädösten tulkinnasta. Näyttäisi myös siltä, että salassapitosäännöksiä tulkitaan eri hallinnonaloilla ainakin osin eri tavoin. Tämän vuoksi sää-

dösten tulkintaohjeet tulisi antaa kaikille hallinnonaloille samansisältöisinä ottaen tietysti huomioon kunkin hallinnonalan erityisyys. Säädöksissä ja niiden tulkinnassa tulisi myös ottaa kantaa siihen, menevätkö – ja jos menevät niin millaisissa tapauksissa – salassapitosäädökset asiakkaan edun edelle.

Säädösten laadinnassa ja niiden tulkinnassa tulisi myös viitata viranhaltijaa sitovaan salassapitovelvollisuuteen sekä siihen, kuinka tämä velvollisuus on suhteessa salassapitosäännösten tulkintaan. Tarkennusta vaatii ainakin se, minkä rajojen puitteissa on mahdollista ajaa asiakkaiden etuja moniammatillisessa (viranhaltijoiden muodostamassa) yhteistyössä. Tarvittaisiin myös tarkennuksia siitä, voidaanko asioita käsitellä tarpeellisessa laajuudessa suullisesti (eli ei luovuteta asiakirjoja). Tällöinhän viranhaltijoita sitovat yhteistyöryhmän ulkopuolella salassapitosäännökset. Yksi mahdollisuus olisi tietysti tiedustella asiakkaalta itseltään, saako häntä koskevia tietoja luovuttaa salassapitovelvolliselle viranhaltijalle.

10.1 Varhainen puuttuminen

Miksi varhaista puuttumista voidaan pitää hyvänä käytäntönä?

Kuntoutuskokeilussa nousi esiin muun muassa se, että kenttäyöntekijät olivat osanneet pitkäaikaisen kokemukseensa perusteella (esim. sosiaalityöntekijät nuoren perhetaustan, opettajat oppimisvaikeuksia aiheuttavat tekijät tuntien) ennakoida lapsen/ nuoren ongelmien kasaantumisen ja syrjäytymisvaaraan joutumisen. Kenttäyöntekijöillä ei ole kuitenkaan resursseja eikä työkaluja (esim. pitkälle kehittynyt ja toimiva yhteistyökulttuuri) puuttua kevein ja ei-leimaavin interventioin orastaviin ongelmiin.

Varhainen puuttuminen tulee yhteiskunnalle ajan mittaan edullisemmaksi kuin jo syrjäytyneille ihmisille järjestettävät korjaavat tukipalvelut, joiden vaikuttavuus on usein heikohko. Varhainen puuttuminen, joka voi olla esimerkiksi ”kevyttä” ohjausta, ei ole myöskään korjaavien palveluiden tavoin leimaavaa vaan ns. normaalipalvelua. Tällaisen toiminnan voidaan olettaa olevan myös tuloksellisempaa/ vaikuttavampaa kuin jo syrjäytyneisiin kohdistettujen tukitoimien. Varhainen puuttuminen myös säästää yksilöitä ja heidän läheisiään henkisiltä kärsimyksiltä sekä edistää myös asianomaisten ja heidän lähipiirinsä – ja pitkällä tähtäimellä myös viranomaisten – arjen sujuvuutta.

Kuinka varhaista puuttumista voidaan käytännössä edistää?

Kuntoutuskokeilusta saadun palautteen mukaan nuorten syrjäytymisvaaraan joutuminen ja koulukäyntikäyntivaikeudet olisivat varsin usein ehkäistävissä varhaisen puuttumisen avulla. Esimerkiksi järjestöjen Varpu-hankkeessa varhainen puuttuminen koulussa on ollut keskeinen kehittämiskohde. Lastensuojelun Keskusliiton kartoituksen mukaan koulut kokevat tarvitsevansa kuitenkin toimintamalleja varhaiseen puuttumiseen. Lasten kanssa päivittäin työskentelevillä tahoilla on aitiopaikka huomata ja tunnistaa merkkejä alkavista

ongelmista. Näiden tahojen yhteistyömallien kehittäminen on erityisen tärkeää, jotta kouluissa osattaisiin tukea lapsia ja heidän perheitään heti ongelmien ilmaannuttua. (Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy..., 72).

Varhaisen puuttumisen ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta on tärkeää, että perusopetuslakia, lukiolakia ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia on täydennetty hiljattain oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevilla säännöksillä, joiden avulla pyritään varmistamaan turvallinen ja terveellinen kouluympäristö. Säädöksissä korostetaan lasten ja nuorten kehitykseen liittyvien vaikeuksien ennaltaehkäisyä sekä hyvää oppimista, oppilaiden psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä edistetään sosiaalista hyvinvointia. Myös rehtorin ja opettajan valtuuksia järjestyksenpitoon on lisätty. Nämä lakimuutokset astuivat voimaan 1.8.2003. Myös valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa on päätetty kodin ja koulun yhteistyön periaatteista sekä oppilashuollon tavoitteista. Samoin paikallisiin opetussuunnitelmiin lisätään oppilas- ja opiskelijahuollon sekä yhteistyön periaatteet ja järjestämistavat. Koulutuksen järjestäjä laatii suunnitelman oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä valvoo suunnitelman noudattamista ja toteutumista. Koulujen ja oppilaitosten järjestyssäännöissä säädetään muun muassa kouluyhteisön turvallisuudesta, viihtyvyydestä sekä asianmukaisesta käyttäytymisestä.

Varhaisen puuttumisen toteutumisen kannalta on tärkeää eri hallinnonalat ylittävä monitahoinen verkostoyhteistyö sekä koko perheen samanaikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen. Esimerkiksi lapsen oppimisvaikeudet, masennus, keskittymiskyvyttömyys, levottomuus ja väsymys eivät johdu useinkaan yksilöllisistä tekijöistä, vaan niiden taustalla on usein laajempi ongelmavyöhyke (esim. perheen ongelmat) ja mahdollisesti fyysisesti tai emotionaalisesti turvaton kasvuympäristö. Yksilökohtaiset, esimerkiksi vanhempaan tai nuoreen kohdistetut tukitoimet tai sanktiot (esim. jälki-istunto) eivät ole kestäviä ratkaisuja. Perheen tukeminen kokonaisuutena saattaa olla samalla myös ehkäisevää lastensuojelutyötä, sillä perheessä saattaa olla kasvamassa pienempiä lapsia, joita voidaan tukea samalla. Näin voidaan ehkä ehkäistä ongelmien ilmaantuminen tai vaikeutuminen ajoissa.

Varhaisen puuttumisen tulisi tapahtua heti, kun merkkejä lapsen tai nuoren hyvinvoinnin heikentymisestä alkaa näkyä esimerkiksi toistuvina poissaoloina, läksyjen laiminlyöntinä, häiriökäyttäytymisenä, väsymyksenä, masentuneisuutena tai oppimisvaikeuksina. Kaikissa kouluissa jo peruskoulun ala-asteelta lähtien ja erityisesti yläasteella tulisi poissaolojen valvontaa tehostaa ja niistä tulisi tehdä aina ilmoitus suoraan vanhemmille. Myös toistuvien poissaolojen syyt tulisi selvittää.

Varhainen puuttumien edellyttää varhaista tunnistamista. Avainhenkilöinä toimivat päivähoitohenkilöstö, opettajat, kouluterveydenhoitajat, koulukuraattorit, kasvatusneuvola, vanhemmat, lapsen tai nuoren kaverit - joissakin tapauksissa myös poliisi ja sosiaali- ja lastensuojeluviranomaiset. Tunnistamisen jälkeen tärkeää on asioiden selvittely esimerkiksi haastatteleamalla ”epävirallisesti” lasta tai nuorta, heidän perheenjäseniään ja muita avainhenkilöitä. Tarvittaessa lapsi tai nuori sekä mahdollisesti heidän perheensä ohjataan

sopivan palvelun piiriin. Tulisi myös huolehtia siitä, että tukea tarvitseville on osoitettu tietty henkilö, jonka tukea tarvitseva tuntee ja joka tuntee tuettavan tilanteen hyvin ja on saavuttanut tuettavan luottamuksen. Henkilöimällä yhteyshenkilö voidaan madaltaa kynnystä myöhempään yhteydenottoon. Useat vanhemmat, nuoret, projektihenkilöstö ja tukihenkilöt pitivät tärkeänä juuri sitä, että yhteyshenkilö on helposti tavoitettavissa ja häntä on helppo lähestyä. Valitettavana pidettiin sitä, että usein viranomaisilla on ”virallisen” leima, eivätkä he ole tavoitettavissa silloin, kun tuen tarve olisi suurin ja akuutein. Usein tapaamiset viranomaisten kanssa järjestyivät vasta viikkojen kuluttua ja silloinkin virkaja vastaanottoaikojen puitteissa. Viranomaiset olivat puolestaan huolestuneita siitä, että olemassa olevien henkilöstöresurssien puitteissa voidaan hoitaa vain kaikkein kiireellisimmät tapaukset (esimerkiksi kiireelliset lastensuojelutoimenpiteet), joissa ongelmat ovat jo päässeet kehittymään kovin pitkälle.

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten tukemisessa avaintoimija olisi se taho, joka ensimmäisenä havaitsee merkkejä ongelmista. Päivähoidossa olevan ja esikouluikäisen lapsen kohdalla avaintoimijoita ovat esimerkiksi esikoulun opettaja ja/ tai päivähoitohenkilöstö. Ensivaiheessa ongelmien syyt pyritään selvittämään ja ratkaisemaan opettajan ja/ tai päivähoitohenkilöstön ja vanhempien välisissä keskusteluissa. Mahdollisuudet tiiviiseen yhteistyöhön vanhempien kanssa ovat hyvät tässä vaiheessa, koska ainakin päivähoitohenkilöstö ja vanhemmat tapaavat pääsääntöisesti joka arkipäivä.

Edellytykset tehdä tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa heikkenevät lapsen aloittaessa koulun. Alimmilla luokilla luokanopettajat ovat kuitenkin vielä aitiopaikalla voidakseen tunnistaa lapsen tuen tarpeen, koska he ovat useita tunteja päivässä lasten kanssa. Luokanopettajilla on hyvät mahdollisuudet toimia lapsen hyvinvoinnin ”tuntosavina”. Koska vanhemmat ja opettajat tapaavat vain harvoin kasvotusten, on tärkeää varmistaa yhteys ja tiedonkulku esimerkiksi ns. reissuvihkon avulla.

Osa koulutulokkaista käy maksullisissa aamu- ja/ tai iltapäiväkerhoissa. Kerhotoiminnan järjestämistä voidaan pitää hyvänä lapsia sekä perheiden arjen sujumista tukevana toimintana. Kerhot edistävät lasten turvallisuutta etenkin suuremmilla paikkakunnilla, kun lapsen ei tarvitse mennä koulun jälkeen yksin tyhjään kotiin. Myös työssäkäyviltä vanhemmilta poistuu huoli lapsen pärjäämisestä. Lapset saavat iltapäiväkerhoissa myös välipalan ja saavat olla kavereidensa kanssa. Kerho myös aktivoi lapsia. He ulkoilevat, harrastavat liikuntaa ja askartelevat. Usein lapset myös tekevät kotiläksynsä kerhoissa. Näin vältetään tilanteelta, jossa läksyjä ”tahkotaan” juuri ennen nukkumaanmenoa väsyneenä väsyneen lapsen kanssa.

Aamu- ja iltapäiväkerhon ohjaajat tapaavat päiväkotihenkilöstön tavoin päivittäin lasten vanhempia. Jos kerho toimii koulun tiloissa, voi kerhohenkilöstö toimia myös välittävänä linkkinä koulun ja kodin välillä. Aamu- ja iltapäiväkerhon ohjaajien ja opettajien tiivis yhteistyö lapsen hyvinvoinnin takaajana voi olla tärkeää. Jos lapsi ”oirehtii”, saattaa kerhonpitäjä keskustella vanhempien ja mahdollisesti myös opettajan kanssa lapsen tilanteesta.

Tarvittaessa opettaja ja/ tai kerhopitäjät voivat ohjata vanhemmat palvelujen ja tukitoimien piiriin sekä seurata tilanteen kehittymistä. Tämä on kuitenkin hankalaa, ellei kerhotoiminta tapahdu koulun tiloissa. Aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaa järjestää usein kolmas sektori tai seurakunta. Kerho-ohjaajia voitaisiin esimerkiksi kurssimuotoisesti valmentaa tunnistamaan ajoissa lasten mahdollisia ongelmia.

Siirryttäessä peruskoulun alaluokilta ylemmille luokille jakautuu eri aineiden opetus tuntiopettajille. Samalla opettajan mahdollisuudet tunnistaa lapsen vaikeuksia heikkenevät. Luokanvalvojakin näkee lasta harvoin verrattuna alaluokkien luokanopettajaan. Tässä vaiheessa opettajien välisen yhteistyön ja oppilaanohjauksen merkitys korostuvat.

Ongelmien tunnistaminen on varhaisen puuttumisen ehto. Onkin ehkä syytä pohtia, millaisia valmiuksia esimerkiksi opettajilla on tunnistaa lasten ongelmia ja valmentaa nykyinen opettajain koulutus riittävästi tulevia opettajia tähän tehtävään. Kuntoutuskokeilussa eräs projektityöntekijä esitti esimerkiksi kysymyksen, kuinka ns. hyvästä perheestä lähtöisin oleva kiltti, koulussa aina hyvin menestynyt ja opettajaksi opiskellut tyttö voi ymmärtää erilaisista kasvuolosuhteista tulleiden lasten tilanteita ja tunnistaa heidän ongelmiaan. Osa kasvatustieteiden opiskelijoista tiedostaa tarpeen hankkia sosiaalista näkökulmaa työhönsä. Opiskelijoista osa esimerkiksi valitsee vapaaehtoisesti sosiaalityön tai -politiikan jopa laajaksi sivuaineeksi. Kaikilla tällaista sosiaalista näkökulmaa työhön ei kuitenkaan ole.

Olisi ehkä syytä kartoittaa myös sitä, millaisia valmiuksia niin opettajilla kuin muillakin palvelujärjestelmän toimijoilla on tehdä monitahoista yhteistyötä. Ja onko siihen kylliksi resursseja? Jotkut projektit olivat törmänneet siihen, että peruskoulun yläasteen kanssa oli ilmennyt joitakin yhteistyöongelmia. Ammatillisten oppilaitosten kanssa yhteistyö näyttää sujuneen yleisesti ottaen paremmin. Taustalla saattaa olla peruskoulun kiihkeä työtahti ja se, että nuoret ovat ikään kuin siirtymässä peruskoulun vastuualueen ulkopuolelle. Yksi taustalla oleva tekijä on ehkä se, että nuorten ongelmat on kyllä peruskoulun yläasteella tunnistettu jo varsin varhaisessa vaiheessa, mutta resursseja nuorten riittävään tukemiseen ei ole ollut. Opettajat saattavat tuntea, että he ovat vastuussa nuorten vaikeuksista, joihin he eivät ole kuitenkaan resurssien puutteessa pystyneet ajoissa vastaamaan.

Peruskoulujen kanssa tehtäviä yhteistyömahdollisuuksia parantaisi varmaankin varhaiseen puuttumiseen painottuva työ, jota tehtäisiin viimeistään jo 7. ja 8. luokkalaisten oppilaiden kohdalla, jolloin ongelmia alkaa yleensä ilmetä enemmänkin. Näin peruskouluilla olisi selkeämpi intressi osallistua syrjäytymisvaaran ehkäisyyn, koska oppilaiden oppimistulokset paranisivat ja koulun työrauha säilyisi. Koulun taholta myös vanhempia olisi hyvä muistuttaa silloin tällöin riittävän unen ja säännöllisen päivärytmin merkityksestä nuoren hyvinvoinnille ja oppimiselle. Kirkkaimmankin välkyn oppiminen ja tarkkaavaisuus heikkenee, jos hän nukkuu yössä vain muutaman tunnin.

Nuorten saaminen nuorisotyön ja harrastusten piiriin on hyvä keino ehkäistä syrjäytymistä, turhautumista ja passivoitumista. Lisäksi liikuntaharrastukset edistävät fyysisen kunnon ohella myös psyykkistä hyvinvointia. Nuorten aktiivinen ”rekrytoiminen” harrastustoiminnan piiriin olisi hyvä aloittaa jo ala-asteella ja sen tulisi jatkua läpi peruskoulun. Myös siitä, että kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus osallistua harrastustoimintaan, tulisi huolehtia. Kohtuuhintaisiin harrastuksiin tarvittavien välineiden hankkiminen ei saisi olla kenellekään lapselle tai nuorelle osallistumisen esteenä. Toisinaan rahaa harrastusvälineiden hankkimiseen myönnetään sosiaalitoimesta. Myös välineiden kierrätyksen kautta on mahdollista hankkia lapsille välineitä. Mikä estää perustamasta esimerkiksi nuorisotoimeen kierrätyskeskusta, josta vähävaraiset lapset ja nuoret voisivat hakea itselleen (hyväkuntoisia) harrastusvälineitä.

10.2 Saattaen vaihtaminen

Aktiivinen tulevaisuuden pohdinta sekä saattaen vaihtaminen edistävät aikuistumisprosessin ja nivelvaiheen onnistumista

Nykyisessä lainsäädännössä mikään taholle ei ole säädetty vastuuta 15–17-vuotiaiden aikuistumisprosessin kannalta suosiollisten olosuhteiden varmistamisesta. Myöskään mikään taho ei ole vastuussa siitä, että peruskoulun tai lukion päättäneet tai opiskelunsa keskeyttäneet nuoret saisivat tarvitsemansa määrän ammatinvalinnanohjausta tai työharjoittelupaikan. Suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla ei ole useinkaan mahdollisuutta saada tarvitsemaansa tietoa erilaisista koulutusvaihtoehdoista ja työharjoittelupaikoista vanhemmiltaan ja lähipiiriltään, joilla itselläänkään tätä tietoa ei ole. Sen sijaan keskiluokkaisista perheistä tulevat ja korkeasti koulutettujen vanhempien nuoret suunnittelevat tulevaisuuttaan pidemmälle ja tarkemmin. Tämä johtuu siitä, että heillä on mahdollisuus saada koulutus- ja ammatinvalintaan liittyvää tietoa omilta vanhemmiltaan ja koulutukseen sekä tulevaan ammattiin liittyvistä kysymyksistä keskustellaan kotipiirissä. Tulevaisuudensuunnittelu sekä tieto erilaisista mahdollisuuksista ja vaihtoehdoista on tärkeää syrjäytymisen ehkäisyssä. Kuntoutuskokeilussakin nousi esiin se, että projekteilla saatiin parempia tuloksia niiden nuorten kohdalla, jotka selvästikin olivat ajatelleet omaa tulevaisuuttaan tätä päivää pidemmälle. Sen sijaan ne nuoret, jotka eivät olleet miettineet tulevaisuuttaan tai joille se oli samantekevää, eivät juurikaan hyötäneet projektista. Koulutus- ja ammatinvalinnan ajoittaminen varhaiseen vaiheeseen käynnistäisi tulevaisuuteen liittyvän pohdinnan ajoissa ja silloin, kun omaan koulumenestykseen on vielä mahdollista vaikuttaa verraten pienin ponnistuksin.

Kuinka nivelvaiheen onnistumista voitaisiin edistää?

Nivelvaiheen onnistumista voitaisiin edistää puuttamalla varhaisessa vaiheessa koulunkäyntiä haittaaviin tekijöihin, käynnistämällä nuorten tulevaisuudensuunnittelu tarpeeksi ajoissa sekä antamalla nuorille riittävästi tietoa eri koulutusvaihtoehdoista.

Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaille voitaisiin järjestää intensiivistä ja pitkäjänteistä koulutus- ja ammatinvalinnanohjausta. Alkuvaiheessa tämä ohjaus voisi olla melko yleistä ja ”kevyttä” – leikillistäkin. Tässä vaiheessa voisi hyödyntää vaikkapa sosiodraaman keinoja (elämyksellisyys) siten, että oppilaat voisivat asettua eri ammattiasemissa ja eri ammateissa toimivien rooleihin. Kouluihin voitaisiin esimerkiksi kutsua eri ammateissa toimivia ihmisiä kertomaan nuorille omasta työstään ja siihen vaadittavasta koulutuksesta. Nuoret voisivat esittää vierailijoille kysymyksiään. Myös työpaikkavierailuja tehtäisiin nuorten ehdottamiin paikkoihin. Tutustumiskäyntien tulisi olla kyllin pitkäkestoisia, jotta nuorille muodostuisi mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva työn sisällöstä. Toimitilojen läpi kävely ei riitä. Nuoret voisivat tehdä havaintoja tutustumiskäynneillä, joista myöhemmin keskusteltaisiin yhdessä luokan kanssa.

Tämän keveän aloituksen jälkeen siirryttäisiin koulutus- ja urasuunnitteluvaiheeseen. Koulutus- ja ammatinvalinnanohjaus voitaisiin toteuttaa yhteistyössä peruskoulun ja lukion sekä työvoimatoimen ammatinvalinnanohjaajien kanssa. Nuorille annettaisiin tietoa eri ammateista, työmarkkinoista sekä työllistymisen edellytyksistä ja ehdoista (esim. työvoimapulasta kärsivistä aloista ja koulutusvaatimuksista eri aloilla). Myös tutustumiskäyntejä erilaisille työpaikoille tai esimerkiksi työpajoille järjestettäisiin, samoin työhön tutustumis- ja työharjoittelujaksoja järjestettäisiin ohjatusti ja räätälöidysti. Koulutukseen liittyvissä asioissa yhteistyötä tehtäisiin ja konsulttiapua pyydetäisiin eri oppilaitoksilta, opinto-ohjaajilta ja ammatinvalintapsykologeilta. Oppilaitosten edustajat kertoisivat nuorille eri koulutusaloista ja niiden hakumenettelyistä (esim. joustava haku) sekä valintaperusteista. Nuorille annettaisiin myös tietoa erilaisista tutkinnon suorittamismahdollisuuksista.

Jokaisen nuoren kanssa laadittaisiin henkilökohtainen jatkosuunnitelma (”elämänsuunnitelma”). Näin pyrittäisiin varmistumaan siitä, että jokaisella nuorella olisi jokin paikka, johon siirtyä peruskoulun jälkeen: nuoret joko hakeutuvat koulutukseen (lukio, ammatillinen oppilaitos, kymppiluokka) tai heillä on peruskoulun päätyttyä valmiiksi katsottuna työharjoittelupaikka tai jotain muuta aktiivista ja mielekäästä tekemistä, mikä edistäisi heidän itsenäistä pärjäämistään sekä koulutus- tai työmarkkinoille sijoittumista. Nuorten aktivoimiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn pyrkivällä jatkosuunnitelmalla varmistettaisiin myös se, että nuorten päivärytmi pysyy normaalina. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten yleisiä ongelmia näyttäisivät nuorten kuntoutuskokeilusta kerättyjen tietojen perusteella olevan toimettomuus, masentuneisuus, puutteelliset tiedot eri vaihtoehdoista sekä tulevaisuudensuunnitelmien puute tai selkiytymättömyys. Nuorten aktivointia ja tulevaisuudensuunnittelua voidaan pitää kuntoutuskokeilusta saatujen tulosten perusteella myös erittäin tärkeänä ehkäisevänä – ja myös osin korjaavan – mielenterveys- ja päihdetyön muotona. Esimerkiksi kuntoutuskokeilussa mukana ollut Tiia kertoi, että projektista hän *sai elämään sisältöä... (...) enää ei oo purkanut pahaa oloa juomiseen.*

Samanaikaisesti, kun nuoret miettivät koulutus- ja ammatinvalinnanohjauksessa omia koulutus- ja työuriaan, järjestettäisiin pienryhmäopetuksena esim. iltakursseja, läksypiirejä tai tukiopetusta nuorille, jotka haluavat korottaa arvosanojaan. Viimeistään peruskoulun

7.-9. luokkalaisille annettaisiin tarvittavaa lisäopetusta, jotta he saisivat mahdollisimman hyvän so. ”markkina- tai käyttökelpoisen” peruskoulun päättötodistuksen, jota ei tarvitsisi enää paikkailla peruskoulun jälkeen. Näin nuorten koulutusvalintamahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja heikko koulumenestys voitaisiin ehkäistä/ korjata ajoissa. Käytännön toimitoimijoilta saadun palautteen mukaan nuorten koulumenestys alkaa usein heiketä peruskoulun 7.-8. luokilla. Tämä johtaa lähes väistämättä siihen, että nuori jää jälkeen opetuksesta, koska uuden oppiminen pohjautuu aikaisemmin opittuun. Heikko koulumenestys johtaa poissaoloihin, sillä nuori ei tahdo leimautua koko luokan edessä ”tyhmäksi”. Poissaolot puolestaan heikentävät koulumenestystä entisestäänkin. Kierre on valmis.

Ainakin jotkut kuntoutuskokeilussa olleet nuoret peräänkuuluttivat kouluihin tiukempaa kuria. Esimerkiksi Marina toivoi, että nuorille *opetettaisiin kunnolla kaikki asiat, ettei tulisi hankaluuksia opiskelussa. Ja kova kuri lintsajilla (minun kaltaiseni)*. Yhtenä keinona koulumenestyksen turvaamiseksi ja lintsauksen kuriin saamiseksi voisi olla esimerkiksi se, että nuori veloitettaisiin korvaamaan perusteettomat poissaolot vaikkapa tekemällä lisätehtäviä tai osallistumalla jonkinlaiseen ”rästiopetukseen” koulupäivän jälkeen.

Koulumenestystä parantavista toimista huolimatta mahdollisuus jatkaa kymppiluokalle säilytettäisiin jatkossakin. Jatkossa kymppiluokka olisi kuitenkin enemmänkin vaihtoehto niille, jotka haluavat arvosanojen korottamisen lisäksi tehostettua ammatinvalinnanohjausta tai jotka haluavat yhdistää koulunkäyntiin myös työharjoittelun tai pajatyöskentelyn, eli lähinnä nuorille, jotka ovat suuntautumassa ensisijaisesti työmarkkinoille. Esimerkiksi pajatoiminnan vakinaistaminen ja oppisopimuskoulutus ovat tervetulleita vaihtoehtoisia väyliä nuorille, joita teoreettispainotteiset opinnot eivät erityisesti houkuta.

10.3 Nivelvaiheen onnistumisen seuranta

Miten nivelvaiheen onnistumista voitaisiin seurata?

Millekään taholle ei ole annettu tehtäväksi seurata, mitä koulun tai opiskelun päättäneille tai keskeyttäneille tapahtuu. Vaarana on, että nämä nuoret jäävät toimeettomina sekä erilaisista mahdollisuuksista ja palveluista tietämättöminä yksin kotiin jopa vuosiksi. Yleensä he ”pulpahtavat” esiin vasta toimeentuloasiakkaina tai päästyään työmarkkinatuen piiriin. Passiivinen jakso, usein ns. välivuosi, nuorten elämässä saattaa kuitenkin olla kriittinen ja ratkaiseva vaihe syrjäytymiskehityksessä. Vaihe ei johda välttämättä kaikkien kohdalla syrjäytymisuralle: jotkut tuo vaihe saa toimimaan, mutta jotkut nuoret se passivoi ja kynnyks hakeutua opiskelemaan muodostuu ajan mittaan yhä korkeammaksi. Syrjäytymiskierteen syntymisen riski on sen verran suuri, että jokaisen yksittäisen nuoren tilanne tulisi selvittää perinpohjin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä varmistaa, että nuorella on selkeät jatkosuunnitelmat ja päämäärä. Vielä senkin jälkeen, kun nuoren tilanne on selvitetty, olisi seurantaa hyvä jatkaa ainakin puolivuositain ja tarkistaa, että nuori saa tarvitsemansa ohjauksen ja tuen.

Kuinka seuranta voitaisiin järjestää?

Seuranta voitaisiin käytännössä järjestää esimerkiksi niin, että perustetaan nuorten yhteis- palvelupiste (ks. VaPa-projekti), jossa olisi nimetty henkilö, jolle eri tahot tekisivät välit- tömästi ilmoituksen opiskelunsa tai työharjoittelunsa keskeyttäneistä tai toimeentulotuen piirissä olevasta tai/ sekä vailla opiskelu- tai työpaikkaa ja/ tai peruskoulun jälkeistä tut- kintoa vailla olevista nuorista. Käytännössä tästä etsivästä työstä vastuulliset työntekijä nimettäisiin ja heidän toimenkuvansa määriteltäisiin. Jatkuvuuden takaamiseksi työsuhte tulisi määritellä pysyväksi, työntekijöille tulisi järjestää riittävä ja asianmukainen työnoh- jaus sekä tarvittava täydennyskoulutus.

Vailla koulutus- tai työpaikkaa olevista nuorista tiedon saanut työntekijä ottaisi yhteyttä nuoreen esimerkiksi lähettämällä puhuttelevan esitteen vaikkapa tyyliin ”tuntuuko sinus- ta, että et tiedä mitä seuraavaksi tekisit, oletko yksinäinen, turhautunut joutenoloon...”. Tarvittaessa, jos nuori josta on tehty ilmoitus ei ota yhteyttä itse, voisi työntekijä mennä keskustelemaan nuoren kanssa hänen kotiinsa. Työntekijä kertoisi nuorelle mahdollisuu- desta osallistua kokopäiväiseen toimintaan, jossa olisi mukana myös muita samanlaisessa elämäntilanteessa olevia. Nuorelle kerrottaisiin myös, että hänellä voisi olla mahdollisuus saada myös tietyn suuruista ”suunnittelurahaa” (ks. nuoren motivointi).

Nuorten yhteis- palvelupisteeseen ilmoitetut nuoret kutsuttaisiin ryhmänä tilaisuuteen, jossa heille kerrottaisiin toiminnasta. Toimintaan mukaan tuleville nuorille järjestettäisiin aluksi kolmen- neljän päivän pituinen tutustumis- ja aloitusleiri mielellään kotipaikkakunnan ul- kopuolella. Näin nuoret voisivat tutustua rauhassa toisiinsa ja saisivat myös tarkempaa tietoa toiminnasta ja sen periaatteista. Toimintaa esiteltäessä nostettaisiin erityisesti esiin se, kuinka nuoret itse hyötyisivät toiminnasta. Tutustumis- ja aloitusleirin jälkeen nuoret sitoutettaisiin toimintaan. Ennen lopullista sitoutumista (sopimusta) nuoret voisivat olla mukana toiminnassa lyhyemmän kokeilujakson. Näin he saisivat tilaisuuden tutustua toi- mintaan ja halutessaan heillä olisi mahdollisuus perääntyä toiminnasta ”kunniallisesti” ja ilman epäonnistumisen tunnetta koeajan päätyttyä. Ennen koeajan päättymistä nuoren kanssa laadittaisiin kirjallinen suunnitelma, jonka nuori allekirjoittaisi koeajan päätyttyä sitoutuen samalla suunnitelman mukaiseen toimintaan.

Jokaiselle nuorelle järjestettäisiin myöhemmin monitahoinen verkostoyhteistyökokous (nimeltään vaikkapa ”sillanrakentajat”). Tähän tilaisuuteen nuori voisi ottaa mukaan jon- kun itselleen tärkeän henkilön (esim. nuorisotyöntekijä, vanhemmat, läheisen kaverin). Nuorisotyöntekijä toimisi tarvittaessa ensivaiheessa nuoren tukihenkilönä, johon olisi helppo ottaa yhteyttä milloin tahansa ja mitä tahansa asiaa koskien. Kokouksessa kartoit- tettaisiin nuorten elämäntilanne ja tulevaisuudensuunnitelmat sekä selvitetäisiin tukitoi- mien tarve. Nuoret ohjattaisiin tarvittaessa sopivien tukitoimien piiriin. Kelaan ohjattavil- le nuorille olisi tarpeen kehittää erityinen nuorten kuntoutustutkimus, sillä nykyinen Ke- lan kuntoutustutkimushan on suunniteltu lähinnä ikääntyville työntekijöille. Myöskään laitosmuotoinen kuntoutustutkimus ei ehkä ole nuorelle paras mahdollinen vaihtoehto,

vaan tarvittaisiin myös avomuotoista palvelua sekä nuorten motivaatiota kohottavaa arviointi- ja suunnittelujaksoa.

Kokouksessa harkittaisiin tapauskohtaisesti, keille nuorista motivointirahaa olisi tarkoituksenmukaista maksaa ja mikä taho (mitkä tahot) kussakin tapauksessa toimisi maksajana (ks. nuorten motivointi).

Tarvittaessa nuorelle järjestettäisiin henkilökohtainen tukihenkilö. Tukihenkilölle järjestettäisiin jatkossa myös riittävä työnohjaus ja koulutus. Suositeltavaa olisi, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukihenkilöt toimisivat ryhmänä (ryhmätukihenkilötoiminta, ks. Futuuri-projekti) ja nuoret saisivat yksilöllisen aikuisen tuen lisäksi myös tukea ryhmänä ja toisiltaan (vertaistuki). Näin usein yksinäiset ja heikon itsetunnon omaavat nuoret tuntisivat kuuluvansa johonkin, heidän itsetuntonsa kohentuisi, he saisivat ystäviä sekä voisivat harjaannuttaa sosiaalisia taitojaan.

Kuntoutuskokeilussa nousi voimakkaasti esiin kavereiden sekä ”hyvän porukan ja hengen” merkitys. Tämän vuoksi koko toiminta tulisi rakentaa niin, että nuoret voisivat olla päivittäin tekemisessä toisensa kanssa ja monitahoinen verkostoyhteistyö ja nuorten palvelupiste olisivat lähinnä tukitoimintoja ja toiminnan ”raameja”. Nuorille pitäisi pystyä tarjoamaan matalan kynnyksen paikka, jossa ei ole viranomaisleimaa ja johon he voivat tulla vaikka suoraan kadulta. Sisäänotto olisi jatkuvaa (non-stop -tyyppistä) ja nuorilla, jotka eivät ehkä onnistukaan suunnitelmissaan tai ”retkahtavat” esimerkiksi päihteisiin tai eivät ole onnistuneet esimerkiksi suunnitellussa työharjoittelussa, tulisi olla mahdollisuus tulla aina tervetulleena takaisin ja jatkaa siitä mihin viimeksi jäätiin.

Olisi myös hyvä, jos tässä paikassa olisi ympärivuorokautinen päivystys. Nuorille, joilla ei ole paikkaa mihin mennä yöksi, voisivat hakeutua tänne. Näin tämä paikka voisi toimia myös eräänlaisena nuorten turvakotina. Tänne voitaisiin tuoda selviämään myös poliisien talteen keräämät päihtyneet nuoret. Paikka toimisi näin myös etsivän nuorisotyön sekä ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön muotona. Näin olisi mahdollista tunnistaa ja seuloa päihde- ja mielenterveyspalveluja tarvitsevat nuoret. Kunkin nuoren kanssa keskusteltaisiin tilanteesta vapaamuotoisesti. Näin saataisiin haarukoitua nuoren tilanteen vakavuus eli onko kyse esimerkiksi ”normaalista hauskanpidosta” vai jostain vakavammasta oirehtimisesta. Tarvittaessa nuoret voitaisiin ohjata mahdollisimman varhaisessa vaiheessa esimerkiksi asianmukaisten päihde- ja/ tai mielenterveyspalvelujen piiriin.

Ihanteellista olisi, jos työntekijät edustaisivat eri ammattiryhmiä ja erilaisen koulutuksen saaneita ihmisiä: nuorisotyöntekijä, terveydenhuollon puolelta ainakin mielenterveyshoitaja, sosiaalityöntekijä ja mahdollisesti myös poliisi. Kaikki toimisivat ilman viranomaisleimaa, siviilivaatteissa ja nuorisotyöntekijänimikkeellä, jotta nuoret eivät mieltäisi heitä esimerkiksi ”kytiksi” tai ”sosiaalitantoiksi”. Nuoret voisivat puhua esimerkiksi päihde- ja huumeongelmastaan ilman, että he pelkäisivät paljastumista, rankaisutoimenpiteitä tai ”pakkohoitoa”. Työntekijöiden valinnassa tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, että he

edustavat molempia sukupuolia. Naisten asioissa tyttöjen on helpompi lähestyä naista ja miesten asioissa poikien on luontevampaa lähestyä miestä. Kaikki toimenpiteet tapahtuisivat nuorten ehdoilla ja suostumuksella. Nuorten tarvitsema tuki olisi aina, helposti ja välittömästi saatavilla.

Ajatuksena on, että nuoret kokoontuisivat aamulla kerholle (”tulevaisuuspaja”, ks. kuvio 7), jolloin aamukahvilla käytäisiin läpi päivän ohjelma. Kerho voisi olla esimerkiksi nuorten työpajan yhteydessä niillä paikkakunnilla, joilla nuorten työpaja on. Jos joku nuori jättää tulematta eikä ole ilmoittanut pätevää syytä poissaololleen eikä häntä tavoiteta esimerkiksi puhelimitse, hänet lähdetäisiin hakemaan paikalle. Nuorten kuntoutuskokeilussa joissakin projekteissa nuorten poissaoloista ilmoitettiin paikalliseen Kelan toimistoon ja nuorille maksettavasta kuntoutusrahasta vähennettiin poissaolopäiviä vastaava summa. Näin edistettiin nuorten sitoutumista.

Nuorille, jotka tulevat kauempaa, maksettaisiin matkakorvaukset täysimääräisinä. Tämä on tärkeää erityisesti maaseutupaikkakunnilla. Tärkeää on myös huolehtia siitä, että nuoret ovat päivittäin läsnä ja tekemissä toistensa kanssa samassa tilassa ja heillä on yhteinen aikuinen ohjaaja, joka tehtävänä on myös päivittäisen toiminnan sekä tarvittavan monitahtaisen yhteistyön koordinointi. Päivän ohjelma voisi rakentua siten, että osa nuorista käy esimerkiksi kymppiluokkaa ja jotkut osallistuvat työvoimatoimen järjestämille koulutus- ja urasuunnittelukursseille työvoimatoimistossa tai vaikkapa kerhon tiloissa. Osa voisi parantaa työelämävalmiuksiaan esimerkiksi kansalaisopiston kursseilla, osa voisi olla vapaaehtoistyössä tai esimerkiksi nuorisotyössä. Ja osa toimisi (keikka)työvoimana. Periaatteessa mahdollisuuksien kattona on vain mielikuvitus – ja käytännössä tällaiseen toimintaan käytettävissä olevat resurssit.

Kerhot voisivat myös toimia eräänlaisina työnvälityspisteinä, joista nuoria voitaisiin rekrytoida tekemään esimerkiksi kiinteistöhoitoon, vanhusten ja lasten hoitoon, ruuhka-apulaisiksi tai vaikkapa rakennuksille siivoustöihin. Nuoret saisivat keikkatöistään kipeästi tarvitsemaansa työkokemusta, joka kirjattaisiin joka kerran jälkeen ylös ja se voitaisiin laskea työkokemukseksi. Nuoret voisivat kerätä itselleen vaikkapa portfolion, johon liitetäisiin myös nuoren oma arvioi siitä, kuinka hyvin työ tuli tehtyä, mitä kehittämistä löytyisi ja mitä vahvuuksia itsestä löytyi sekä mitä työrupeaman aikana opittiin. Myös työnantajilta voitaisiin pyytää arvioi esimerkiksi jonkinlaisella standardoidulla lomakkeella.

Kerhojen yhteydessä voisi toimia myös piste, jossa tehtäisiin alihankintatöinä esimerkiksi vanhojen kodinkoneiden purkutöitä ja/ tai lajiteltaisiin kierrätyspaperia samaan tapaan kuin joillakin pajoilla tehdään. Näin nuorten tekemästä työstä/ keikkatöistä esimerkiksi kuukauden aikana kertyvä palkka voisi kompensoida osan motivaatorahasta ja kattaa osan ruokailukuluista. Tietty prosentti kertyneistä varoista ohjattaisiin kerhojen omaan käyttöön. Näiden varojen käytöstä saisivat päättää nuoret itse kollektiivisesti. Nuorilla olisi varaa tehdä matkoja, harrastaa, käydä elokuvissa, ulkona syömässä tai järjestää leirejä

(tietysti nuorisotyöntekijän ohjauksessa) tai vaikka auttaa jotain vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevaa kerhon nuorta.

Nuorten uusavuttomuutta voitaisiin torjua ja heidän elämänhallintataitojaan voitaisiin parantaa esimerkiksi siten, että nuoret tekisivät yhdessä päivittäisen ruuan kerhotiloissa sekä huolehtisivat siivouksesta ja pihatöistä. Nuorten osallisuutta (Toimenpideohjelma nuorten...; Opetusministeriön strategia...) voitaisiin edistää myös niin, että nuoret laatisivat itse käyttäytymis- ja järjestyssäännöt sekä huolehtisivat siitä, että niitä myös noudatetaan. Sääntöjen rikkomuksista seuraavista sanktioista ja niiden toimeenpanosta nuoret päättäisivät kollektiivisesti omissa kokouksissaan. Nuoria voitaisiin myös harjaannuttaa päätöksentekoon esimerkiksi siten, että kokouksissa noudatettaisiin yleistä kokoustekniikkaa. Nuoret voisivat myös valita keskuudestaan vaalein edustajat monitahoiseen verkostoyhteistyökokoukseen. Nuorille voitaisiin myös järjestää erilaisia keskustelutilaisuuksia, joissa he voisivat puhua vapaamuotoisesti itselleen tärkeistä asioista sekä ratkoa keskenään yhteisiä ongelmia tai tukea jotakin nuorta erikseen. Tärkeää olisi, että nuorille järjestettäisiin myös esimerkiksi harrastustoimintaa, retkiä, leirejä ja matkoja (ks. esim. Futuuri -projekti, Ohmo-päivät/ Mun Juttu -projekti). Tällainen toiminta rohkaisee nuoria lähtemään ulos neljän seinän sisältä ja aktivoi heitä laajemminkin.

10.4 Nuorten motivaation edistäminen

Miksi nuorten motivointi koulutus- ja urasuunnittelu on tärkeää?

Peruskoulun ja/ tai oppivelvollisuuden suorittaneet tai peruskoulun, lukion tai toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet, koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret sekä nuoret, jotka eivät ole hakeutuneet mihinkään koulutukseen, ovat työvoimatoimistossa suuri asiakasryhmä. Suuri osa näistä pyrkii pajoille, mutta pajapaikat on tarkoitettu 16 vuotta täyttäneille nuorille. Työvoimatoimistossa näille nuorille on voitu tarjota lähinnä vapaaehtoista ammatinvalinnanohjausta, johon hakeutuu vain osa nuorista. Työvoimatoimien tarjoamaa ammatinvalinnanohjauspalvelua eivät käytä useinkaan nuoret, jotka sitä eniten tarvitsisivat.

Täytettyään 17 vuotta nuori siirtyy työmarkkinatukilain piiriin, jolloin hänen on mahdollista saada työmarkkinatukea edellyttäen, että hän osallistuu hänelle tarjottuun aktiiviseen toimintaan. Työmarkkinatukilakiin nojautuen nuoriin voidaan kohdistaa toimenpiteitä ja velvoitteita. Vailla ammatillista tutkintoa vailla oleva nuori ”joutuu” usein tekemään koulutusvalintoja työmarkkinatuen menettämisen uhalla. Usein nuorella ei ole tässä vaiheessa tarpeeksi koulutus- ja ammatinvalintaan liittyvää tietoa. Hän hakeutuu koulutukseen ja jos hän saa opiskelupaikan, hän siirtyy opintotukilain piiriin. Jos nuori huomaa tehneensä väärän koulutusvalinnan, hän keskeyttää koulutuksen ja menettää oikeutensa opintotukeen. Opiskelun keskeyttämisen jälkeen nuori ilmoittautuu jälleen työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi tai sosiaalitoimistoon toimeentulotukiasiakkaaksi. Ennemmin

tai myöhemmin nuori jälleen saattaa ”joutua” työmarkkinatuen menettämisen uhalla hakeutumaan johonkin koulutukseen, vaikka hänellä ei vielääkään olisi tarpeeksi ammatinvalinnassaan tarvitsemaansa tietoa. Aikaisempi kuvio toistuu.

Myös oppilaitoksille opintojen keskeyttäminen on ikävä ja taloudellisesti kallis asia. Toisaalta voidaan myös kyseenalaistaa joidenkin oppilaitosten pyrkimys parantaa toimintaedellytyksiään ottamalla sisään oppilaita, joiden riski keskeyttää opinnot voidaan ennakoida. Tällaisia oppilaita saattavat olla esimerkiksi ne, joiden keskiarvo on niin alhainen, ettei heillä ole reaalisia mahdollisuuksia pärjätä oppilaitoksessa. Opintonsa keskeyttävien riskiryhmään kuulunevat myös oppilaat, jotka eivät ole pääset oppilaitokseen, johon he ovat ensisijaisesti hakeutuneet.

Samanaikaisesti, kun osa nuorista ”seilaa” työmarkkinatuen ja kerta toisensa jälkeen toistuvien opintojen keskeyttämisen välillä, kärsivät työnantajatahot suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen ja tietynlaisen koulutuksen omaavan työvoiman puutteesta aiheutuvista rekrytointiongelmista. Esimerkiksi Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton (TT) työvoimatiedustelun mukaan lähes puolet TT:n jäsenyrityksistä arvioi, että työvoiman saatavuus vaikeutuu lähivuosina henkilöstön ikääntymisen, poistuman ja osaamistarpeiden vuoksi. Vain kaksi prosenttia yrityksistä uskoo henkilöstön saatavuuden helpottuvan. Työvoiman saatavuus vähenee siitäkin huolimatta, että työpaikkojen määrä väheni vuoden 2002 syksystä vuoden 2003 syksyyn kaikilla teollisuuden päätoimialoilla. Palveluissa työpaikat sen sijaan lisääntyivät. TT:n jäsenyrityksissä ei tarvita vain erittäin korkeasti koulutettua työvoimaa, vaan myös perinteisistä ammattilaisista (esim. hitsaus ja levytyö; kiinteistö-, pesula-, siivous- ja vartiointityö; asennustyö; rakentamisen ammattityö; maalausalan ammattityö) on pulaa. (Työvoimatiedustelu 2002.)

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton (TT) tulevaisuusluotaimessa korostetaan muun muassa työssä oppimista, nuorten varhaisen työmarkkinoille siirtymisen tärkeyttä, tarjotaan työpaikkakoulutusta sekä peräänkuulutetaan oppilaitosten ja työvoimatoimen kanssa tehtävää yhteistyötä. Nuorten nopeaa siirtymistä koulutukseen ja koulutuksesta työmarkkinoille pidetään tärkeänä myös pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa 24.6.2003, siihen sisältyvässä työllisyysohjelmassa sekä hallituksen 25.9.2003 vahvistamassa työllisyyden politiikkaohjelmassa, joka on osa hallituksen strategia-asiakirjaa. Työllisyysohjelman keskeisen osan muodostaa kehittämiskeskusten perustaminen. Kehittämiskeskuksiin tulevat mukaan työvoimatoimisto, kunnat, niiden sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, Kela, muut asiantuntijat sekä erilaiset palveluntuottajat yhteispalvelupistekokeilussa toteutetun kustannusten jaon tavalla. (Pääministeri Matti Vanhasen..., 51.) Myös käytännönläheisiä koulutusväyliä kuten oppisopimuskoulutusta lisätään. Lisäksi alueellista yhteistyötä edistetään sitovin sopimuksin. Tavoitteena on, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle työttömälle järjestetään koulutus-, työharjoittelu tai työpajapaikka kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen.

Työllisyysohjelmassa on kiinnitetty huomiota nuorten koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittumisen edistämiseen sekä työttömyyden alentamiseen ja pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisemiseen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi kehitetään julkisen työvoimapalvelun palvelurakennetta ja nuorille tarjottavia työvoimapalveluja sekä tehostetaan työvoimapolitiittisten aktiiviohjelmien tarjontaa. Tavoitteena on, että työvoimatoimisto tekee yhdessä työttömänä työnhakijana olevan (17 vuotta täyttäneen) nuoren kanssa palvelutarvearvioinnin ennen kolmen kuukauden yhtäjaksoista työttömyyttä. Lisäksi selvitetään, miten työpajoissa tarjolla olevilla toimenpiteillä voidaan tukea ja täydentää työhallinnon palveluita. Selvittävänä on myös aktivointisuunnitelman ja kuntouttavan työtoiminnan rooli nuorten palveluprosessissa. Meneillään olevalla nuorten työpajatoiminnan vakinaistamisella luodaan julkiselle sektorille palvelu, joka osaltaan tukee nuorten valmiuksia siirtyä koulutukseen tai työelämään. Työpajatoiminnan vakinaistamisessa painotetaan hyvien käytäntöjen nykyistä laajempaa käyttöönottoa, moniammatillisten yhteistyöverkostojen toiminnan kehittämistä sekä yksilö- ja työvalmennus- sekä palveluohjauksen menetelmien kehittämistä. Edellä kuvattu toiminta ei kuitenkaan koske 15–16-vuotiaita nuoria.

Nuorten koulutus- ja urasuunnittelun järjestäminen

Nuorten koulutus- ja urasuunnittelukurssit tulisi järjestää pitkäkestoisina ja intensiivisinä. Kurssien järjestämisessä voitaisiin hyödyntää olemassa olevia ammatillisen kehittymisen palveluja. Ammatillisen kehittymisen palvelujen tarkoituksena on parantaa työhallinnon asiakkaiden osaamista, motivaatioita ja työmarkkinoille siirtymistä tarjoamalla urasuunnittelupalveluja, työelämä- ja koulutustietoutta, työvoimakoulutusta sekä ammatillisen kuntoutuksen palveluja. Ammatillisen kehittymisen palveluilla pyritään vaikuttamaan erityisesti osaavan työvoiman saatavuuteen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Työnhakijoiden lisäksi ammatillisen kehittymisen avoimia ja maksuttomia palveluja voivat käyttää muun muassa koululaiset, opiskelijat, työelämään paluuta suunnittelevat, työssä olevat ja ammatinvaihtajat riippumatta siitä, ovatko he työvoimaan kuuluvia (työttömiä tai työllisiä) vai työvoiman ulkopuolella olevia. Palveluilla pyritään vastaamaan niihin työelämään ja omaan urakehitykseen liittyviin kysymyksiin, joiden eteen ihmiset joutuvat elämänsä aikana. Palveluilla edistetään asiakkaiden tarkoituksenmukaista sijoittumista työelämään. Kestävät, realistiset ja yksilön kannalta motivoivat työelämäratkaisut edellyttävät, että päätöksiä tehtäessä on käytössä työpaikkatietojen ohella ajantasaista ja kattavaa tietoa työmarkkinoista sekä osaamista lisäävistä koulutusmahdollisuuksista, aloista ja ammateista.

Työvoimatoimiston koulutus- ja ammattitietopalvelut tarjoavat asiantuntijatietoa asiakkaille, jotka pohtivat koulutusvalintojaan, miettivät ammatillisia jatko- ja täydennyskoulutusvaihtoehtoja tai harkitsevat alan tai ammatin vaihtoa. Henkilökohtainen koulutusneuvonta lähtee asiakkaan tilanteesta ja tarpeista ottaen huomioon muun muassa aiemman koulutuksen, osaamisen ja toiveet. Koulutusneuvonnan tarkoituksena on antaa neuvontaa, jonka varassa voidaan tehdä päätökset koulutukseen hakeutumisesta tai ammatillisesta

kehittymisestä. Henkilökohtaisen koulutusneuvonnan lisäksi koulutus- ja ammattitietoja voi saada osallistumalla koulutusinforyhmiin ja/ tai itsepalveluna tutustumalla lukutilan aineistoihin sekä sähköisiin palveluihin. (Katsaus ammatillisten...)

Ammatillisen kehittymisen palveluista 15–17-vuotiaille koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneille nuorille soveltuvat lähinnä koulutus- ja ammattitietopalvelut sekä ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut. Näitä palveluja voitaisiin tarjota nuorille yhtenä nuorten aktivointitoimenpiteenä. Ideana on, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneet nuoret alkaisivat tällaisilla ”urasuunnittelujaksolla” kokopäiväisesti, systemaattisesti ja tuetusti/ ohjatusti selkiyttämään koulutus- ja työuriaan. Urasuunnittelujakso voisi alkaa esimerkiksi lokakuussa ja päättyä toukokuun lopussa, mutta nuorilla olisi myös mahdollisuus tulla mukaan urasuunnitteluun milloin tahansa (non-stop -tyyppisesti). Tällaiselle jaksolle osallistuminen olisi vaihtoehto ja aktivointitoimenpide nuorille, jotka eivät halua kymppiluokalle korottamaan numeroitaan, joiden ammatinvalinta on selkiytymätön ja/ tai jotka haluavat hankkia ammatillisen pätevyyden muuten kuin olemassa olevan muodollisen koulutusjärjestelmän puitteissa (esim. oppisopimuskoulutuksena). Tällainen toiminta olisi myös elinikäisen oppimisen periaatteen toteuttamista konkreettisesti ja ruohonjuuritasolla.

Sen jälkeen, kun nuori on löytänyt oman alansa ja hänen kanssaan on tehty henkilökohtainen elämänsuunnitelma, hänelle pyrittäisiin järjestämään alan työnantajan kanssa työharjoittelupaikka, jossa hän pääsisi tekemään käytännön työtä. Jos nuori on edelleen kiinnostunut alasta ja on valmis kouluttautumaan alalle, hänelle tehtäisiin yksilöllinen opintosuunnitelma, joka voi sisältää sekä teoreettista opiskelua että työssä oppimista. Nuori, joka on löytänyt oman alansa saattaa olla myös kiinnostunut ja motivoitunut suorittamaan opintonsa muodollisen koulutusjärjestelmän puitteissa. Oppisopimusjärjestelmää, näyttötutkintoja sekä työpajoilla tapahtuvaa koulutusta käytettäisiin aikaisempaa enemmän nuorten ammatinhankkimisväylinä. Puitteet tällaiselle toiminnalle ovat hyvät, sillä oppisopimuskoulutuksen järjestäminen syrjäytymisvaarassa oleville nuorille on opetusministeriön asettaman työryhmän selvittävänä. (Ks. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla 2003, 71). Samoin nuorten työpajojen toiminnan vakinaistaminen on käynnissä.

Niille nuorille, joiden on vaikea saada koulutuspaikkaa ja/tai jotka ovat haluttomia hakeutumaan koulutukseen, voitaisiin järjestää ohjattua työllistymistä (vrt. tuettu työllistyminen, ks. 10-PAJA). Ohjatun työllistymisen piiriin voisivat tulla nuoret, joille koulutukseen pääsy ja työllistyminen normaalien kanavien kautta on epätodennäköistä, mutta nuori on motivoitunut tekemään työtä. Aluksi nuoren intressit ja kyvyt kartoitettaisiin, minkä jälkeen nuorelle pyrittäisiin etsimään sopiva työpaikka. Myös työtehtävän ja työolojen edellytykset ja mahdollisuudet selvitetäisiin huolellisesti. Tämän jälkeen ns. työvalmentaja käy työpaikalla tutustumiskäynnillä yhdessä nuoren kanssa. Työllistyminen aloitetaan koejaksoilla, jonka aikana sekä työntekijät että työnantaja arvioivat sijoituksen onnistuneisuutta. Nuorelle järjestetään työn ohessa tarvittava tuki ja ohjaus, jota antaa erityinen työvalmen-

taja. Tarvittaessa työvalmentaja työskentelee alkuvaiheessa useita tunteja nuoren kanssa, jotta voidaan varmistua työn sujumisesta. Nuorelle annettavan ohjauksen ja tuen määrää vähennetään sitä mukaa kuin nuori oppii työn ja työpaikalla selviytymisen edellyttämät taidot. Lopulta työvalmentaja tapaa nuoren esimerkiksi kerran viikossa. Jos nuori työskentelee vieraalla paikkakunnalla varmistetaan, että tukihenkilökin on siellä.

Ohjatussa työllistymisessä ei ole kyse tukityöstä, vaan todellisesta ja merkityksellisestä työstä avoimilla työmarkkinoilla. Työnantaja maksaa nuorelle normaalin (tai ainakin työntekoon kannustavan) palkan tehdystä työstä. Yksi mahdollisuus on, että työnantajalle maksetaan palkkatukea. Nuoren työvalmentajan tehtävänä on varmistaa, että työnantaja saa maksamansa palkan edellyttämän työpanoksen työntekijältä.

Ohjattu työllistyminen kääntää perinteisen harjoittelu-työpaikka -ajattelun nurin. Ohjatussa työllistymisessä opitaan tekemällä työpaikka-harjoittelu -periaatteen mukaisesti. Ohjattuun työllistymiseen liittyvä tuki ja ohjaus voivat olla työpaikalla tapahtuvaa opetusta tai valmennusta, koulutusta (esim. työssä tarvittavaa atk-koulutusta) tai esimerkiksi sosiaalista tukea työpaikan ulkopuolella.

Työvalmentaja tehtävänä on työvalmennus ja nuorten työllistymismahdollisuuksien selvittäminen, mikä merkitsee tiivistä yhteistyötä nuoren, työvoimaviranomaisten ja työnantajien kanssa. Lisäksi työvalmentajan tehtäviin kuuluu aktiivinen kontaktien luominen sekä tiivis yhteydenpito työnantajiin. Myös toiminnasta tiedottaminen on työvalmentajan tehtävä.

Ohjattu työllistyminen on osa ohjattua koulutusta ja urasuunnittelua, jossa nuoren kanssa tehdään mielekäs ja realistinen koulutussuunnitelma. Suunnitelman tulee olla sellainen, että nuori sitoutuu siihen aidosti. Koulutussuunnitelman tekoon osallistuvat myös työnantaja ja sen ammatillisen oppilaitoksen edustaja, jossa nuoren kiinnostuksen kohteena olevaa koulutusta järjestetään. Työnantaja vastaa nuoren työpaikkakoulutuksesta ja tarjoaa nuorelle mahdollisuuden saada työkokemusta ja oppia työssä. Näin työnantaja voi kouluttaa itselleen tarvitsemansa työntekijän työpaikalla. Mahdollisesti tällaisia työnantajia löytyy esimerkiksi Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton jäsenyrityksistä. Ammatillisen oppilaitoksen edustaja kartoittaa joustavan valinnan mahdollisuuden sekä tekee yhdessä nuoren, työnantajan ja työvalmentajan kanssa opetussuunnitelman, joka täyttää tutkinto-vaatimukset.

Ohjatun työllistymisen etuina nuoren kannalta voidaan pitää nuoren itsetunnon vahvistumista, mahdollisuutta päästä näyttämään mitä hän osaa, päästä tekemään heti oikeaa työtä ja mahdollisuutta saada työkokemusta. Lisäksi nuorelle tarjoutuu tilaisuus hankkia itselleen ammatillinen tutkinto työn ohessa.

Työnantaja saisi koulutettua työvoimaa, jolla olisi lisäksi työpaikkakohtaisia ja työtehtäväkohtaisia taitoja, jotka yleensä vastavalmistuneilta puuttuvat. Muita etuja olisi ensinnäkin se, että työmarkkinoiden toimivuus paranisi ja tietyillä aloilla riesaksi nousseet rekry-

tointiongelmat lievenisivät ja yhteiskunta saisi yhden veronmaksajan lisää sen sijaan, että se joutuisi kustantamaan tämän kansalaisen mahdollisesta syrjäytymisestä aiheutuneet kustannukset.

Kuinka nuoria voidaan motivoida koulutus- ja urasuunnitteluun?

Kuntoutuskokeilussa tuli selkeästi esiin rahan merkitys nuoren motivointi- ja sitoutumiskeinona. Raha toimii toisaalta porkkanana ja toisaalta keppinä: nuorta palkitaan osallistumisesta rahalla ja osallistumattomuudesta seuraa nuorelle maksettavan rahasumman pienentäminen. Kysymys siitä, tulisiko esimerkiksi koulun keskeyttäneille maksaa koulutus- ja urasuunnittelusta so. ”palkita” rahalla, on kaksiteräinen miekka.

Projektien nuorista näyttäisi löytyvän karkeasti ottaen kolmenlaisia nuoria suhteessa rahan motivoivaan vaikutukseen. Osalle nuorista (”potentiaaliset selviytyjät”) raha ei näyttäisi olevan projektiin osallistumisen ehto, vaan he ovat olleet vakavasti huolissaan omasta tilanteestaan ja he olisivat todennäköisesti ennemmin tai myöhemmin tehneet jotain oman tilanteensa selkiyttämiseksi ja parantamiseksi. He ovat alunperinkin motivoituneet oman tilanteensa parantamiseen ja projekti tarjoaa heille lähinnä väylän ja mahdollisuuden sekä aikais-
taa nuorten sijoittumista koulutukseen tai työmarkkinoille. Nämä nuoret näyttäisivät olevan koulutusorientoituneita, mutta he ovat keskeyttäneet opiskelunsa esimerkiksi väärän koulutusalun valinnan vuoksi tai siksi, etteivät he ole päässeet haluamaansa koulutukseen.

Toisen nuorten ryhmän (”koulutusorientoituneet marginaalijuoret”) näyttäisivät muodostavan juoret, joille raha toimii houkuttimena osallistua projektiin. He eivät alun perin oikein uskoneet projektin mahdollisuuksiin eikä itseensä. Nämä juoret eivät olisi todennäköisesti lähteneet projektiin mukaan ilman rahaa. Projektin kuluessa rahan merkitys kuitenkin näyttäisi vähentyneen. Ainakin osa näistä juorista on huomannut projektin kuluessa, että projektissa mukana olo on sittenkin auttanut heitä selkiyttämään tulevaisuudensuunnitelmia. Nämä juoret ovat myös usein huomanneet, että he pystyvät sittenkin oppimaan ja korottamaan arvosanojaan. Heidän opiskelumotivaationsa on parantunut siinä määrin, että he ovat ryhtyneet ajattelemaan vakavissaan koulutukseen hakeutumista.

Kolmannen ryhmän näyttäisivät muodostavan juoret (”työorientoituneet marginaalijuoret”), jotka suhtautuvat koulunkäyntiin ja opiskeluun peruskielteisesti. Projektissa mukana olo ei ole muuttanut tätä asennetta. Nämä juoret ovat kuitenkin erittäin kiinnostuneita työstä kuin työstä, työssä oppimisesta ja vaihtoehtoisista tavoista hankkia ammatillinen pätevyys.

Neljännän ryhmän (”potentiaaliset syrjäytyjät”) kohdalla raha on ollut ainoa projektiin osallistumisen motiivi ja usein näiden juorten kohdalla projektin kuluessa ei ole saavutettu mainittavia vaikutuksia. Nämä juoret näyttäisivät olevan erittäin koulukielteisiä, eivät-

kä he ole valmiita tekemään myöskään ”paskahommia”. Nämä nuoret ovat sitoutuneet heikosti projektiin ja suhtautuvat hyvin epäilevästi projektin mahdollisuuksiin.

Jos ajatellaan projektin vaikuttavuutta, voidaan sanoa, että ensimmäisen nuorten ryhmän kohdalla on pystytty lähinnä nopeuttamaan nuorten koulutukseen ja/ tai työelämään siirtymistä. Toinen ja kolmas nuorten ryhmä näyttäisi olevan varsinainen nuorten kuntoutuskokeilun kohderyhmä. Nämä nuoret ovat olleet syrjäytymisvaarassa, mutta se on voitu ehkäistä kuntoutuskokeilun keinoin. Neljännen nuorten ryhmän kohdalla tarvitaan ainakin ensivaiheessa voimakkaampia tukitoimia tai erityispalveluja. Vasta tämän jälkeen on mahdollista aloittaa koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisevät toimet.

Näyttäisi siltä, että juuri varsinainen nuorten kuntoutuskokeilun kohderyhmä (marginaalissa olevat koulutus- ja/ tai työorientoituneet) voidaan – ja erityisesti heidät kannattaa – kiinnittää toimintaan mukaan ja motivoida rahan avulla. Heidä voidaan tukea normaalipalvelujen puitteissa. Kyse näyttäisi olevan lähinnä siitä, kuinka heidät saadaan toiminnan piiriin.

10.5 Salassapitosäännösten tulkinta

Salassapitosäännösten tiukkuus ja tulkinta eri tahojen välisen yhteistyön hankaloittajana

Erittäin vaikea ja arka kysymys yhteistyössä ovat salassapitosäännökset. Moniammatillista, erityisesti eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä näyttävät rajoittavan salassapitosäännösten tiukkuus ja tulkinta. Kuntoutuskokeilussa mukana olleet työntekijät ovat joutuneet tekemään henkilökohtaisia ratkaisuja pohtiessaan, voiko tiettyä asiaa nostaa esiin. Salassapitosäännökset vaikeuttavat kokonaisvaltaisen työn tekemistä, koska asiakkaan tilanteesta ei voida muodostaa kokonaiskuvaa.

Toisinaan salassapitosäännökset saattavat antaa nuorille mahdollisuuden aloittaa tyhjältä pöydältä. Näin on tapahtunut esimerkiksi Futuuri-projektissa, jossa nuorten tukihenkilöille ei annettu mitään tietoa nuoren aikaisemmista asiakkuuksista tai rikoksista. Tukihenkilöt kohtasivat nuoren aidosti ihmisenä ilman menneisyyden painolastia. Toisaalta joissakin tapauksissa olisi ehkä ollut paikallaan kertoa esimerkiksi tukihenkilön turvallisuutta vaarantavat asiat.

Yksi mahdollisuus on tietysti se, että nuorilta ja heidän vanhemmiltaan pyydetään kirjallinen lupa tiettyjen tietojen luovuttamiseksi vaitiolovelvollisille tahoille.

11 Yhteenveto

Arviointi on jakautunut kolmeen vaiheeseen: saatujen kokemusten arviointiin, kehittämiseen ja projektien vaikuttavuuden arviointiin. Arvioinnin tavoitteena on ollut tuottaa tietoa varhaisen puuttumisen ja nuorten tukemisen kehittämiseksi ja päätöksenteon pohjaksi sekä eri toimijoiden yhteistyön kehittämiseksi ja tehostamiseksi. Arvioinnin tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää luotaessa mallia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi ja ns. nivelvaiheen onnistumisen turvaamiseksi. Tarkoituksena on ollut arvioida nuorten kuntoutuskokeilusta saatujen käytännön kokemusten perusteella kokeilun vaikuttavuutta, nostaa esiin toimivia ja vaikuttavia malleja sekä hyviä käytäntöjä niin nuorten tukemisen kuin myös eri tahojen välisen yhteistyön edistämiseksi. Tehtävänä on ollut myös arvioida, minkä tyyppisiä nuoria tällaisen toiminnan avulla on mahdollista tukea, muodostaa viitteellinen ideaalimalli syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä tuoda esiin mallin toteuttamista edistäviä lainsäädännöllisiä muutostarpeita.

Nuorten kuntoutuskokeilun tavoitteena on ollut nuorten syrjäytymisen ehkäisy tai jo alkaneen syrjäytymiskierteen katkaiseminen. Tähän pyrittiin moniammatillisen ja eri tahojen välisen yhteistyön avulla. Tarkoituksena oli, että nuorille pystyttäisiin järjestämään yksilöllisiä tukipalveluja yhteistyössä kunnan ja Kelan kanssa. Projekteihin valittiin nuoria, jotka ovat keskeyttäneet tai jotka ovat vaarassa keskeyttää peruskoulun, lukion tai ammatilliset opintonsa. Mukaan valittiin myös nuoria, joilla on vaikeuksia saada opintonsa suoritettua, mutta jotka eivät ole koskaan vakavasti harkinneet koulunkäyntinsä keskeyttämistä. Koulunkäynti- ja opiskeluvaikeuksien lisäksi nuorilla saattoi olla myös muita syrjäytymisen uhkaa lisääviä tekijöitä, kuten päihdeongelmia, mielenterveysongelmia, rikollista toimintaa, vaikeat kasvuolosuhteet, vanhempien avioero, fyysistä tai emotionaalista turvattomuutta tai huostaanottoja/ sijoituksia.

Pystyttiinkö projektien ja moniammatillisen yhteistyön avulla ehkäisemään näiden nuorten syrjäytyminen tai pystyttiinkö jo alkanut syrjäytymiskierre katkaisemaan? Millaisia nuoria pystyttiin tukemaan ja millaisia ei? Kokeilun aikana pystyttiin tukemaan suurinta osaa nivelvaiheessa olevia nuoria koulunkäynnissä ja opiskelussa. Projekteille marraskuussa 2003 tehdyn kyselyn mukaan kahdeksan prosenttia nuorista (jolle oli tehty kuntoutussuunnitelma) oli keskeyttänyt projektin eli yhteensä 46 nuorta. Yleisimmät keskeyttämisen syyt olivat motivaation puute, sitoutumattomuus, haluttomuus kiinnittyä projektiin (neljätoista projektia mainitsi näistä asioista), liian vaikeat ongelmat, joihin projektien keinoin ei pystytty pureutumaan (kuusi projektia mainitsi) ja psyykkiset syyt (viisi projektia mainitsi).

Projekteissa olleista nuorista runsas kaksi kolmesta oli sellaisia, joiden kohdalla oli tapahtunut merkittävää elämäntilanteen selkiytymistä. Tulosta voidaan pitää hyvänä ottaen

huomioon kohderyhmän. Projektiin tullessa nuorille oli kertynyt paljon poissaoloja, todistuksen arvosanat olivat laskeneet, nuorten usko omiin oppimiskykyihin sekä itsetunto olivat heikentyneet. Nuorilla oli usein myös vaikeuksia opettajan ja vanhempien kanssa. Nuoret kokivat olevansa usein myös yksinäisiä. Nuoret käyttivät myös päihteitä, osa melko paljonkin ja säännöllisesti. Jotkut olivat kokeilleet tai käyttivät huumeita. Nuorilta puuttui usein normaali päivärytmi, mikä vaikeutti koulunkäyntiä, opiskelua ja asioiden hoitoa.

Varhainen puuttuminen tuotti hyviä tuloksia. Parhaiten onnistuttiin tilanteissa, joissa nuori tuli mukaan melko pian sen jälkeen, kun ongelmia oli alkanut ilmaantua koulussa tai arjessa. Vaikuttavuuden kannalta keskeistä näytti olevan se, että nuorten kanssa oltiin liikkeellä mahdollisimman ajoissa, esimerkiksi koulun kanssa yhteistyö aloitettiin jo heti syksystä, eikä vasta keväällä. Peruskoulun suorittaneilla oleelliseksi muodostui se, ettei peruskoulun päättämisestä ollut ehtinyt kulua puolta vuotta kauempaa. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että mitä nuoremasta nuoresta oli kyse, sitä parempia vaikutuksia saatiin aikaan ja sitä paremmin nuoret sitoutuivat projektiin.

Lähes joka toinen kokeiluun osallistuneista nuorista oli mukana työkokeilussa tai -harjoittelussa ja koulutuskokeiluun osallistui noin 15 prosenttia nuorista. Joka viides nuori osallistui tarkemmalle selvittely- ja tutkimusjaksolle (kuntoutus) projektin aikana. Joka toinen kokeiluun osallistuneista nuorista aloitti opiskelun toisella asteella projektin aikana (osuus sisältää myös oppisopimuskoulutuksen). Muita projektien esille nostamia asioita nuorten tukemisessa olivat muun muassa se, että nuori sai peruskoulun päättötodistuksen, korotti tenttimällä peruskoulun päättötodistuksen arvosanoja, suoritti kymppiluokkaa, oli valmentavassa koulutuksessa tai pääsi projektin aikana huume- tai päihdehoitoon.

Nuoret kokivat saaneensa eniten hyötyä ja apua siitä, että he saivat tukea peruskoulun suorittamiseen ja toiselle asteelle hakemiseen ja ylipäänsä opastusta tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Työharjoittelut ja saatu työkokemus avarsivat nuorten käsityksiä omista vahvuuksista ja ammattitavoista. Nuorten mielestä monessa asiassa nousi avainasemaan nuoren oman tukihenkilön, rinnalla kulkijan merkitys (luottamuksen syntyminen, turvallinen aikuinen). Projektiin tullessaan useat nuoret tunsivat olevansa yksinäisiä. Projektin aikana nuoret kertoivat saaneensa ystäviä ja solmineensa uusia tuttavuuksia sekä saaneensa apua monissa konkreettisissa asioissa. Nuoret mainitsivat muun muassa elämänhalun löytymisestä. Projektin aikana monelle nuorelle suuri merkitys oli sillä, että he pääsivät retkillä ja teemapäivillä paikkoihin, missä he eivät aiemmin olleet käyneet. Kuntoutusrahan avulla joku nuori kertoi oppineensa säästämään ja ylipäänsä tavoitteelliseen toimintaan. Osa nuorista rahoitti kuntoutusrahalta harrastuksiaan. Nuoret saattoivat käyttää kuntoutusrahaa myös vaatteiden hankintaan. Vain yksi nuori kertoi käyttävänsä rahan viinaan ja tupakkaan, mutta hän totesi samalla, että rikokset ovat vähentyneet, koska rahaa ei enää tarvinnut varastaa.

Parhaiten pystyttiin tukemaan nuoria, joilla oli jäljellä edes hiukan motivaatiota saada itselleen parempi todistus ja tulevaisuudessa hyvä ammatti. Edelleen pystyttiin tukemaan nuoria, jotka vielä välittivät omasta tulevaisuudestaan, olivat miettineet tulevaisuuttaan ja uskoivat, että he voisivat jotenkin vaikuttaa siihen, millaiseksi se tulee muodostumaan. Myös vanhempien mukanaolo ja yhteistyö projektin ja kodin välillä osoittautuivat tärkeiksi. Niiden nuorten kanssa onnistuttiin paremmin, joiden vanhemmat olivat yhteydessä projektihenkilöstöön ja jotka omalta osaltaan tukivat nuorta kotoa käsin. Vanhempien mielestä projektin vaikutus nuoren elämään ilmeni muun muassa siinä, että nuoren mieliala on muuttunut iloisemmaksi ja valoisammaksi, myös avoimuus ja itseluottamus ovat projektin aikana lisääntyneet. Monen nuoren päivärhythmi normalisoitui ja vanhempien mielestä nuori tuli monessa asiassa vastuullisemmaksi ja jotenkin kypsäksi ja aikuistui projektin kuluessa. Asenne ja motivaatio koulunkäyntiin muuttuivat ja nuori sai suoritettua peruskoulun, nuoren ammatinvalinta selkiytyi ja nuori hakeutui opiskelemaan toiselle asteelle tai esimerkiksi opiskelunsa keskeyttänyt nuori jatkoi opiskeluaan. Myös moni vanhempi koki itse saaneensa projektilta tukea, lähinnä vastuun jakamista ja tukea vanhempana murrosikäisen – toisinaan vaikean – nuoren kanssa toimimisessa ja konkreettisessa ohjaamisessa.

Kuntoutuskokeilussa mukana olleista syrjäytymisvaarassa olleista nuorista suurimman osan tilanteisiin on projektin keinoin ollut mahdollista vaikuttaa ja päästä tuloksiin. Kaikkia nuoria ei kuitenkaan pystytty tukemaan riittävästi kuntoutuskokeilun keinoin. Usein nämä nuoret olivat sulkeutuneita, heihin oli vaikea saada kontaktia ja he antoivat ymmärtää, että he eivät välitä siitä, mitä heille tapahtuu nyt tai tulevaisuudessa. Toisaalta joillakin näistä nuorista saattoi olla epärealistinen positiivinen kuva omasta asemastaan esimerkiksi työmarkkinoilla suhteessa omaan koulumenestykseensä. Projektien kokemusten mukaan sellaisiin nuorten tilanteisiin ei ole pystytty juuri lainkaan vaikuttamaan tai nuoren tukeminen on projektin keinoin osoittautunut erityisen vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi, jos nuorella on ollut useita opiskelun keskeyttämisistä ja lukuisia negatiivisia koulukokemuksia. Vaikeaa on ollut tukea myös niitä nuoria, jotka ovat olleet melkein 18-vuotiaita ja ennen projektiin tuloa on ennättänyt kulua jo toista vuotta peruskoulun päättymisestä. Myös sellaisten vaikeasti sopeutumattomien nuorten tilanteisiin, joilla on ollut huumetaustaa ja huumeita käyttäviä kavereita, vakavia mielenterveysongelmia tai verratun vahva rikostausta, on projektin keinoin ollut vaikea puuttua tai nuoren tukemisessa ei ole onnistuttu. Moniongelmaisuus kodeissa tai tilanne, jossa vanhempia ei ole saatu nuoren tukemiseen ja yhteistyöhön mukaan, on helposti muodostunut esteeksi nuoren tukemisen onnistumiselle. Nämä nuoret tulevat usein huonoista olosuhteista ja tarvitsevat erityistä tukea ja heidän tilanteen selvittämiseksi tarvitaan huomattavasti vankempia keinoja kuin mitä projekteilla on käytettävissään.

Kohderyhmän tarkentamisessa tulee olemaan keskeistä se, että nuorten tilanteisiin on mahdollista puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Projektien kokemusten mukaan yläasteikäiset on ollut helpompi saada mukaan toimintaan kuin heitä vanhemmat nuoret. Tärkeää tulee olemaan, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen puu-

tutaan yläasteella jo kahdeksannella luokalla, ellei se aiemmin (ala-aste- ja päiväkotikäisenä) ole vielä ollut mahdollista. Myös jo syrjäytymiskiarteessä olevia nuoria tulee tukea. Nämä normaalipalveluja jämäkämpää tukea tarvitsevat nuoret voidaan löytää heidän olosuhteensa tunnistamalla. Heidän palveluun ohjaaminen on erityisen tärkeää. Vasta, kun näiden nuorten suurimmat ongelmat on saatu haltuun, voidaan heidän kohdallaan aloittaa koulutukseen ja työelämään integroitumiseen tähtäävä toiminta.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen *ideaalimallin keskeiset pääperiaatteet* voidaan tiivistää varhaiseen puuttumiseen, saattaen vaihtamiseen, nuoren aktivointiin sekä tulevaisuusorientaation ja sosiaalisten siteiden vahvistamiseen. Keskeistä ideaalimallissa on myös se, ettei nuorten tukemisen järjestäminen voi kunnissa olla yhden sektorin harjoitteilla, vaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten olosuhteiden tunnistaminen ja nuorten tukeminen edellyttävät sektorien rajat ylittävää toimintaa. Oleelliseksi asiaksi yhteistyössä muodostuu keskinäisen luottamuksen syntyminen ja yhteisten tavoitteiden sopiminen ja toimintamallin räätälöinti paikallisella tasolla.

Projektien kokemusten perusteella *hyvinä* syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen *käytäntöinä* voidaan mainita muun muassa yksilöllisesti räätälöidyt kuntoutussuunnitelmat, nuorten kuntoutustutkimukset (perusteelliset terveydentilan ja toimintakyvyn arvioinnit), kokonaisvaltainen ja yksilölähtöinen työ nuoren ja perheen kanssa sekä pitkäjänteinen yksilöllinen ohjaus. Hyviksi toiminnan välineiksi ovat osoittautuneet muun muassa selkeät toimintajaksot, yksilölliset koulutusratkaisut, tuetun työn -mallin soveltaminen, työpajatyöskentely ja ylipäänsä työn avulla oppiminen, koulutus- ja työkokeilut, myös vapaa-ajan toiminnan huomioon ottaminen ja aikuisen (tukihenkilön) ”saatavilla olo”.

Kokeilun *keskeiset vaikutukset* voidaan tiivistää nuoren minäkuvan vahvistumiseen ja parantuneeseen kuvaan itsestään oppijana, nuoren sosiaalisen tukemisen organisoitiin konkreettisesti käytännön tasolla, uusien yhteistyömallien (avausten) syntymiseen kuntatasolla ja myös kuntien välillä, konkreettisiin muutoksiin nuoren ja perheiden elämässä sekä nuorten asioiden (olosuhteiden) näkyväksi tekemiseen.

Kysymykseen siitä, *voidaanko nuorten syrjäytymisvaara ehkäistä ja voidaanko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen toteuttaa olemassa olevien ns. normaalipalveluiden puitteissa*, vastaamme: Kyllä, mutta tietyin ehdoin.

Ehtoina ja samalla suosituksina esitämme seuraavaa:

- tarvitaan lisää resursseja; valtion ja kuntien (sekä mahdollisesti muiden rahoittajatahojen) olisi sovittava kustannusten jaosta ja resurssien käytöstä nimenomaan lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja syrjäytymisen vastaisiin tukitoimiin
- tarvitaan lisää nimenomaan nuorille suunnattuja palveluja (erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluja)
- lisäresursseja tarvitaan muun muassa kouluihin (henkilöstön lisääminen, ryhmäkojojen pienentäminen, yksilöllisyys opetuksessa, opetuksen laadun varmistaminen),

jotta oppiminen olisi tuloksellista, varhainen tunnistaminen ja varhainen puuttuminen olisi mahdollista

- myös yritysten mukana olo olisi varmistettava
- toiminnan koordinointiin tulisi palkata kokopäiväinen ja pysyvässä virkasuhteessa oleva työntekijä/työntekijöitä (riippuen väestöpohjasta)
- päävastuussa olevan tahon nimeäminen
- syrjäytymisen ehkäisy tulee olla eri hallinnonalojen yhteinen tavoite, johon kaikki ovat sitoutuneet vakavasti (toimijoiden väliset raja-aidat olisi pystyttävä kaatamaan)
- yhteistyökäytäntöjen ja -kulttuurin kehittäminen; sekä yhteistyön esteenä tai haittana olevien tekijöiden tunnistaminen ja poistaminen
- nuorten motivointi ja sitouttaminen (raha, tämä varmistaisi sen, että mukaan saataisiin myös kaikkein suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevat)
- toiminta olisi hyvä järjestää ”matalan kynnyksen palveluna”, jolla ei ole viranomaisleimaa
- vanhemmat olisi saatava mukaan
- toiminta tapahtuu nuorten ehdoilla.

Suurimpina toteuttamista *edistävänä tekijänä* voidaan pitää sitä, että niin poliittista taholta kuin paikallista kenttätyötäkin tekevillä on vahva halu ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja löytää viitoitettuja polkuja ja kantavia siltoja, joiden kautta nuoret pääsisivät jatkamaan joko koulutukseen tai työmarkkinoille. Niin valtion, työmarkkinoiden kuin kuntien koulu-, sosiaali- ja terveystoimen ja työvoimahallinnonkin intressit ovat tässä suhteessa yhden-suuntaiset ja nuorten onnistunut integroiminen koulutukseen tai työelämään tuottaa viime kädessä kaikille edellä mainituille tahoille taloudellista hyötyä. Samoin yritys- ja työnantajasektorilla pyritään varautumaan yhä kasvavaan rekrytointivajeeseen. Ei pidä myöskään unohtaa sitä, että nuorten kuntoutuskokeilukin osoitti varsin selkeästi sen, että nuorissa on uskomattomia voimavaroja – nuorille pitää vain suoda mahdollisuus käyttää niitä. Lähes kaikki nuoret haluavat itselleen ammatin ja työpaikan.

Kokeilu osoittaa, että kunnissa on ammattitaitoa ja vahva pyrkimys tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Eri hallinnonalat ylittävän yhteistyön edellytykset ovat hyvät. *Ongelmana* on tällaisen toiminnan koordinointi, osin yhteistyökulttuurin kehittymättömyys, resurssien vähyys sekä työn- ja vastuunjakoon liittyvien velvoitteiden ja sopimusten puute. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä työ on mahdollista toteuttaa olemassa olevien palvelujen puitteissa, mutta yhteistyön koordinointiin tarvitaan kokopäiväinen työntekijä tai työntekijöitä. Lisäksi tarvitaan joitakin lainsäädännöllisiä muutoksia/ tarkennuksia tai lainsäädännön soveltamisohjeita, jotta yhteistyötä haittaavat tekijät voitaisiin poistaa ja nuoret saataisiin motivoitumaan oman koulutus- ja työuran suunnitteluun (käsitelty lähemmin luvussa 10). *Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä pääperiaatteiksi ehdotetaan varhaista puuttumista ja saattaen vaihtamista*. Tämä merkitsee nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä painopisteen siirtämistä ennalta ehkäisevään työhön sekä huomion kiinnittämistä ns. nivelvaiheen onnistumiseen.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten asioihin on viime vuosina tartuttu eri foorumeilla ja tahoilla. Nuorten kuntoutuskokeilu itsessään lähti liikkeelle eri hallintokuntien yhteistyötä ja jo pelkästään Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän kokoonpano eri toimijoihin osoittaa, että nuorten asioihin pureudutaan vaikuttavilla tahoilla. Kaiken kaikkiaan nuorten kuntoutuskokeilusta saadut kokemukset ovat myönteiset ja kokeilu on ollut ilman muuta vaikuttava ja sen avulla on saatu paljon uutta, ja myös jo olemassa olevaa vahvistavaa, tietoa nuorten tukemiseksi. Eri toimijasektoreilla (kouluissa, sosiaali- ja terveys-, nuoriso-, työvoimatoimissa, eri järjestöissä ja seuroissa) tiedetään nuorten ongelmat ja projektien avulla eri toimijoiden yhteistyötä on pystytty kehittämään ja syventämään paikallisella tasolla.

Projektihenkilöstön ja eri yhteistyötahojen toiminta on osoitus siitä, että yhteistyötä tiivistämällä nuorten asioihin voidaan puuttua ja heitä voidaan tukea. Kelan merkitys yhtenä toimijana kunnan ja kaupunkien eri sektoreiden (koulut, sosiaali- ja terveystoimi, nuoriso-toimi, työvoimatoimi) kanssa nousee selvästi esille. Tärkeäksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisen kannalta tulee muodostumaan muun muassa se, että Kela voisi tarvittaessa tarjota syrjäytymisvaarassa oleville nuorille mahdollisuuden perusteellisille selvittely- ja tutkimusjaksoille nuoren tilanteen selvittämiseksi, jotta nuoren tukemista olisi helpompi suunnitella ja toteuttaa paikallisella tasolla. Ilmeisesti on tarvetta kehittää nuorille oma tuote eli kuntoutustutkimus, jonka täytyisi olla erilainen kuin aikuisille suunnattu kuntoutus. Laitosmuotoinen kuntoutus ei välttämättä ole nuorelle paras mahdollinen vaihtoehto ja siksi tarvitaan myös avomuotoisia palveluja ja nuorten motivaatiota kohottavaa arviointi- ja selvittelyjaksoa. Lopuksi on vielä sanottava, että käytännön toimijat pitivät kokeiluhanketta ja siihen liittyvää arviointia yhteisenä tiedonvälitys- ja vaikutuskanavana päättäjien suuntaan. Toiveet ja odotukset päättäjien suuntaan kentällä tuntuvat olevan varsin korkealla.

Lähteet

Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän muistio. Työryhmämuistioita 1999:20. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2000.

Kajanoja, Jouko 2002: Sosiaalisten normien taloudellinen merkitys: esimerkkinä syrjäytyminen ja päivähoito. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-kustannus. Keuruu, 181-199.

Katsaus ammatillisen kehittymisen palveluihin 2001. Työministeriö/ Työvoiman kehittäminen ja ohjaus.

Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003–2005. Työryhmämuistioita 23/ 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Martti, Sirpa & Rostila, Ilmari & Suikkanen, Asko 2003: Päivä kerrallaan ihmisenä ihmiselle. Päivä- ja työtoiminnan hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita. Avustustoiminnan raportteja 6. Raha-automaattiyhdistys. Helsinki.

http://www.ray.fi/avustustoiminta/tiedotteet/pdf_tiedotteet/2003paivajatyotoiminta_raportti6.pdf

Nyyssölä, Kari 2002: Valmennusta ja varastointia. Teoksessa Silvennoinen, Heikki (toim.): Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosiain neuvottelukunta. Opetusministeriö. Helsinki, 120–136.

Opetusministeriön strategia 2015. Opetusministeriön julkaisuja 2003:11. Helsinki.

Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:13.

Pulkkinen, Lea 2002: Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. PS-kustannus. Keuruu.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003.

Raitakari, Suvi 2002: Sosiaalityön marginaalistatus. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi. Jyväskylä, 44–62.

Suikkanen, Asko & Linnakangas, Ritva & Martti, Sirpa & Karjalainen, Anne 2001: Siirtymien palkkatyö. Raportteja 16. Sitra. Helsinki.

Toimenpideohjelma nuorten osallisuuden edistämiseksi. Pääministeri Paavo Lipposen asettaman johtoryhmän toimenpide-ehdotukset 2002.

http://www.mol.fi/julkaisut/nuorten_toimenpideohjelma.pdf

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton tulevaisuusluotain. Osaamisintensiivinen Suomi 2012. Loppuraportti. Huhtikuu 2003. Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto, Koulutuspolitiikka.

Työvoimatiedustelu 2002. Työllisyys heikkenee 2003, työvoiman saatavuus vaikeutuu lähivuosina. Joulukuu 2002. Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto.

Liitteet

Liite 1

Nuorten kuntoutuskokeilu, kyselylomake projektien yhteyshenkilöille, syyskuu 2002

Liite 2

Nuorten kuntoutuskokeilu, tutustumiskäynnillä suoritettu haastattelu, tammi-maaliskuu 2003

Liite 3

Lainsäädännöllisiä muutostarpeita koskeva kysely, huhtikuu 2003

Liite 4

Nuorten kuntoutuskokeilu, kysely ja täydennystehtävä nuorille, toukokuu 2003

Liite 5

Nuorten kuntoutuskokeilu: koontikysymyksiä kokeilun projekteille arvioinnin loppuraporttia varten

Liite 6

Tutustumiskäyntien haastatteluihin osallistuneet henkilöt

Liite 7

Nuorten kuntoutuskokeilun sijainti Nuorten yhteispalvelukokonaisuudessa

Liite 8

Nuorten kuntoutuskokeilu/nuorten määrä 30.9.2003

Liite 9

Nuorten kuntoutuskokeilu/kustannukset

LIITE 1***NUORTEN KUNTOUTUSKOKEILU, KYSELYLOMAKE PROJEKTIEN YHTEYS-
HENKILÖILLE, syyskuu 2002***

1. Projektin nimi
2. Mikä on projektinne vastaava hallinnollinen toteuttaja (kunta-, kuntayhtymä, säätiö, liitto, yhdistys, yritys, oppilaitos tms.)?
3. Onko projektinne luonteeltaan? paikallinen/ alueellinen (kuntarajat ylittävä)
4. Kuinka suuri on projektinne toiminta-alueen väestöpohja?
5. Milloin projektinne käynnistyi (kk/vuosi)?
6. Millaisista konkreettisista tarpeista ja kenen tai minkä tahon aloitteesta edustamanne projekti lähti alun perin liikkeelle?
7. Oliko projektillanne ”sosiaalinen tilaus” paikkakunnallanne? Jos oli, niin miksi?
8. Mikä taho erityisesti vei projektihanketta sen suunnitteluvaiheessa eteenpäin?
9. Liittyikö käynnistysvaiheeseen ongelmia? Jos liittyi, mitä ne olivat?
10. Milloin projektinne päättyi (kk/vuosi)?
11. Mitkä tahot osallistuvat projektinne rahoitukseen (esim. Kela, kunta/ kaupunki, lääninhallitus jne.)?
12. Kuinka monta nuorta on tällä hetkellä mukana projektissanne? poikaa/ tyttöä
13. Kuinka monta työntekijää projektissanne työskentelee nuorten parissa?
14. Projektin työntekijät ja työnimikkeet:
15. Millä taholla ja kenellä/ keillä on päävastuu projektin toteutuksesta?
16. Miten työnjako on järjestetty?
17. Nuorten kuntoutuskokeilun yleiseksi tavoitteeksi on asetettu nuoren syrjäytymisen ehkäiseminen ja syrjäytymiskierteen katkaiseminen. Miten projektissanne syrjäytyminen on määritelty?
18. Millä kriteerillä nuoret valitaan projektiin?

19. Mitkä ovat näkemyksenne mukaan projektiin osallistuvien nuorten yleisimmät syrjäytymisvaaraa aiheuttavat tekijät? (Pyrkikää, mikäli mahdollista, laittamaan tärkeysjärjestykseen, 1 = tärkein jne.)

sosiaalinen tukiverkko puuttuu tai on vähäinen
 perheen kokonaistilanne on ongelmallinen (perheessä on työttömyyttä, päihteiden ongelmakäyttöä, väkivaltaa, taloudellisia vaikeuksia, avioero tms.)
 nuoren sosiaaliset taidot ovat riittämättömät (esiintyy asosiaalisuutta)
 on päihteiden väärinkäyttöä
 on puutteellista aktiivisuutta tai aktiivisuus kanavoituu ongelmallisella tavalla
 on kouluhaluttomuutta
 on oppimisvaikeuksia koulussa (esim. luki- ja kirjoitusvaikeudet)
 nuori on keskeyttänyt peruskoulun
 nuori on keskeyttänyt ammatilliset opinnot
 on jokin fyysinen sairaus
 on jokin todettu psyykinen sairaus

20. Mitkä ovat projektinne tavoitteet (tärkeysjärjestyksessä)?
21. Minkälaisia muutoksia nuorten elämäntilanteeseen tai toimintaan projektinne tavoittelee?
22. Millaisen vastaanoton projektinne on paikkakunnallanne saanut? Millaista palautetta ja miltä taholta olette saaneet?
23. Mitkä ovat projektinne yhteistyötahot?
24. Merkitkää rastilla, kuinka paljon (ei lainkaan, vähän, jossain määrin, erittäin paljon, en osaa sanoa) eri toimijat ovat arvionne mukaan edesauttaneet projektinne toimintaa. Vastatkaa kohtaan ”en osaa sanoa” vain, mikäli teillä ei ole minkäänlaista kuvaa asiasta.

Lomakkeessa vaihtoehtoina olleet toimijat: työvoimatoimisto, Kela, kunnan/ kaupungin sosiaalitoimi, kunnan/ kaupungin nuorisotoimi, perheneuvola tai vastaava, terveyskeskus/ sairaala, A-klinikka, päihde/ huumeyksikkö, nuorisopoliklinikka, mielenterveystoimisto tai vastaava, kansalaisjärjestö(t), poliisi, seurakunta, peruskoulu (yläaste), lukio, ammatilliset oppilaitokset, (kansan)opisto, erityinen oppimiskeskus, yksityinen yritys/ yritykset, muut tahot, mitkä?

25. Minkä tahojen kanssa yhteistyö on ollut riittävää?
26. Minkä tahojen kanssa kaipaisitte enemmän yhteistyötä?
27. Millaista on projektinne yhteistyö nuorten vanhempien kanssa?
28. Kuinka suuren osan kohdalla nuorista yhteistyö vanhempien kanssa arvionne mukaan on riittävää (%), on liian vähäistä (%), puuttuu kokonaan (%)?

29. Uskotteko projektinne tuovan jotain sellaista, jolla nuoria voidaan tukea paremmin kuin mihin virallinen palvelujärjestelmä kykenee (kyllä/ ei)?
30. Mihin nuoren tukemiseen liittyviin tarpeisiin virallinen palvelujärjestelmä ei nähdäkseen pysty vastaamaan?
31. Miten projektissanne on käytännön tasolla pyritty järjestämään eri toimijoiden, kuten nuorten ja eri instituutioiden, keskinäisiä suhteita uudelleen?
32. Millainen on projektinne toimintamalli (idea) ja sen keskeiset piirteet?
33. Miksi mallinne on hyvä? Mikä siinä on hyvää?
34. Mikä toiminnassanne on hyvää ja asiakkaan tilannetta auttavaa?
35. Mikä toiminnassanne on erityistä? Miten se täydentää muita palveluja?
36. Mitä projektissa mukana oleville nuorille tapahtuisi, ellei toimintanne olisi?
37. Mitkä ovat toimintanne eettiset periaatteet? Toimintanne taustalla olevat arvot?
38. Kuinka suuri osa projektin nuorista on keskeyttänyt peruskoulun (%), on suorittanut korkeintaan peruskoulun (%), on suorittanut jonkin ammatillisen koulutuksen (%)?
39. Kuinka projektissa pyritään tukemaan nuoria kuntoutusprosessin aikana? Entä kuntoutusprosessin jälkeen?
40. Mitä tyypillisesti kuuluu nuoren kuntoutukseen ja kuinka pitkään kuntoutusprosessi keskimäärin kestää?
41. Merkitkää rastilla arvionne siitä, kuinka paljon (ei lainkaan, vähän, jossain määrin, erittäin paljon, en osaa sanoa) projektilla voidaan keskimäärin vaikuttaa nuorten elämäntilanteeseen? Vastatkaa kohtaan ”en osaa sanoa” vain, mikäli teillä ei ole minkäänlaista kuvaa asiasta.

Lomakkeessa vaihtoehtoina olleet asiat: nuoren sosiaalisen tukiverkon rakentamiselle, perhetilanteessa auttamiselle, nuoren itsetunnon kehittymiselle, nuoren aktivoimiselle, aktiivisuuden myönteiselle kanavoimiselle, nuoren voimavarojen hyödyntämiselle, nuoren voimavarojen hyödyntämiselle, sosiaalisten taitojen oppimiselle, päihteiden väärinkäytön vähentämiselle, hoitoon ohjaamiselle päihteiden käytön osalta, kouluhaluttomuuden vähentämiselle, keinojen löytämiselle oppimisvaikeuksissa, koulunkäynnin jatkamiselle, mielenkiintoisen ammattialan löytämiselle, elämänhallinnan kehittymiselle, nuoren arjelle yleensä
42. Mitä ovat edustamanne projektin tärkeimmät onnistumisen aiheet tässä vaiheessa?
43. Mitä keinoja ja menetelmiä pidätte projektinne keskeisimpinä vahvuuksina nuorten kuntoutuksen edistämisessä?
44. Mainitkaa toimintamallinne merkittävimmät hyvät käytännöt:

45. Mainitkaa toimintamallinne keskeisimmät kehittämisalueet (huonot käytännöt):
46. Millaisiin käytännön ongelmiin olette projektinne aikana törmänneet (voivat liittyä esim. resursseihin, projektin hallintaan, ohjaukseen, toiminnan sisältöön, työnjakkoon, yhteistyöhön, projektin tavoitteisiin tms.)?
47. Kuinka olette onnistuneet ratkaisemaan ongelmat?
48. Mitkä ovat tärkeimmät tähän mennessä kertyneet opit (esim. virheiden ja ”kanta-pään” kautta opitut asiat), jotka olette toimintanne aikana saaneet?
49. Kuinka monta nuorta arvioitte osallistuvan projektinne toimintaan kaiken kaikkiaan vuoden 2003 loppuun mennessä?
50. Liittyykö projektiinne mitään suunnitteilla tai meneillään olevaa tutkimusta? Jos liittyy, mistä tutkimuksesta on kyse ja mikä taho tai kuka henkilö sitä tekee?
51. Onko projektillanne www-sivuja (osoite)?
52. Mitä ovat tiedossanne olevat, muut aiemmin paikkakunnalla toteutetut nuoriin kohdistetut projektit (viiden viime vuoden aikana toteutetut tai parhaillaan käynnissä olevat)?
53. Lomakkeen täyttäjän nimi/ täyttäjien nimet ja yhteystiedot (osoite, puhelin, email)

LÄMMIN KIITOS VASTAUKSISTA JA HYVÄÄ JATKOA TOIMINNALLE!
Lomakkeen kääntöpuolta voi vapaasti käyttää lisäkommentteihin.

LIITE 2**NUORTEN KUNTOOUTUSKOKEILU, TUTUSTUMISKÄYNNILLÄ SUORITETTU HAASTATTELU, tammi-maaliskuu 2003****I TOTEUTTAJATAHON/-TAHOJEN KUVAUS**

Kuvatkaa projektin toteuttajatahoa.

II PROJEKTIN TOIMEENPANOSTA*PROJEKTIN SUUNNITTELU:*

Ketkä, mitkä tahot, ovat osallistuneet projektin suunnitteluun?

Kuinka pitkälle projektin rahoittajan Kelan (ja muiden mahdollisten rahoittajien) ja yhteistyökumppaneiden tavoitteet ovat vaikuttaneet projektin sisällön muotoutumiseen?

Millaisia kokemuksia (hyvät/huonot kokemukset) Teillä on projektin käynnistämisvaiheesta?

Millaisia kokemuksia Teillä on rahoittajan (Kelan ja mahdollisten muiden rahoittajien) kanssa tehdystä yhteistyöstä?

RESURSSIT:

Rahoitus (rahoittajatahot)

Henkilöstö, sen koulutus, työkokemus, aikaisempi kokemus projektityöstä.

Millä kriteereillä projektin henkilöstö on valittu?

Toimitilat

IDEA:

Mikä on projektin ns. “suuri idea”?

Mistä se on peräisin?

TARVE ALUEELLA:

Projektin “sosiaalinen tilaus” ?

Kuinka, ja mitkä tahot, havaitsivat projektin tarpeellisuuden?

TIEDOTTAMINEN/ MARKKINOINTI JA PROJEKTIN VASTAANOTTO:

Kuinka projektista on tiedotettu?

Onko tiedottaminen ja markkinointi ollut mielestänne kyllin tehokasta?
Mitä olisi voitu tehdä toisin?

Millaisen vastaanoton projekti on saanut?

KOHDERYHMÄ: NUORET

Mikä on “teorianne” nuorten ongelmien syntyhistoriasta ja kehittymisestä?
Millaisina näette projektin mahdollisuudet ehkäistä nuorten syrjäytymistä?

Kuinka nuorten rekrytointi käytännössä tapahtuu?

Onko nuorten rekrytoinnissa ollut mahdollisesti joitain ongelmia?

Kuinka kohderyhmän tunnistaminen käytännössä tapahtuu?

Mitä kautta nuoret tulevat projektiin mukaan?

Kuinka nuoret valitaan kokeiluun?

Millaisena nuoret kokevat projektiin osallistumisen (esim. hyödyllistä, leimaavaa)?

Kuinka nuoret sitoutetaan projektiin (sopimukset, “porkkanat”)?

Kuinka hyvin nuoret ovat käytännössä sitoutuneet projektiin?

Minkä verran projektin keskeyttäneitä nuoria on suhteessa aloittaneisiin?

Mitkä ovat keskeyttämisen syyt?

Kuinka motivoituneita nuoret ovat? Kuinka “kouluallergiset” nuoret saadaan innostumaan koulutuksesta (motivointikeinot)?

Nuorten kanssa käytävät keskustelut ja niiden sisältö?

Yksilölliset kuntoutussuunnitelmat ja niiden sisältö?

Kuka laatii? Nuoren osuus? Vastuuhenkilö (nimetty vai ei)? Tukihenkilö? Seuranta? (Pyydetään kopiot projektiin osallistuneiden nuorten kuntoutussuunnitelmista vaikuttavuuden arviointia varten.)

Millä tavalla projektin nuoret ovat tekemisissä toisensa kanssa? Yhteisöllisyys?

Mitkä ovat osoittautuneet hyviksi/huonoiksi käytännöiksi nuorten kanssa toimittaessa?

TAVOITTEET:

Mikä on projektin päätavoite, erityinen tavoite ja muut tavoitteet?

Ovatko tavoitteet osoittautuneet realistisiksi?

KEINOT:

Millä keinoin tavoitteisiin pyritään?

Mitkä keinot ovat osoittautuneet hyviksi, mitkä huonoiksi?

TOIMINTAMALLIN (PALVELUPROSESSIN) KUVAUS:

Kuvatkaa toimintamallianne?

Mikä (yleisesti ja erityisesti) siinä on hyvää ja nuorten tilannetta auttavaa/tukevaa?

Kuvatkaa yleisesti palveluprosessia (nuoren tuleminen projektiin, tavoitteiden asettaminen, kuntoutuksen käytännön toteutus, kuntoutuksen seuranta, kuntoutuksen päättymisen, nuoren tilanteen seuranta kuntoutuksen jälkeen, kesto, niveltyminen koulunkäyntiin)

Onko toimintamallissa kehitetty, tai onko kehitteillä, keinoja joissa kunnan tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet on onnistuttu yhdistämään?

Mitä ongelmia niiden yhdistämisessä on havaittu?

VAIKUTUKSET:

Millaisia vaikutuksia projektilla on ollut syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämäntilanteisiin?

Millaisia muutoksia nuorten elämäntilanteissa on saatu aikaan?

Onko projektin nuorissa joitakin ”sankaritapauksia”?

Entä ”pulmallisia tapauksia”?

Millaiset ovat ”keskivertotapauksia”?

Millaisten nuorten kohdalla saadaan aikaan haluttuja vaikutuksia?

Millaisten nuorten kohdalla ei saada aikaan haluttuja vaikutuksia?

Mitkä tekijät edistävät/hidastavat/estävät haluttujen vaikutusten aikaansaamista?

Kuinka nuorten kuntoutuksen kehittymistä seurataan projektin kuluessa?

Onko jälkiseuranta (projektin jälkeen) järjestetty?

YHTEISTYÖ:

Mikä projektin yhteydessä toteutetussa yhteistyössä on erityistä?

Onko projektin kuluessa kehitetty, tai onko kehitteillä, jotain uusia yhteistyömuotoja?

Onko projektin kuluessa kehitetty joitain hyviä yhteistyömalleja, joissa kunnan tarjoamat palvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuudet on yhdistetty?

Mikä taho ottaa päävastuun yhteistyön koordinoinnista ja nuoren kuntoutuksen etenemisestä?

Mitkä ovat keskeiset yhteistyötahot?

Nuoret ja vanhemmat yhteistyökumppaneina ja suunniteluun osallistujina?

Kuvatkaa toteuttajatahojen välistä yhteistyötä? Yhteistyömuodot?

Mitä hyötyä yhteistyöstä on ollut nuorille? Entä yhteistyötahoille?

Yhteistyön tarpeellisuus? Miksi se on tarpeellista?

Yhteistyö ja sen tarpeellisuus moniongelmaisten nuorten kohdalla?

Millaista yhteistyön tulisi olla projektin näkökulmasta?

Kuinka työnjaosta yhteistyötahojen välillä on sovittu?

Minkä tahojen kanssa yhteistyö on ollut riittävää?

Minkä tahojen kanssa kaipaisitte enemmän yhteistyötä (puuttuu esim. kokonaan paikakunnan pienuuden/ syrjäisyyden vuoksi)?

PROJEKTI OSANA VIRALLISTA PALVELUJÄRJESTELMÄÄ:

Mikä on projektin "paikka" virallisessa palvelujärjestelmässä?

Tuottaako projekti jotain sellaista, mitä virallinen palvelujärjestelmä ei pysty tuottamaan?

Onko projekti virallista palvelujärjestelmää korvaavaa ja/tai täydentävää?

Mikä on projektin "lisäarvo"?

III KEHITTÄMINEN

Millaisia ongelmia (kehittämistarpeita) yhteistyö- ja toimintamallissa on havaittu, jotka estävät/vaikeuttavat kunnan tarjoamien palvelujen ja Kelan kuntoutuskokeilun mahdollisuuksien yhdistämistä?

Millaisia toimintaan ja rahoituksen lainsäädännöllisiin uudistuksiin liittyviä tarpeita projektin kuluessa on havaittu olevan tarvetta, jotta syrjäytymisvaarassa oleville nuorille voitaisiin luoda pysyvä palvelumalli?

Millaisia syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattuja palveluja tarvitaan enemmän?

Millaisia muutoksia tai kehittämistarpeita nykyisiin syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattuihin palveluihin tulisi tehdä? Millaisten palvelujen puutteisiin projektin yhteydessä on törmätty?

Mitkä ovat käsityksenne mukaan suurimmat puutteet tai ongelmat syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnatuissa palveluissa ja niiden käytössä?

Liittyvätkö puutteet/ongelmat esimerkiksi eri tahojen väliseen yhteistyöhön, palvelujen tarjontaan, kohdentumiseen, nuorten tavoittamiseen? Vai mihin?

LIITE 3***LAINSÄÄDÄNNÖLLISIÄ MUUTOSTARPEITA KOSKEVA KYSELY,
huhtikuu 2003***

VASTAAJA(T)/ammattinimike:

VASTAAJAN ORGANISAATIO:

PROJEKTI (ks. liitteenä olevasta listasta), JONKA KANSSA TEETTE YHTEISTYÖTÄ:

MISSÄ ASIOISSA TEETTE YHTEISTYÖTÄ JA MILLAISTA YHTEISTYÖTÄ TEETTE?

KYSYMYS 1

Millaisia syrjäytymisvaarassa olevien (15–17-vuotiaiden nuorten) tukemiseen liittyviä lainsäädännöllisiä epäkohtia, esteitä, ongelmia tms. olette kohdanneet? Mitkä kohdat laeissa ja asetuksissa ovat aiheuttaneet esim. tulkinnallisia vaikeuksia, ongelmia ja/tai esteitä silloin kun olette pyrkineet estämään tai ehkäisemään nuorten syrjäytymiskehitystä?

Jotta lainsäädännölliset muutostarpeet voitaisiin paikantaa, pyydämme Teitä esittämään tapauskuvauksen/tapauskuvaukset, viittaamaan (joko tiettyyn lainkohtaan (§) tai yleisemmin esim. lain antama mahdollisuus/velvoite) asetukseen tai lakiin sekä kirjoittamaan ehdotuksen siitä, kuinka kyseistä kohtaa tulisi Teidän nähdäksenne muuttaa, jotta sen avulla pystyttäisiin tukemaan paremmin syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

KYSYMYS 2

Miettikää käytännöstä saamianne kokemuksia suhteessa muuhun toimintaa raamittaviin sitoviin tai ei-sitoviin ohjeisiin ja/tai suosituksiin. Mitkä ne ovat ja mikä niissä vaikeuttaa syrjäytymisen ehkäisyä tai syrjäytymiskierteen katkaisua?

KYSYMYS 3

Miettikää mitä mahdollisuuksia toimintaa ohjaavat lait ja asetukset sekä ohjeet ja suositukset antavat ja kuinka olette käyttäneet näitä mahdollisuuksia hyväksenne nuorten tukemisessa? Onko mahdollisuuksien käyttämiseen olemassa jotain esteitä?

KYSYMYS 4

Mitä muuta haluaisitte sanoa lainsäädännöllisiin muutostarpeisiin liittyen?

TAPAUSKUVAUS

Kuvauksen laatija/organisaatio:

TAPAUS	
TAPAUSKUVAUS	
ONGELMA/ HAITTA TMS.	
ONGELMALLINEN KOHTA LAIN- SÄÄDÄNNÖSSÄ LAKI/§	
SEURAUS	
MUUTOSEHDOTUS	
MUUTA	

KIITOKSET VASTAUKSISTANNE!

LIITE 4***NUORTEN KUNTOUTUSKOKEILU, KYSELY JA TÄYDENNYSTEHTÄVÄ NUORILLE, toukokuu 2003***

ENSIN: Vastaa ensin seuraaviin kysymyksiin:

Minkä ikäinen olet?

Sukupuolesi (tyttö/poika)?

Oletko tällä hetkellä peruskoulussa (kyllä/ei)?

Jos et ole peruskoulussa, oletko suorittanut peruskoulun (kyllä/ei)? Milloin? (vuosi)

Oletko tällä hetkellä ammatillisessa oppilaitoksessa tai muussa oppilaitoksessa (kyllä/ei)?

Oletko koskaan keskeyttänyt koulunkäyntiäsi (peruskoulua tai ammatillista koulutusta) tai harkinnut vakavasti keskeyttämistä (kyllä/ei)? Miksi?

SEURAAVAKSI: Pyydämme sinua jatkamaan lauseita. Kun teet lauseentäydennystehtäviä niin ajattele muutoksia, joita on tapahtunut elämässäsi sinä aikana, kun olet ollut mukana projektissa:

- elämässäsi/elämäntilanteessasi (esim. alkoholin/huumeiden käyttö, suhde muihin ihmisiin (esim. kavereihin, vanhempiin, opettajiin), harrastukset, perhetilanne),
- ajattelussasi,
- opiskelutilanteessasi,
- tulevaisuudensuunnitelmissasi,
- fiiliksissäsi jne.

Pyri vastaamaan juuri niin kuin sinusta tuntuu ja mahdollisimman rehellisesti. Haluamme tietää nimenomaan sen, mikä on sinun näkemyksesi ja kokemuksesi asioista. Ensimmäinen paperi (A) käsittelee aikaa ENNEN PROJEKTIA, toinen (B) tilannetta PROJEKTIN AIKANA ja kolmannessa paperissa (C) kysytään, mitä kuvittelet että elämässäsi olisi tapahtunut JOS ET OLISI OLLUT MUKANA PROJEKTISSA.

A) ENNEN PROJEKTIA:

A 1. Ennen kuin tulin mukaan projektiin elämäni/ elämäntilanteeni oli sellainen, että ...

A 2. Ennen projektia ajattelin, että ...

A 3. Ennen projektia koulunkäynti/opiskelu oli ...

A 4. Kun mietin tulevaisuuttani silloin kun en ollut vielä mukana projektissa, ajattelin että ...

A 5. Ennen projektia minusta tuntui, että ...

A 6. (Tähän voit kirjoittaa muuta mieleesi tulevia asioita ajasta ennen projektia.)

B) PROJEKTIN AIKANA:

B 1. Projektin aikana elämäni/elämäntilanteeni muuttui niin, että ... (TAI jos elämä/elämäntilanne ei muuttunut niin kirjoita sekin ja pohdi miksi se ei muuttunut.)

B 2. Projektin aikana ajattelin/ajattelen, että ...

B 3. Projektin aikana koulunkäynti/opiskeluni muuttui niin, että ... (TAI jos koulunkäynti/opiskelu ei muuttunut niin kirjoita sekin ja pohdi miksi se ei muuttunut TAI mikä asia muuttui.)

B 4. Nykyisin, kun olen mukana projektissa ja mietin tulevaisuuttani, minusta tuntuu/on alkanut tuntua siltä, että ...

B 5. Projektin aikana on alkanut tuntua siltä, että ...

B 6. Projektissa on minulle ollut eniten hyötyä/apua/tukea siitä, että ... (TAI jos projektista ei ole ollut sinulle mitään hyötyä niin kirjoita sekin ja pohdi, miksi siitä ei ollut hyötyä. Millaisesta projektista olisi ollut sinulle hyötyä?)

B 7. Hyvää/ parasta projektissa on ollut ... (perustele myös miksi se on ollut sinusta hyvää/ parasta).

B 8. Huonoa/ huonointa projektissa on ollut ... (perustele myös miksi se on ollut sinusta huonoa/ huonointa).

B 9. Mielestäni hyvä nuorille tarkoitettu projekti on/pitäisi olla sellainen, että ...

B 10. Projektissa saamastani tuesta olen sitä mieltä (esim. onko se hyvää toimintaa, mitä hyötyä sinulle on ollut siitä, mikä siinä on hyvää), että ....

B 11. (Tähän voit kirjoittaa muita mieleesi tulevia asioita projektiin ja siitä saamiisi kokemuksiin liittyen.)

C) JOS EN OLISI OLLUT MUKANA PROJEKTISSA:

(Kuvittele mitä sinulle olisi tapahtunut, ellet olisi ollut mukana projektissa.)

C 1. Ellen olisi ollut mukana projektissa elämäni/elämäntilanteeni olisi nyt sellainen, että ...

C 2. ELLEN OLISI OLLUT MUKANA PROJEKTISSA AJATTELISIN, ETTÄ ...

C 3. Ellen olisi ollut mukana projektissa koulunkäynti/opiskeluni olisi ...

C 4. Kun miettin tulevaisuuttani (enkä olisi ollut mukana projektissa) minusta tuntuisi, että ...

C 5. Ellen olisi ollut mukana projektissa minusta tuntuisi, että ...

C 6. (Tähän voit kirjoittaa muita mieleesi tulevia asioita, jotka olisivat toisin ellet olisi ollut mukana projektissa.)

**NUORTEN KUNTOUTUSKOKEILU, KYSELY NUORTEN VANHEMMILLE,
toukokuu 2003**

PROJEKTI, jossa nuori on mukana:

VASTAAJA:

NUORI:

- 1 Miettikää millaista nuoren elämä oli ennen projektia, projektin aikana ja sen jälkeen. Mitä muutoksia nuoren elämässä/elämäntilanteessa, ajattelussa, koulunkäynnissä/opiskelussa, tulevaisuudensuunnitelmissa, mielialassa jne. on projektiin osallistumisen aikana tapahtunut?
- 2 Mitä, ja kuinka merkittäviä, vaikutuksia nimenomaan projekti (nuoren osallistuminen projektiin) on saanut mielestänne aikaan? Mikä projektissa on ollut eniten nuoren tilanetta auttavaa? Ellei projektilla ole mielestänne mitään vaikutuksia, niin mistä luulette sen johtuvan?
- 3 Jos ajattelette nuorten elämäntilanteessa tapahtuneita muutoksia, niin kuinka paljon Te vanhempana olette vaikuttaneet ja kuinka paljon nuori itse on vaikuttanut siihen, että muutoksia on tapahtunut? Millä tavalla Te olette, ja millä tavalla nuori, on vaikuttanut siihen, että muutoksia on tapahtunut?
- 4 Onko projektihenkilöstö pitänyt mielestänne tarpeeksi yhteyttä Teihin? Mikä on ollut mielestänne parasta projektihenkilöstön ja Teidän välisessä yhteistyössä? Onko Teidän ollut helppoa ottaa yhteyttä projektiin, ja miksi (on ollut/ ei ole ollut)? Mitä kehittämistä/huonoa projektihenkilöstön ja Teidän (vanhempien) kanssa tehtävässä yhteistyössä on?
- 5 Mikä projektissa on ollut nähdäksenne sellaista, mistä on ollut eniten hyötyä nuorelle? Perustelkaa myös miksi/miten siitä on ollut eniten hyötyä nuorelle.
- 6 Mitä (esim. tukea tai hyötyä)) Te itse, vanhempana, olette saaneet projektista?
- 7 Mikä projektissa on ollut nähdäksenne hyvää/parasta? Perustelkaa myös miksi se on Teistä hyvää/parasta.
- 8 Mikä projektissa on ollut nähdäksenne huonoa/huonointa? Perustelkaa myös miksi se on Teistä huonoa/huonointa.
- 9 Millainen nuorille suunnatun hyvän projektin pitäisi mielestänne olla? Perustelkaa myös näkemyksenne.
- 10 Mitä merkitystä tällaisilla projekteilla yleisesti näette olevan nuorten tukemisessa?
- 11 Mitä muuta haluaisitte sanoa projektiin liittyen? Onko Teillä esittää joitain toiveita projektille?

KIITOS ETUKÄTEEN VASTAUKSISTANNE!

**NUORTEN KUNTOUTUSKOKEILU, KYSELY PROJEKTIN TYÖNTEKIJÖILLE
JA YHTEISTYÖTAHOILLE, kesäkuu 2003**

PROJEKTI:

VASTAAJA(T)/TAHO:

1. Mitä muutoksia projektissa mukana olevien nuorten elämässä/ elämäntilanteessa, ajattelussa, koulunkäynnissä/ opiskelussa, tulevaisuudensuunnitelmissa, mielialassa jne. on projektiin osallistumisen aikana (mieltikää esim. tilannetta ennen projektia - projektin aikana - projektin jälkeen) tapahtunut?
2. Mikä projektissa/ eri tahojen välisessä yhteistyössä on ollut nähdäksenne sellaista, mistä on ollut eniten hyötyä nuorelle? Selittäkää myös miksi/ millä tavalla siitä on ollut eniten hyötyä nuorelle.
3. Mikä projektissa/ eri tahojen välisessä yhteistyössä on ollut nähdäksenne hyvää/parasta (vahvuus, hyvä/ paras käytäntö) nuoren tilanteen muuttumisen/nuoren tukemisen näkökulmasta ja/ tai eri tahojen välisen yhteistyön kannalta? Selittäkää myös miksi se on ollut hyvää/parasta.
4. Mikä projektissa on ollut nähdäksenne huonoa/ huonointa (heikkous, huono käytäntö, huonoin käytäntö) nuoren tilanteen muuttumisen ja tai nuoren tukemisen näkökulmasta ja/ tai eri tahojen välisen yhteistyön kannalta? Kertokaa myös miksi se on ollut huonoa/ huonointa. Kuinka projektia/ eri tahojen välistä yhteistyötä voitaisiin/pitäisi kehittää?
5. Millainen syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnatun hyvän projektin pitäisi mielestänne, ja saamienne kokemusten perusteella, olla? Kertokaa myös miksi kuvaamanne projekti olisi hyvä.
6. Mitä merkitystä Nuorten kuntoutuskokeilun kaltaisilla projekteilla ja yhteistyön kehittämisenä yleisesti näette olevan nuorten tukemisessa?
7. Ovatko projektin käytännöt/ yhteistyökäytännöt muuttuneet jotenkin projektin aikana laadullisesti tai määrällisesti?
8. Mitä muuta haluaisitte sanoa projektiin/ eri tahojen väliseen yhteistyöhön tai laajemmin Nuorten kuntoutuskokeiluun, liittyen? Onko esim. projektin/eri tahojen välisen yhteistyön avulla löydetty uudenlaisia hyviä käytäntöjä, joiden avulla on pystytty tukemaan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria/löydetty uudenlaisia tapoja tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa?
9. Kuinka syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen pitäisi mielestänne tulevaisuudessa järjestää (esim. mitä tahoja tulisi ehdottomasti olla mukana, mikä taho vastaisi toiminnan/yhteistyön koordinoinnista, tarvitaanko lisäresursseja, mistä rahoitus/rahoittajatahot, onko toimintaa mahdollista järjestää olemassa olevan palvelujärjestelmän puitteissa viranomaistyönä, pitäisikö esim. eri tahojen välistä yhteistyötä jotenkin kehittää)?

LÄMPIMÄT KIITOKSET SIITÄ, ETTÄ OSALLISTUITTE KEHITTÄMISTYÖHÖN
VASTAUKSILLANNE!

LIITE 5***NUORTEN KUNTOOUTUSKOKEILU: KOONTIKYSYMYKSIÄ KOKEILUN PROJEKTEILLE ARVIOINNIN LOPPURAPORTTIA VARTEN***

1. Kuinka monta nuorta yhteensä (tyttöä/ poikaa) on projektin toiminta-aikana osallistunut projektiin?
2. Kuinka monta nuorta (tyttöä/ poikaa) on keskeyttänyt projektin?
3. Mitkä ovat olleet projektin keskeyttämisen pääasialliset syyt? Entä harvinaisemmat syyt?
4. Kuinka monta nuorta (tyttöä/ poikaa) on ollut mukana projektissa suunnitellun toimintakauden tai projektiin osallistuminen on vielä kesken (31.10.2003 mennessä)?
5. Kuinka monta projektissa mukana ollutta nuorta on projektin aikana
  - a) aloittanut opiskelun toisella asteella?
  - b) ollut mukana työharjoittelussa, työkokeilussa tai vastaavassa?
  - c) osallistunut koulutuskokeiluun?
  - d) ollut tutkimusjaksolla?
  - e) jotain muuta, mitä haluatte tuoda esiin?
6. Kuinka monen projektiin osallistuneen nuoren (tyttö/ poika) kohdalla arvioitte tapahtuneen/ parhaillaan tapahtuu merkittävää elämäntilanteen selkiytymistä ja nuori on löytänyt/ on löytämässä itselleen jatkopolun?
7. Luonnehtikaa lyhyesti ja yleisluonteisesti projektissa suunnitellussa (ilman keskeyttämistä) mukana olleita nuoria ja heidän alku- ja lopputilanteitaan (projektissa mukana olon vaikutukset)?
8. Luonnehtikaa lyhyesti ja yleisluonteisesti projektin keskeyttäneitä nuoria ja heidän alku- ja lopputilanteitaan?
9. Millaisia nuoria ja millaisiin nuorten tilanteisiin projektilla on pystytty parhaiten vaikuttamaan?
10. Kuvailkaa lyhyesti ja yleisluonteisesti millaisten nuorten kohdalla ja millaisiin tilanteisiin projektilla ei ole pystytty juuri lainkaan vaikuttamaan? Kuinka näitä nuoria voitaisiin parhaiten tukea?

LIITE 6

TUTUSTUMISKÄYNTIEN HAASTATTELUIHIN OSALLISTUNEET HENKILÖT

Mun Juttu -projekti

Ranua:

Sosiaalijohtaja Helena Arvola
Kouluterveydenhoitaja Saara Markkanen

Posio:

Kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja Riitta Hämeenniemi
Kulttuuri- ja nuorisosihteeri Tuomo Niemilehto
Peruskoulun rehtori Kaisu Kovalainen-Laitinen

Pudasjärvi:

Erityisopettaja Timo Liikanen, Rimminkankaan koulu
Opinto-ohjaaja Maaret Jussila, Rimminkankaan koulu
Työvoimaneuvoja Pirkko Kummala

Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus, Oulu

Sosiaalityöntekijä Marjo Savukoski
Kuntoutusohjaaja Pasi Arola

VaPa-projekti

Ohjaaja Minna Korja, VaPa-projekti
Toimitusjohtaja Mirja Laine, Laptuote-säätiö
Toimialaesimies Terhi Pitkänen, Laptuote-säätiö
Sosiaalipalvelujohtaja Marja Kosonen, Lappeenrannan kaupunki
Vakuutussihteeri Hannele Ruokonen, Kansaneläkelaitos, Lappeenrannan toimisto
Johtaja Ilpo Hakula, Kansaneläkelaitos, Itä-Uudenmaan vakuutuspiiri

10-PAJA -projekti

Projektipäällikkö Marianne Kivelä, Satakunnan erityishuoltoapiirin ky, 10-PAJA -projekti
Projektityöntekijä Katri Koskinen, Satakunnan erityishuoltoapiirin ky, 10-PAJA -projekti
Projektiaivustaja Tommi-Wihtori Roström, Satakunnan erityishuoltoapiirin ky, 10-PAJA -projekti
Projektityöntekijä Jukka Hurrila, Rauman Seudun Nuorisoasema ry
Rauman opetustoimenjohtaja Taisto Heikkilä, Rauman kaupunki
Opettaja Mirjam Voutilainen, Rauman ammattiopisto
Rehtori Unto Tillander, Rauman ammattiopisto
Apulaisrehtori Marjatta Mannevaara, Rauman ammattiopisto
Projektikoordinaattori Fia Heino, Rauman ammattiopisto

Kelataan Kimpassa -projekti

Ohjaaja Heidi Halm, Kelataan kimpassa -projekti
Ohjaaja Jaanamari Tornainen, Kelataan kimpassa -projekti
Opetustoimen suunnittelija Laila Bröcker, Vantaan sivistysvirasto

NuJu-projekti

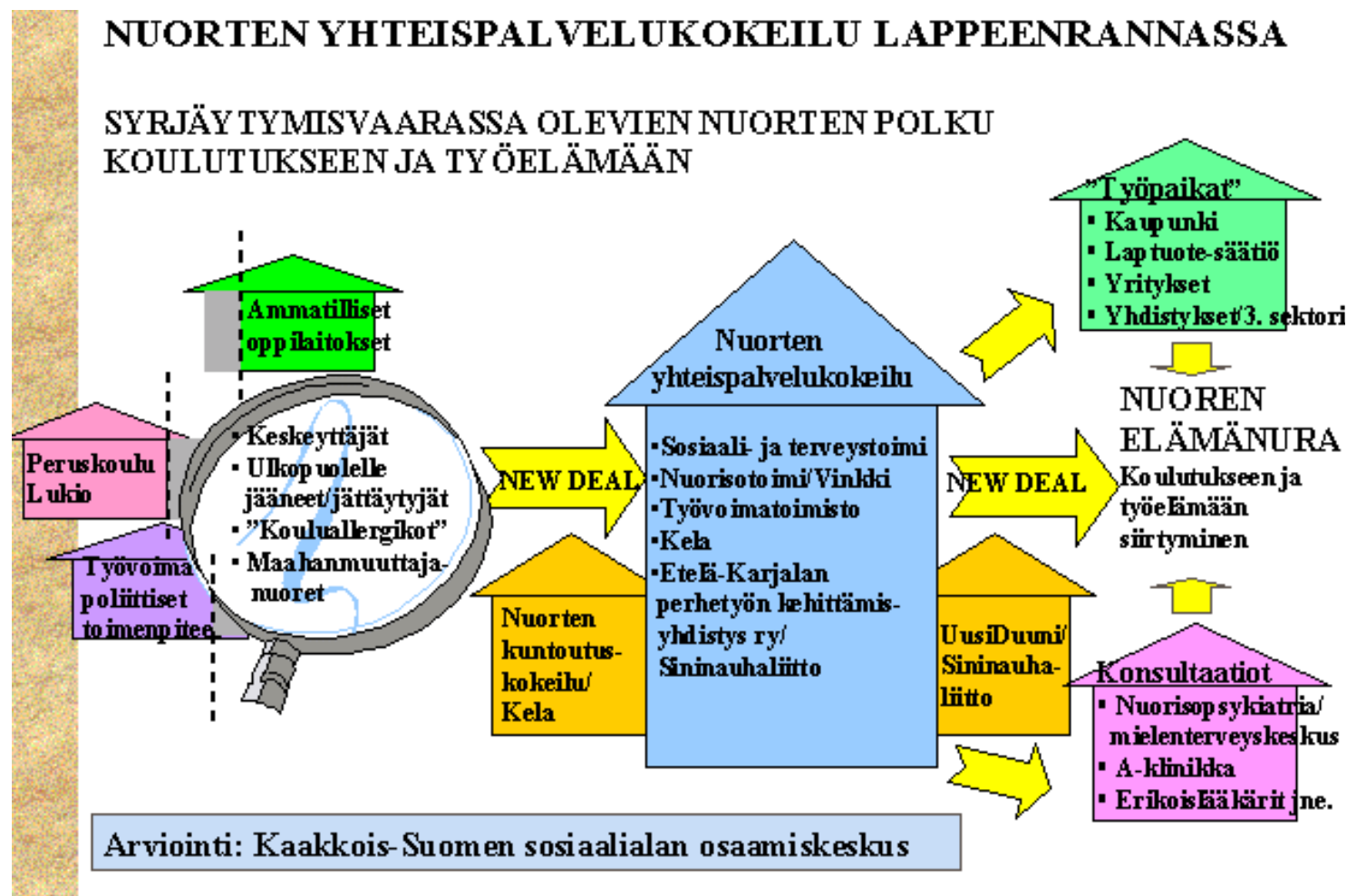
Projektikoordinaattori Aune Pihlajaniemi
Sosiaalityöntekijä Ritva Pääkkönen, Kajaanin Kuntokeskus

Futuuri-projekti

Projektiohjaaja Petteri Sveins, Futuuri-projekti

LIITE 7

Nuorten kuntoutuskokeilun sijainti Nuorten yhteispalvelukokonaisuudessa

Lähde: Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa – jokaisen aikuisen asia (<http://www.lappeenranta.fi/soster/hyvinvointi/hyvinvointi.html>)

**LIITE 8: NUORTEN KUNTOOUTUSKOKEILU/
 NUORTEN MÄÄRÄ 30.9.2003**

	toiminnassa mukana tällä hetkellä	siirtynyt sovitusti jatsoon	päättänyt kokeilun sovitusti, ei jatko-suunnitelmaa	keskeyttänyt	tyttöjä	poikia	koko projektin aikana
Joensuu, Came Along	5	6		3	8	6	14
Kaarina, Onnistuva Nuori	7	12		2	13	8	21
Kajaani, NuJu	4	7	1	1	4	9	13
Kela Nivala-Haapajärven vakuutuspiiri, Tie Huomiseen	23	58		3	46	38	84
Kokkolan ja Kaustisen seutukunta, Oppi	15	15		1	8	23	31
Lahden seutu, Elämän Syke	23	16		3	21	21	42
Lapinlahti, Omalle Oksalle	2	15		1	2	16	18
Lappeenranta, VaPa	1	14	5	2	7	15	22
Nokia, Ykköspesä	5	9		3	6	11	17
Oulun kaupunki, Paristo	10	8		1	12	7	19
Pietarsaaren seutu, Sulubaa	41	30		1	31	41	72
Pori, Itua Elämään	10	2		2	10	4	14
Pudasjärvi - Ranua - Posio*, Mun Juttu	56	17		11	24	60	84
Rauman seutu, 10-PAJA	6	32			20	18	38
Saarijärvi ja Karstula, Per Son Trainers	24	6		2	18	14	32
Salo, Luotsi	6	9		5	5	15	20
Vantaa, Kelataan kimpassa	9	17		5	12	19	31
Vihti, Futuuri	19	5			14	10	24
Yhteensä	266	278	6	46	261	335	596

* Ranualta tiedot 30.6.2003 tilanteesta

Lähde: Kansaneläkelaitos.

**LIITE 9: NUORTEN
KUNTOUTUSKOKEILU/
KUSTANNUKSET**

	Toteutuneet kustannukset, €		Arvioidut kustannukset, €		Myönnetty kok. rah. v. 2001-2003
	2001	2002	2003	2001-2003	
Joensuu, Came Along		23 715	34 500	58 215	79 000
Kaarina, Onnistuva Nuori	8 249	43 133	53 000	1 04 382	1 04 400
Kajaani, NuJu		56 677	1 00 900	1 57 577	2 20 000
Kela Nivala-Haapajärven vakuutuspiiri, Tie Huomiseen	5 124	48 771	94 500	1 48 395	2 06 200
Kokkolan ja Kaustisen seutukunta, Oppi		66 530	81 800	1 48 330	1 85 000
Lahden seutu, Elämän Syke		40 163	1 26 400	1 66 563	1 66 940
Lapinlahti, Omalle Oksalle		25 161	33 300	58 461	88 000
Lappeenranta, VaPa	12 318	65 733	94 200	1 72 251	1 87 500
Nokia, Ykköspesä	12 284	55 810	62 500	1 30 593	1 30 564
Oulu, Paristo		48 234	87 000	1 35 234	1 55 000
Pietarsaaren seutu, Sulubaa	15 601	1 06 340	1 14 000	2 35 941	2 87 600
Pori, Itua Elämään		45 822	60 500	1 06 322	1 06 252
Pudasjärvi - Ranua - Posio, Mun Juttu	12 345	88 800	82 600	1 83 744	1 81 100
Rauman seutu, 10-PAJA		70 788	1 03 100	1 73 888	2 00 000
Saarijärvi ja Karstula, Per Son Trainers		50 849	71 300	1 22 149	1 47 000
Salo, Luotsi		29 178	46 700	75 878	1 20 000
Vantaa, Kelataan kimpassa	9 623	92 950	1 13 800	2 16 373	2 73 000
Vihti, Futuuri	8 483	63 810	83 700	1 55 993	1 82 100
Nuorten matkakulut		6 428	5 000	11 428	15 000
Yhteensä	84 027	1 0 28 891	1 4 48 800	2 5 61 717	3 0 34 656

Lähde: Kansaneläkelaitos.

- 2004: 1 Lasten- ja nuortenpsykiatrian valtionavustuksen käyttö vuonna 2002.
ISBN 952-00-1470-5
- 2 Användningen av statsunderstödet för barn- och ungdomspsykiatri år 2002.
ISBN 952-00-1471-3
- 3 Eila Uotila. Terveyskeskuksessa työskentelevien työn järjestäminen, toiminnan ohjaaminen ja kehittäminen.
ISBN 952-00-1473-X
- 4 Pirjo Varjoranta, Marjatta Pirskanen, Marjaana Pelkonen, Tuovi Hakulinen, Arja Haapakorva. Äitiys- ja lastenneuvolatyö Itä-Suomen läänissä 2003.
ISBN 952-00-1482-9
- 5 Asko Suikkanen, Sirpa Martti, Ritva Linnakangas. Homma hanskaan. Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi.
ISBN 952-00-1486-1